

P A M Á T K Y
A R C H E O L O G I C K É

R O Č N Í K L V I 1965 • Č Í S L O 2

Č E S K O S L O V E N S K Á A K A D E M I E V Ě D

SLOVANSKÉ OSÍDLENÍ NA LITOMĚŘICKU

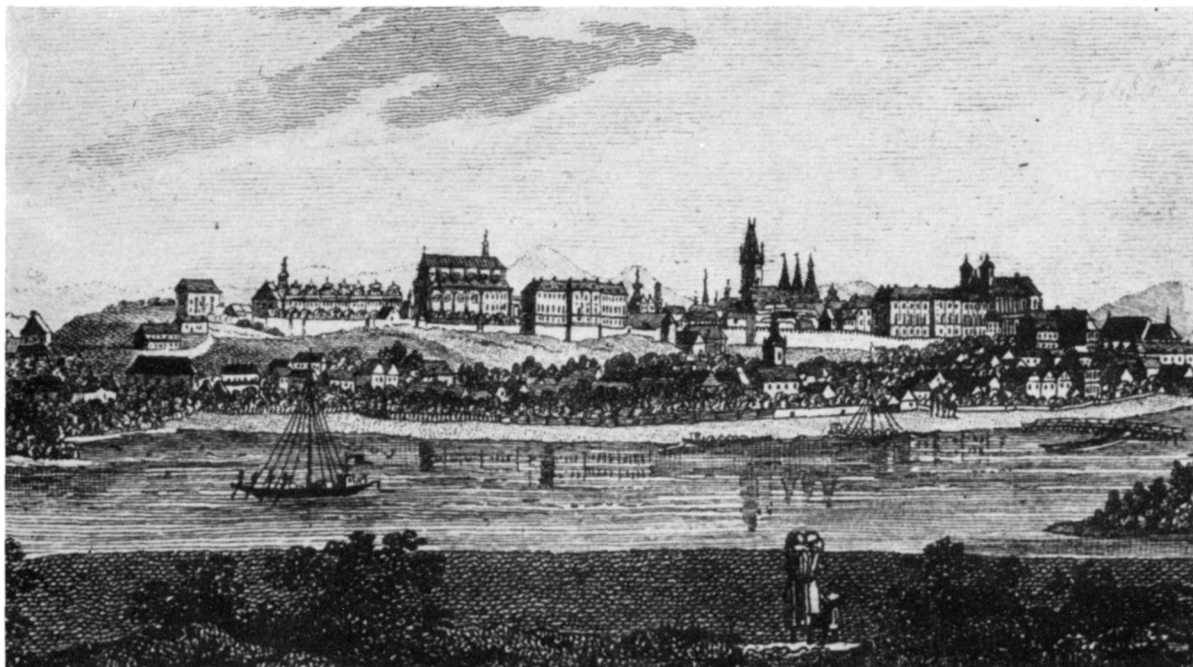
MILAN ZÁPOTOCKÝ muzeum Litoměřice

Předloženo 15. března 1965

Úkolem této práce je podat ucelený přehled dosavadních poznatků o slovanském osídlení Litoměřicka, jak vyplývá z dnešního stavu archeologických nálezů. Po stránce zeměpisné jde o území sestávající z několika oblastí značně odchylného rázu. Jeho jádrem je dolní Poohří a přilehlá část českého středního Polabí — rovinatý, či jen mírně zvlněný kraj při Ohři a Labi. Dalšími oblastmi jsou Podřipsko s táhlými náhorními pláněmi, jižní svahy Českého středohoří a západní část Polomných hor. Po stránce politicko-správní náleží tento kraj dnes téměř cele k okresu litoměřickému, vzniklému v r. 1960 sloučením tří menších okresů — lovosického, roudnického a původního litoměřického. Pro úplnost byl zpracován i materiál z přilehlých okrajových částí okresu lounského, mělnického a českolipského. Celá studovaná oblast má rozlohu zhruba 45 × 30 km a její plocha měří asi 1350 km².

Litoměřicko, zvláště pak jeho ústřední část při Ohři a Labi, náleželo v pravěku k těm českým krajům, kde osídlení bylo velmi intenzivní a trvalo souvisle od počátku neolitu až do doby historické. Zpracování archeologických nálezů je však zatím značně nerovnoměrné. Vedle období, která byla již podrobněji studována, jsou jiná, k jejichž poznání byly učiněny sotva první kroky. Shodou okolností tomu tak bylo především u období časově nejmladšího a nálezově snad nejlépe dokumentovaného — doby hradištní.¹ Je pravda, že regionálnímu zpracování slovanského osídlení je i v jiných českých krajích věnována větší pozornost až v posledních letech, na Litoměřicku však hrál roli i další faktor, daný poměry archeologické práce před rokem 1945. Snad nikde jinde v Čechách nebylo tehdy tolik soukromých sběratelů jako zde. Do jejich sbírek se postupem času soustředil materiál několikanásobně převyšující svým počtem fondy místních muzeí. Tyto sbírky zůstaly odborníkům, zvláště českým, většinou neznámé nebo nepřístupné a k jejich studiu mohlo proto dojít až po převedení do vlastnictví státu. Materiál k této práci byl studován především v litoměřickém muzeu, kam byly vedle zmíněných již sbírek soukromých soustředěny i fondy zrušených muzeí z Libochovic, Lovosic, Roudnice, Třebenic a Úštěka, dále v pražském Národním muzeu a v muzeích v Budyni nad Ohří, Lounech, Teplicích a Ústí nad Labem. Četné nálezové

1. Stav poznání na přelomu století je shrnut v díle *Píčově* (Starožitnosti země české III, 1, Praha 1909), které pracuje již s nálezy *Matiégkovými* (Lovosice, M. Žernoseky ad.) a *Weinzierlovými* (Libochovany, Prosmyky — klasifikovány pův. jako markomanské a franské). Během první poloviny tohoto století pak publikováno jen několik drobných nálezů, především v pracích *Josefa Kerna*, zaměřených hlavně na prokázání domněle vikingských vlivů (zejména v práci *Fremdeinflüsse* v nevydaném již svazku *Altböhmen* u. *Altmähren* III). V padesátých letech publikoval *Zdeněk Váňa* zprávy o výzkumu ve Vlastislavi a ve svých studiích o západoslovanské keramice a zabrušanském typu uveřejnil též část nálezů zabrušanského typu, láhví a mís z Litoměřicka. O průzkumech a záchranných výzkumech na několika lokalitách psali *Antonín Knor* (Vrutice) a *Norbert Mašek* (Kyškovice, Vědomice, Štětí). Nálezy z přilehlé části Lounska zpracoval v přehledném článku *Václav Kučera*, jejich popisy jsou podány v nepublikované dipl. práci *H. Ritterové*. Za tohoto nálezového stavu psal *Rudolf Turek*, ještě v r. 1957 o Litoměřicku a sousedním Děčínku proto právem: „die beiden Gebiete bleiben fast unerforscht“ (Die frühmittelalterlichen Stämmegebiete in Böhmen, Praha 1957, 54).

Obr. 1. Litoměřice, pohled od jihu (rytina V. Morstadta z r. 1820). Vlevo Dómský pahorek, někdejší hradiště, na jehož levém okraji ještě zakreslen kostel sv. Jiří, zbořený v r. 1876. Vpravo městský pahorek.

údaje byly čerpány z archívu Archeologického ústavu ČSAV v Praze. Pracovníkům těchto ústavů bych chtěl za jejich pomoc na tomto místě ještě jednou poděkovat. Jmenovitě jsem zavázán díkem pracovníkům muzea, krajského i okresního archívu a galerie v Litoměřicích, s. J. Jedličkovi, J. Fialovi, Fr. Fišerovi, dr. J. Mackovi, dr. J. Tomasovi a dr. O. Votočkovi za poskytnutí mnoha cenných informací a rad.

Jako pramenů k této práci bylo vedle vlastních nálezů použito i veškerých dosažitelných písemných zpráv o nich, které se podařilo získat z muzejních inventářů a archívů, z archívu AÚ ČSAV, nálezových deníků a poznámek soukromých sběratelů a krajského tisku. Přesto však zůstala přesná lokalizace nalezišť, jež je jednou z podmínek správné rekonstrukce regionální historie, v některých případech neurčena. Pokud to bylo možné, byly polohy nalezišť a jejich katastrální čísla dodatečně zjišťovány a zpřesňovány; kde přesto chybí, tedy proto, že v současné době již nejsou zjistitelné.

I. OSADY

Hradištní osady na Litoměřicku nebyly zatím zkoumány a naše představy o jejich rozloze, uspořádání i formách obydlí a hospodářských objektů jsou závislé pouze na poznatcích, získaných při výzkumech v jiných českých krajích. Tuto nepříznivou situaci možno do jisté míry omluvit známou okolností, že tehdejší osady jsou dnes zpravidla skryty v místech hustě zastavěných center dnešních obcí a měst, kde docházelo po staletí k novým a novým přestavbám. Na druhé straně známe přesnou polohu řady osad, zaniklých v průběhu středověku a krytých dnes poli nebo lesy — tedy v místech, kde pro budoucnost je možné s výzkumy počítat. Naše dosavadní poznatky mají však zatím jen hodnotu topografickou a dovolují jedině: konstatovat, že na tom kterém místě existovalo v určité době osídlení, aniž bychom mohli dodat cokoliv dalšího k jeho bližší charakteristice.

Na Litoměřicku máme mimo katastru Litoměřic zachyceny nálezy sídlištního charakteru celkem na 70 místech. Z tohoto počtu leží 36 nalezišť na terénu dnešní obce či v jejím těsném sousedství — na polích nebo zahradách (kupř. v Podbradci v poloze „Stará ves“, tj. v místech, kde obec původně stávala), dalších 13 nalezišť je v místech, kde můžeme zčásti s jistotou, zčásti jen

Obr. 2. Litoměřice, plán města z r. 1640. Vlevo Dómský pahorek (někdejší hradiště) se zbytky opevnění na jižní straně, v hradbách středověké město.

Obr. 3. Hrádek — Tříkřížový vrch, pohled od V. Žernosek.

s pravděpodobností usuzovat na zaniklou osadu; zbývajících 21 nalezišť pak není v katastrech blíže lokalizováno. Nálezové okolnosti buď chybí, nebo jsou jen neurčité („jáma“ či „vrstva“). Pouze u Koštic a u Křesína bylo odkryto po jedné obilnici a na sídlišti u Dolánek, které je patrně totožné se zaniklou osadou Peleší, se na profilech závlahových průkopů rýsovaly jak hlubší, kónické obilnice, tak i jámový objekt s kolmými stěnami a plochým dnem, široký 2,5 m — patrně polozemnice (objekt č. 11). Na katastru města Litoměřic byla objevena sídlištní keramika na 42 místech, jež po zmapování, vezmeme-li v úvahu i nálezy hrobové, dávají představu velké sídelní aglomerace (srv. kap. V-1).

Při mapování (obr. 98) byly jednotlivé sídlištní lokality rozděleny podle keramiky na 1. starohradištní, 2. středo- až mladohradištní, 3. pozdně hradištní. Rozbor sídlištní keramiky je podán zároveň s rozbohem keramiky z pohřebišť v kap. IV.

II. HRADIŠTĚ

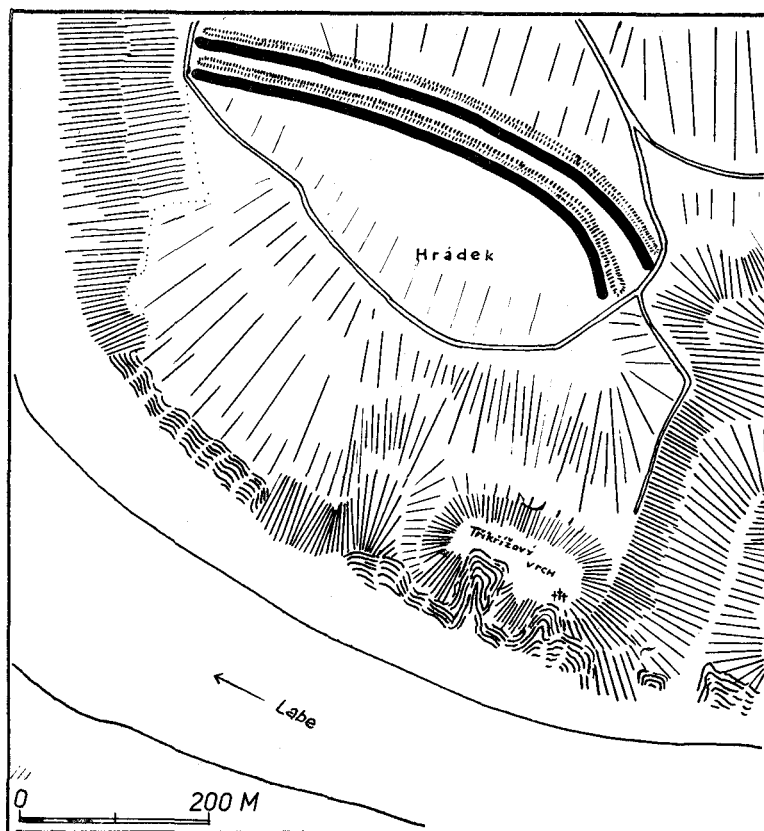
Hradiště — jediné dosud zachované monumentální památníky slovanské minulosti — jsou rozeseta po celé ploše kraje, avšak s výjimkou Vlastislavi nebyla dosud zkoumána. Vzájemně se odlišují tvarem, způsobem opevnění, vnitřním členěním, intenzitou osídlení a jeho datováním i polohou v oikumeně; teprve po uvážení všech těchto faktorů je možné pokusit se o výklad funkce, jakou jednotlivá hradiště hrála v politicko-správním a hospodářském životě kraje.² Poznáme však níže, jak jsou naše dnešní znalosti ve všech těchto směrech zatím mezerovité.

Za ústředí celého Litoměřicka je považováno *hradiště na Dómském pahorku* (či pahorku sv. Štěpána) v *Litoměřicích* (obr. 1, 2); ještě v 17. století byl užíván i název „Hradič“. Bohužel právě ono prodělalo pozdější zástavbou takové změny, že dnes je možné k původní situaci uvést jen několik povšechných pozorování.³ Terénním útvarem, na němž bylo vybudováno, je nevysoká, plochá

2. M. Šolle, Hradisko jako doklad pokročilé společenské organizace v době hradištní, Pam. arch. LII 1961, 523.

3. Litoměřickému hradišti, jeho poloze a rozčlenění věnovali pozornost hlavně: J. Lippert, Geschichte der Stadt Leitmeritz, Praha 1871, 4; R. Hohmann, Die Anfänge der Stadt Leitmeritz, Praha 1923, 23; J. V. Šimák, Středověká kolonisace v zemích českých, České dějiny I, 5, Praha 1938, 649; O. Votoček, Litoměřice — městská rezervace státní památkové správy, Praha 1955, 4–6.

ostrožna, zhruba tvaru pravouh-
lého trojúhelníka se zaoblenými
rohy, orientovaného základnou
k jihu (labská fronta) a horním
vrcholem k severu. Zde ostrožna
souvisí s plochou, ze které vybíhá.
Její svahy spadají na jižní straně
k břehům Labe, na sv. straně do
údolí Pokratického potoka (Po-
kratce) a na západ do úvalu, jímž
prochází Zahradnická ulice. Jsou
příkré, místy kolmo stržené či
terasovitě upravené a pouze na
severním cípu hradiště přechá-
zejí v široký žlab. Zbytky původ-
ního opevnění byly beze stop od-
straněny středověkou fortifikací
a zástavbou. Navíc byly západní
a jižní strana kolmo strhávány a
zarovnávány při stavbě domů a
zakládání zahrad na úpatí pahor-
ku. Vnitřní hradiště a pozdější
přemyslovský správní hrad zaují-
maly s největší pravděpodobností
vyvýšené jihozápadní nároží pa-
horku, dosud s náznakem oddě-
lení od ostatní plochy na vý-

Obr. 4. Hrádek — Tříkřížový vrch.

chodní straně úvozem Horní Rybářské ulice. Tato část byla silně porušena jednak při budování mohutné středověké fortifikace, která je dobře patrná na kresbě *J. Willenberga*, otištěné r. 1601 v *Praprockého Diadochu* (dvojitý pás hradeb s několika věžemi a masivní válcovitou baštou v nároží),⁴ jednak při stavbě velké činžovní vily „Georg“ na místě kostela sv. Jiří, zbořeného v r. 1876. Zbývající plocha hradiště tvořila rozsáhlé předhradí, z něhož byla kolem r. 1057 oddělena jižní část a vyhrazena pro kapitolu při chrámu sv. Štěpána; tento chrám byl podle zakládací listiny kapituly tehdy nově vybudován. Vzhledem k době založení soudí *J. Cibulka*, že byl asi raně románský.⁵ Patrně z jeho dlažby pochází ona šestiboká románská dlaždice s motivem dvou ryb spojených esovitou páskou, která se našla na srázu Dómského pahorku v úseku právě pod biskupskou rezidencí a chrámem (obr. 43). Význam litoměřického hradu, jaký měl v počátcích českého státu, nás však nenechává na pochybách, že musíme zcela reálně počítat s existencí kostela staršího než byl sv. Štěpán, který by byl založen jistě v průběhu 10. století, ne-li již na sklonku století devátého. Lokalizovali bychom jej nejspíše na předpokládanou akropoli, do míst, kde je ve 14. stol. uváděn kostel sv. Jiří; nelze však vyloučit ani existenci staršího chrámu na místě nově založeného sv. Štěpána.⁶ Třetí chrám na ploše někdejšího hradiště, zasvěcený sv. Václavu, byl postaven na oné severní části předhradí, která zbyla z původního předhradí po oddělení pozemku kapituly a pro níž byl již od poloviny 13. stol. užíván i název Nové město. Také tento kostel je doložen prameny až ve 14. stol.,⁷ může však být, stejně jako oba předchozí chrámy, staršího původu. Funkce tří chrámů na ploše bývalého hradiště již v 11. stol. by odpovídala tripartici této plochy, jak ji pro toto období máme dosvědčenu historicky.

4. O. Votoček, Labské panorama města Litoměřic, ve sborníku: 900 let litoměřické kapituly, Praha 1959, 19.

5. J. Cibulka, Kolegiátní kostel sv. Štěpána v Litoměřicích, ve sborníku: 900 let litoměřické kapituly, Praha 1959, 11.

6. Chránovou stavbu starší než kapitulní chrám předpokládal zde již *A. Frind* (*Die Kirchengeschichte Böhmens* I, Praha 1864, 28) a po něm *J. Lippert* (I. c., 18) a další.

7. *J. Lippert* I. c., 120.

Obr. 5. Levousy, hradiště. Pohled od třetího valu.

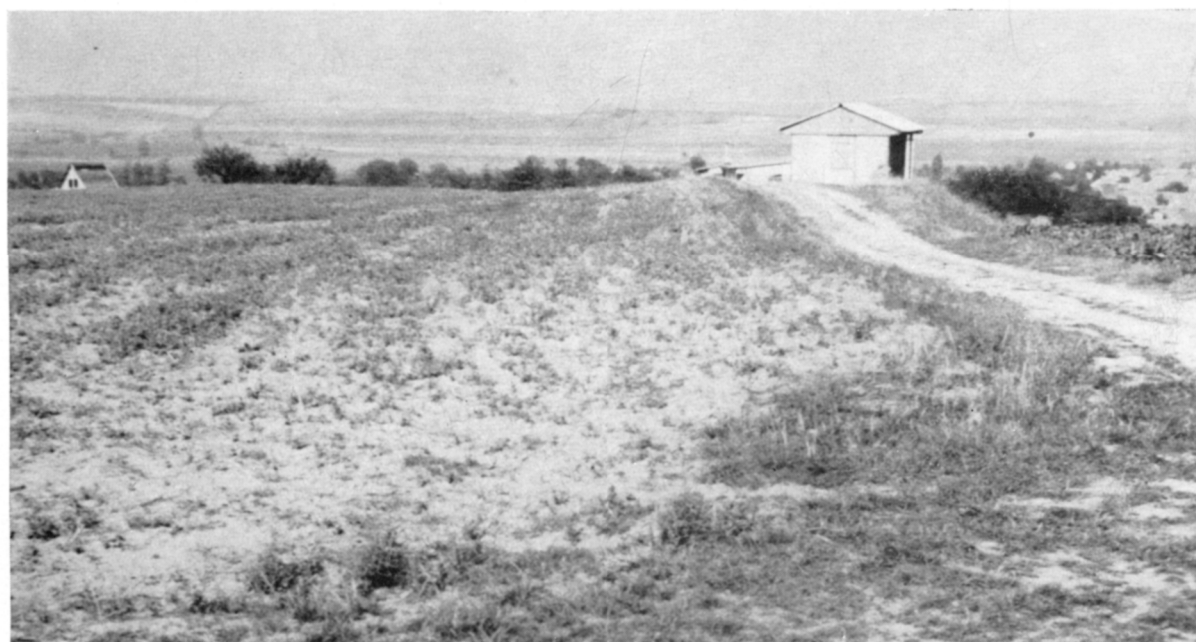
Archeologické nálezy z Dómského pahorku pocházejí pouze z příležitostných sběrů (srv. soupisovou část). Jediné bezpečně doložené pohřebiště v areálu hradiště známe na Dómském náměstí, tedy z nejbližšího sousedství chrámu sv. Štěpána. Zachované záušnice o průměrech kolem 20 mm je datují do průběhu 11. stol., jde tedy o kostelní hřbitov. Dvojhrob s nádobami od Rybářského náměstí by ukazoval na další pohřebiště, související snad s akropolí; nález je však ojedinelý a navíc nejistý. S osídlením hradiště můžeme konečně spojovat i pohřebiště na Voldáně, položené hned za žlabem, oddělujícím hradiště na severní straně. Podle výbavy hrobů se zde pohřbívalo patrně již v 9. století (gombík) a jistě ve století 10. a 11. (keramika, záušnice). Dvě záušnice o průměrech přes 40 mm, datovatelné do 12. století, by naznačovaly, že se zde pohřbívalo ještě do této doby, ale jejich hrobová proveniencie není jistá. Střepový materiál z Dómského pahorku je celkem z 11 míst, rozptýlených po celé jeho ploše, zejména však při okrajích: z toho na čtyřech místech byla jen pozdně hradištní keramika, na zbývajících i zlomky z vlastní doby hradištní. Vedle vyspělé mladohradištní keramiky jsou zde i střepy starohradištního rázu, ukazující, že pahorek byl osídlen již v této době.

Z dalších slovanských hradišť leží Litoměřicím nejbližší *Hrádek* mezi Libochovany a V. Žernoseky, vzdálený od města necelých 7 km zsz. směrem.⁸ O jeho datování nebylo dlouho jistoty a třeba říci, že tato pevnost je ještě po mnoha stránkách záhadou (obr. 3; obr. 4). Na základě sběrů *H. Ankerta*, *E. Gattermanna* a *J. Kerna* víme, že těžiště osídlení na její akropoli — Tříkřížovém vrchu — spadá, pomíneme-li pravěká období, jednak do pokročilejší starší doby hradištní, jednak až do období pozdně hradištního. Podle některých údajů byla blíže nedatovaná hradištní keramika sbírána i na ploše vlastního Hrádku, což by nasvědčovalo tomu, že slovanské osídlení obsáhlo i tuto druhou část hradiště. Co však zůstává zatím nevyjasněno, je stáří mohutné fortifikace Hrádku — systému jednoho vysokého a jednoho nízkého valu s příkopy, táhnoucího se v celkové délce půl kilometru. Pro tento způsob opevnění nacházíme blízkou paralelu v opevnění mladobronzového hradiště na výběžku Štěpánovské hory, nedaleko odtud, v centru Středohoří. Zdá se tedy, že Slované pouze využili pravěkého opevnění. Závažnou otázkou je rozsah starohradištního osídlení. Prokáže-li se, že bylo, jak se dnes zdá, omezeno jen na nevelkou plochu Tříkřížového vrchu, pak zdejší hradiště představuje onu jednoduchou starší formu, jež bývá kladena na počátek vývoje českých hradišť.⁹

Charakteristiku hradiště u *Vlastislavi*, položeného zřejmě záměrně v době mezikmenových bojů

8. Podrobnější popis tohoto i dalších hradišť uveden v soupisové části.

9. *M. Šolle* l. c., 523—4.

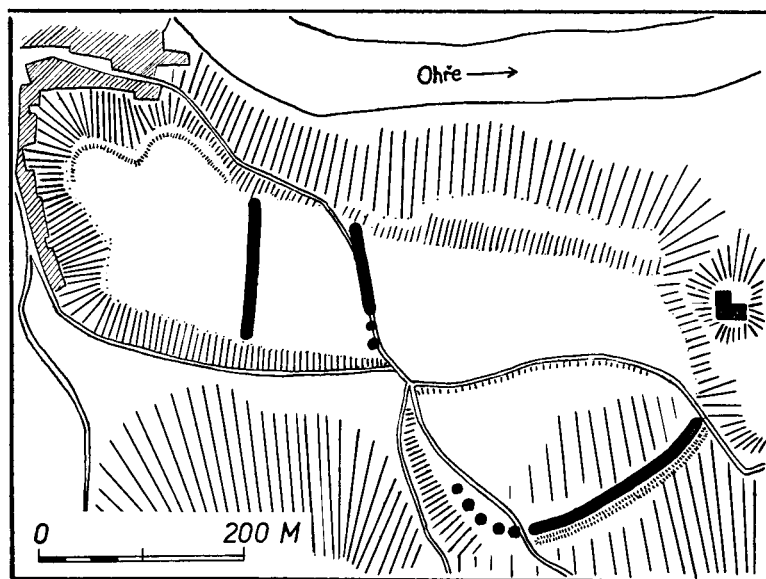
Obr. 6. Levousy, hradiště. První a druhý val.

na jednom z přechodů přes Středohoří mezi Bílinskem a Litoměřickem, na samém okraji hradištní oikumeny, podal v řadě prací *Ž. Váňa*.¹⁰ Centrem dolního Poohří v úseku mezi Libochovicemi a Louny bylo rozsáhlé, dobře opevněné *hradiště nad Levousy* (obr. 5; obr. 6; obr. 7). Je rozčleněno ve tři části — vnitřní areál a dvě předhradí, z nichž druhé několikanásobně převyšuje prvé rozlohou i silou opevnění. Povrchové průzkumy dosvědčily hradištní osídlení na všech třech plochách. Podle zatím nečetného střepového materiálu je lze datovat jen přibližně do 9.—10. století.

Na Roudnicku byl v hradištním období osídlen *vrch Sovice u Vetlé* (obr. 8). Předpokládáme, že také plnil funkci hradiště, jehož opevnění však vzalo za své při opakujících se sesuvech půdy. Nečetný střepový materiál dovoluje jen rámcové datování do 9.—10. století.

10. Srv. soupis lokalit.

Tím jsme probrali hradiště s bezpečně doloženým slovanským osídlením a zbývá ještě skupina tří hradišť dosud nedatovaných, u nichž slovanský původ pouze předpokládáme.¹¹ Prvé z nich — *Hradec u Levína* — leží na sv. úpatí vrchu Sedla, 13 km na sv. od Litoměřic (obr. 9). Ovládá údolí protínající přímým směrem východní část Středoohoří mezi Úštěkem a údolím Labe u M. Března. Proti tomu *hradiště u Dřevčic* (obr. 10; obr. 11) je na těžko přístupném, odlehlém místě jižně od Holanských rybníků, na pomezí Litoměřicka, Mělnicka a Českolipska. Třetí je *hradiště u Stradonic*, vzdálené pouze 1,5 km od hradiště levouského (obr. 12; obr. 13). Svou výhodnou strategickou polohou ovládá celou přilehlou část Poohří. Se závěry o funkci těchto tří hradišť musíme vyčkat do doby, kdy bude jasno o jejich datování. Nezdá se však pravděpodobné, že by byla vybudována už ve starší době — jmenovitě v mladší době bronzové, protože pak bychom očekávali, analogicky k případům již známým, silnější osídlení ohrazené plochy a tedy také početnější střeptový materiál v povrchové vrstvě.

Obr. 7. Levousy, hradiště (rozorané části valů tečkovaně, při vých. okraji plánu středověký hrádek Šebín).

Na Litoměřicku známe dále některé polohy s hradištním osídlením, jejichž pomístné názvy by naznačovaly, že původně mohly být opevněné. V současné době však jakékoliv stopy po ohrazení nejsou patrné. Tak malá ostrožna nad Dolánkami, 4 km jižně od Terezína, nesla ještě za dob *Příchových* označení „Na hradišti“ a zjištěno tam tehdy hradištní osídlení. Podobně i poloha mezi Bohušovicemi a Terezínem, kde bylo zjištěno hradištní sídliště, se ještě v 18. a 19. stol. nazývala „Šance“. Zatím nic nenasvědčuje tomu, že by v hradištní době

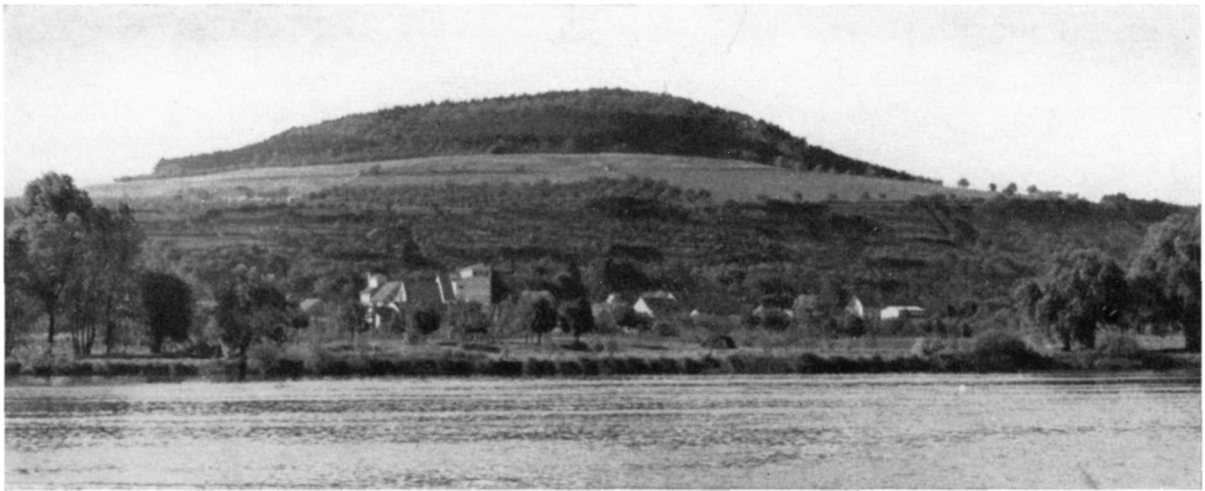
byl opevněn vrch Házmburk u Klapého, jak by se mohlo soudit podle příběhu vyličeného v kronice *Dalimilově*.¹² Nalezená tam keramika i ostruha sice jsou zčásti také z doby příběhu, tj. ze střední doby hradištní, patří však zřejmě staré obci Klapému, přesunutě do dnešních míst až po sesuvech půdy kolem r. 1900; původně tato obec ležela na jižním svahu vrchu.

Závěrem ještě k typům hradišť. Vlastní litoměřické hradiště představuje, jak už je klasifikoval *R. Turek*, ostrožnu staršího charakteru, Vlastislav označil týž za vývysenou, tzv. nepravou ostrožnu.¹³ Hradiště nad Levousy je starší ostrožnou, předpokládané hradiště na Sovici by bylo

11. Podle *R. Turka* bylo ostrožné hradiště také u Jeviněvsi (Kmenová území v Čechách, ČNM-SV CXXI 1952, 14, 15 — na základě zprávy *K. Žebery*; *Stämmegebiete*, 24, 39). Jde o nepatrnou ostrožnu nad západní částí obce, oddělenou příkopem a vysokým, krátkým valem, který je cestou rozdělen na dvě části. Při odkopávání valu se objevilo na vnitřní straně středověké zdivo a nalezeny četné zlomky vyspělé středověké keramiky (v majetku p. *Černého*, majitele pozemku). Hradištní nálezy odtud neznám; pohřebiště, kde nalezeny i gombíky, leží asi půl kilometru jižněji, pod náhorní rovinou, z níž ostrožna vybíhá a zřejmě s ní nesouvisí. Jde tedy nejspíše o středověký hrádek.

12. *R. Turek* (*Čechy na úsvitě dějin*, Praha 1963, 57) pokládá tuto epizodu o povstání Lévy z Vlastislavova rodu, stavbě hradu a etymologii jeho názvu asi právem za neautentický dodatek anekdotického rázu.

13. Klasifikací hradišť českých Slovanů se zabýval *R. Turek* (ČNM-SV CXXI 1952, 3–43; *Stämmegebiete*). Některé chybné starší údaje způsobily kolísání v typovém určení známých mu hradišť: Levousy v ČNM (s. 12) správně jako ostrožna, v *Stämmegebiete* (s. 26 a mapa) jako blatné hradiště; Hrádek u Žernosek v ČNM (s. 12) nesprávně jako ostrožna, v *Stämmegebiete* (s. 24) vynechán s poukazem na starší, „patrně laténské“ stáří. K typům hradišť srv. též *Ž. Váňa*, Vlastislav, Zabušany, Bílina. Tři slovanská hradiště v Českém Středoohoří. ČNM-SV CXXIV 1955, 135 a recenze *Turkovy* práce od *J. Böhma* v Pam. arch. XLIX 1958, 605 n.

Obr. 8. Vrch Sovice u Vetlé, pravděpodobně slovanské hradiště. Pohled od jv. přes Labe.

Obr. 9. Hradec u Levína, hradiště. Pohled od východu, v pozadí vrch, kde stával středověký hrad Levín.

opevněným kopcem. Hrádek u Žernosek představuje opevněné nároží skalnaté náhorní plošiny, je-li ovšem jeho mohutná fortifikace slovanského původu; samotná akropole — Tříkřížový vrch — je skalnaté návrší s nevelkým plochým temenem. Z hradišť, jejichž slavinita není zaručena, jsou Šance u Stradonic založeny na koncové ostrožně táhlého, širokého hřbetu, Hradec u Levína je opevněným kopcem a hradiště u Dřevčic ostrožnou mladého charakteru ve vidlici soutoku dvou potoků.

Převládají tedy, ve shodě s dosavadním názorem, různé formy ostrožných hradišť,¹⁴ projevuje se však také vliv místních terénních podmínek. Ty určily, že v oblastech, kde vhodné ostrožné

14. R. Turek, Stämmegebiete, 13—40.

Obr. 10. Hradiště u Dřevčic, o. Č. Lípa. Pohled na vých. část valu z vnitřní plochy hradiště a na terasové snížení před rozoranou záp. částí valu.

polohy nejsou, byly opevněny jiné, k tomu účelu vhodné útvary. Tak se zde objevila i hradiště na osamělých kopcích (Sovice, Hradec?), která jinak jsou typická pro jihočeskou oblast, či hradiště v poloze zcela specifické (Hrádek—Tříkřížový vrch u V. Žernosek).

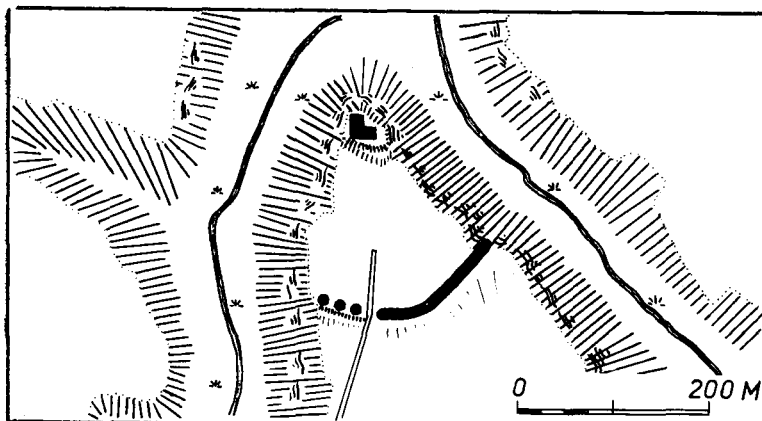
III. POHŘEBIŠTĚ

1. Stav výzkumu. Poloha pohřebišť v terénu a jejich vztah k osadám.

Hradištní pohřebiště známe proti osadám mnohem lépe, materiál z nich je početnější i rozmanitější a také nálezové informace jsou obsáhlejší; nicméně při bližším studiu stále ještě vadí jejich velká torzovitost. Všechny větší soubory jež máme dnes k dispozici, byly získány vesměs amatérskými výkopy ještě před první světovou válkou a poznatky z nich plynoucí jsou jen neúplné. Pohřebiště o 75 hrobech u Mlékojed prokopali *J. Kern* v letech 1911—1914, na třicet hrobů v Lito-měřicích—Voldáně odkrýval *F. Mittelbach* v r. 1903 a později, výzkum dvaceti hrobů u losovické

plynárny provedl *J. Matiegka* v r. 1890, údaje o 40 hrobech z Břehoryj byly jen sumárně sepsány v r. 1893, o výzkumu Národního musea v Bříze, uskutečněném v r. 1912 není bližších zpráv. Jen pohřebiště na Brusce u Budyně s více než 18 hroby bylo prokopáno až v r. 1937, avšak opět neodborně. To, co zbyva mimo uvedených větších souborů, je jen tříšť zpráv nebo kusých údajů o jednotlivých hrobech či menších skupinách hrobů, postrádající často i nezákladnější charakteristiku. Předností sebraného materiálu je však jeho početnost. Ta je alespoň do jisté míry zárukou správnosti celkového obrazu, který dnes o těchto otázkách máme.

Hradištní pohřebiště jsou na Litoměřicku zachycena celkem na 83 polohách, ležících na 65 katastrech. Z dalších 17 katastrů známe nálezy celých nádob či souborů esovitých záušnic, které zůstaly vlivem různých okolností bez náleзовých údajů (často jde o předměty ze školních sbírek), o nichž však můžeme s velkou pravděpodobností soudit, že pocházejí také z výbavy hrobů.

Obr. 11. Hradiště u Dřevčic, o. Č. Lípa (rozoraná záp. část valu tečkovaně).

Ze soupisu hrobových nálezů vyplývá, že na katastru jedné obce se pohřbívalo vždy pouze na jedné poloze. Výjimku tvoří jen čtyři případy: v Lovosicích se našla pohřebiště na pěti vzájemně nesouvisejících polohách, v Bohušovicích na třech a v Budyni na dvou polohách. Zcela výjimečná situace je v tomto ohledu na katastru Litoměřic, odkud známe pohřebiště ze 13 poloh. Konkrétně se těmito případy budeme zabývat až v kapitolách o topografii osídlení, předběžně však lze říci, že tato „nadbytečná“ pohřebiště můžeme většinou spolehlivě přičíst zaniklým osadám. V žádném případě však nemáme doloženo, že by jedna osada měla více pohřebišť než jedno. Z druhé strany je již za současného stavu zřejmé, že své pohřebiště měla v době před nástupem kostelních hřbitovů patrně každá osada.¹⁵

Při sledování umístění pohřebišť v terénu nacházíme určité společné znaky. Pohřebiště osad situovaných přímo na březích obou hlavních toků kraje — Labe a Ohře — zaujímají vzhledem k historickým jádrům dnešních osad vcelku dva druhy poloh:

a) Poloha v týlu osady, směrem od řeky. Nejčastěji jde o svah či temeno pahorku nebo návrší (na Labi: Libochovany, Libotenice, Malé Žernoseky, Prackovice, Žalhostice, Počáply, Vědomice; na Ohři: Budyně A a snad i B,¹⁶ Dolánky, Dubany, Volenice). V případě, že osada ležela v rovině, byla zvolena i rovná plocha v jejím týlu (na Labi: Horní Počáply, Lovosice B, na Ohři: Bohušovice B, C).

b) Poloha stranou od osady, avšak při řece (event. při jejím starém rameni), většinou při samém okraji rovných ploch prvých nezaplavovaných teras, nad inundačním územím řeky (na Labi: Křešice, Mlékojedy, Polepy, Prosmyky, Štětí, Želetice; na Ohři: Bohušovice A, Křesín, Libochovice, Radonice). Jde většinou o osady v rovině, kde v jejich přímé blízkosti chybí výraznější návrší.

15. K této otázce srv. *A. Knor*, Pohled do osídlení středních Čech v době hradištní, Pam. arch. XLII 1946, 166 až 168.

16. O obci, patřící k této osadě zatím jen předpokládáme, že ležela při okraji inundace Ohře.

Obr. 12. Hradiště u Stradonic, o. Louny. Celkový pohled od severu a pohled na val.

Pohřebiště osad, ležících mimo obě hlavní řeky, jsou situována vesměs na svazích nebo návrších nad osadami (Bechlín, Brník, Břehoryje, Černčice o. Teplice, Chotiněves, Vojaice; stejně je tomu i u většiny pohřebišť na katastru Litoměřic).

Při volbě místa pro pohřebiště byla tedy vybírána nejčastěji návrší, pahorky, či svahy kopců nad osadami.¹⁷ Jen ležela-li osada v rovině u řeky, pak často umístila své pohřebiště do blízkosti řeky, resp. k okraji její inundace. Je možné, že přednost byla dáována polohám špatně obdělavatelým a úhorům, jak předpokládal již *Ž. Rajewski* při rozboru pohřebišť velkopolských.¹⁸

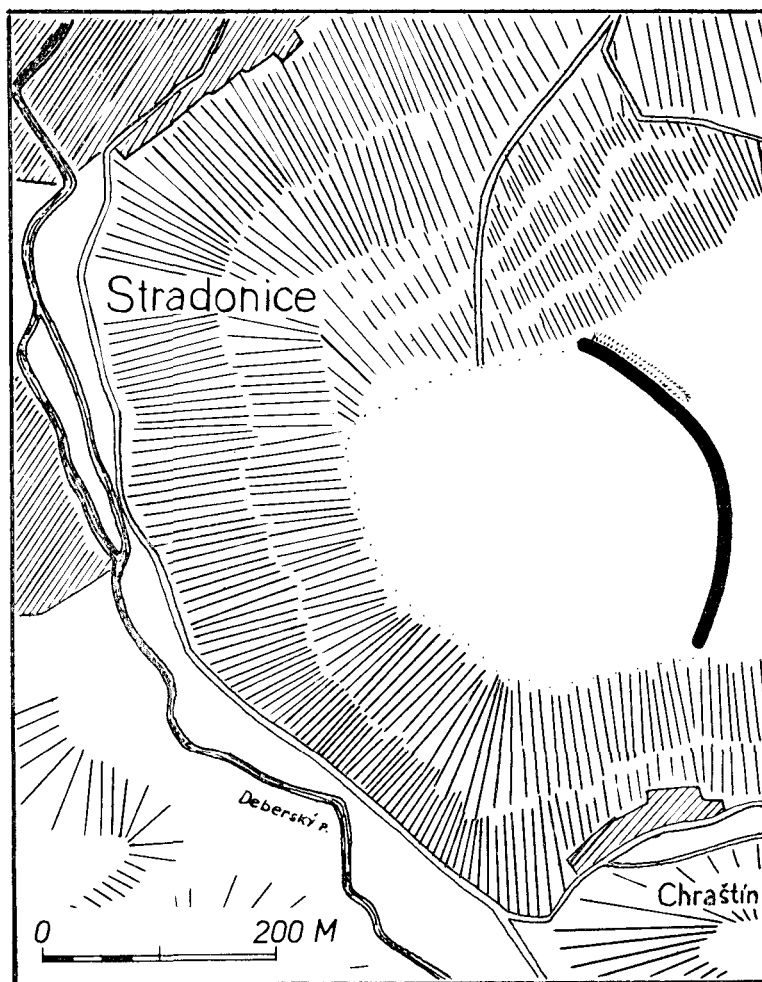
Zatím jen těžko hledáme odpověď na otázku, jak velké byly vzdálenosti mezi osadami a jejich pohřebišti. Známe jen jeden spolehlivější případ na dolní Ohři, kde mezi zaniklou osadou v „Šancích“ u Bohušovic a k ní příslušejícím pohřebišťem Bohušovice C je odstup asi 400 m. V několika dalších případech můžeme tuto vzdálenost odhadnout jen s určitou pravděpodobností. Předpoklá-

17. *L. Niederle*, *Život starých Slovanů* I, 1, Praha 1911, 370; *V. Šikulová*, *Moravská pohřebiště z mladší doby hradištní*, *Pravěk východní Moravy* I, 1958, 91.

18. *Ž. Rajewski*, *Wielkopolskie cmentarzyska rzędowne okresu wczesnodziejowego*, *Przegląd archeologiczny* VI 1937, 50.

dáme-li kupř. že původní centra osad ležících na Labi a Ohři se nacházela při březích těchto řek, resp. při okrajích prvých nezaplavovaných teras — tedy tam, kde ve většině případů jsou ještě dnes návsi a kostely, pak vzdálenost mezi těmito historickými středy obcí a pohřebišti, situovanými v jejich týlu, činí na Labi v případě Libochovan 400—500 m, Malých Žernosek 400 až 500 m, Želetic 300—400 m, Počápel 400—500 m, Libotenic 300—400 m, Štětí 500 m a Horních Počápel 500 m; na Ohři je pohřebiště Budyně A cirká 500 m od předpokládaného centra, v Dubanech asi 600—700 m od dnešního středu obce, ale jen 200 m od okraje terasy Ohře.

Odhadovaná vzdálenost pohřebišť od osad je v uvedených případech poměrně značná — pohybuje se většinou v rozmezí 300—500 m. V oblasti zasilené koncentrace na katastru Litoměřic se odstupy mezi tamními pohřebišti a příslušnými osadami zdají být vesměs menší. Pozorování z Litoměřicka vcelku potvrzují, že mezi venkovskou osadou a jejím pohřebištem existoval v hradištním období určitý odstup. Teprve hřbitovy zakládané u kostelů se posouvají až na samý okraj vsí, eventuálně do jejich středu. Jsou-li tedy v některých případech mladohradištní hroby uprostřed dnešních osad (Třebenice, Úštěk, patrně i pohřebiště litoměřického starého města), pak jde nejspíše již o hřbitovy kostelní.

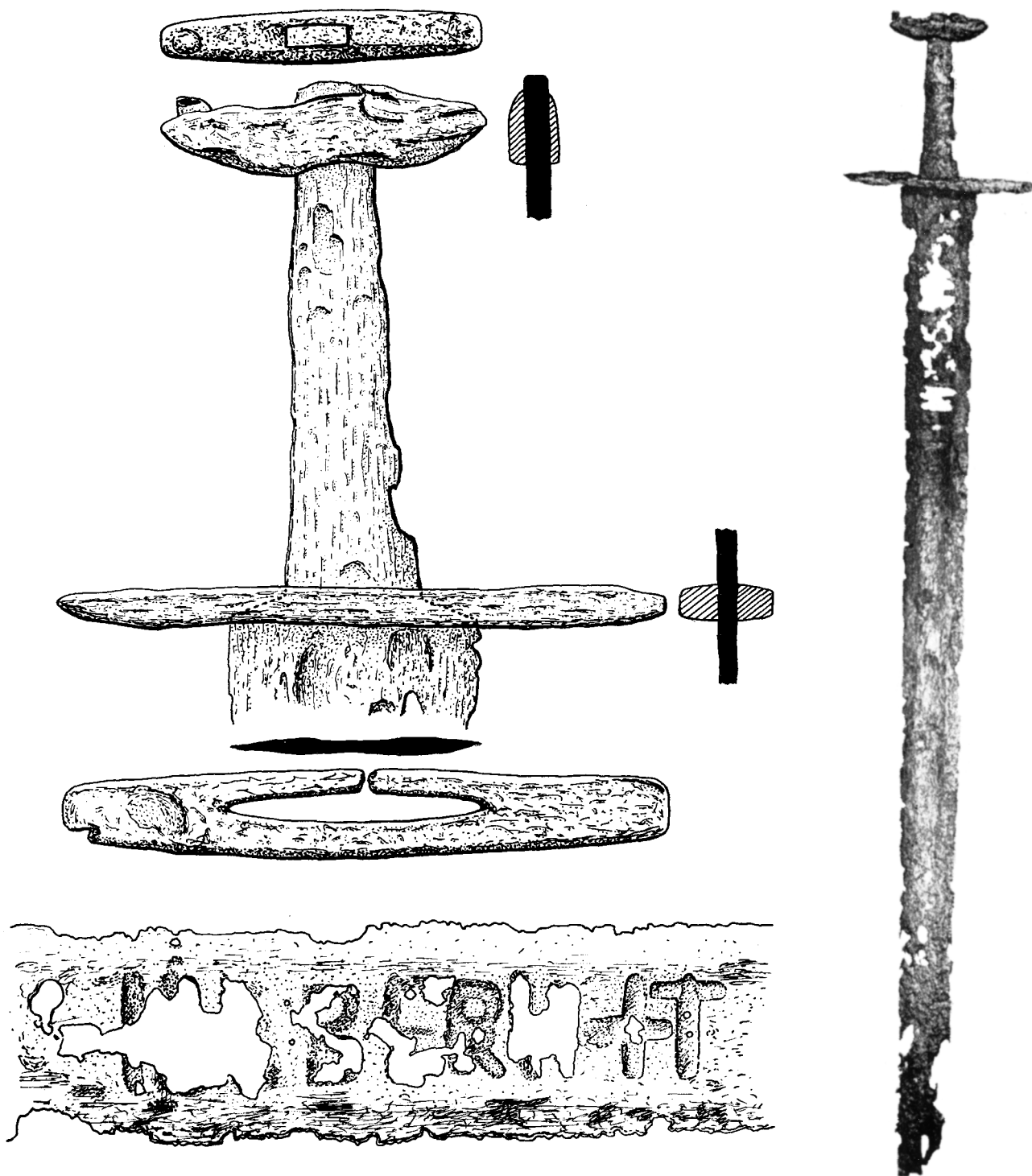

Obr. 13. Hradiště u Stradonic, o. Louny.

2. Rozmístění hrobů na pohřebištech a úprava hrobových jam

O *původní rozloze pohřebišť* nemáme podle nálezů z Litoměřicka dosud žádné pevné představy, protože ještě ani jediné nebylo cele prozkoumáno. Stejně nedostatečné jsou i dosavadní poznatky o rozmístění hrobů. Celkový plán máme k dispozici jen u dvou mladohradištních pohřebišť. V Mlékojedech bylo 75 odkrytých hrobů seskupeno do poměrně úzkého pásu bez zřetelného řadového uspořádání; pouze ve střední části, v místě jejich větší akumulace, byly náznaky kratších řad o 4—5 hrobech. Na pohřebišti u lovosické plynárny (Lovosice C 4) zjistil *J. Matiegka*, že 20 jím prozkoumaných hrobů bylo rozloženo „asi ve třech dosti pravidelných řadách“. Také o jiném mladohradištním pohřebišti — Břehoryjích — bylo zaznamenáno, že hroby se nacházely v řadách, přičemž vzdálenost mezi řadami i jednotlivými hroby se rovnala výšce muže. Řadové uspořádání měla údajně i tři pohřebišť bez milodarů i jiných nálezů, odkrytá v Černoučku, Drahobuzi a Roudnici-Hracholuskách, pocházející snad z konce doby hradištní.

Údaje o *úpravě hrobových jam* máme, ať podrobnější, nebo povšechné, celkem ze 41 lokalit. Zprávy o středohradištních hrobech jsou v tomto směru nečetné a kusé. V hrobě 7 z Litoměřic-Želetic

Obr. 14. Litoměřice, „Staré šance“. Železný meč Y typu s nápisem na horní části čepele (... BERH+T), d. 85,2 cm.

ležela kostra bojovníka na prkně a druhým prknem byla přikryta, u lebky a v nohou postaveny těžké kameny. Na pohřebišti Bohušovice C měl jeden hrob kamenné obložení, v hrobě na pohřebišti B u téže obce spočívala lebka kostry na kameni. Z hrobů prosmyckých byly v jednom „zbytky rakve“, ve druhém dva kameny v nohách a třetí byl v prosté zemi; také hrob 5 v Křesíně obsahoval kostru ležící jen v prosté zemi.¹⁹

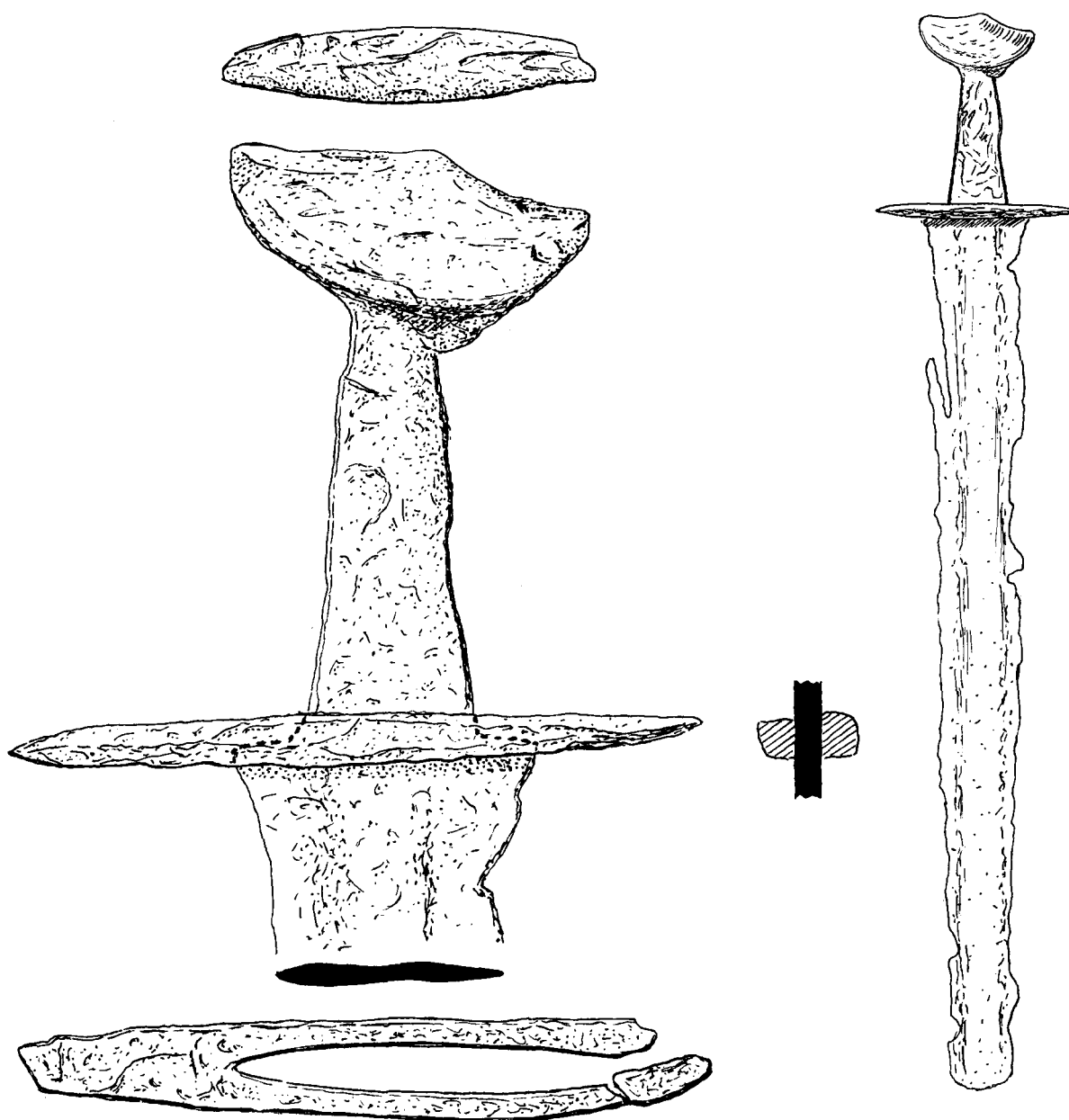
19. V těch případech, kdy se kostra našla v prosté zemi, zůstává možnost, že původní schránka z prken se neza-

Obr. 15. Železný meč Y typu ze sbírky býv. roudnického muzea, pocházející snad z Libkovic pod Řípem, d. 86 cm. Vpravo detail damaskované čepele.

S velkou rozmanitostí v úpravě mladohradištních hrobů nás nejlépe seznamuje pohřebiště v Mlékojedech. Podrobnější rozbor je uveden v soupisové části, zde přehlédneme jen závěry. Ze 75 hrobů je 14 bez bližších údajů; ze zbývajících 61 hrobů bylo u 56 použito k úpravě jámy kamene či dřeva a pouze v 5 hrobech ležely kostry v prosté zemi. Ve způsobu použití kamene a dřeva zjišťujeme celkem 20 variant (kámen: 32 hrobů — 6 variant, kámen společně s dřevem: 19 hrobů — 12 variant, dřevo: 5 hrobů — 2 varianty). Nejčastějším typem kamenné konstrukce je obvodové obložení. Dřevo bylo použito vesměs ve formě prken, kladených nad kostru, pod ni i po stranách, v jednom hrobě zjištěno vystlání dna dřevěnými třískami (hrob 8).

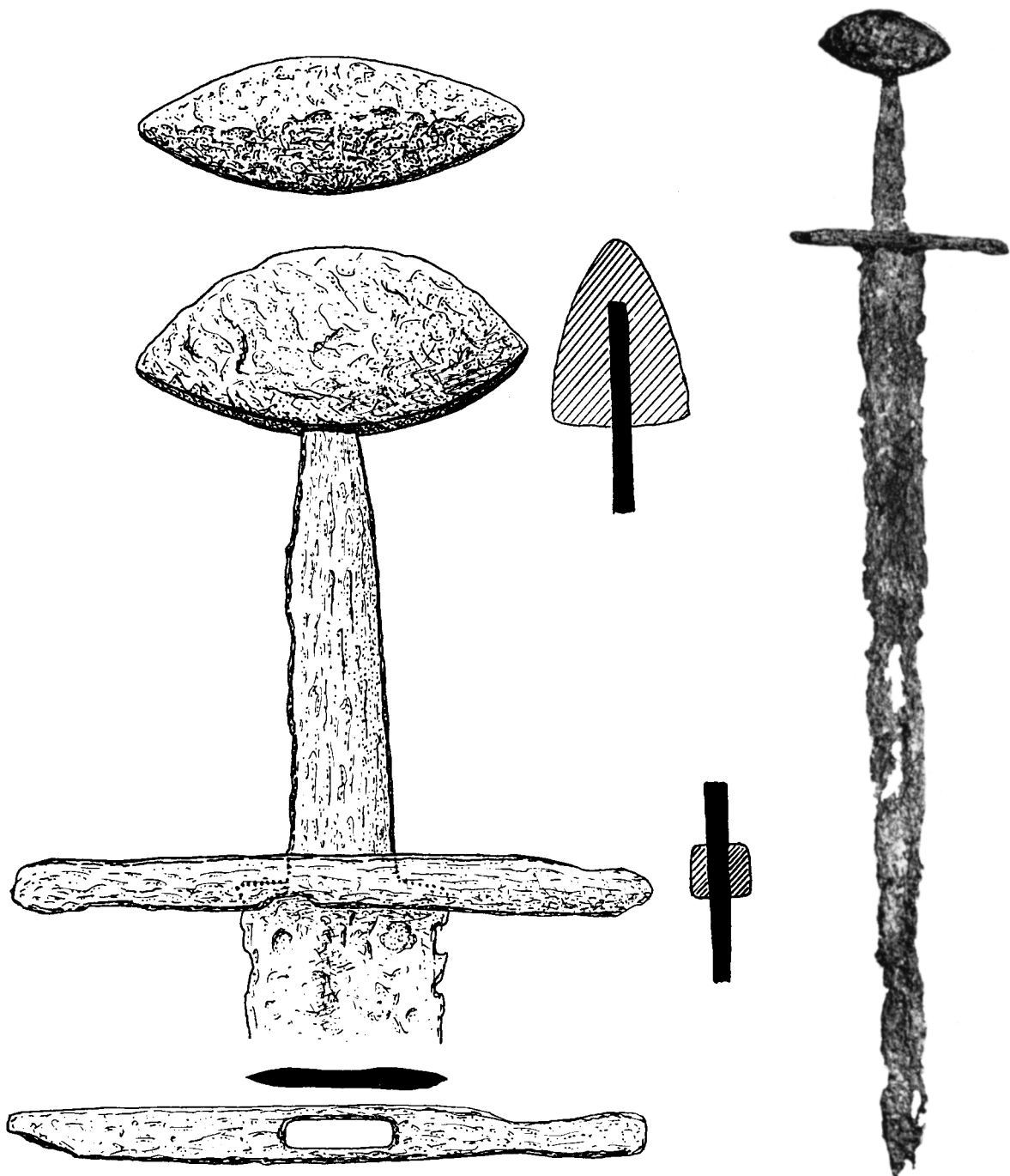
chovala jen pro nepříznivé složení půdy (srv. V. Šikulová l. c., 99, zde i další literatura). Podobně zjistil na vysočanském mohylníku J. Král, že mrtvý nebyl nikdy přímo zasypáván hlínou (Pam. arch. L 1959, 212).

Obr. 16. Železný meč Y typu z teplického muzea (bez lokality), d. 62 cm.

Zprávy z ostatních pohřebišť nejsou tak obsáhlé, dávají však zhruba stejný obraz, který se shoduje i s poznatky z jiných českých krajů.²⁰ O obkládání a překrývání hrobů kameny máme zprávy z Litoměřic (naleziště č. 2, 7, 13, 15, 17), Chotiněvsi, Kyškovic, Libochovan, Libotenic (hrob 2 — kamenů „skoro fůra“), Lovosic A, Prackovic a Štětí. Na břehoryjském pohřebišti údajně stála kamenná deska za lebkou každého pohřbu, v Černčicích nalezeny kamenné desky pod leb-

20. Kupř. R. Turek, Želenické pohřebiště, *Historica Slovaca* V 1948, 163—183; M. Šolle, Knížecí pohřebiště na Staré Kouřimi, *Pam. arch.* L 1959, 366—369; B. Svoboda, Hradištní pohřebiště s dřevěnou stavbou v Žalanech u Teplic, *Pam. arch.* LIV 1963, 266—305; na Moravě V. Šikulová l. c., 97—98. Zvláště velký počet růz. variant úpravy hrobových jam zjištěn na velkomoravském pohřebišti ve Starém Městě (V. Hrubý, *Staré Město — velkomoravské pohřebiště „Na valách“*, Praha 1955, 57—68). Z. Jelínková (Výzkum na slovanském pohřebišti v Lahovicích u Prahy, *AR IX* 1957, 197 n.) již upozornila, že úprava hrobových jam není pro jednotlivá období d. hradištní na území Čech a Moravy vždy jednotná a že jednotlivé způsoby mají delší vývoj.

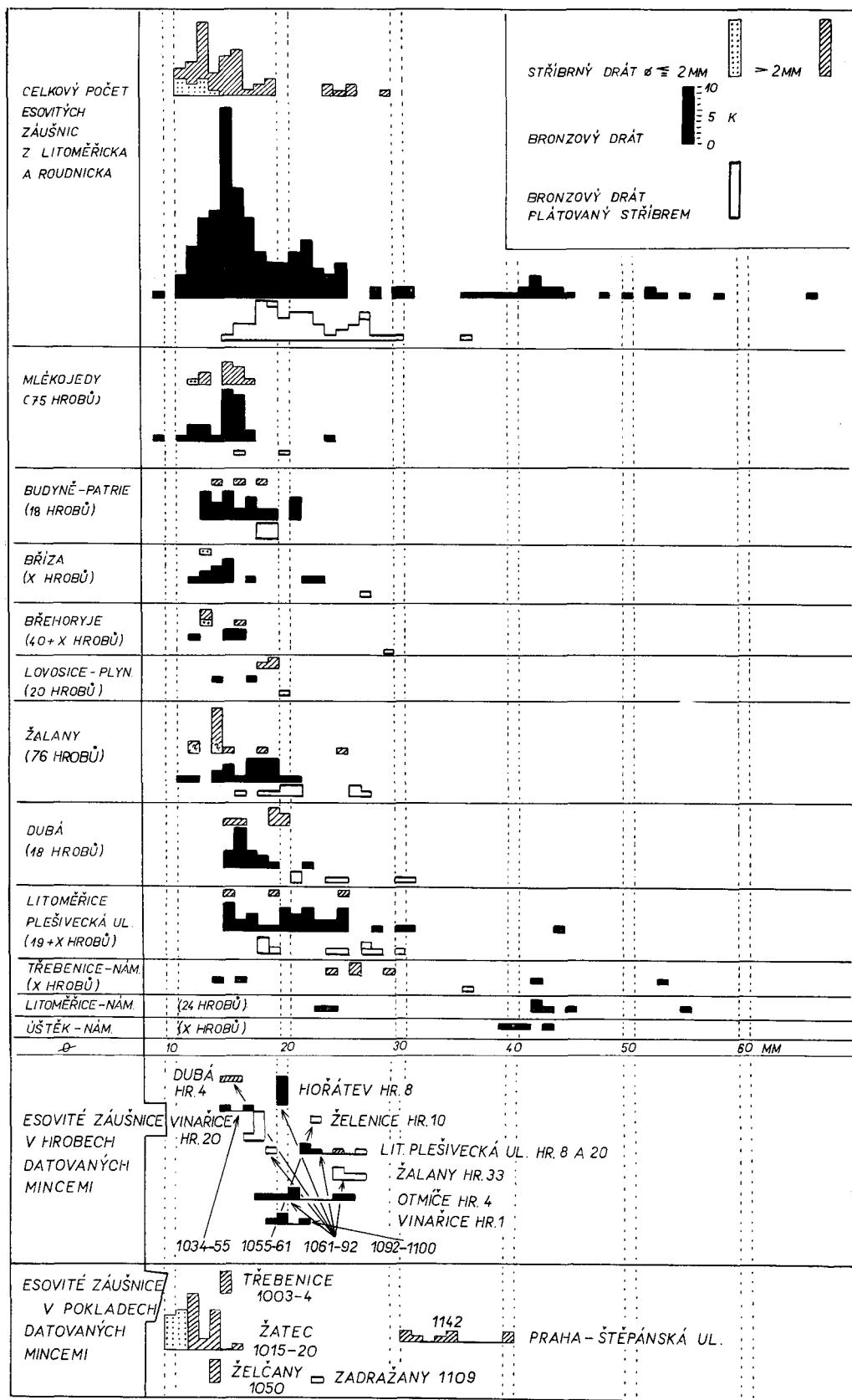

Obr. 17. Železný meč α typu z Počápel, d. 73,6 cm.

kami. Na pohřebišti v Bříze byly dva hroby překryty kamennými deskami, z nichž na jedné byl plastický a na druhé vyrytý kříž.

Kombinování kamene s dřevem bylo zjištěno na 7 lokalitách (Litoměřice, naleziště č. 13, Budyně B, Dubany, Lovosice C 1, Polepy, Vědomice, Volenice). Samotné zbytky dřeva byly pozorovány v hrobech na 8 lokalitách (Litoměřice č. 3, 13, 29, Malé Žernoseky, Počáply, Prackovice — hrob 3—4: prkno mezi dvěma kostrami dětí, ležícími nad sebou, Štětí, Žalhostice).

Ve Straškově byly pohřby údajně v dřevěných rakvích, jednalo se však patrně zase jen o úpravu hrobu pomocí prken. Na základě nálezových údajů lze totiž soudit, že prkna netvořila ve většině případů uzavřené schrány — rakve, ale sloužila jen za podložku, eventuálně i příkrov či bočné

Obr. 18. Grafy četnosti esovitých záušnic (srv. pozn. č. 68 a vyhodnocení v textu).

orámování pohřbu.²¹ Železné hřeby, které by nasvědčovaly existenci skutečných rakví sbitých z prken, známe jen ze Štětí, kde nalezeny ve třech ze sedmi hrobů, v Mlékojedech nalezen na celém pohřebišti jen jediný v hrobě 42. Zvláštností jsou železné svorky, nalezené v jednom z hrobů na pohřebišti Budyně B (obr. 64: 40—42); kostra v tomto hrobě byla zcela obložena dřevem a svorky patrně sloužily namísto hřebů ke spojení prken.²²

Zbývá ještě skupina hrobů a pohřebišť bez průvodních nálezů, nedatovaných. Zprávy o nich, většinou sumární a nepříliš spolehlivé, udávají obvykle obkládání hrobů kameny (Černouček, Horní Počáply, Trávčice, Vojnice B). V Bechlíně byly pohřby pryč v dřevěných rakvích, v Drahozubu ležel na lebce každé kostry kámen, v Roudnici-Hracholuskách byly pod některými kostkami zbytky dřeva a nad nimi na hrudích pískovcové kameny.

3. Orientace a poloha koster

Údaje o orientaci hrobů máme celkem ze 32 pohřebišť, způsob provedení výzkumů však napovídá, že jsou jen přibližné. Jako v jiných slovanských oblastech, tak i zde je pravidlem ukládání mrtvých hlavou k západu a nohama k východu, patrně proto, aby byli tváří obráceni k vycházejícímu slunci. Odchytky od hlavního směru jsou vysvětlovány změnami sluneční dráhy v různých ročních obdobích (SZ—JV či JZ—SV: Litoměřice naleziště č. 17, Horní Počáply, Křesín hrob 5).²³ Případy opačné orientace, tj. V—Z, jsou jen nečetné (na břehoryjském pohřebišti 5—6 hrobů ze 40, na pohřebišti Budyně B jeden hrob ze 17, jen v Černčicích o. Teplice byly údajně všechny hroby ve směru V—Z).

Překvapuje, že všech 9 hrobů na středohradištním pohřebišti v Litoměřicích-Želeticích bylo podle *J. Kerna* orientováno S—J. Poledníková orientace je ve stř. době hradištní pokládána za výjimku a je různě vysvětlována, mimo jiné i cizí etnickou příslušností pohřbených.²⁴

Na mladohradištních pohřebištích jsou odchytky od rovnoběžkového směru již častější (Litoměřice — kostelní pohřebiště na Dómském nám., Štětí, Volenice hr. 4, z nedatovaných Drahozub a Trávčice), což odpovídá i poznatkům z moravských pohřebišť té doby.²⁵ Výklad je opět různý, nechybí ani názory, že změna orientace byla vedena snahou, aby mrtví hleděli ke kostelu.²⁶ V tomto ohledu je velmi zajímavá situace na pohřebišti v Mlékojedech. Jak je podrobněji rozvedeno v soupisové části, dělí se zdejší hroby podle orientace na dvě skupiny. Prvá, patrně starší, čítá jen 5 hrobů orientovaných Z—V (2 × možnost i V—Z); druhá, patrně mladší, čítá 69 hrobů, orientovaných JZ—SV. Tento směr podélné osy hrobů druhé skupiny byl zvolen přesně tak, aby tvář zemřelých byla obrácena k litoměřickému hradu — Dómskému pahorku a jeho chrámům, vzdáleným odtud vzdušnou čarou pouze 1,25 km.

Údaje o poloze koster se většinou omezují na konstatování, že mrtví byli uloženi v poloze nznak. Zřídka bývá popsána i poloha paží — zpravidla podél těla, někdy jedna z dlaní či obě složeny v klíně (Litoměřice naleziště č. 13 hrob 14, nal. č. 17 hrob 5, Břehoryje, Křesín hrob 5, Křešice hrob 2 — pravá ruka údajně dlaní u lebky, Malé Žernoseky, Mlékojedy, Prackovice).

O několika odchytkách od normálního ritu jsme informováni na mlékojedském pohřebišti. Dva případy zde patrně souvisejí s pověrami o upírech (hrob 64 — pohřeb samotné hlavy, hrob 75 — exhumace?), další dva jsou nejasné (hrob 17 a 60 — hromádky bílého popela a v hrobě 17 i zlomky kalcinovaných kůstek). Smrtné zranění — sečnou ránu na lebce — pozoroval primář *F. Mittelbach* na lebce silného muže v hrobě 23 na nalezišti č. 13 v Litoměřicích.

Dětské hroby byly buď samostatné, nebo byly umístěny v těsné blízkosti hrobu s pohřbem do-

21. *L. Niederle* l. c., 353; *V. Šikulová* l. c., 99.

22. Stejně skoby jsou známé i ze slovanských a avarských pohřebišť na Moravě, Slovensku a v Maďarsku; předpokládá se, že sloužily ke spojování prken primitivních rakví (*I. L. Červinka*, *Slované na Moravě a říše Velkomoravská*, Brno 1928, t. VII: 7—9, t. XVIII: 12, 13; *V. Hrubý* l. c., 273, t. 24; *J. Eisner*, *Devínska Nová Ves*, Bratislava 1952, 229).

23. *L. Niederle* l. c., 359; *V. Hrubý* l. c., 74—77.

24. *L. Niederle* l. c., 360.

25. *V. Šikulová* l. c., 99—100.

26. *V. Šikulová* l. c., 100.

spělé osoby tak, že vzájemná souvislost je zřejmá (Mlékojedy — 6 hrobů, Litoměřice nal. č. 13 hrob 17—18). Jinde byly zjištěny dětské pohřby nad pohřby dospělých, ve společné hrobové jámě (Budyně B — 3 ×, Lovosice C 1 hrob 18, Volenice hrob 5).

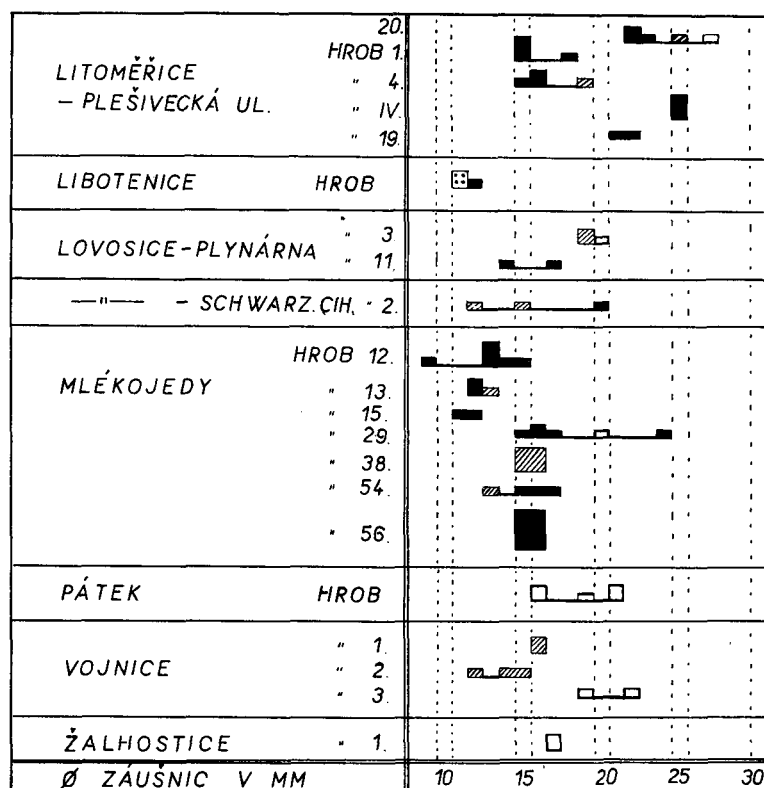
4. Výbava hrobů

Meče

Dva meče, z Litoměřic-Šancí (naleziště č. 25) a Počápel, byly nalezeny v hrobech, o meči z roudnického muzea předpokládáme, že pochází z hrobu od Libkovic pod Řípem, avšak tento

údaj není spolehlivý. Meč byl prý podle starých zpráv nalezen i na pohřebišti v Litoměřicích-Gaubeho cihelně (naleziště č. 29).

Meč z Litoměřic-Šancí náleží *Petersenovu* typu Y (obr. 14). Přes silné poškození bylo možno po konzervaci zjistit, že na horní části čepele nese fragment nápisu, z něhož zůstala čitelná jen písmena... BERH+T. Sotva lze pochybovat o tom, že původní znění celého nápisu bylo ULF-BERHT — jméno známého franského mečíře, v jehož dílně byly zhotovovány kvalitní meče, dovážené i do vzdálených zemí — na Britské ostrovy, do Norska, Pobaltí i Ruska.²⁷ Křížek před koncovým T spatřujeme i na jiných mečích s Ulfberhtovým jménem, častější je však umístění křížků před prvním a za posledním písmenem, tak, aby rámovaly celý nápis, podobně jako i u mečů s jinými jmény (Hiltipreht ad.).²⁸ Jde zatím o první

Obr. 19. Grafy esovitých záušnic z jednotlivých hrobových celků.

nález tohoto druhu v Čechách, neboť další meč s Ulfberhtovým jménem — tzv. Svatoštěpánský meč z pokladu pražského chrámu sv. Víta — je důvodně považován ve shodě s tradicí za zbraň krále Štěpána I. a byl tedy importován do uherského prostředí a ne do Čech.²⁹

Při datování litoměřického meče můžeme vycházet jednak z jeho typu, jednak z poznatků o činnosti Ulfberhtovy dílny. Severské meče typu Y datoval *J. Petersen* do 1. poloviny 10. století.³⁰ S ním souhlasil i *H. Arbmman*, který pro typologickou příbuznost s meči typu L nevyklučoval možnost jejich vzniku již v 9. století.³¹ Datování kontinentálních nálezů je pro nedostatek nálezových

27. *H. Jankuhn*, Sechs Karten zum Handel des 10. Jahrhunderts im westlichen Ostseebecken, *Archaeologia Geographica* I 1, 1950, 8—16.

28. *J. Petersen*, De norske vikingsverd, Kristiania 1919, 141, obr. 113; *A. Mahr*, Ein Wikingerschwert mit deutschem Namen aus Irland, *Mannus-Ergänzungsband* VI 1928, 240 n.; *G. Kossina*, Die Griffe der Wikingerschwerter, *Mannus* XXI 1929, 307, obr. 10; *A. V. Arcichovskij* v díle *Istorija kul'tury drevnej Rusi — Domongol'skij period* I, Moskva—Leningrad 1948, 421, obr. 244; *R. Pleiner*, Staroevropské kovárství, Praha 1962, 168.

29. Přehled této problematiky podal *J. Eisner*, Spor o přílbu sv. Václava, *OP* XIII 1946, 5—9 a nověji *J. Žak*, Problem pochodzenia mieczów tzw. „wikińskich“ na ziemiach zachodniostowiańskich głównie polskich, *Archeologia Polski* IV 1960, 318 n.

30. *J. Petersen* l. c., 173.

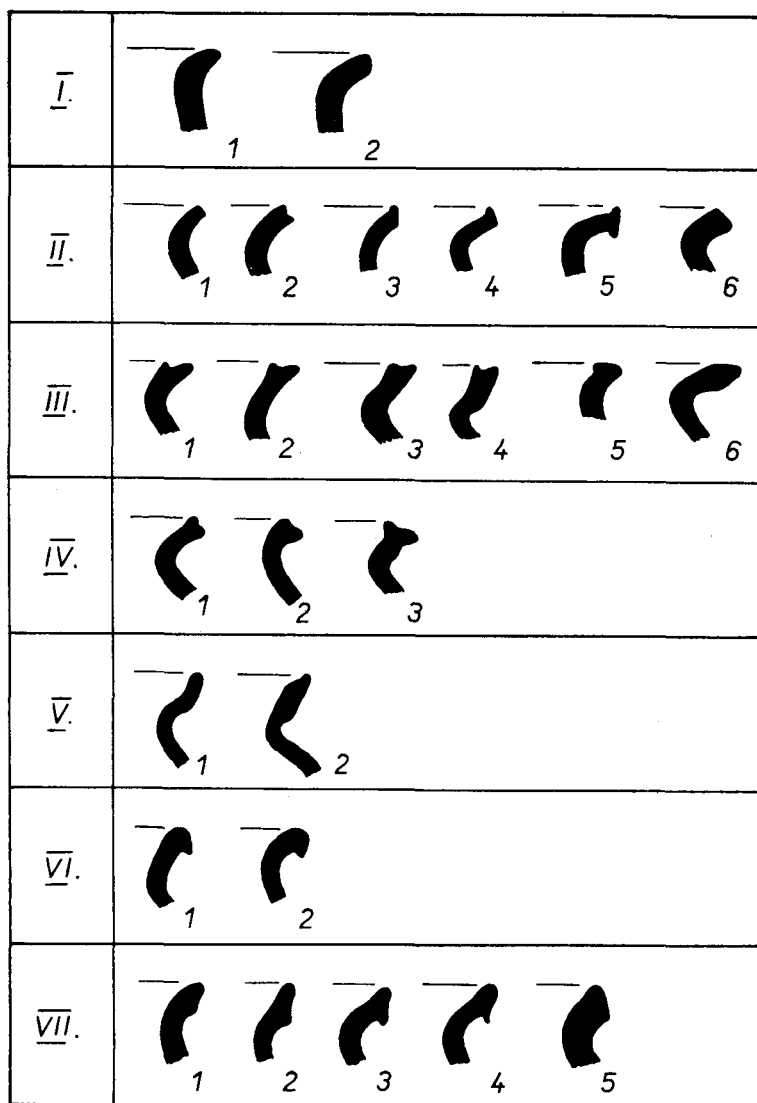
31. *H. Arbmman*, Schweden und das karolingische Reich, Stockholm 1937, 229.

celků zatím závislé na datování skandinávském, polští archeologové předpokládají jejich užívání až do počátku 11. století.³² Místo Ulfberhtovy dílny není přesně vymezeno. Jméno samo je francouzské, snad z oblasti mezi Mohučí a Bonnem. *H. Jankuhn* by z těchto i jiných důvodů hledal tuto dílnu kdesi na středním Porýní.³³ Předpokládá se, že nejstarší čepele s Ulfberhtovým jménem jsou již z konce 9. století, hlavní část jich je datována až do století desátého.³⁴

Také meč, nalezený na Roudnicku — snad v Libkovicích — náleží typu Y (obr. 15). U této zbraně se po konzervaci objevilo zřetelné podélné dělení čepele na střední část a břity, navařené k ní z obou stran. Střední část je pak složena ze dvou šikmo proužkovaných panelů. Možno tedy ještě před provedením metalografického rozboru usoudit, že zbraň byla zhotovena technikou svárkového damasku.³⁵ Damaskované meče z Čech nebyly dosud spolehlivě zjištěny, pouze meč z kolínského knížecího hrobu tak s výhradou určil *R. Pleiner*. Z Moravy je znám damaskovaný meč typu X z Mikulčic (hrob 280).³⁶

Meče typu Y jsou rozšířeny od východní Francie až do Ruska, jejich datování je však bezpečnější jen ve Skandinávii. Spolu s meči typu M a X tvoří skupinu prostých, snadno zhotovitelných forem a předpokládá se proto, že mohly být vyráběny i domácími zbrojíři.³⁷ Oba meče — spathy z Litoměřicka však pro uvedené již znaky vysoké kvality nutno považovat za výrobky západních, porýnských dílen. Můžeme se zájmem očekávat, zda metalografická analýza litoměřické čepele potvrdí onu vysokou jakost, jaká se u mečů s Ulfberhtovým jménem se samozřejmostí předpokládá. Ze severozápadních Čech známe ještě třetí meč typu Y, uložený bez nálezových okolností v teplickém muzeu (obr. 16). Jeho jablko je snad také dvojdílné, čepel silně poškodila rez, zachovaná délka měří 62 cm.

Meč z Počápel (obr. 17) náleží formě zvané obvykle románská a datované dříve až do 12.—13.

Obr. 20. Typy okrajových profilů hradištní keramiky z Litoměřicka.

32. *W. Sarnowska*, *Miecze wczesnośredniowieczne w Polsce*, Światowit XXI 1955, 308; *Ĵ. Źak* l. c., 332.

33. *H. Jankuhn* l. c., 14.

34. *A. Mahr* l. c., 247 (do let 900—950); *H. Jankuhn* l. c., 14.

35. Detailní popis této techniky podává *R. Pleiner* l. c., 203—206.

36. *R. Pleiner*, *F. Plzák*, *O. Quadrat*, *Poznámky k výrobní technice staroslovanských čepelí*, Pam. arch. XLVII 1956, 317 n.; *Ĵ. Poulík*, *Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic*, Pam. arch. XLVIII 1957, 315, obr. 71; *R. Pleiner* l. c., 168.

37. *H. Arbmman* l. c., 227; *W. Sarnowska* l. c., 315.

století. Teprve A. Nadolski zjistil její větší stáří, nazval ji typem α a rozdělil na starší a mladší tvary, odlišující se rozměry jablka.³⁸ Počápeľský meč by svým masívním jablkem náležel mezi starší tvary, proporcíne zřetelně odchylné od českých mečů mladších tvarů, publikovaných E. Wagnerem.³⁹ Jak A. Nadolski, tak i E. Wagner upozornili zároveň na vyobrazení mečů typu α na miniaturách mnichovského Evangelistáře a bamberské Apokalypsy, v obou případech z let kolem r. 1000.⁴⁰ Vznik typu α proto nutno předpokládat již v průběhu 2. poloviny 10. století a kamsi na konec tohoto století bychom mohli datovat i meč z Počápel.

Sekery

Sekery jsou nejčastěji nalézány zbraněmi na slovanských pohřebištích v Čechách.⁴¹ Platí to i o Litoměřicku, odkud dnes známe celkem 9 exemplářů ze 7 lokalit, další sekera z Litoměřic-Gaubeho cihelny (naleziště č. 29) je ztracena. Patří celkem čtyřem typům:

1. Širočiny s dolů protaženým ostřím a odsazenou hranatou násadní částí pocházející z hrobu 7 z Litoměřic-Želetic (nal. č. 30 — společně s nádobou, šipkami a nožem) a z hrobu z Libotenic (dokumentována pouze inventární skicou, do topůrka v násadním otvoru zaražen ozdobný hrot); obr. 83: 1; obr. 70: 3. Obě jsou patrně tvarově shodné a stojí spolu s dalšími analogickými nálezy z Čech (Kolín-knížecí hrob, Levý Hradec-bez údajů, Vrdu u Čáslavě — z hrobu?)⁴² na přechodu mezi typy západními na jedné straně a typy východními a severskými na straně druhé. Širočiny západního typu mají s nimi shodný tvar ucha, avšak ostří je u nich oboustranně rozšířeno, zatímco u českých nálezů je ostří směrem nahoru jen slabě zvednuté.⁴³ Širočiny z nálezů moravských, slovenských, polských i severských⁴⁴ mají opět odchylně formovanou násadní část, přičemž ostří se shoduje u některých s českými, u jiných se západními širočinami.

2. Sekery se štíhlým, slabě spuštěným ostřím a odsazenou násadní částí, formovanou obdobně jako u předchozího typu (včetně vytvoření zadní a někdy i přední opěrné plošky při otvoru) byly nalezeny v Litoměřicích (naleziště č. 27), Lounkách (2 kusy), Polepech (s vědrem a brouskem) a Prosmykách (v hrobě 1 s nožem, ocílkou, pazourky a šídlem); obr. 73: 10; 71: 10; 90: 6; 92: 9. Jde o typ, zastoupený mimo Čechy jen několika málo exempláři i v Polsku (*Nadolského* typ VI), stř. a záp. Německu.⁴⁵ V oblasti moravsko-slovenské je jeho protiváhou typ seker s podobným tvarem ostří, avšak s tylem zaobleným, bez výrazného odsazení od ostří (*Dostálův* VI. typ moravských seker),⁴⁶ který známe i z českých nalezišť (Kouřim, Levý Hradec).⁴⁷ Oba typy bývají pro tvarovou podobnost obvykle zaměňovány.

3. Sekera s trojúhelníkovitým ostřím, nízkými postranními laloky při otvoru a plochým tylem z Prosmyk (hrob 2, spolu s nožem, pazourky, bronz. závlačkou, obr. 92: 12) reprezentuje tvar výrazně severský, blízký *Petersenovým* typům A a K.⁴⁸ Podobně je hodnoceno i několik analogických

38. A. Nadolski, Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI i XII wieku, Łódź 1954, 26–29.

39. E. Wagner, SIGVINAIS — románský meč, ČNM-SV CXXVIII 1959, 125–132.

40. A. Nadolski l. c., 28; E. Wagner l. c., 127 n.

41. E. Soudská, Zbraně v našich hradištních hrobech, ČNM-SV CXXIII 1954, 12.

42. J. L. Pič, St. III, 1, t. 20 : 1; t. 32 : 4. 5; R. Pleiner l. c., 141, t. 42 : 1.

43. W. Schulz, Die Thüringer, v díle: Vorgeschichte der deutschen Stämme I, Berlin—Leipzig 1940, t. 168 : 1; R. Stampfuss, Die Franken, tamtéž, t. 63 : 3; K. Dinklage, Zur deutschen Frühgeschichte Thüringens, Mannus 33 1941, 498, t. VI: 5, 6. Na pohřebišti bavorských Slovanů: A. Stroh, Die Reihengräber der karolingisch-ottonischen Zeit in der Oberpfalz, Kallmünz 1954, 28, t. 14 : 11, 19; Z. Váňa, Slované v Bavorsku podle archeologických dokladů, Vznik a počátky Slovanů II 1958, 200.

44. J. Poulík, Staroslovanská Morava, Praha 1948, 35 (3. typ); V. Hrubý l. c., 169; J. Eisner, Základy kovářství v době hradištní v Československu, Slavia antiqua I 1948, obr. 9 : 4; A. Nadolski l. c., 43, t. 15; J. Petersen l. c., obr. 29–32.

45. R. Turek, K počátkům Prahy, Pam. arch. XLIII 1950, 84, obr. 18 : 1; A. Nadolski l. c., 47, t. 18 : 8, 9; E. Petersen, Der ostelbische Raum als germanisches Kraftfeld, Leipzig 1939, 180, obr. 96; Reuss, Jahresschrift Halle IX 1910, 86, t. XI : 49; A. Stroh l. c., 25–26, t. 15 : 13, 25; W. Hülle, Die Allamannen, Vorg. d. d. Stämme II, 531, t. 202 : 8.

46. B. Dostál, Slovanský mohylník u Žlutavy, Sborník prací fil. fakulty brněnské university VI, řada E, č. 2, 1957, 62.

47. M. Šolle, Pam. arch. L 1959, 398, obr. 41 : 5; J. L. Pič, St. III, 1, t. 32 : 3.

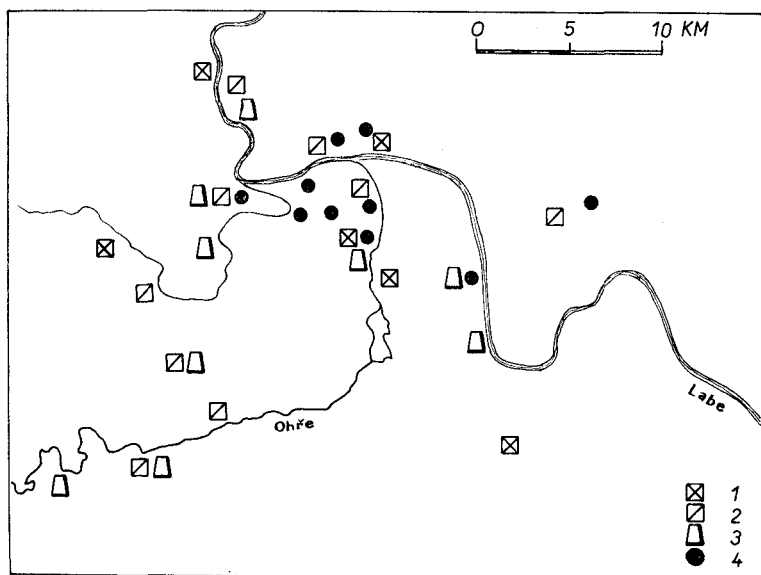
48. J. Petersen l. c., 37, 44, Fig. 27, 28, 41, 42.

I. HŘEBENOVÉ VLNOVKY A PÁSY				II. PÁSY HŘEBENOVÝCH VPICHŮ				V. JEDNODUCHÉ VLNOVKY A RÝHY																					
		1	2	3	4	5	6	7			1	2	3	4	5	6	7			1	2	3	4	5	6	7			
1	A																												
	B																												
	C																												
2	A																												
	B																												
	C																												
	D																												
	E																												
	F																												
	G																												
3	A																												
	B																												
	C																												
	D																												
	E																												
	F																												
	G																												
4	A																												
	B																												
	C																												
	D																												
5	A																												
	B																												
III. KOLKOVÁNÍ				1	A																								
					B																								
					C																								
					D																								
IV. ŽLÁBKOVÁNÍ				2	A																								
					B																								
					C																								
					D																								
3	A																												
	B																												
	C																												
	D																												
4	A																												
	B																												
5	A																												
	B																												

Obr. 21. Hrnčové nádoby hrobové a pravděpodobně hrobové proveniencie z Litoměřicka. Tabulka podává přehled vazeb jednotlivých ornamentačních motivů na typy okrajových profilů (č. 1–7 na vodorovné ose, srv. obr. 20) a den (A ploché dno, B dno s okrajovou lištou, C konkávní, ● tzv. otisk osy kruhu, ○ značka).

nálezů z Polska a vých. Německa. Vystupují v 9. a 10. století hlavně v Norsku a Dánsku, do slovanských oblastí a Pobaltí pronikají jen zcela ojediněle.⁴⁹

4. Miniaturní sekerka z Mlékojed se našla v hrobě 33 (obr. 89: 6, spolu s ostruhami, nožem a vědrem), patří k skupině starších hrobů na tomto pohřebišti. Na rozdíl od jednoduchých seker má navíc za násadní otvor připojeno ještě svislé ouško, za něž byla patrně zavěšována k opasku. Rámcově náleží do skupiny různých, ve středoevropské oblasti jen vzácně nacházených miniaturních seker a sekeromlatů, avšak přesné období k ní neznám. Mezi různými formami Paulsenových „Doppel- und Hammeräxte“ nalézáme období jen ke tvaru ostří, ale ne k týlové části.⁵⁰ Svými malými rozměry představovala spíše zbraň symbolickou, v boji sotva používanou. Podněty ku vzniku těchto forem jsou vyváděny z nomádského prostředí východoevropského.⁵¹ Jde

Obr. 22. Rozšíření regionálních keramických typů na Litoměřicku (1 vlastní zabrušanský typ, 2 nádoby a střepy se zabrušanskou výzdobou, 3 litoměřická varianta libočanského typu, 4 litoměřický typ). Výčet lokalit uveden v kap. IV-3.

křesťanských akeramických pohřebišť, na nichž zbraně chybí — tedy od 9. do sklonku 10. století. Miniaturní sekerka z Mlékojed je patrně až z konce 10. stol. S ohledem na nálezové souvislosti zde i v jiných oblastech se zdá, že šířičiny jsou proti sekerám 2. typu relativně starší.⁵³ Severské analogie k sekerě z Prosmyk se datují také jen zhruba do 9.—10. století.⁵⁴

Kopí

Tato zbraň ve slovanských hrobech na Litoměřicku chybí. Vzácný nález kopí s křídélky z Roudnice-Bezděkova je bohužel bez nálezových okolností (obr. 66: 17).⁵⁵ Představuje typ západní proveniencce, nastupující již v době merovejské a zvláště pak oblíbený v karolinském období,⁵⁶

49. P. Paulsen, Axt und Kreuz bei den Nordgermanen, Berlin 1939, 19.

50. P. Paulsen l. c., 34.

51. P. Paulsen l. c., 42 n.

52. R. Turek, Výzkum v Libici nad Cidlinou v roce 1952, AR V 1953, 617, obr. 282; M. Šolle, Pam. arch. L 1959, 393 n.; A. Knor, Nové hroby ze starší doby hradištní ve středních Čechách, Pam. arch. XLIV 1953, 222; H. Preidel, Das Begräbnis eines wikingschen Kriegers in Saaz, Böhmen, MAGW LXVIII 1938, 90.

53. Srv. datování kolínského hrobu do 2. pol. 9. stol. (J. Eisner, Počátky českého šperku, Pam. arch. XLVI 1955, 218), sekery 2. typu jsou na pohřebišti z konce 10.—11. stol. v Lutomiarsku (A. Nadolski, A. Abramowicz, T. Poklewski, Cmentarzysko z XI wieku w Lutomiarsku pod Łodzią, Łódź 1959, 53) a z Brestu Kuj. (hrob 19), kde datovány mincí do pol. 11. století (K. Jażdżewski, Z otchłani wieków 7 1933, 69). U bavorských Slovanů západní typ šířičin z Luhe, na pohřebišti, kde ještě keramika, sekery 2. typu z Neustadt a. K. na pohřebišti již akeramickém (A. Stroh

avšak užívaný též později. Ve Skandinávii řadil tento typ (D) *J. Petersen* až do 10. století a podobně *A. Nadolski* datoval polské nálezy (jeho typ VI) až do 10.—11. stol.⁵⁷ Roudnické kopí je svou vyhraněnou formou a kratšími křídélky tvarem typologicky starším. Pro nedostatek spolehlivě datovaných analogií však nelze rozhodnout, zda je správné jeho datování *J. Schránílem* do 10.—11. stol.,⁵⁸ či nepatří-li již století devátému.

Šípky

Železné šípky — hroty šípů — byly nalezeny ve středohradištním hrobě č. 7 z Litoměřic-Želetic (naleziště č. 30 — 4 šípky se sekerou-širočinou, nožem a nádobou) a v hrobech již mladohradištního rázu z Duban (3 šípky). Náleží třem typům: 1. Šipka s listovitým hrotem a krátkou tulejkou (Litoměřice, obr. 84: 4). — 2. Šipka s krátkými širokými křídélky a tordovaným řapem (Litoměřice, obr. 83: 5). — 3. Šípky s krátkými širokými křídélky a tulejkou (Litoměřice, obr. 83: 5, Dubany, obr. 66: 4—6).

Úzký listovitý hrot oboustranně se zužující, nalezený také v hrobě 7 z Litoměřic-Želetic (obr. 83: 2) pochází spíše z lehkého oštěpu, než šípu.

Hroty šípů se na slovanských pohřebištích nacházejí jen ojediněle. Podle *V. Hrubého* byly prý šípky s trnem relativně starší než šípky s tulejkou, avšak podle zjištění téhož autora vystupují oba typy už v průběhu 9. století souběžně a nejsou proto přesně datovatelné.⁵⁹

Ostruhy

Ostruhy se našly v hrobech z Brníkova (obr. 63: 1—2, 2 shodné kusy spolu s brouskem), Litoměřic — naleziště č. 13 (obr. 74: 3 — hrob 12, zachována jen 1 ostruha, spolu s nádobou, nožem a přezkou; ostruha z hrobu 22 ztracena) a Mlékojed (obr. 89: 9—10 — hrob 32, 2 shodné kusy spolu s miniaturní sekerkou, nožem a vědrem). Ostruha z Litoměřic — naleziště č. 15 (obr. 76: 1) je patrně také z hrobu, zatímco poslední známá ostruha — z Klapého-Házmburka (obr. 38: 1) — je bez údajů a souvisí nespíše s tamním sídlištěm.

Z uvedených pěti nálezů ostruh patří každý jinému typu. Typologicky nejstarší je ostruha z Klapého, opatřená ještě kratším bodcem a blízká tak ostruhám z knížecího hrobu 55 na Staré Kouřimi a variantě I B *V. Hrubého*. Podobné tvary se datují obecně do 9. století.⁶⁰ Proti tomu ostruhy z Brníkova, Litoměřic nal. č. 15 a Mlékojed náležejí svými protáhlými bodci k formám, převládajícím v 10. století. Brníkovské ostruhy mají ukončení bodce obdobné, jako ostruhy z kouřimského hrobu 63b, datovaného na počátek 10. století⁶¹ (profil bodce je však jiný); podobný exemplář z hradiště Zehren Kr. Meissen datuje *W. Coblenz* až k r. 1000.⁶² Ostruha z Litoměřic, nal. č. 13 patří k typu II-1 *Ž. Hilczerówny*, datovanému opět jen rámcově do 10.—11. stol.,⁶³ litoměřická ostruha byla v hrobě s keramikou a lze ji proto datovat ještě do 10. stol. Mlékojedský hrob 32 patří do starší skupiny hrobů, kterou datujeme také do průběhu 10. století.

Esovité záušnice

Stejně jako v ostatních českých krajích jsou i na Litoměřicku nejpočetnějšími ozdobami na slovanských pohřebištích esovité záušnice. Známe je celkem z 62 lokalit (z toho 9 lokalit leží na

l. c., 25—26, 28). — Proti tomu *J. Böhm* (Kronika objeveného věku, Praha 1941, 506) a *R. Turek* (Pam. arch. XLIII 1950, 84) datovali sekeru 2. typu ještě do starší d. hradištní.

54. *P. Paulsen* l. c., 19.

55. V roudnické sbírce uloženo bez lokality a v inventáři *K. Rozuma* z r. 1901 uvedeno, že bez nálezových údajů. Podle *L. Niederla*, ŽSS III, 2, 1925, 551, pozn. 7, jde o nález z Roudnice-Bezděkova; je pravděpodobné, že *Niederla*ův údaj je opřen o nějakou starší, původní informaci.

56. *É. Salin*, La civilisation mérovingienne d'après les sépultures, les textes et la laboratoire III, Paris 1957, 22.

57. *J. Petersen* l. c., 24; *A. Nadolski* l. c., 56.

58. *J. Schráníl*, Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens, Berlin-Leipzig 1928, 310.

59. *J. Schráníl* l. c., 310; *V. Hrubý* l. c., 178—181. Soupis nálezů podává *E. Soudská*, ČNM-SV CXXIII 1954, 14, 19—27 (z Čech uvedeno celkem 5 lokalit).

60. *V. Hrubý* l. c., 182 n.; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 402 n., obr. 49 : 5.

61. *M. Šolle* l. c., 407—408 (zde další analogie).

62. *W. Coblenz*, Boleslaw Chrobry in Sachsen und die archäolog. Quellen, Slavia Antiqua X 1963, 265, Abb. 22.

63. *Ž. Hilczerówna*, Ostrogi polskie z X—XIII wieku, Poznań 1956, 46.

litoměřickém katastru). Jejich celkový počet přesahuje 350 kusů, avšak bezpečné údaje o rozměrech a kovu, z něhož byly vyrobeny, máme pouze u 312 záušnic; z tohoto počtu je 201 bronzových, 56 stříbrných a 55 s bronz. jádrem plátovaným stříbrnou folií.⁶⁴ Jen vzácně na nich pozorujeme stopy pozlacení (4 exempláře: Bříza 2 ×, Budyně B, Třebenice),⁶⁵ zlomek záušnice z Volenic byl ovinut tenkým zlatým drátkem.

Záušnice byly nalézány v hrobech žen, podle údajů převážně mladších, někdy i u dětí (Prackovice, hrob 3—4, Libochovany, hrob 10—12leté dívky se 7 záušnicemi) a to po jednom i více exemplářích na obou stranách lebky. Nejvyšší počet u jedné osoby dosáhl 10 kusů (Mlékojedy, hrob 56). Ve dvou případech byly u záušnic pozorovány také zbytky pásků, na kterých byly zavěšeny (Lovosice C 4, hrob 3, Mlékojedy, hrob 13).⁶⁶

V současné době je stále častěji zastáván názor, že ve vývoji esovitých záušnic je možno sledovat určitou zákonitost, projevující se především v pozvolném růstu jejich velikosti.⁶⁷ Pozitivní výsledky byly v tomto směru získány také statistickým rozbořem záušnic z Litoměřicka. Na tabulce obr. 18 je nakreslena série grafů, které se v základě dělí do tří hlavních částí:⁶⁸ 1. graf celkového počtu záušnic z Litoměřicka, 2. 11 grafů záušnic z jednotlivých pohřebišť, včetně dvou pohřebišť z nejbližšího sousedství Litoměřicka — Dubé⁶⁹ a Žalan,⁷⁰ 3. dva grafy českých nálezů záušnic z hrobů a pokladů datovaných mincemi.⁷¹

Ad 1. Graf celkového počtu záušnic se rozpadá na dvě části. Prvou, početně mnohem silnější, tvoří záušnice všech tří kvalit o průměrech od 9 do 31 mm; přitom rozměry stříbrných se pohybují mezi 11 a 29 mm, plátovaných stříbrem mezi 14 a 30 mm, bronzové záušnice dosahují vrcholu u \varnothing 15 mm a vysoký počet podržují i sousední hodnoty 12—14 a 16—17 mm. Ve druhé části grafu jsou již jen nečetné bronz. záušnice o \varnothing 36—66 mm.

Ad 2. Vidíme, že průměry záušnic z prvních šesti pohřebišť se pohybují zhruba ve stejném rozmezí: u bronzových mezi 9 a 24 mm, u stříbrných mezi 11 a 25 mm a u plátovaných mezi 16 a 29 mm. Naproti tomu u dvou následujících pohřebišť — Dubé a Litoměřic — Plešivecké ul. — pozorujeme posun spodní hranice u bronzových a stříbrných na 15 mm a u plátovaných na 18 mm, přitom však horní hranice zůstává přibližně stejná, jako u předchozích pohřebišť (vymyká se pouze 1 záušnice s \varnothing 44 mm). Grafy prvních osmi pohřebišť se tedy vcelku kryjí s rozsahem první poloviny celkového grafu. Odlišný obraz dávají proti tomu zbývající tři pohřebišť: záušnice z Třebenic-náměstí mají rozptyl od 13 do 53 mm, tedy přes obě poloviny grafu, těžiště záušnic z Litoměřic-náměstí (23—55 mm) a Úštěka-náměstí (39—43 mm) leží už v jeho druhé polovině.

64. Označení „bronzové“ používám jen s výhradou, protože je pravděpodobné, že část záušnic je také z mědi, event. z mosazi.

65. K českým nálezům zlatem plátovaných či pozlacených záušnic srv. R. Turek, Slovanské osídlení Chebska, Obzor preh. XIV 1950, 435; Ž. Krumpřanzlová, Příspěvek k vývoji lidového šperku 10. stol. v Čechách, Pam. arch. LIV 1963, 108.

66. O růz. způsobech nošení záušnic srv. K. Musianowicz, Kablaczki skroniowe — próba typologii i chronologii, Światowit XX 1948—1949, 117.

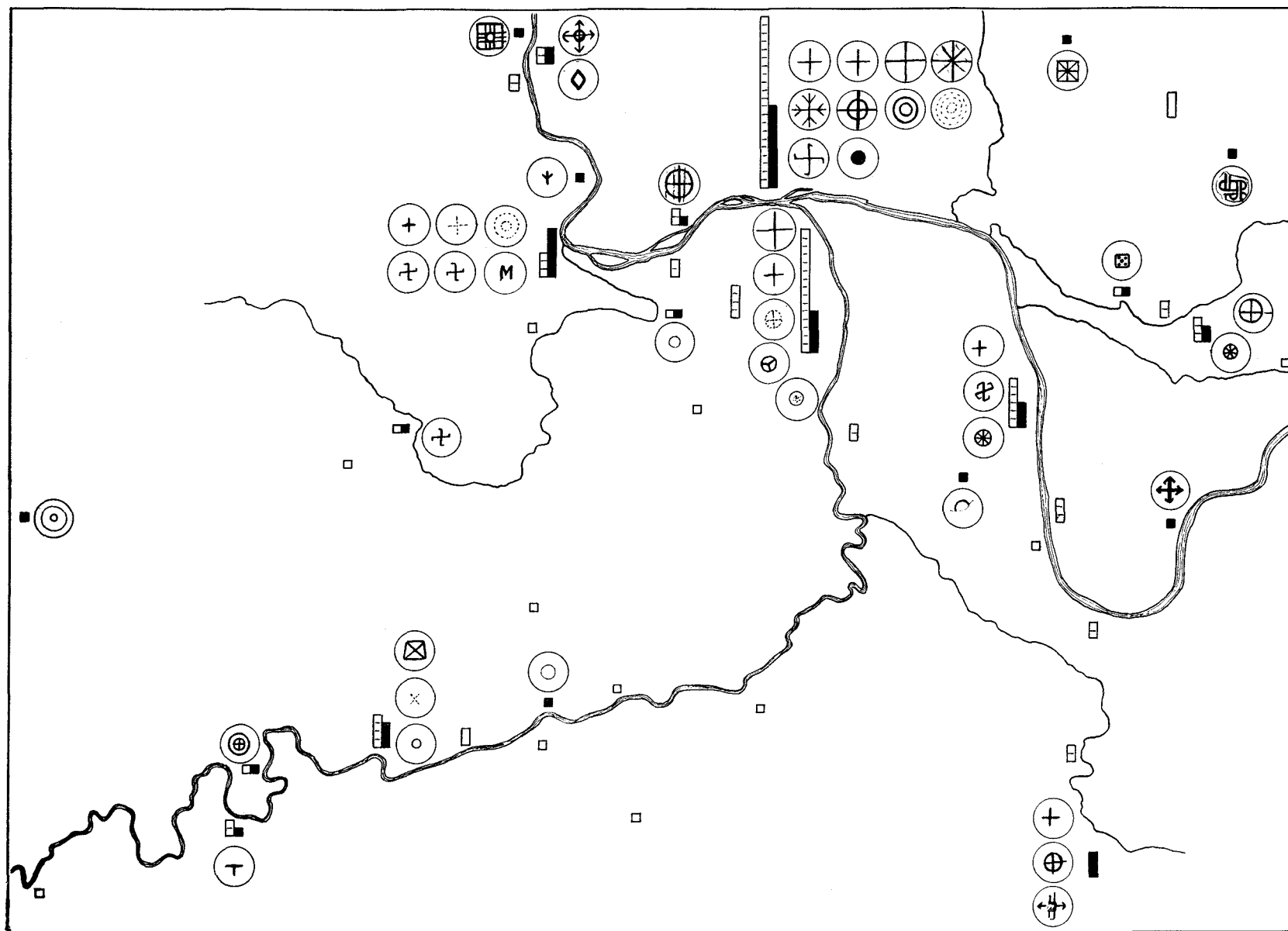
67. R. Turek, České hradištní nálezy, datované mincemi, Slavia Antiqua I 1948, 485—534; P. Radoměřský, Stříbrný poklad z 12. stol. z Prahy-Štěpánské ulice, Numismatický sborník VI 1960, 61—84; Ž. Krumpřanzlová, Pam. arch. LIV 1963, 108—9; B. Nechwátal-P. Radoměřský, Mladohradištní pohřebišť v Radomyšli u Strakonice, AR XVI 1964, 671—680. — Na Moravě: V. Šikulová, Pravěk východní Moravy I 1958, 120—122; V. Hrubý, Raněstředověké poklady šperků na Moravě, ČNM XLV 1960, 93 n. Skeptické stanovisko v této otázce zaujal I. Borkovský, Esovité záušnice, jejich původ a význam, Referáty o prac. výsledcích čs. archeologů, I, Liblice 1956, 148, B. Polla-T. Štefanovičová, Slovanské pohřebišť na bratislavském hradě, AR XIV 1962, 820 a již dříve K. Musianowiczová (1. c.).

68. Na vertikální osu jsou vyneseny průměry záušnic od 8 do 69 mm, na horizontální osy jsou v jednotlivých sloupcích součty záušnic daného průměru. Samostatné grafy jsou vždy pro záušnice stříbrné, bronzové a plátované, u stříbrných jsou navíc odchylně značeny záušnice z drátu buď slabšího nebo silnějšího než 2 mm. K usnadnění práce bylo třeba vyjádřit každou záušnici pouze jedním rozměrem, který se rovná aritmetickému průměru hodnot max. a minimálního průměru obroučky záušnice (měřeno bez esovité kličky), jak jsou uváděny v soupisové části.

69. E. K. Waldstein, Eine Gräberstätte bei Dauba, Mitt. Ex. Cl. XVI 1893, 1—22.

70. B. Svoboda, Pam. arch. LIV 1963, 266—305.

71. Sestaveny podle údajů z prací R. Turka (Slavia Antiqua I 1948, 485—534) a P. Radoměřského (Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Sborník NM IX A (hist.) č. 2, Praha 1955; též, Numismatický sborník VI 1960, 61—84); doplněny jsou nálezy z Litoměřic.

Obr. 23. Hrnčířské značky na nádobách hrobové a pravděpodobně hrobové proveniencie z Litoměřicka. Sloupkové grafy vyjadřují poměr značkové keramiky (plně) k neznačkové na jednotlivých katastrech (srv. číslování lokalit na obr. 98).

Ad 3. Tyto dva grafy jen názorně dokumentují poznatky, jimž byla věnována pozornost ve studiích *R. Turka* a *P. Radoměrského*.⁷² V pokladech datovaných mincemi do 1. poloviny 11. stol. vystupují záušnice pouze stříbrné, s \varnothing od 10 do 16 mm; přitom síla drátu, z něhož byly vyrobeny, je u \varnothing 10 a 11 mm menší či rovná 2 mm, u větších pak nad 2 mm. Do r. 1109 je datována plátovaná záušnice ze Zdražan (\varnothing 23 mm) a k r. 1142 stříbrné záušnice s \varnothing 31—40 mm z Prahy-Štěpánské ul. — Ve hrobech datovaných mincemi (tedy podle *P. Radoměrského* z doby obolu mrtvých, trvajících od třicátých či čtyřicátých let až do konce 11. stol., nejpozději do r. 1110) se našly záušnice převahou bronzové o \varnothing 15—26 mm; přitom do poloviny padesátých let nepřekročily jejich rozměry 18 mm, v hrobech datovaných mincemi z let 1055—1100 převažují záušnice o \varnothing 18—27 mm, výjimečně se však objeví i drobné stříbrné s \varnothing 15 a 16 mm.

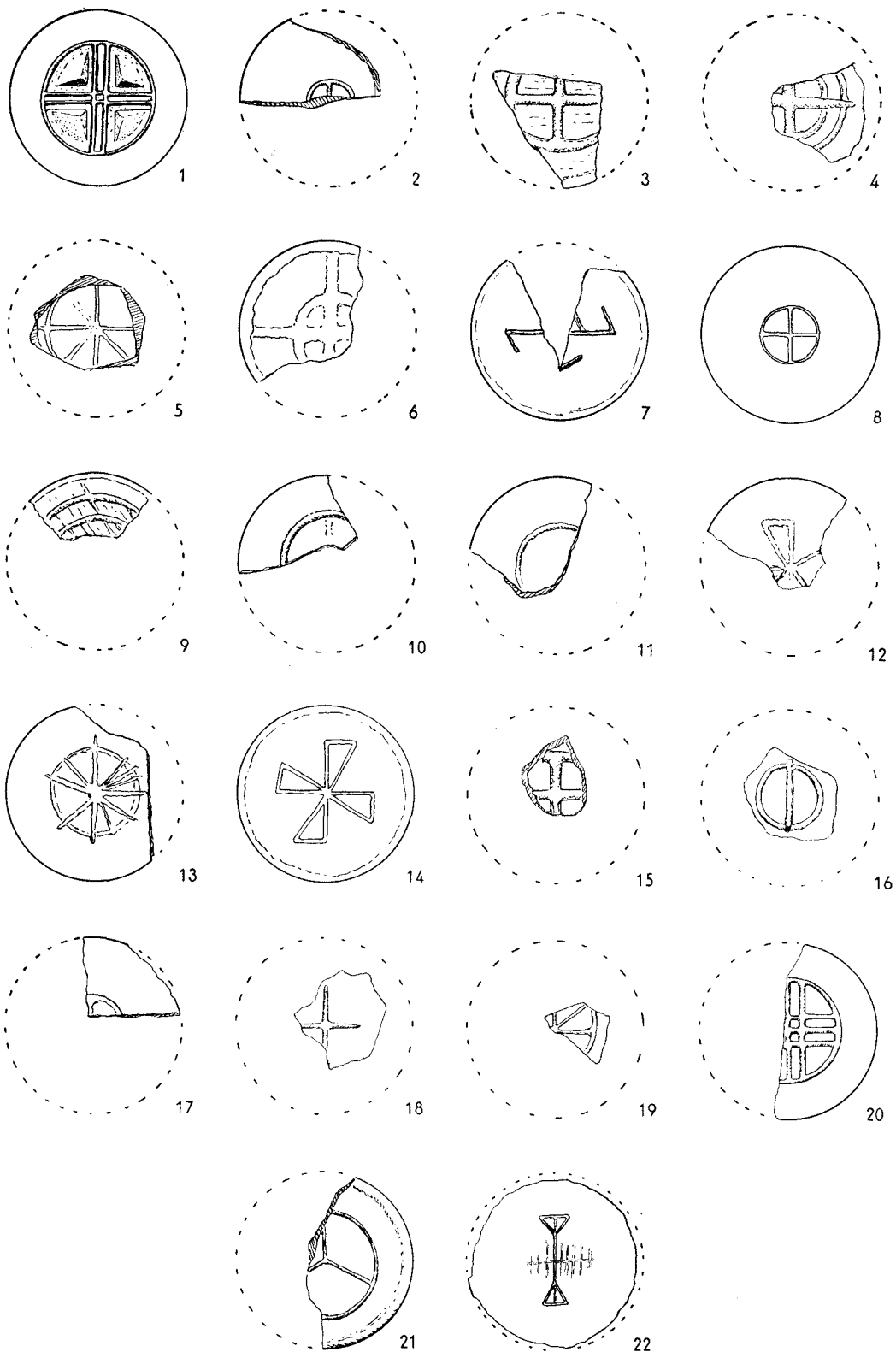
Přistupme nyní k celkovému vyhodnocení grafů. Skupina prvních osmi pohřebišť představuje jednak raně křesťanské akeramické hřbitovy (Mlékojedy, Budyně B, Bříza, Dubá, Litoměřice-Plešivecká ul.), jednak hřbitovy, jež podle nečetné keramiky začínají o něco dříve (Žalany), či na nichž byly nádoby nalezeny jen zcela ojediněle, ale které jsou vcelku paralelní s akeramickými (Břehoryje, Lovosice C 4). Vesměs však jde ještě o pohřebiště opodál vsí. Proti tomu již sama poloha tří zbývajících pohřebišť přímo v centrech obcí nasvědčuje, že jde o kostelní hřbitovy (Třeбенice-nám., Litoměřice-nám., Úštěk-nám.). Horní hranice průměrů záušnic z venkovských akeramických pohřebišť nepřekračuje 30 mm a tato mez se kryje s horní hranicí prvé poloviny celkového grafu. Podle obou grafů záušnic datovaných mincemi je zřejmé, že průměru 30 mm bylo dosaženo někdy po počátku 12. století. Protože záušnice z vesnických pohřebišť (= podstatná část nálezů z prvé poloviny celkového grafu a prvních 8 pohřebišť) vcelku nepřekračují svými průměry 30 mm, dospíváme k závěru, že funkce těchto pohřebišť končila obecně (i když ne úplně) v počínajícím 12. století. Domnívám se, že případy, kdy se záušnice menších rozměrů našly přímo v centrech osídlení (Třeбенice-nám., Litoměřice-nám., a Jesuitská ul.) bude možné se značnou pravděpodobností považovat za doklad existence kostelního hřbitova a tedy i kostela na daném místě alespoň v 11. století.⁷³

Záušnice s průměry nad 31 mm bývají datovány vesměs až do 12., event. ještě i 13. století. Na oněch vesnických raně křesťanských pohřebištích, situovaných opodál osad, vcelku již chybí (jedinou bezpečnou výjimkou je záušnice o \varnothing 44,5 mm z pohřebiště v Litoměřicích-Plešivecké ul.). Vystupují na hřbitovech v centrech osad (srv. uvedená již 3 pohřebiště a dále Lovosice A, Hostenice-sv. Kliment a snad i Doksany; ze sousedního Lounska kupř. soubor tří záušnic o \varnothing 54, 55 a 58 mm z porušených kostr. hrobů od kláštera v Panenském Týnci, obr. 96: 26—28), v Budyni A zase v sousedství hřbitovního kostela Matky boží Sněžné, doloženého však až ve 14. století; poslední čtyři byly nalezeny ojediněle a nelze proto, zejména u prvních dvou vyloučit, že mohou být také z hrobů (Čakovice, Litoměřice nal. č. 13, Hor. Nezly — snad z destrukce nějaké stavby, Velké Žernoseky — ojediněle na úpatí vrchu Stražiště). Ve většině případů je tedy možné spojovat záušnice o \varnothing nad 31 mm s kostelními hřbitovy, několik jich však může být ještě z vesnických pohřebišť mimokostelních.

Vraťme se ještě k otázce datování menších forem záušnic. Tyto, jak známo, se nosily již v době před nástupem vesnických raně křesťanských pohřebišť, avšak k tomuto jejich nejstaršímu stadiu výše podaný rozbor nic neříká. Při řešení této otázky je třeba se obrátit k těm nečetným hrobovým celkům, v nichž byly záušnice ještě s keramikou. Na Litoměřicku nám tuto kombinaci do-
svědčují jen tři případy: v hrobě z Lovosic C 5 nalezena stříbrná záušnice o \varnothing 14,5 mm s nádobou a náhrdelníkem z korálků, záušnice nalezené spolu s nádobami v hrobech č. 17 a 29 z Litoměřic, naleziště č. 13 jsou nezvěstné. Mimo Litoměřicka je mi známo ještě několik případů, kdy záušnice byly v hrobech společně s keramikou či staršími typy šperků; pokud jsou při jejich publikaci udány rozměry, pak zjišťujeme, že průměry stříbrných a bronz. záušnic z těchto hrobových celků se

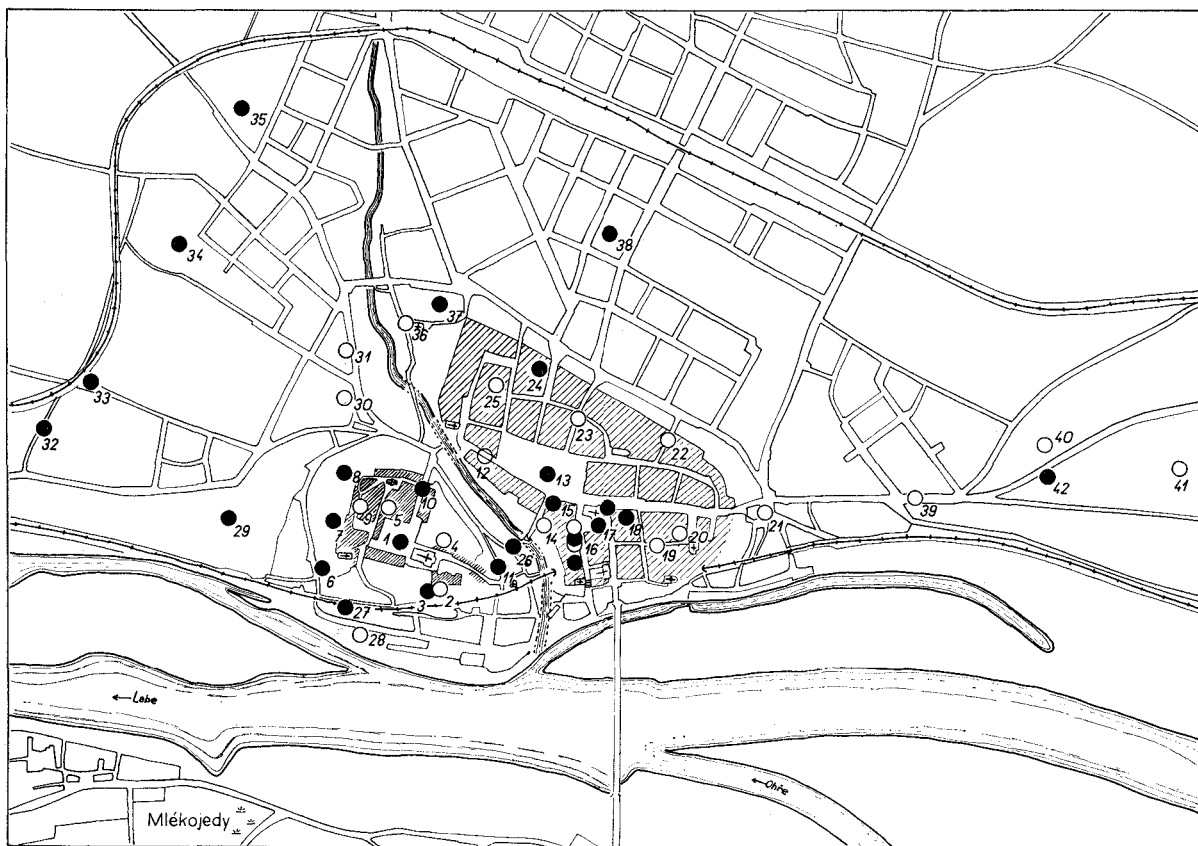
72. Srv. pozn. č. 71; odchylky mezi průměry záušnic, udávanými v této práci a rozměry uvedenými v jiných pracích, jsou způsobeny odchylným způsobem měření (srv. pozn. č. 68).

73. Vycházíme přitom z uvedených již pozorování o poměrně značných distancích mezi osadami a jejich pohřebišti, které v době před vznikem kostelních hřbitovů byly zřejmě pravidlem.

Obr. 24. Značky na sídlištní keramice z Litoměřicka (1 Litoměřice, Dómský pahorek, muz. Lit., inv. č. 5218; 2 dto, inv. č. 5750; 3 dto, inv. č. 5767; 4 dto, inv. č. 5768; 5 Litoměřice, Staré město, inv. č. 5832; 6 Litoměřice, Voldána, inv. č. 6187; 7 Litoměřice, Staré město, inv. č. 5947; 8 dto, inv. č. 5932; 9 dto, inv. č. 5933; 10 dto, inv. č. 5435; 11 dto, inv. č. 5502; 12 Litoměřice, Voldána, inv. č. 6195; 13 dto, inv. č. 6194; 14 Litoměřice, Staré město, inv. č. 4264; 15 Litoměřice, Hřbitovní ul., inv. č. 6053; 16 dto, inv. č. 6052; 17 Litoměřice, Voldána, inv. č. 6151; 18 Bohušovice, „Šance“, inv. č. 4361; 19 Kravaře, inv. č. K 289; 20 Vojničky, inv. č. T 231; 21 Levousy, hradiště, neinv.; 22 Vlastislav, hradiště, inv. č. T 191).

pohybují většinou kolem 12 a 13 mm a nepřekračují 15—16 mm.⁷⁴ Malý průměr těchto nejstarších záušnic tedy není podmíněn okolností, že by byly nošeny mladými jedinci,⁷⁵ ale je obecným znakem jejich počátečního vývojového období. Uvedené nálezy naznačují, že průměr záušnic nepřekročil do doby nástupu akeramického období zhruba 15 mm. Ale na našich grafech vidíme, že formy o \varnothing do 15 mm byly ještě běžné i na akeramických pohřebištích, přesněji řečeno poměr záušnic v rozmezí od 9 do 15 mm k záušnicím větším byl v Mlékojedech zhruba 3 : 2, v Budyni B 3 : 5, v Bříze dokonce 2,7 : 1; proti tomu na pohřebištích mladšího rázu tento poměr se rapidně

Obr. 25. Litoměřice. Nálezy sídlištní keramiky na katastru města (● keramika st.-ml. hradishního rázu, ○ keramika pozdní hradishní).

mění v jejich neprospěch: v Dubé na 1 : 6,5 a v Litoměřicích-Plešivecké ul. na 1 : 6. Tato okolnost naznačuje delší trvání drobných záušnic a tím i snižuje jejich datovací schopnost (zvláště záušnic jednotlivě nalezených). Ukazuje dále, že uplatňování čistě typologického měřítka není možné. V této souvislosti vyvstává ještě otázka, nakolik je vůbec možné datování záušnic jednotlivě nalezených. Na grafu obr. 19 jsou zaneseny záušnice z těch hrobů, ve kterých jich byl větší počet, tj. od dvou kusů výše. Celkem máme z Litoměřicka k dispozici 21 takových hrobových souborů. Z nich pouze 10 obsahovalo záušnice zhruba shodné velikosti (tj. s rozdíly ne většími než 2 až

74. Ďáblice, hrob 1 a 8 (*L. Hájek*, Pam. arch. XXXIX 1933, 77—79); Humna u Pcher, porušený hrob (*V. Schmidt*, Pam. arch. XVI 1893, 367); Libice nad Cidlinou, pohřebiště před cukrovarem, dvojhrob XV—XVI a hrob XXI, pohřebiště na polích před Kánínem, dvojhrob V—VI (*R. Turek*, Slavníkova Libice, Praha 1946, 50, 58); Praha-Motol, „Pod Homolkou“, hrob II a další hrob z vojens. cvičiště (*R. Turek*, Pam. arch. XLIII 1950, 78, 81); Radčice, hrob 2 (*H. Olmerová*, Pam. arch. L 1959, 231); Stehelčevy, hrob 3 (*A. Knor*, Pam. arch. XLIV 1953, 220—223); Žalany, hrob 6—7, 66 (*B. Svoboda*, Pam. arch. LIV 1963, 268, 291); Žatec-Prašivý kopec (*J. Böhm*, Zprávy ČSAU IV 1934, 58); Želenice, hrob 34 a 64 (*V. Schmidt*, Pam. arch. XVI 1893, 1—30; *R. Turek*, Historica Slovaca V 1948, 163—183).

75. Jak se domníval *A. Knor*, Pam. arch. XLIV 1953, 225.

3 mm), v průměrech záušnic ze zbývajících 11 hrobů se však rozdily mezi nejmenšími a největšími kusy pohybovaly od 4 až do 9 mm (kupř. Mlékojedy hrob 29: nejmenší \varnothing 15 mm, největší 24 mm); na grafu záušnic datovaných mincemi vidíme, že stejně velký rozptyl měly také záušnice z hrobu 4 v Otmíkách a z depotu z Prahy-Štěpánské ulice. Také tato zjištění musíme považovat za doklad malé datovací schopnosti drobných záušnic. Vcelku je zřejmé, že během vývoje záušnic vzrůstala jejich velikost, tj. stoupala horní hranice jejich průměru. Pro datování souborů záušnic z jednotlivých hrobů jsou proto určující největší tvary.

Ve vývoji záušnic můžeme dnes stanovit jen dva chronologicky důležité body. Prvým je \varnothing kolem 15 mm, což je max. rozměr, jehož záušnice dosáhly ještě na keramických pohřebištích, druhý je \varnothing kolem 30 mm, což je max. rozměr, jehož dosáhly záušnice na většině raně křesťanských (akeramických) vesnických pohřebišť; první lze předběžně klást kolem r. 1000, druhý na počátek 12. století. Jak bylo již rozvedeno výše, je situace komplikována tím, že ve druhém období se vedle záušnic do 30 mm vyskytují souběžně i záušnice o \varnothing 9—15 mm a zdá se, že také na kostelních pohřebištích 12. století se budou ojedinelé vyskytovat záušnice s průměry menšími než 30 mm, jak to naznačuje i rozbor záušnic z pohřebiště v Radomyšli.⁷⁶ Toto přežívání menších forem souvisí patrně také s okolností, že děti nosily záušnice menší než dospělí.

Z rozměrů záušnic nalezených ještě s keramikou vyplývá, že při hledání původu těchto ozdob se okruh studia zužuje na drobné formy s \varnothing přibližně do 15—16 mm. Pro bližší datování jejich nástupu však nenacházíme v nálezech z Litoměřicka opory. V sousedství Čech — na Moravě, v Polsku i v Karpatské kotlině je stále pevněji hájen názor, že esovité záušnice tam nenastoupily dříve než během druhé poloviny 10. století.⁷⁷ Proti tomu čeští badatelé shledávají důkazy k tezi, že v Čechách došlo k tomuto nástupu dříve a odtud pak že se záušnice šířily dále na východ.⁷⁸ Avšak situace na některých pohřebištích naznačuje, že doba výskytu záušnic se s horizontem hrobů s keramikou překrývala jen krátce.⁷⁹

Náušnice

Hrozníčkovité náušnice známe ve studované oblasti jen ve dvou exemplářích, a navíc jde o nálezy sporné. Zachovaly se totiž pouze jejich kresby na jedné tabulce J. Kerna, kde jsou vyobrazeny společně s dalšími šperky, pocházejícími z oblasti Kasárenského pahorku na vých. okraji Litoměřic — jedná se tedy patrně o nálezy z této polohy (obr. 73: 4, 5). Kresby jsou velmi přesné a detailní, takže není třeba mít pochyb, že byly kresleny podle originálu. Obě náušnice jsou bez horního obloučku. Prvá představuje typ s oboustrannými hrozníčky, připevněnými na střed dolního oblouku, jehož oba konce jsou ozdobeny granulovanými uzlíčky (*Hrubého* typ 2 C). Druhá má dol. oblouk zdobený granulací a hrozníček jen na horní straně (varianta 3. typu *V. Hrubého*).⁸⁰ České nálezy hrozníčkových náušnic jsou řazeny do doby velkomoravského vlivu, jejich nejmladší nálezy datuje *R. Turek* nejpozději do čtyřicátých let 10. století.⁸¹

Bronzová *náušnička s trojnásobnou esovitou kličkou* se našla jako jediný milodar v porušeném hrobě

76. *B. Nechvátal-P. Radoměský*, AR XVI 1964, 671—680.

77. *J. Poulík*, Jižní Morava — země dávných Slovanů, Brno 1948—1950, 84; *týž*, posledně v knize Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích, Praha 1963, 73; *V. Šikulová* l. c., 124; *A. Kralovský*, Beiträge zur Frage der Ausgestaltung, Chronologie und der ethnischen Bestimmung des sog. Schläfenringes mit S-Ende, Studia Slavica V 1959, 340—345.

78. Srv. posledně *J. Sláma*, K česko-polským stykům v 10. a 11. století, Vznik a počátky Slovanů IV 1963, 247 (zde starší literatura).

79. Naznačují to velmi nízké počty hrobových nálezů, v nichž nádoby byly společně se záušnicemi, kupř.: Želenice — celkem 105 hrobů, z toho 28 s nádobou, 2 s nádobou + záušnicemi; 6 se záušnicemi. Mělník-Rousovice — celkem 57 hrobů, z toho 8 s nádobou, 0 s nádobou + záušnicemi; 6 se záušnicemi. Radětice — celkem 31 hrobů, z toho 12 s nádobou, 1 s nádobou + záušnicemi; 6 se záušnicemi. Žalany — celkem 83 hrobů, z toho 6 s nádobou, 2 s nádobou + záušnicemi; 11 se záušnicemi.

80. *V. Hrubý*, Staré Město, 231—234.

81. *R. Turek*, Slavia Antiqua I 1948, 525—526; *týž*, Pam. arch. LIV 1963, 225; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 420—428.

v Křešicích (obr. 67: 10). Představuje typ v Čechách zatím nečetný, šířící se sem z Karpatské kotliny a datovaný obvykle do průběhu 9. století, častěji do jeho první poloviny.⁸²

Dvě *stříbrné náušnice* z mladohradištního pohřebiště Lovosice C 4 se uchovaly jen ve zbytcích. Podle původního *Matiegkova* popisu byly na jejich obroučkách navlečeny vždy tři plechové bubínky zdobené filigránem — patří tedy zřejmě k oněm „náušnicím se třemi bubínky“, které byly zastoupeny kupř. v pokladech z Čistěvsí a Žatce, zakopaných kolem r. 1000.⁸³

Bronzové ozdoby ve tvaru plochého otevřeného oválu, jehož spodní konec je kotvovitě rozeklaný ve dva krátké, zpět zahnuté háčky a horní ukončen buď kuličkou nebo třemi drobnými vývalky, se našly v Litoměřicích-Plešivecké ul. a na náměstí v Třebenicích (obr. 78: 1; 96: 2). Funkčně představují spíše zvláštní typ záušnic než náušnice. Formálně je jim blízká ozdoba z hrobu 226 z Děvínské N. Vsi, jejíž ukončení jsou však odchylná;⁸⁴ jiné období k nim neznám. Nálezové prostředí obou je shodné — mladohradištní akeramická pohřebiště s es. záušnicemi.

Prsteny

Stříbrné a bronzové prsteny byly objeveny na pohřebištích v Břehoryjích (nezachovány), Bříze, Budyni B, Černčicích, o. Teplice (nezachovány), Chotiněvsí, Litochovicích (nezjištěny), Mlékojedech (hrob 12, 41) a Vojnicích (hrob 1, 2). Většinou jde o prosté tvary, zhotovené z pásku plochého, čokovitého nebo planokonvexního profilu, s konci krátce přeloženými či otevřenými; jen masivní stříbrný prsten z Chotiněvsí je uzavřený. Jiný typ představují jednoduché drátěné prsteny z Břízy a Budyně B (obr. 64: 37, 39).⁸⁵ Jejich variantou je prstýnek z Budyně B s perličkovitými vývalky na vnější straně (obr. 64: 38). Podobné jsou v kultuře bělobrdské.⁸⁶ Datovatelné nálezy prstenů patří vesměs až mladší době hradištní; pokud byly v souborech či hrobových celcích, provázely je vždy esovité záušnice.

Skleněné prsteny známe jen z Litoměřic-Voldány (naleziště č. 13). Polovina prstenu měla být v hrobě 22, údajně ještě s ostruhou a přeslenem. Mezi těmi nálezy z uvedené lokality, které zůstaly bez nálezových údajů, nacházíme zlomky dvou skleněných prstenů — jednoho z jasně žlutého a druhého ze sytě zeleného průhledného skla (obr. 74: 6, 7).

Náhrdelníky

Korálky nevlékané do náhrdelníků byly zpravidla skleněné, jen zřídka se vyskytují korály jantarové, z polodrahokamů, či smolné hmoty.

Olivovité korály ze zelenavého skla známe z Černčic, o. Louny, Litoměřic, nal. č. 26 a Lovosic C 5 (obr. 65: 1—4; 84: 9—14); jejich průvodní nálezy jen potvrzují správnost dosavadního datování českých nálezů těchto korálů do střední doby hradištní.⁸⁷

Korálky příčně dělené z bělavého, žlutavého či modrého skla byly nalezeny na 6 lokalitách. V hrobech č. 4 a 5 z Křešína a v hrobě z Lovosic C 5 jsou zachyceny ještě ve středohradištním prostředí (obr. 68: 3, 6), nálezy z Mlékojed (hrob 66 a 71 — starší skupina, obr. 88: 58, 60, 67—70), Litoměřic, nal. č. 7 a 17 (obr. 72: 17) a snad i ze Straškova (obr. 95: 24) patří již do počínající mladší doby hradištní.⁸⁸

Třetí hlavní skupinu skleněných korálků tvoří *jednoduché formy kulovité, oválné, či oble dvojkónické*. Mají, podobně jako korálky příčně dělené, dlouhodobý výskyt a objevují se v souvislostech středo-

82. *J. Eisner*, Devínska N. Ves, 283—285; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 434; přehled problematiky podal *J. Sláma*, K chronologické průkaznosti náušnice s několikanásobnou esovitou smyčkou, AR IX 1957, 250—267. Proti tomu *A. Kralovský* (Studia Slavica V 1959, 346) klade horní hranici těchto náušnic v Karpatské kotlině až do 2. poloviny 10. století.

83. *J. Matiegka*, Č. lid II 1893, 707; *H. Preidel*, Der Silberschatz von Saaz, Mannus 31 1939, 580—581; *R. Turek*, Slavia Antiqua I 1948, 530; *J. Sláma*, Vznik a počátky Slovanů IV 1963, 242—243.

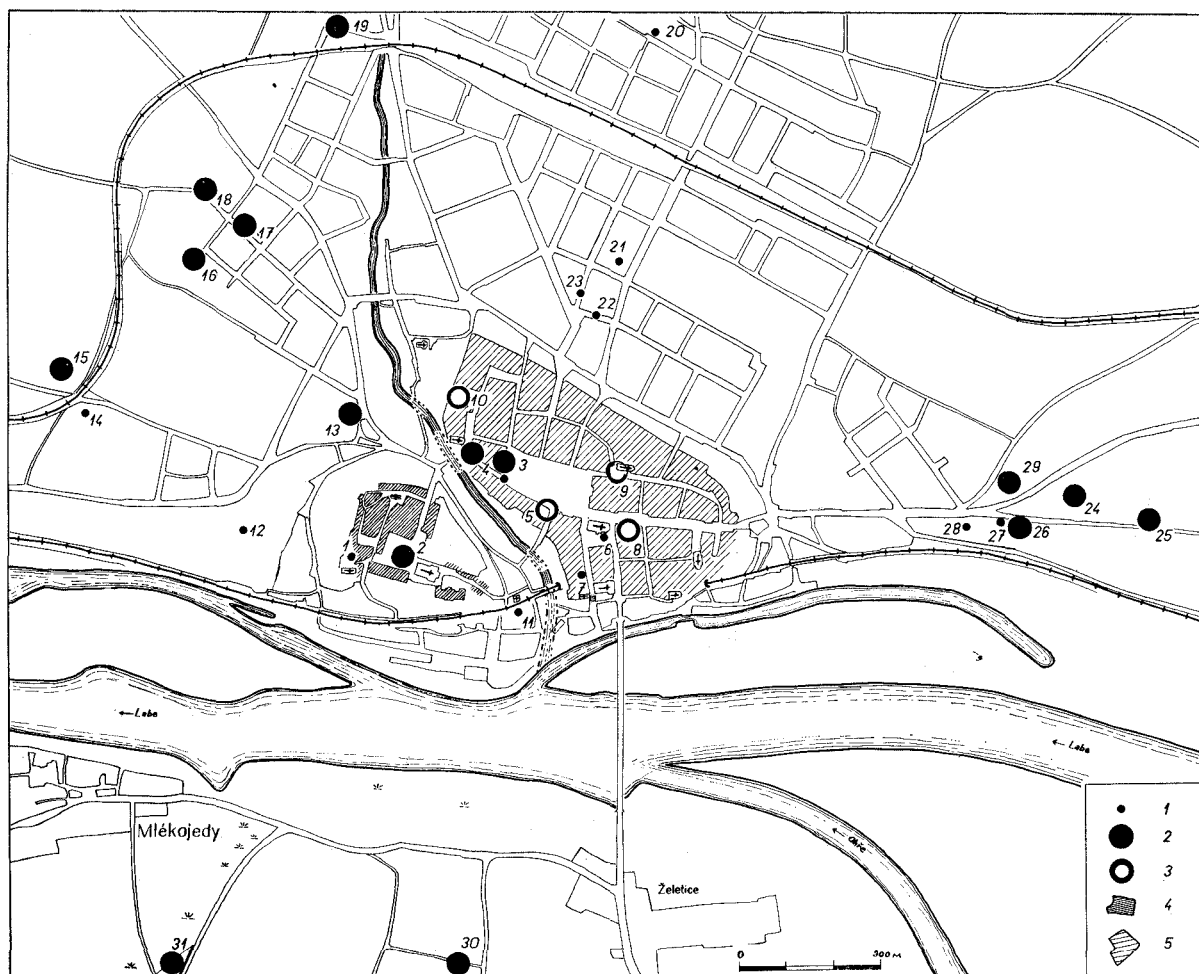
84. *J. Eisner*, Devínska N. Ves, 64, obr. 32 : 2.

85. Přehled typů mladohrad. prstenů podala na Moravě *V. Šikulová*, Pravěk východní Moravy I 1958, 141—143; o českých nálezech *J. Sláma* l. c., 251—253 a *B. Nechvátal-P. Radoměský*, AR XVI 1964, 679—681.

86. *Z. Váňa*, Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X.—XII. století, Slovenská archeologia II 1954, 66; z Čech není tento typ uváděn.

87. *R. Turek*, Slavia Antiqua I 1948, 529; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 439—443 (zde i starší literatura).

88. Stejně datují české nálezy i *M. Šolle*, l. c., 446—7 a *J. Sláma*, l. c., 255.

Obr. 26. Litoměřice. Hradištní hrobové nálezy na katastru města (1. jeden hrob, 2. větší počet hrobů, 3. nejisté hrobové nálezy, 4. zástavba na ploše Dómského pahorku, někdejšího hradiště, 5. rozsah středověkého města po rozšíření ve 14. stol.).

i mladohradištních (Chožov, obr. 67: 6, 7; Mlékojedy, hrob 12, 44, obr. 88: 2, 33—38; Litoměřice, nal. č. 17 a 26, obr. 77: 9, 10; Lovosice C 5, obr. 84: 26, 27; Pátek, obr. 90: 13, 14; Straškov, obr. 95: 11, 12, 23). Dva z chožovských a lovosických korálů jsou po obvodu zdobeny bílou kličkou, korálky z Litoměřic nal. č. 17 jsou po obvodu barevně proužkované.

Další typy skleněných korálek nejsou již četné. Korály válečkovité máme na Litoměřicku doloženy pro starší úsek mladší d. hradištní (Mlékojedy, hrob 66, obr. 88: 58; Pátek, obr. 90: 15—16; Straškov, obr. 92: 22). Kulovité korálky svíslé žebrované se objevily jednou ve starších a podruhé v mladších souvislostech (Litoměřice, nal. č. 26; Mlékojedy, hrob 66, obr. 88: 57). V uváděném již hrobě z Lovosic C 5, patřícím do mladšího úseku stř. d. hradištní, byl i modrý krychlový korálek se zkosenými rohy (obr. 84: 28); podobný, ale větší nalezen bez spolehlivých okolností ve Slavětíně a odtamtud je i další ojedinělý tvar — válečkovitý korál se dvěma řadami bradavek ze světle modrého skla (obr. 93: 3, 4). Prostý kroužek z tmavošedého skla, na jedné straně zesílený, je znám z mladohrad. pohřebiště v Litoměřicích, nal. č. 3 (obr. 72: 10).

Jantarové korály náležejí až na jedinou výjimku dvěma známým základním typům, datovaným v Čechách převážně do mladší d. hradištní.⁸⁹ Na Litoměřicku je většina nálezů soustředěna na území Litoměřic samých a do jejich nejbližšího okolí. — 1. Kvádrovité korály se zkosenými rohy jsou z Litoměřic, nal. č. 7 (obr. 72: 18), Mlékojed (hrob 66, obr. 88: 62—66) a Straškova (obr.

89. R. Turek l. c., 176, 182; M. Šolle l. c., 448; J. Sláma l. c., 255—6; Z. Krumphanzlová, Pam. arch. LIV 1963, 104.

95: 13). — 2. Korály tvaru dvojkónického komolého jehlance nalezeny v Litoměřicích, nal. č. 17 a 25 (obr. 77: 8; 82: 1—3), Straškově (obr. 95: 14, 25) a Volenicích (obr. 96: 17—19). Pokud oba typy vystupují v souborech či v hrobových celcích, pak vždy s esovitými záušnicemi. Zvláštním tvarem je korál ve tvaru plochého destičkovitého kvádříku se zaoblenou horní a spodní stranou, nalezený v mlékojedském hrobě 66 společně s korály kvádrovitými (obr. 88: 61). Korály se zbývajícími dvou lokalit (Křesín hrob 1, Litoměřice, nal. č. 13) nebyly zjištěny.

Korály z *polodrahokamů* jsou z Horních Beřkovic (achátový), Pátku (chalcedonový) a Vojnic (hrob 2 — karneolový a achátový, obr. 95: 35—37). Tvarově se shodují s oběma hlavními typy jantarových korálů.⁹⁰ Ve všech třech případech je provázely esovité záušnice.

Korálky ze smolné hmoty jsou hlášeny pouze z dětského hrobu 3 z Litoměřic, nal. č. 17.

Gombíky a knoflíky

Dva pozlacené gombíky z hrobů u Jeviněvsí, zdobené tepaným pletencovým ornamentem, se řadí spolu s většinou českých nálezů gombíků do okruhu velkomoravského šperku. Na závislost jejich výzdoby na starocharvátském výzdobném stylu poukázal v poslední době *M. Šolle*.⁹¹

Pro gombíky z Litoměřic neznáme v moravském ani českém materiálu přesnějších analogií. Prvý z nich (z naleziště č. 13, obr. 74: 1), snad měděný, je zdoben motivem kruhů uvnitř s různými ze tří kroužků, provedeným tordovanými drátky. Technika výzdoby je tedy obdobná, jako u gombíků 5. skupiny *V. Hrubého*.⁹² Také gombík z nal. č. 27 (obr. 73: 6, původně pár), vyrobený z měděného (?) pozlaceného plechu, dvanáctistěnný s perličkovitě vybějenou lineární výzdobou, má v moravských i českých nálezech jen vzdálené obdoby.⁹³ Jednoduchost jeho ornamentace sice pokládal *J. Šchránil* za mladší rys,⁹⁴ nicméně to, že mezi velkomoravskými gombíky nalézáme jak hráněné tvary, tak i výzdobu z perličkovitě vybějených linií nevyklučuje, že jde o tvar současný s ostatními českými nálezy, datovanými obvykle do 2. poloviny 9. a 1. poloviny 10. století,⁹⁵ patrně však již domácího, českého původu.

Na mladohradištním pohřebišti v Litoměřicích-Plešivecké ulici (nal. č. 27) byl nalezen zbytek *žaludovitého knoflíku* z bronz. plechu, zdobeného po obvodu dvěma řádky vtepaných důlků; neznáme k němu zatím analogií (obr. 78: 1).

Konečně byl prý v hrobech na Dómském náměstí v Litoměřicích (nal. č. 2) nalezen stříbrný „Bommel“ — tedy opět nějaký dutý knoflík či gombík, při revizi materiálu však nebyl zjištěn.

Ostatní šperky

Zbývající typy šperků vystupují na hradištních pohřebištích Litoměřicka jen ojediněle. Ze závěsků je pozoruhodná především *bronzová lunice* z Lovosic C 5 (obr. 84: 33), nalezená společně s nádobkou, patrně v hrobě. Zdobena je na obou stranách vždy čtyřmi obrazci ve tvaru dvou soustředných kružnic s bodem uprostřed. Od lunic obvyklých typů se odchyluje půlkruhovitými konci. Analogie k ní zatím chybí, podle prostého tvaru a jednoduché výzdoby představuje patrně domácí imitaci cizích vzorů, snad z doby velkomoravského horizontu, snad (s ohledem na výskyt prostých lunic v bělobrdském prostředí) i mladší.⁹⁶ *Bronzové křížky* ploché a nezdobené, s úšky na

90. *J. Sláma* l. c., 256.

91. K českým nálezům gombíků srv. *J. Šchránil*, Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku, OP IV 1925, 180—183; *J. Eisner*, Počátky českého šperku, Pam. arch. XLVI 1955, 220—221; *M. Šolle* l. c., 458—462.

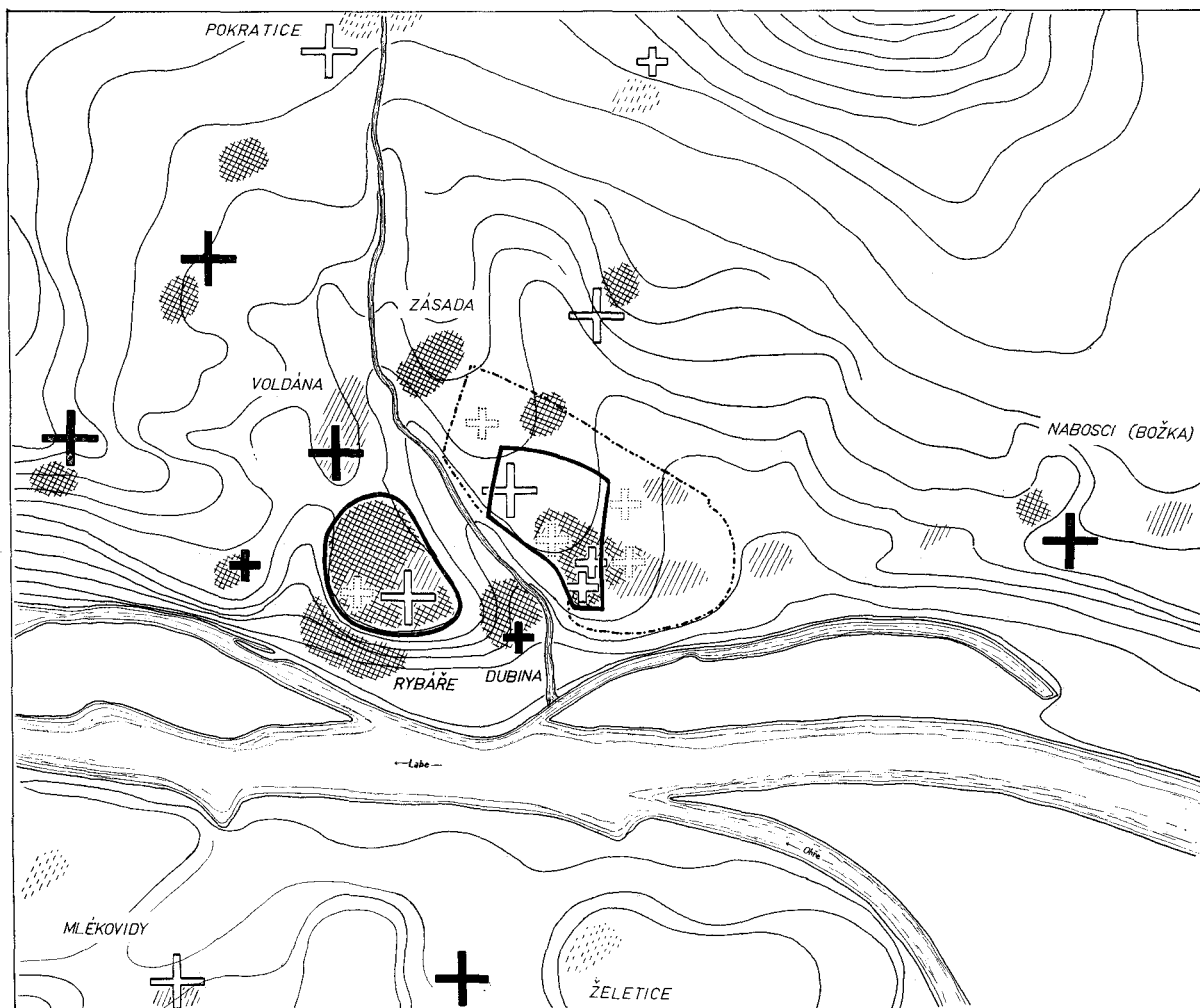
92. *V. Hrubý*, Staré Město, 212; motiv kroužků z tordovaného drátu je na moravských gombících z Boleradic (*J. Poulík*, Staroslovanská Morava, t. LXIV : 4), Boršic (*J. Kalousek*, Velkomoravské pohřebiště v Boršicích, Sborník prací fil. fakulty brněnské university VII 1958, řada E 3, 78, t. VII : 14—15) a Předmostí (*J. Kalousek* l. c., 78).

93. V kolínském hrobě (*J. L. Píř*, St. III, 1, t. XIX : 4,7) a z hrobů v Praze-Břevnově (*R. Turek*, Pam. arch. XLIII 1950, 83 — bohužel bez vyobrazení, avšak podle podrob. popisu je zřejmé, že jsou litoměřickým velmi blízké; v této souvislosti citován i dosud nepublikovaný knoflík z Klecan). Na Moravě kupř. *V. Hrubý*, Staré Město, t. 73 : 11, 12.

94. *J. Šchránil*, Vorgeschichte, 302.

95. *J. Poulík*, Staroslovanská Morava, 56; *J. Eisner*, Pam. arch. XLVI 1955, 219; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 462.

96. *Ž. Váňa*, Slov. arch. II 1954, 60, t. V : 42—45.

Obr. 27. Hradištní osady a jejich pohřebiště na katastru Litoměřic (rekonstrukce původního stavu podle archeologických nálezů). Výklad značek: menší či větší plný kříž = jednotlivý hrob či pohřebiště, začínající ve stř. d. hradištní; dto prázdný = jednotlivý hrob či pohřebiště z ml. d. hradištní; mřížkovaná plocha = osídlení doložené nálezy keramiky st.-ml. hrad. rázu; šikmo šrafovaná plocha = osídlení doložené keramikou pozdně hradištní; šikmo přerušovaně šrafovaná plocha = předpokládané osídlení; plnou čarou ohraničená plocha hradiště na Dómském pahorku a původního starého města; -.-.-.- = rozsah města po rozšíření ve 14. století.

zavěšení našly se v hrobech na litoměřickém náměstí (nal. č. 5, obr. 72: 6, 7) a jsou blíže nedatovatelné. *Stříbrný řetízek* sestávající z 22 článků je znám z mladohradištního hrobu č. 1 z Vojnic (obr. 95: 31).

Dva *stříbrné náramky*, zlomky *sítkového filigránu* a snad i *kaptorga* měly být nalezeny v hrobech z Litoměřic, nal. č. 27; tyto předměty jsou dnes nezvěstné.

Analýza *stříbrných šperků* z hrobu na svahu litoměřického Dominikánského pahorku (nal. č. 23, obr. 80) se vymyká z rámce této práce. Je zřejmé, že tento soubor nepatří do okruhu hradištních šperků a že v českém archeologickém materiálu pro něj nemáme analogií.⁹⁷ Možných eventualit je celá řada (orientální původ, pozdější datování, příslušnost k některému z cizích etnik — otázka středověkého židovského hřbitova, jehož polohu v Litoměřicích neznáme), správnou odpověď však může dát jen zasvěcený rozbor.

97. O původ těchto šperků se zajímal již v r. 1923 J. Kern a obrátil se tehdy o radu na J. Kossinu a K. Tackenberg, kteří jim přisoudili jihovýchodní provenienci a datovali je do 11.–12. století (dopisy v archivu litoměřického muzea).

Hospodářské a domácí nástroje

Železné nože jsou poměrně častou součástí hrobového inventáře. Z Litoměřicka jich známe na 20 kusů z 12 lokalit.⁹⁸ Jsou obvykle silně poškozené rzi a jen neúplně zachované, přece však je zřejmé, že podržují zhruba stejný tvar: jsou jednobřité, někdy s rovným, zpravidla však s mírně prohnutým hřbetem a úzkým trnem většinou oboustranně odsazeným. Na některých se uchovaly ještě zbytky kožené pochvy (Křesín, hrob 4, obr. 68: 2; Prosmyky, hrob 1 a 4, obr. 92: 2, 14; Litoměřice, nal. č. 17, hrob 5, obr. 77: 7). Jejich délka se pohybuje zpravidla mezi 9 a 14 cm; vedle těchto kratších nožů je pak skupina nožů měřících 20 až 22 cm, které mohly být i zbraněmi (Dubany, obr. 66: 1; Litoměřice, nal. č. 13, obr. 74: 2; Volenice, obr. 96: 21). Pokud máme zprávy, ležely nože v hrobech nejčastěji při levém boku či na levé straně pasu mrtvého (Litoměřice, nal. č. 17, hrob 5; Lovosice C 4, hrob 2; Mlékojedy, hrob 14 a 69; Prosmyky, hrob 1; a snad i Litoměřice, nal. č. 13, hrob 12). Naproti tomu ve Volenicích nalezen nožík v pravé dlani dítěte v hrobě 2 a tamtéž v hrobě 4 na pravé straně stehenní kosti muže, v prosmyckém hrobě 2 pak spolu s pazourky při pravém rameni. Chronologicky jsou tyto nože průběžným typem, vystupujícím ve hrobech střední i mladší doby hradištní.

Srp jako hrobový milodar je bezpečně doložen jen v hrobě 1 z Křešic (obr. 67: 11). Část srpu z Litoměřic nal. č. 13 postrádá spolehlivé údaje.⁹⁹

Železná křesadla — ocílky z hrobu 5 v Litoměřicích, nal. č. 17 (obr. 77: 6) a z hrobu 1 a 4 v Prosmykách (obr. 92: 7, 13) mají všechna shodný trojúhelníkový tvar, s dovnitř rozšířenou střední částí a úzkými, k sobě ohnutými ramínky. Jejich hrobové celky je datují do mladšího úseku střední d. hradištní. Společně s nimi nalezeny v litoměřickém hrobě tři a v hrobě 1 z Prosmyk čtyři *pazourky*. Samotné pazourky, patrně také ve funkci křesadel, byly v hrobě 2 z Prosmyk (obr. 92: 11), v hrobě 14 z Litoměřic, nal. č. 13 a údajně také v hrobě s nádobou a nožem z Litoměřic, nal. č. 20.

Železné šídlo kuželovitého tvaru se zbytky dřevěného držadla na trnu bylo v hrobě 14 z Litoměřic, nal. č. 13 (obr. 74: 13). Snad stejnou funkci měl i předmět z hrobu 1 v Prosmykách (obr. 92: 8).

Kamenné brousky z hrobů bojovníků v Brníkově (obr. 63: 3) a Polepech (obr. 90: 7) se plně shodují štíhlým hranolovitým tvarem, přesným vypracováním a navíc téměř stejnou délkou. Nejsou opatřeny otvory, ale byly nejspíše zasazeny do dřevěné rukojeti. Oba lze rámcově datovat do mladšího úseku stř. d. hradištní. Podobné tvary řadí *J. Kaván* do 2. skupiny brousek a předpokládá, že jde o výrobky řemeslníků-specialistů. Dokonalé provedení a vzájemná shoda obou brousek tento názor jen potvrzují. Z českých nálezů stojí litoměřickým nejbližší jeden z brousek z kouřimské nekropole.¹⁰⁰

Konečně nutno ještě uvést nález zlomku porfyrového *žernovu* ze zásypu hrobu z Litoměřic, nal. č. 12. Protože v zásypu byly i sídlištní střepy, je zřejmé, že se tam mohl dostat i náhodně.

Nádoby

Vedle hliněných nádob, jejichž podrobnější rozbor bude podán v samostatné kapitole, se na řadě lokalit nalezla *železná kování věder* — *okovů*. Zpravidla to jsou jen zlomky obrouček širokých 8—10 mm, s profilem ve tvaru D či s prozhlábnutou vnější ploškou, a polokruhovitá držadla se zpět zahnutými konci. Průměr věder z Mlékojed (hrob 69) a Polep měřil asi 18—19 cm, u věderka z Břízy však jen 10 cm. Celkem známe z Litoměřicka 9 nálezů věder z 8 pohřebišť (Bříza, Chotiněves, Křesín, hrob 4, obr. 68: 4, Lovosice C 6, Lukavec, Mlékojedy, hrob 32 a 69, obr. 89: 3—5, Polepy, obr. 90: 4, 5, Litoměřice, nal. č. 17, hrob 2). V Křesíně a Lukavci byla provázena ještě keramikou a lze je datovat do stř. d. hradištní, vědro z hrobu bojovníka v Polepech

98. Dubany, Křesín hrob 3 a 4, Lovosice C 4, Lukavec, Mlékojedy hrob 14, 32 a 69, Prosmyky 1, 2 a 4, Volenice, Litoměřice naleziště č. 13, 17, 19, 20 — chybí, 30.

99. K otázce funkce srpů v hrobech srv. *E. Soudská*, ČNM-SV CXXIII 1954, 16; *M. Beranová*, Pam. arch. XLVI 1957, 113—114; *Ž. Liptáková*, Slov. arch. XI 1963, 233.

100. *J. Kaván*, Kamenné brousky a jejich funkce u Slovanů na našem území, Sborník ČsSA I 1961, 39—44; *M. Šolle*, Pam. arch. L 1959, 402.

Obr. 28. Litoměřice. Pohled od západu, ze svahu Radobýlu (vpředu uprostřed budova Mrazíren — býv. pivovaru, za ní katedrála sv. Štěpána na Dómském pahorku).

pak rámcově do 10. století. *M. Šolle* předpokládal, že na českých mladohradištních pohřebištích se vědra mohou vyskytnout jen zcela výjimečně a spolu s *V. Hrubým* zastával názor, že v té době byla již rituálním přežitkem.¹⁰¹ Na Litoměřicku však máme již tři případy z celkového počtu 9, kdy se vědra našla v hrobech z tohoto období (Bříza, Mlékojedy, hrob 32 a 69) a zdá se proto pravděpodobnější názor *E. Soudské*, podle které byl tento druh milodaru na rozdíl od keramiky v hrobech křesťanů tolerován.¹⁰² Podobně ani na moravských mladohradištních pohřebištích vědra nechybí.¹⁰³

Finé předměty

Mince. Vedle starších, v literatuře již mnohokrát uvedených nálezů denárů Vratislava II (1061—1092) a Vladislava II (1140—1173) z pohřebišť v Bříze a Radonicích¹⁰⁴ jsme zjistili tři další hrobové nálezy mincí, vesměs z katastru Litoměřic, z nichž však pouze prvé dva jsou bezpečné. V hrobech 8 a 20 z pohřebišť v Plešivecké ul. (nal. č. 19) se vedle záušnic našlo po denáru z údobí knížecí vlády Vratislava II (1061—1085), oba typu F. IX, 8 (obr. 79: 1, 3). Z Volčánu (nal. č. 13) máme záznam, že asi 1 m od kostry v hrobě I byly denáry, údajně otto-adelheidské, jejich příslušnost k hrobu však není jistá a navíc byly ztraceny. A konečně ve zprávě o pohřebišti v Gaubeho cihelně (nal. č. 29) se uvádí, že tam byly nalezeny mince, údajně v nádobách, z nichž některé byly z doby Vladislava II.

Železná přezka se zbytkem řemene byla v hrobě jezdce z Litoměřic, nal. č. 13 (hrob 12), dnes je neznámá.

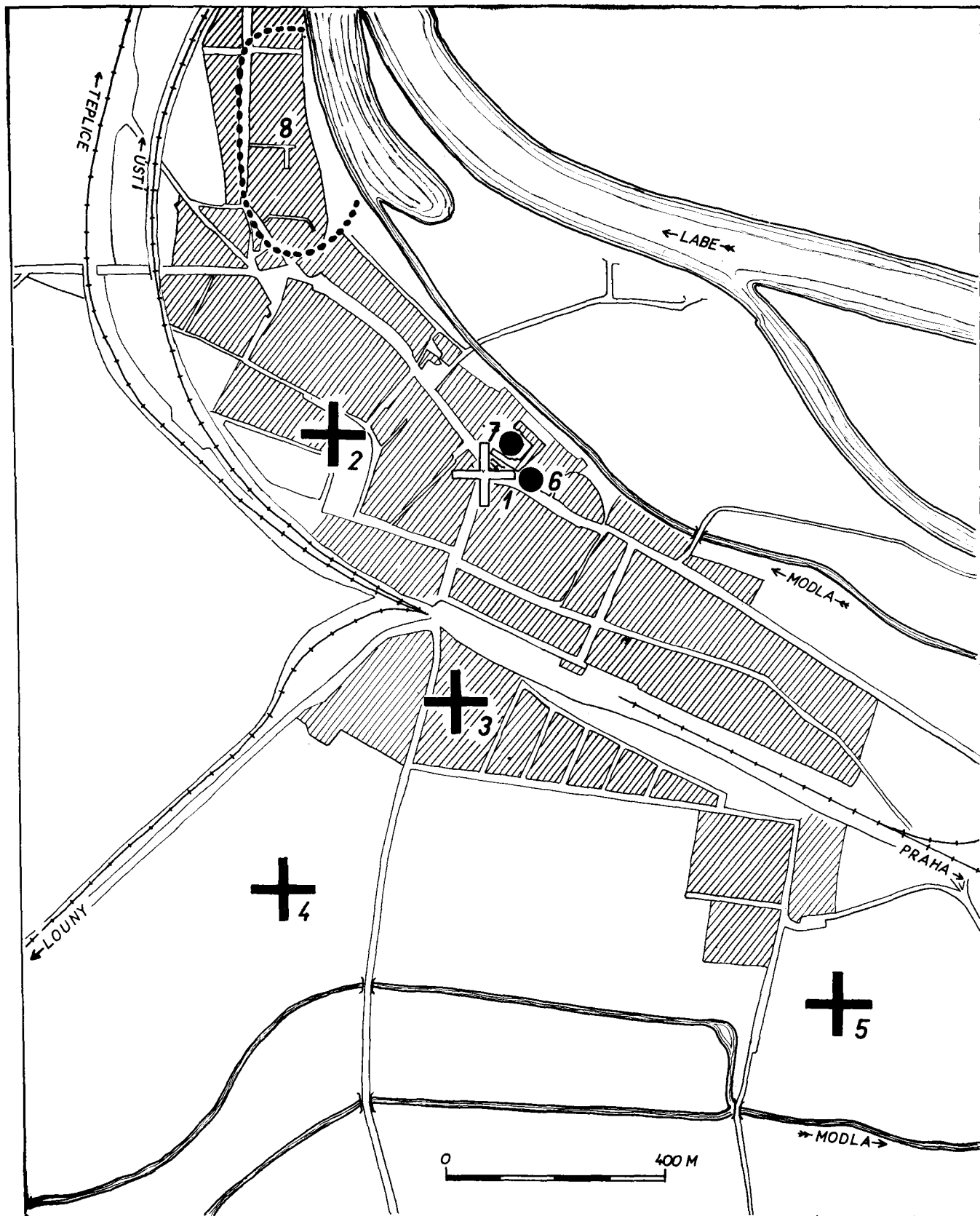
Bronzová závlačka pochází z hrobu 2 v Prosmýkách (obr. 92: 10).

101. *V. Hrubý*, Staré Město, 160; *M. Šolle* l. c., 469.

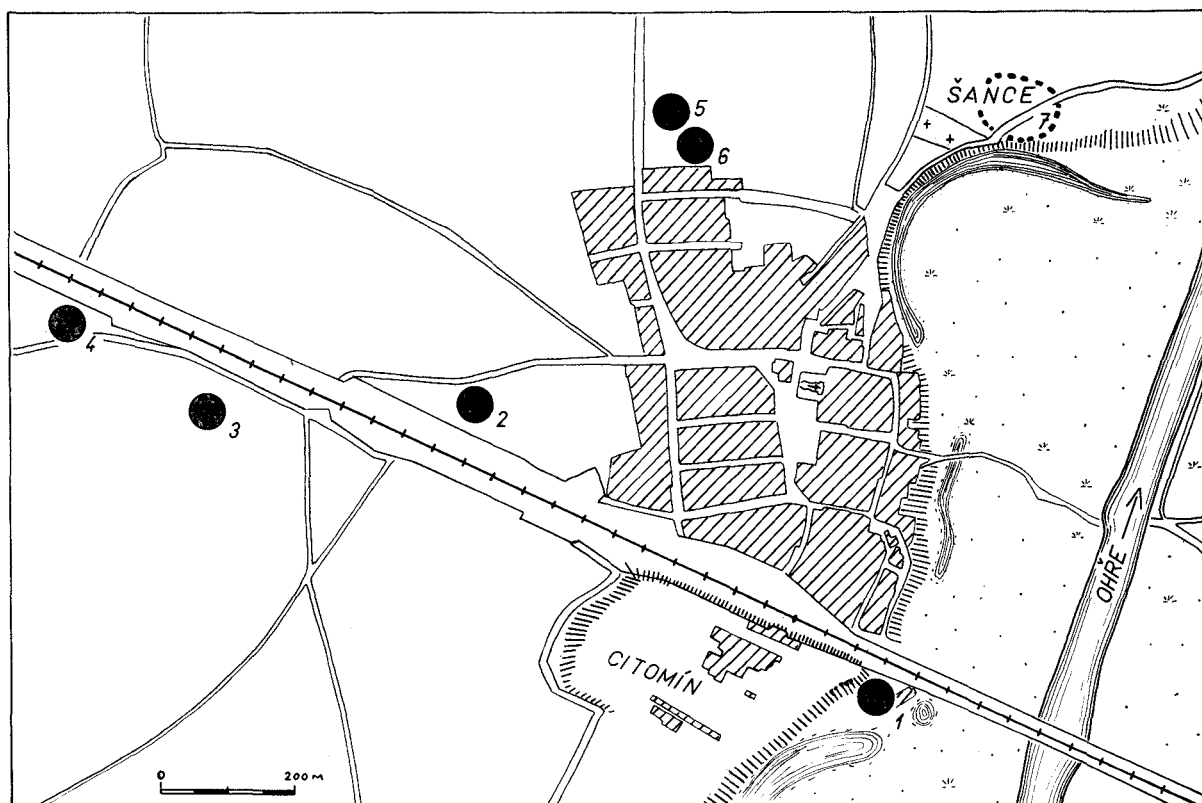
102. *E. Soudská*, ČNM-SV CXXIII 1954, 16; podobně i na pohřebišti v Žalanech nalezeno věderko v hrobě 45, datovaném denárem Spytihněva II. (*B. Svoboda*, Pam. arch. LIV 1963, 285).

103. *V. Šikulová*, Pravek východní Moravy I, 1958, 112—113.

104. Posledně o nich psal *P. Radoměský*, Obol mrtvých, 15, 22, 39 n.

Obr. 29. Hradištní naleziště na území Lovosic. Pohřebiště: 1. pozdně hradištní hroby u kostela sv. Václava, 2. nová škola a okolní pole, 3. pole u plynárny, 4. Schwarzenberská cihelna, 5. Reiserova cihelna. — Sídlištní nálezy: 6–7. fara a zámek, 8. území mezi Ústeckou ulicí a okrajem labské terasy.

Obr. 30. Hradištní naleziště na katastru Bohušovic n. Ohří. Hrobové nálezy: 1. dům č. 72, 2. Třebického pískovna za sokolovnou, 3. Třebického pískovna na kat. č. 552–554, 4. obecní pískovna, 5. pískovna cukrovaru, 6. Machova pískovna. — Sídliště: 7. „Za hřbitovem“, dříve „Šance“.

5. Chronologie pohřebišť

a) Otázka starohradištních kostrových hrobů.

Již *R. Turek* a *Ž. Váňa* poukázali na skutečnost, že v severozápadních Čechách, stejně jako v Čechách středních, chybí na rozdíl od severovýchodu a jihu země mohylová pohřebišť. Výjimku tvoří jen několik známých bohatých mohyl ze střední doby hradištní (v sz. Čechách pouze Želénky u Duchcova). Výklad tohoto stavu není jednoznačný. *R. Turek* v něm spatřoval jeden z projevů krajových zvláštností a předpokládal, že v sz. Čechách nutno už od starší doby hradištní počítat s kostrovým ritem. *Ž. Váňa* se přiklonil k názoru, že absence mohyl může být zaviněna jen dlouhodobou kultivací půdy v těchto ryze zemědělských oblastech a soudil proto, že závěry o zvláštnostech pohřebního ritu v sz. Čechách jsou zatím předčasné a mohou mít jen formu pracovní hypotézy.¹⁰⁵ Dnešní stav poznání ještě neumožňuje dát na tyto otázky konečnou odpověď. Faktem je, že z celého Litoměřicka neznáme zatím jiné hroby, než kostrové. Chybí jak mohyly, tak i hroby popelnicové. Kostrová pohřebišť pak lze téměř bez výjimky datovat až do stř. a mladší d. hradištní, pouze v následujících třech případech má hrobová keramika starší ráz:

1. Jde především o známý kostrový hrob se dvěma nádobami z Bohušovic-Třebického pískovny. Prvá z nádob — široký lahvovitý tvar s dvojkónickým tělem a archaickou výzdobou — je obecně

105. *R. Turek*, ČNM-SV CXXI 1952, 19–20; *týž*, Stämmegebiete, 11, 41–45; *týž*, Slovanské mohyly v jižních Čechách, Fontes Arch. Prag. I 1958, 8; *týž*, Pam. arch. LIV 1963, 226 (v pozn. 16 přehled diskuse se *Ž. Váňou*). *Ž. Váňa*, K otázce kmenových území v severozápadních Čechách, AR IV 1952, 437; *týž*, recenze *Turkovy* práce Slovanské mohyly v ČNM-SV CXXX 1961, 114–115 (s ohledem na specifčnost vývoje sz. Čech považuje již *Turkův* názor za pravděpodobnější). Srv. i *A. Knor*, Nová hradištní sídliště na Kladensku a Slánsku, Pam. arch. XLVIII 1957, 94–95; *J. Böhm*, recenze *Turkovy* práce Stämmegebiete, Pam. arch. XLIX 1958, 605.

klasifikována jako starohradištní, I. Borkovský ji přiřadil ještě k pražskému typu¹⁰⁶ (obr. 61 : 2). Avšak druhá nádoba (obr. 61 : 4) je výrazně mladší, s profilem okraje III. typu; jak poznáme při rozboru keramiky, vystupuje tento specifický typ okraje na Litoměřicku až na středohradištních tvarech (srv. otázku litoměřického typu). Jsou-li obě nádoby opravdu z výbavy jednoho pohřbu, pak je tedy nutné považovat za správné původní datování L. Jansové. Také ostatní nádoby z bohušovického pohřebiště u železniční tratě mají, s výjimkou nádoby obr. 61 : 6, ráz středohradištní.

2. Také na pohřebišti v Libotenicích se našel vedle středohradištních tvarů jeden hrneček staršího rázu, nezdobený, s drsným povrchem a kruhovitým otiskem uprostřed dna (obr. 70 : 8), údajně spolu se zdobenou středohradištní nádobou, opatřenou značkou na dně a s profilem III. typu. Obdobný výskyt typologicky starších forem v souborech mladšího rázu je uváděn již z více míst.¹⁰⁷

3. U Vrutice zjistil A. Knor větší sídliště porušené orbou. Část sesbíraných střepů je ještě starohradištních. Jsou mezi nimi i dvě okrajové části baňatého hrnku, o nichž A. Knor píše, že „pocházejí bezpečně z rozrušeného kostrového hrobu na samém západním okraji osady“.¹⁰⁸ Nic bližšího však dále neudává a nám nezbyvá, než, s ohledem na stav lokality v době průzkumu (po hluboké orbě pro chmelnici), považovat tento nález za sporný.

Starohradištní hroby — kostrové ani jiné — tedy nemáme na Litoměřicku zatím spolehlivě doloženy a zůstává proto dále otevřena možnost, že zde v tomto období vládl, podobně jako v jiných českých krajích, žárový ritus.¹⁰⁹

b) Pohřebiště ze střední a mladší doby hradištní.

Jak bylo výše uvedeno, známe dnes z Litoměřicka pohřebiště jen ze střední a mladší hroby hradištní, tedy zhruba z 9.—12. století. Z partie o stavu výzkumu a ještě lépe pak ze soupisové části je myslím dosti jasně patrná nespolehlivost dosavadní nálezové základny, daná nedostatkem odborně provedených výzkumů i převahou nálezů jednotlivých, náhodně odkrytých hrobů nad odkryvy větších částí pohřebišť. Za této situace je možno k chronologii pohřebišť uvést jen některá předběžná pozorování.

Jistým východiskem v tomto směru může být skupina sedmi pohřebišť (Litoměřice-náměstí a Plešivecká ul., Břehoryje, Bříza, Budyně B, Mlékojedy a z nejbližšího sousedství přibíráme pohřebiště v Dubé) s celkovým počtem 195 + x hrobů, jejichž shodným rysem je, že výbava zemřelých se omezuje na ženský šperk (esovitě záušnice růz. rozměrů, prsteny, vzácně náhrdelníky nebo jednotlivé korálky); jen vyjimečně se objeví i nože, mince či vědra a pouze mrtvý v hrobě 32 z Mlékojed (starší skupina hrobů) byl vybaven jako jezdec. Téměř úplně chybí keramika; jedině z Břehoryj je hlášen nález láhve, snad nezdobené, s komplikovanou značkou na dně. Tento typ pohřebišť je obvykle nazýván křesťanskými, řadovými či pozdně slovanskými hřbitovy, chybění milodarů je pak vykládáno jako následek pronikání křesťanského ritu;¹¹⁰ soudí se, že výbava a počet milodarů v průběhu mladší d. hradištní rychle chudne zvláště tam, kde byl bezprostřední dozor duchovenstva.¹¹¹ Uvedená pohřebiště dokumentují stadium, kdy tento proces již byl dovršen; ukazují, že na vesnických mimokostelních pohřebištích v ústřední oblasti, stejně jako v oblastech odlehlejších (Bříza, Budyně B, Dubá) nastoupilo období, kdy keramika z hrobů prakticky vymizela. *Z tohoto důvodu musí naprostá většina hrobů s keramikou a dalšími milodary náležet do doby před počátkem uvedeného období.* Toto zjištění má význam zejména pro datování oněch hrobů, ve kterých byly nádoby typologicky již tak pozdního rázu, že by se zdálo oprávněné je považovat za přežitky z doby 11.—12. století (kupř. nádoby z hrobů v Dubanech, obr. 66 : 7, 8, Litochovicích, obr. 71 :

106. Literatura uvedena v soupisové části.

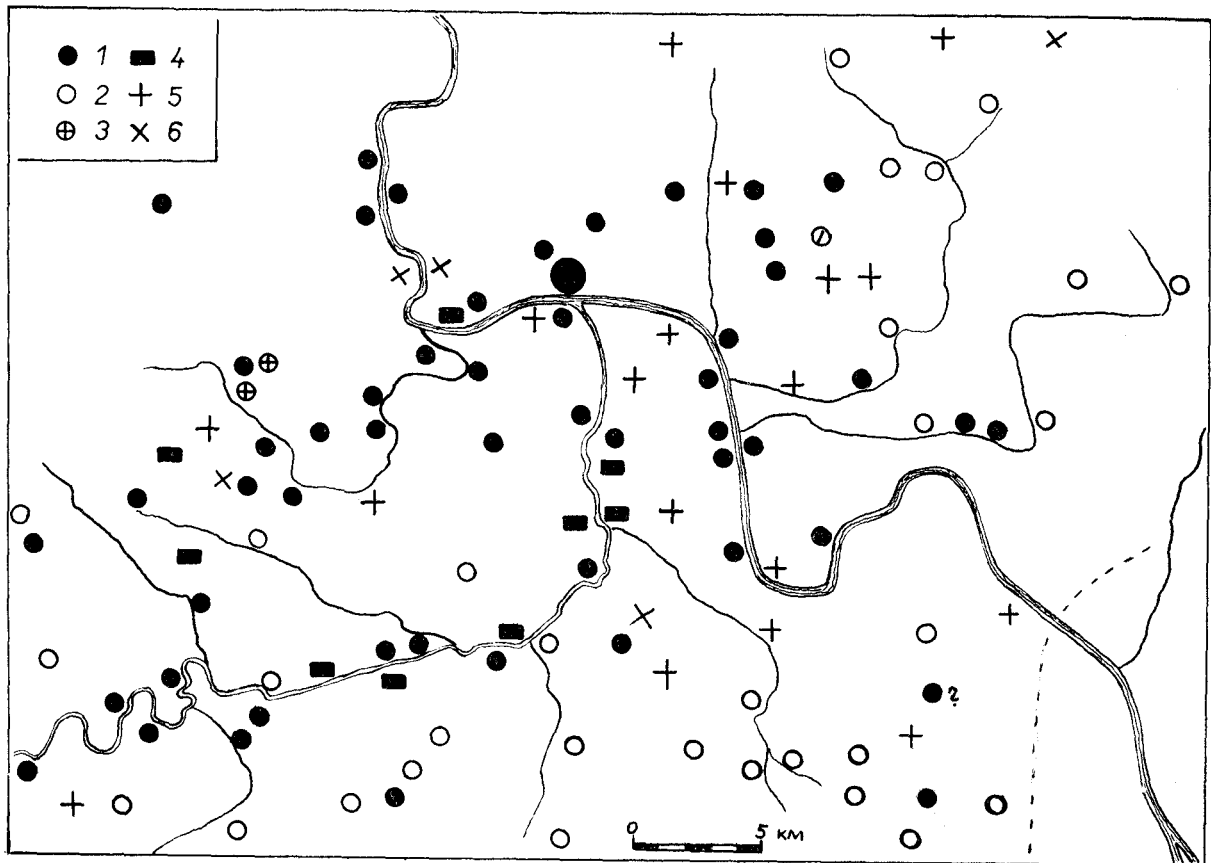
107. Kupř. V. Hrubý, Staré Město, 129; P. Čaplovič, Slov. arch. II 1954, 30; Ž. Liptáková, Slov. arch. XI 1963, 232.

108. A. Knor, Nálezy na chmelnicích v severozápadních Čechách, Pam. arch. XLV 1954, 298—300.

109. Nutno v této souvislosti upozornit na nález z Lovosic (soupis nálezů z osad, Lovosice B 9), pocházející ze sbírky Just-Tschakert a označený jako „hrob“, bližší údaje však chybí.

110. Posledně kupř. R. Turek, Čechy na úsvitě dějin, Praha 1963, 186.

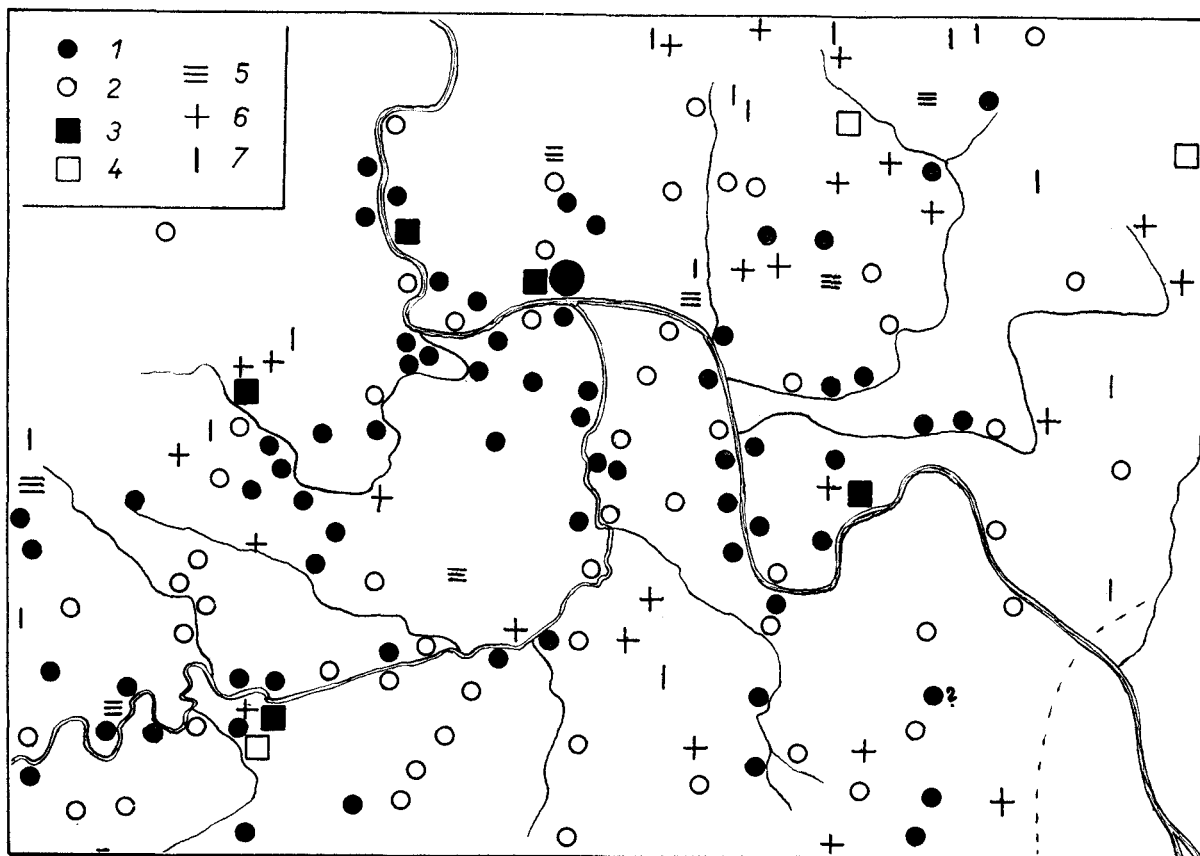
111. J. Filíp, Pravěké Československo, Praha 1948, 346; V. Šikulová I. c., 103—104; B. Dostál, Velkomoravské Znojensko ve světle archeologických nálezů, Sborník prací fil. fakulty brněnské university X 1961, řada E č, 6, 98.

Obr. 31. Rozšíření některých typů místních jmen v době hradištní na Litoměřicku (podkladem je mapa obr. 32). Výklad značek: 1. patronymika a jména ve tvaru plurálu os. jména (Bohušovice, Čakovice, Černčice, o. Louny, dto, o. Teplice, Čížkovice, Dlažkovice, H. Beřkovice, H. Řepčice, Chodovlice, Ječovice, Jenčice, Chodžovice, Keblice, Křešice, Kyškovice, Libkovice, Libochovany, Libochovice, Litochovice, Lovosice, Lukavec-Lukovice, Miletice, Nučnický, Pokratice, Prackovice, Radonice, Radovesice, Soběnice, Stradonice, Sulejovice, Svařenice, Těchobuzice, Třebenice, Třebívlice, Velešice, Vojnice, Volenice, Žalhostice, Želetice, Židovice u Roudnice, dto u Libčevsi, Žitenice, Litoměřice. — Orasice, Chvalovice, Třebutičky, Liběšice. — Hrdly, Levousy, Lounky, Mury, Nížebohy). — 2. posesiva (Bechlín, Brníkov, Budyně, Černochoy, Černošek, Drahozub, Hoštka, Chotíněves, Chožov, Jevíněves, Kleneč, Křesín, Libčevs, Lukov, Martiněves, Peruc, Podbradec, Radošín, Robeč, Slavětín, Straškov, Ústěk, Vražkov. — Ctíněves, Daminěves, Chotěšov, Křešov, Levín, Lkáň, Račiněves, Tuhaň, Zimoř). — 3. os. jména v nominativu (Vlastislav, Sutom). — 4. obyvatelská jména odvozená od obec. jmen neosobních příponou *-any* (Brozany, Břežany, Doksany, Dolánky, Dubany, Chrástany, Lukohořany, Píšťany). — 5. obyvatelská jména přezdívková (Břehoryje, H. Nezly, H. Počáply, Hracholusky, Kostomlaty, Mlékovidy, Počáply, Polepy, Rohatce, Trávčice, Vědomice, Veltěže. — Hříbojedy, Jištěrpy, Konojedy, Pnětluky, Přestavlky, Úpohlavy). — 6. obyvatelská jména odvozená od soc. postavení a zaměstnání (Dušníky, Kravaře, Podsedice, Rybáře, dvoje Žernoseky).

1, Polepech, obr. 90: 1, Straškově, obr. 95: 26, Svařenicích, obr. 94: 1, 3). Avšak přežívání zvyku klást do hrobu nádoby i v této době se ukazuje natolik výjimečné, že naprostou většinu hrobů s touto pozdní keramikou musíme datovat ještě do doby před nástupem akeramického období na našich venkovských pohřebištích, reprezentovaného uvedenými sedmi případy, Jediné, oč se dnes při datování spodní hranice tohoto období můžeme opřít, jsou esovité záušnice. Při srovnání grafů záušnic z jednotlivých pohřebišť s grafem záušnic z hrobů datovaných mincemi (obr. 18) je zřejmé, že těžiště záušnic, kupř. z Mlékojed, Budyně B či Břízy leží níže než těžiště záušnic z datovaných hrobů a z tohoto důvodu se dá předpokládat, že akeramická pohřebiště se na Litoměřicku ujímala již před dobou obolu mrtvých, tj. před 40.—50. lety 11. století,¹¹² patrně někdy

112. P. Radoměřský, *Obol mrtvých*, 44; k tomu srov. recenzi K. Castelina v ČNM-SV CXXXVIII 1959, 203 a výhrady R. Turka (Poznámky k chronologické průkaznosti českých archeologických pramenů 9. a 10. století, ČNM-SV CXXVII 1958, 37).

Obr. 32. Osídlení Litoměřicka v době hradištní. Výklad značek: 1. osady ze st., stř. a počátku ml. d. hradištní; 2. osady s nálezy pozdně hradištní keramiky a s pohřebišti 11.–12. stol.; 3. slovanská hradiště; 4. hradiště pravděpodobně slovanská; 5. 6. 7. osady Šmilauerových typů 1–5, 6 a osady uvedené v hist. pramenech do r. 1150 (podle V. Šmilauera, Osídlení), které nejsou podchyceny archeologickými nálezy.

kolem přelomu 10. a 11. století. Je možno je interpretovat jako křesťanská pohřebiště jednotlivých osad, užívaná ještě před nástupem kostelních hřbitovů. S ohledem na jejich ráz a obecné rozšíření v průběhu 11. stol. je zřejmé, že jsou vcelku totožná s oněmi „hřbitovy věřících“, uvedenými v hnězdenských dekretech Břetislava I z r. 1039.¹¹³

Je zajímavé, že na celé řadě vesnických mimokostelních pohřebišť, užívaných v průběhu 11. století, se pohřbívalo už od stř. d. hradištní (např. Chotiněves, Libochovany, Prackovice, Straškov, Volenice, Žalhostice, Litoměřice, nal. č. 13).¹¹⁴ Nasvědčuje to tomu, že křesťanská pohřebiště nemusela být vždy úmyslně nově zakládána, ale že v praxi bylo spíše běžné vysvěcení původního pohanského pohřebiště, event. postavení nějaké provizorní dřevěné svatyně na jeho ploše.¹¹⁵

Opouštění těchto vesnických pohřebišť a jejich nahrazování hřbitovy kostelními byl jistě plynulý, dlouhodobý proces.¹¹⁶ Esovitě záušnice z některých akeramických pohřebišť by naznačovaly, že pohřbívání zde ustalo už v průběhu 11. století (kupř. Budyně B či Mlekojedy); při těchto úvahách však musíme stále mít na paměti velkou torzovitost materiálu, se kterým pracujeme. Mnohem jistější se zdá jiný závěr, vyvozený s rozboru záušnic — že totiž obecně tato mimokostelní

113. Kosmova kronika česká (překlad K. Hrdiny), Praha 1947, 83; také B. Novotný (Pam. arch. LIII 1962, 216) soudí, že za tyto „hřbitovy věřících“ je nutno považovat řadové vesnické hřbitovy, domnívá se však, že většinou byly již zakládány v okolí kostelů, dnes zaniklých.

114. Srv. i A. Knor, Pam. arch. XLII 1946 a V. Šikulová 1. c., 91.

115. Žalany: B. Svoboda, Pam. arch. LIV 1963, 303; Brandýsek (výzkum O. Kytlicové): J. Kudrnáč, Slovanský výzkum v Čechách po r. 1945, AR XV 1963, 655; také Z. Krumphanzlová (Pam. arch. LIV 1963, 111–112) soudí, že křesťanského charakteru mohou být i pohřebiště bez kultovní stavby.

116. Z. Krumphanzlová 1. c., 111–112.

pohřebiště jednotlivých osad končí někdy na počátku 12. století.¹¹⁷ Nechybí však náznaky, že některá přežívala ještě hlouběji do 12. stol.: v Litoměřicích-Plešivecké ul. a snad i v Čakovicích a v Litoměřicích-Voldáně byly v hrobech nalezeny ještě záušnice o \varnothing 37, 44, 41,5 a 42,5 mm, z hrobů na pohřebištích u Radonic a v Litoměřicích-Gaubeho cihelně jsou zase uváděny mince Vladislava II (1140—1173). Je pozoruhodné, že doklady této pozdní funkce mimokostelních pohřebišť jsou i z oblasti litoměřického ústředí, kde v té době existoval jistě již větší počet chrámů.

Do doby před nástupem akeramických vesnických pohřebišť, tedy rámcově do 9.—10. století pak patří naprostá většina těch hrobů, ve kterých se našly milodary (nádoby a zbraně) a starší typy šperků včetně nejstarších esovitých záušnic malých rozměrů. Bližší datování bude možné až po zpřesnění chronologie keramiky a jednotlivých typů zbraní a šperků.

Při mapování (obr. 98) byly lokality s hrobovými nálezy rozděleny do 4 skupin: 1. pohřebiště začínající v průběhu střední d. hradištní, 2. pohřebiště začínající na přelomu stř. a ml. d. hradištní (s keramikou pozdního rázu), 3. mladohradištní akeramická pohřebiště, 4. pohřebiště bez nálezů (pozdně hradištní či středověká?).

IV. KERAMIKA

Nejstarší slovanské keramice — pražskému typu — jsou blízké dvě nádoby: z Lovosic-Ústecké ul. a z Lovosic-okolí, obě bez nálezových okolností.¹¹⁸ Nelze však, zejména u prvé z nich, vyloučit příslušnost ke skupinám s kostr. hroby z doby stěhování národů.¹¹⁹

1. Sídlištní keramika.

Naprostá většina střepového materiálu je z ojed. nálezů nebo povrchových sběrů. Sídlištních objektů bylo prokopáno (ovšem s výjimkou Vlastislavi) jen několik. Větší soubory *starohradištní keramiky* jsou z Horních Řepčic (jáma, obr. 36), Lovosic (od fary, z nádvoří zámku a hlavně ze sz. části města, obr. 49; 50), Nučnick (jáma, obr. 51) a Vrutice (sběr), dále i z Dómského pahorku v Litoměřicích (obr. 40: 1—3; 41: 1—3) a především pak z hradiště Hrádku u Libochovan (obr. 57—60). Nádoby byly hotoveny ze slabě slídnaté hlíny a vypalovány často do hnědavých a červenavých odstínů. Profily okrajů patří výlučně I. a II. typu (tj. zaoblené nebo jen rovně seříznuté)¹²⁰ a na hrdelech a plecích jsou obvykle patrné stopy obtáčení. Hrdla hrncovitých nádob ze souboru z Hrádku jsou na rozdíl od obvyklé starohradištní profilace již převahou výrazně prohnutá a blíží se tak tvarům středohradištním. Velmi starobylý tvar i výzdobu mají proti tomu nádoby z Chožova a Stradonic (obr. 37).

Sídlištní keramiku ze *střední a počátku mladší d. hradištní*, tedy rámcově z 9.—10. století, známe zatím jen z ojedinelých nálezů. Pouze na bohušovických Šancích byla prokopána jáma a sběrem získán větší soubor střepového materiálu z té doby. Vedle okrajů I. a II. typu zde nastupují i profily IV—VI a výrazně pak III a VII — tedy formy typologicky „mladohradištní“.¹²¹ Při výzdobě se vedle hřebenových pásů vlnovek a hřeben. otisků již uplatňují i jednoduché rýhy a vlnovky, objevují se i žebra a výzdoba zabrušanského typu.

Velmi početné jsou lokality s nálezy *pozdně hradištní keramiky*, datované obvykle od druhé polo-

117. V soulase s tím je i názor *F. Hrubého* (Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu, ČČH XXII 1916, 257 n.) o silném vzrůstu počtu farních kostelů na konci 11. a zejména ve 12. století; srv. i *V. Novotný*, České dějiny, I, 2, Praha 1913, 715 n. *D. Libal*, Architektura románská, v díle: Architektura v českém národním dědictví, Praha 1961, 46.

118. Tato masivní nádoba pochází z *Henkeho* sbírky a byla nalezena buď v Lovosicích, nebo jejich okolí. Má vejčité tělo, krátký, slabě rozevřený okraj s ústím zdeformovaným do oválu a ploché dno; povrch je šedý, hlazený, na celé ploše rozpukaný; nádoba je, až na nepatrné poškození vřutě, zachována celá; v. 22,4 cm, muz. Lit., č. 1182.

119. K této problematice srv. *Ž. Trnáčková*, K datování kostrového hrobu ze Slížan na Moravě, Pam. arch. LII 1961, 446 n.

120. Přehled typů okrajových profilů, vymezených na základě materiálu z Litoměřicka, především za účelem zkrácení a zpřesnění popisů v soupisové části, je podán na obr. 20.

121. K společnému výskytu středohradištní a tzv. mladohradištní keramiky srv. *Ž. Váňa*, Výzkum na Vlastislavi a problém počátku tzv. mladohradištní keramiky, AR VII 1955, 363—374.

viny 10. až do 13. století.¹²² Její nejvýraznější soubor je z Litoměřic-Voldány. Podobně jako v předchozích obdobích převládají také nyní hrncovité nádoby; mají okraje VII. typu (římsovitě) i ještě výrazněji profilované (také vyvinutější profily III. typu). Zbývající tvary — láhve, miskovité hrnky esovitého profilu a zásobnice — jsou nečetné. Výzdoba sestává již výhradně z horizontálních, šroubovitě tažených rýh a jednoduchých vlnovek, řádků šikmých záseků a plastických žeber, obvykle také přesekávaných. Jen jediný pozdně hrad. střep ze sídliště na Voldáně je zdoben ještě hřebenovým pásem.¹²³ Tato keramika je obvykle tvrdě vypálena do světle šedých tónů. Příměs tuhy do hrnčířské hlíny nebyla pozorována a také čistě tuhové nádoby v této oblasti chybí.

Výrazným typem pozdně hradištní keramiky na Litoměřicku jsou *silnostěnné zásobnice* tvarově shodné s hrnc. nádobami (obr. 48). Jejich okraj je dovnitř ovalený a rovně seříznutý, vzniklá okrajová ploška bývá buď šikmo nebo klikatkovitě přesekávaná, nebo je na ní vyryta volná, jednoduchá vlnovka. Z Litoměřic-Voldány pochází okraj podobné zásobnice, avšak bez ovaleného okraje (obr. 48: 3). Zásobnice nesou běžnou pozdně hradištní výzdobu — rýhy a vlnovky obvykle široce žlábkovité, pásy šikmých záseků a přesekávaná žebra. Známe je vedle řady nálezů na území Litoměřic již celkem z 15 lokalit rozptýlených ve všech částech kraje, od Libochovic až po Kravařsko. Jsou jediným typem pozdně hradištních zásobnic na Litoměřicku, neboť jiné formy, jako kupř. ony štíhlé zásobnice s profilovanými okraji, známé na Moravě,¹²⁴ nebo zásobnice se zesíleným, svislým nebo šikmým okrajem (oba typy hotovery obvykle z tuhové hlíny)¹²⁵ zde úplně chybí. Teprve na základě rozboru veškeré české pozdně hradištní keramiky bude možné říci, zda uvedené zásobnice z Litoměřicka jsou lokálním typem (což se dnes zdá na základě publikovaných nálezů velmi pravděpodobné), či zda mají větší rozšíření.

2. Hrobová keramika.

Jak bylo uvedeno v kapitole o chronologii pohřebišť, mizí nádoby z hrobové výbavy na Litoměřicku někdy na počátku 11. století. Naprostá většina nádob z hrobů nebo těch celých, či jen slabě poškozených nádob bez nálezových okolností, o nichž předpokládáme, že pocházejí také z výbavy hrobů, náleží rámcově do střední a počínající mladší doby hradištní, tedy zhruba do 9. a 10. století; jde v podstatě o *Poulikův* III. stupeň hradištní keramiky a formy typologicky nejmladší se hlásí již IV. stupni (pozdně hradištnímu).¹²⁶ Přesnější datování jednotlivých nádob není, jak ukázala již řada badatelů, ještě možné. Celý soubor hrobových nebo pravděpodobně hrobových nádob, jejichž charakteristiku známe natolik, že s nimi můžeme pracovat při podrobnějším rozboru, dnes čítá 151 nádob, z toho 121 nádob hrncovitých, 25 lahví a 5 mís.

Hrncovité nádoby. Poměr nezdobených nádob k zdobeným je 4 : 147, bez výzdoby je jen každá třicátá osmá nádoba. Přehled jednotlivých schémat ornamentace a na ně se vážících typů profilů a den podává tabulka na obr. 21. Z hlediska výzdoby v ní rozlišujeme 5 skupin, z nichž skupina I. (54 nádob — ornamentace sestavená z hřeben. pásů a vlnovek) a V. (47 nádob — jednoduché vlnovky a horizontální rýhy) převládají. Mezi ně se vsunují zbývající tři nepočtené skupiny: II. (7 nádob — pásy hřebenových vpichů samotné či kombinované jinými vzory), III. (6 nádob — kolkované vzory kombinované vždy ještě jinými orn. prvky) a IV. (6 nádob — žlabkování na plecích doplňované opět vždy ještě jinými motivy, většinou hřebenovými). Sledujeme-li vazbu těchto ornamentačních skupin na typy okrajů, pak zjišťujeme jen tolik, že I. skupina je relativně starší, neboť se váže častěji na profily I, II a III; pokud ji nacházíme na tvarech s profily VII. typu,

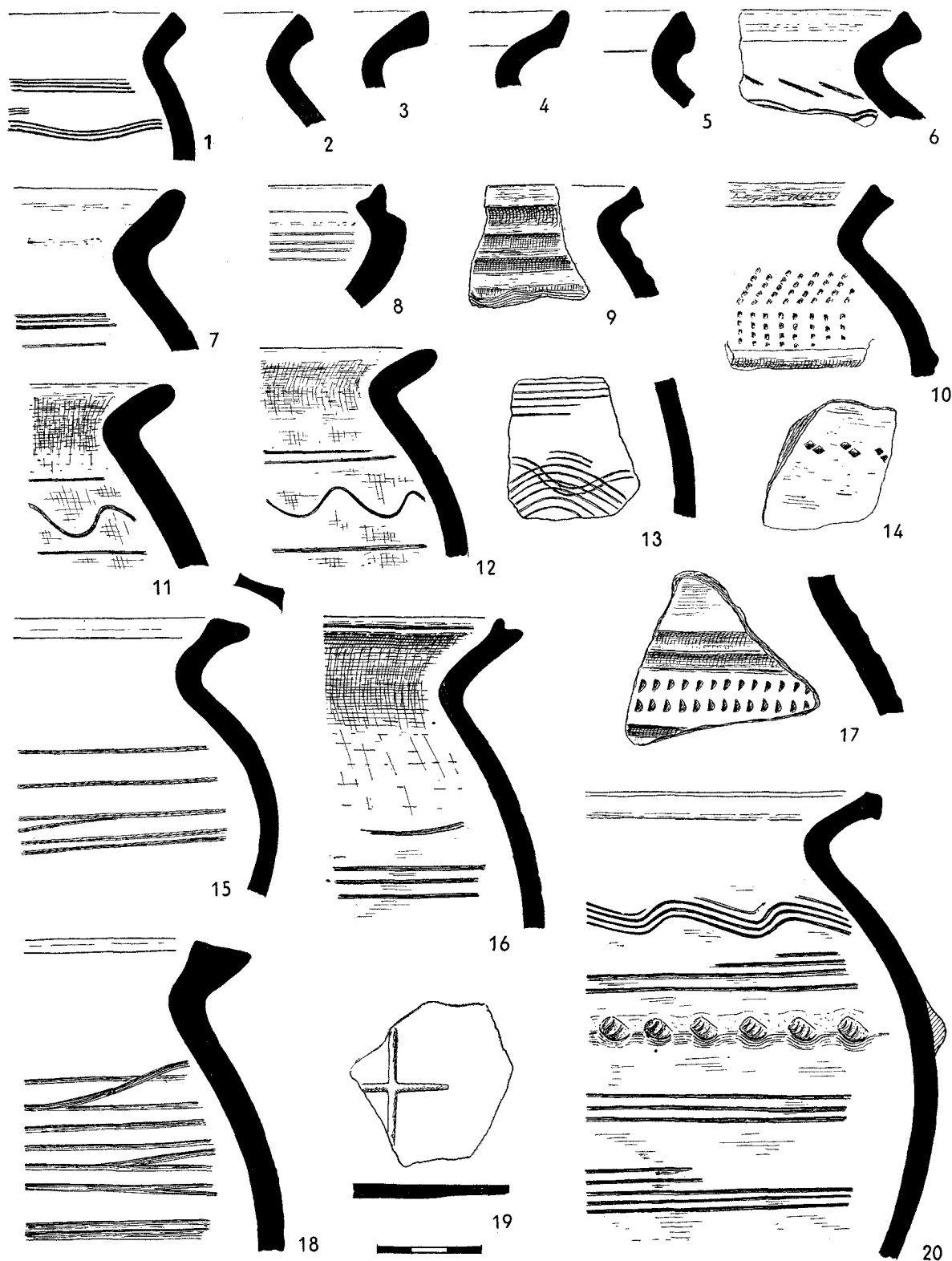
122. J. Poulik, Jižní Morava, 54; Z. Smetánka, Kachle na Pražském hradě, Pam. arch. XLIX 1958, 254; M. Richter, Keramika z 12. až počátku 14. století v Čechách, datovaná poklady mincí, ČNM-SV CXXVIII 1959, 4–20; A. Hejna, Krašovice — příspěvek k výzkumu středověké vesnice v Čechách, Pam. arch. LV 1964, 198 n.

123. O pozdním výskytu hřeben. vlnovek srv. M. Richter I. c., 19.

124. J. Mackerle, Slovanské zásobnice, AR VII 1955, 83–90; V. Spurný, Pozdně hradištní keramika z Gottwaldova-Malenovic, AR X 1958, 433–4.

125. A. Knor, Pam. arch. XLVIII 1957, 94, obr. 27 : 12; I. Borkovský, Opyš pražského hradu, Pam. arch. LIII 1962, 389, obr. 7 a 391, obr. 9; A. Hejna I. c., 196, obr. 22; B. Nechvátal-P. Radoměřský, AR XVI 1964, 667, obr. 201; J. Poulik, Jižní Morava, 57, obr. 28e, 97, obr. 50c.

126. J. Poulik, Staroslovanská Morava, 17–19.

Obr. 33. Bohušovice n. Ohří, „Za hřbitovem“ (dříve též „Šance“). Keramika z jámového objektu.

pak jde většinou o vzory jednodušší, s výzdobou jen v jednom až třech pásech. Proti tomu V. skupina je relativně mladší a váže se častěji na profily VII. U skupiny II. a III. plně převládají starší typy profilů (I a II) zatímco u skupiny IV. jsou profily II a VII v poměru 2 : 3. Tato zjištění jsou ve shodě s dosavadními představami o plynulém vývoji hradištní keramiky — vidíme,

že ornamenty a profily typologicky starší jsou střídány typy mladšími bez ostré hranice, se značným překrýváním. Silný podíl keramiky s „mladohradištní“ profilací, tj. s profily nejen VII, ale i III a slaběji zastoupených typů IV, V a VI v celkovém počtu hrobové keramiky je také jedním z náznaků, že její počátek bude nutno klást hlouběji do střední doby hradištní.¹²⁷

Jen jediná nádoba byla opatřena *uchy*: širší hrneček z Lovosic C 5, který je až na šikmé záseky na vnitřní straně nezdobený a jehož dno je opatřeno svastikou.¹²⁸

Láhve. Všechny 23 lahví se tvarově dělí v podstatě ve tři velké skupiny — dvojkónické, soudkovité a vejčité. Jejich bližší zařazení provedl již u většiny nálezů *Ž. Váňa*.¹²⁹ Zvláštním typem, k němuž neznám analogií, je láhev z Chotiněvsí, jde však s velkou pravděpodobností o falzum.

Mísy. Rozborem mís z Černěvsí, Litoměřic-Voldány a Křesína se zabýval již *Ž. Váňa*.¹³⁰ Mísy z Libotenic a Vrutice jsou obě nízkého, širokého tvaru; prvá patří typu Ib, druhá je blízká typu IIa.

3. Regionální keramické typy

Severozápadní Čechy, a tedy i Litoměřicko, jsou dnes po této stránce nejlépe prostudovanou oblastí v Čechách. Zásahu na tom má především *Ž. Váňa*, který se zdejší keramikou podrobně zabýval a jemuž se podařilo vymezit nejprve typ zabrušanský a později s menší zřetelností také typ libočanský.¹³¹ Při soupisu slovanské keramiky na Litoměřicku byla zjištěna řada nových nálezů, které značně doplňují naše poznatky o rozšíření jednotlivých typů a naznačují další problémy.

Zabrušanský typ, jehož výrobní centrum je důvodně hledáno na hradišti u Zabrušan, o. Teplice, a keramiku se zabrušanskou výzdobou máme dnes ve studované oblasti doloženy na 15 lokalitách.¹³² Vlastní zabrušanský typ, spojující typickou kolkovanou výzdobu s dvojkónickými tvary, známe z Bohušovic (obr. 62: 3), Dolánek (obr. 65: 11), Klenče (obr. 67: 12), Litoměřic-Šancí (obr. 82: 10), Vlastislavi¹³³ a snad i z Prackovic (obr. 91: 7). Nádoby jiných tvarů než dvojkónických, či jednotlivé střepy se zabrušanskou výzdobou jsou z Bohušovic-Šancí (obr. 33: 17), Klapého-Házmburka (obr. 39: 10), Levous (obr. 56: 11, 14), Libochovan (obr. 69: 5), Libochovic (obr. 69: 7), Litoměřic-Dómského pahorku (obr. 40: 13), Lovosic, Třebenic (obr. 52: 5) a Vrutice (obr. 94: 7). Na mapě (obr. 22) vidíme, že tento typ zasahuje přes celé dolní Poohří až na Podřípsko; bohužel právě nejvýchodnější nález, pocházející z Klenče, je ze školní sbírky a není proto zcela bezpečný. Jeho zásah na Litoměřicko lze jen přibližně datovat, vzhledem na tvary, jejich profilaci a výskyt na bohušovickém sídlišti, do průběhu stř. d. hradištní. Chybí však v početném materiálu z Hrádku, kde těžiště osídlení spadá na konec starší d. hradištní.

Formy příbuzné libočanskému typu. *Ž. Váňa* charakterizoval libočanský typ jako dvojkónické nádoby, jejichž typickým znakem je prohnuté, ostře nasazené hrdlo, zdobené jednoduchou vlnovkou umístěnou těsně nad lomem nebo hřebenovými vpichy přímo na lomu, doplněnými obvykle hřebenovou vlnovkou či pásem. Na mapě zanesl celkem 6 lokalit na středním Poohří a 1 na Litoměřicku.¹³⁴ Do tohoto typu však počítal i ne tak ostře profilovanou nádobku „s plastickým členěním dolní části hrdla“ z Libočan. Na Litoměřicku známe výhradně tuto druhou formu, za jejíž typický znak lze označit žlábkování spodní části hrdla. Nejde tedy o dvojkónické nádoby — těla

127. Srv. poznámku 121.

128. K vzácnému výskytu uch na české hradištní keramice srv. *H. Olmerová-Pokorná*, Slovanský nález z Chrástu u Milevska, AR V 1953, 752, 769; na Moravě: *J. Poulik*, Jižní Morava, 86.

129. *Ž. Váňa*, Lahvovité tvary v západoslovanské keramice, Pam. arch. XLVII 1956, 105–146.

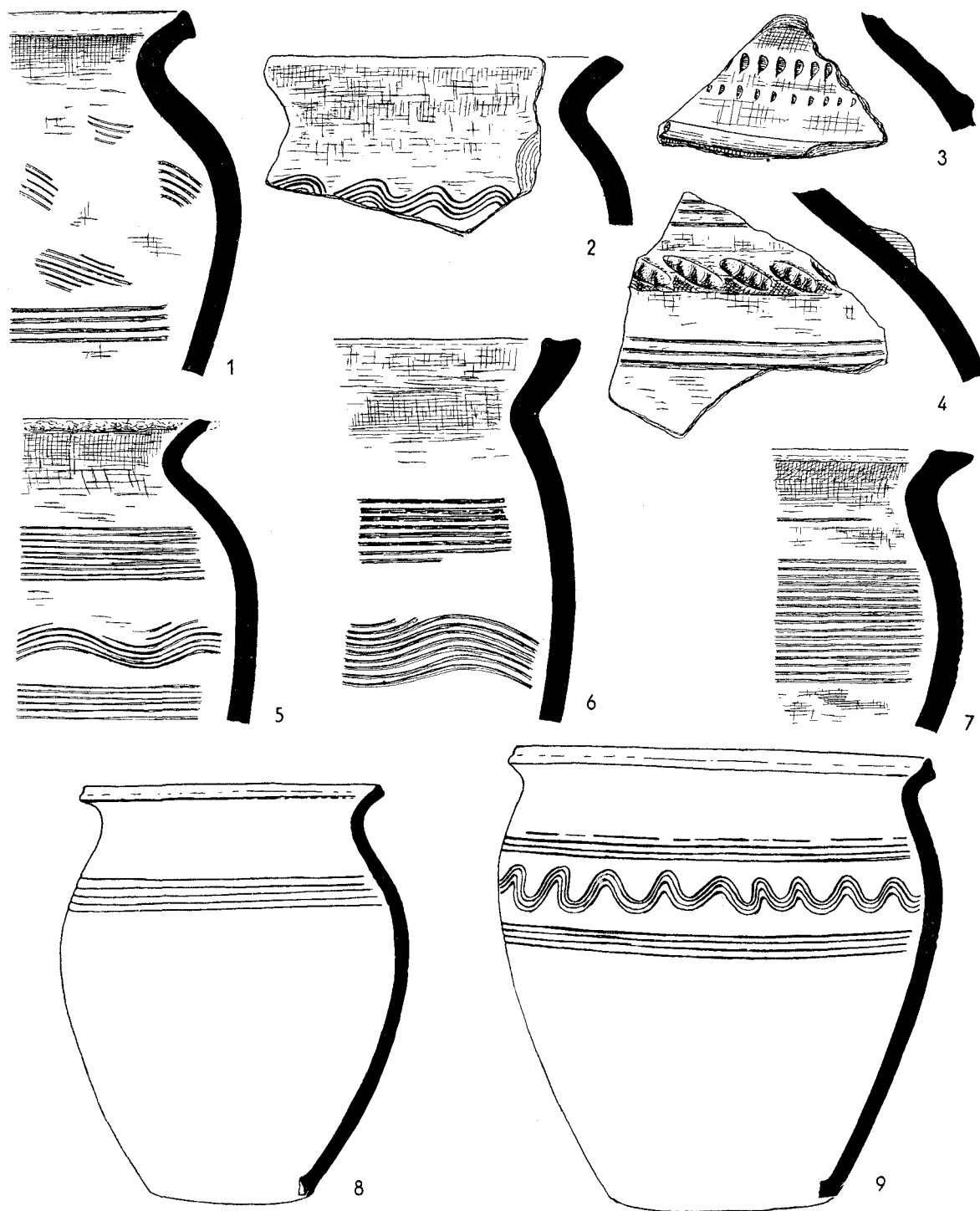
130. *Ž. Váňa*, Mísy v západoslovanské keramice, Pam. arch. XLIX 1958, 185–243.

131. *Ž. Váňa*, AR IV 1952, 436–442; *týž*, Slovanská keramika zabrušanského typu v severozápadních Čechách, Pam. arch. LII 1961, 465–475.

132. *Ž. Váňa*, Pam. arch. LII 1961, 473. — K *Váňovu* soupisu zabrušanského typu z Litoměřicka: střep ze Sedlce (sb. Třebenic č. 75) — oprav na: Třebenic; zlomek z Vrutice (muz. Lit., č. E 184) — oprav na: mísa z Vrutice (v této práci obr. 94: 7); mísa z Radovesic (sb. Libochovice č. 39) — oprav na: mísa z Křesína (v této práci obr. 68: 5 — nemá však zabrušanskou výzdobu).

133. Srv. literaturu k Vlastislavi v soupisové části.

134. *Ž. Váňa* l. c., 468 n., obr. 6 (jako jediný nález libočanského typu z Litoměřicka uvádí omylem hrnc. nádobu z M. Žernosek, „NM, inv. č. 54009“ — pod tímto číslem je však v NM uložena nádoba obr. 85: 8, která tomuto typu nepatří).

Obr. 34. Bohušovice n. Ohří, „Za hřbitovem“ (dříve též „Šance“). Sběr.

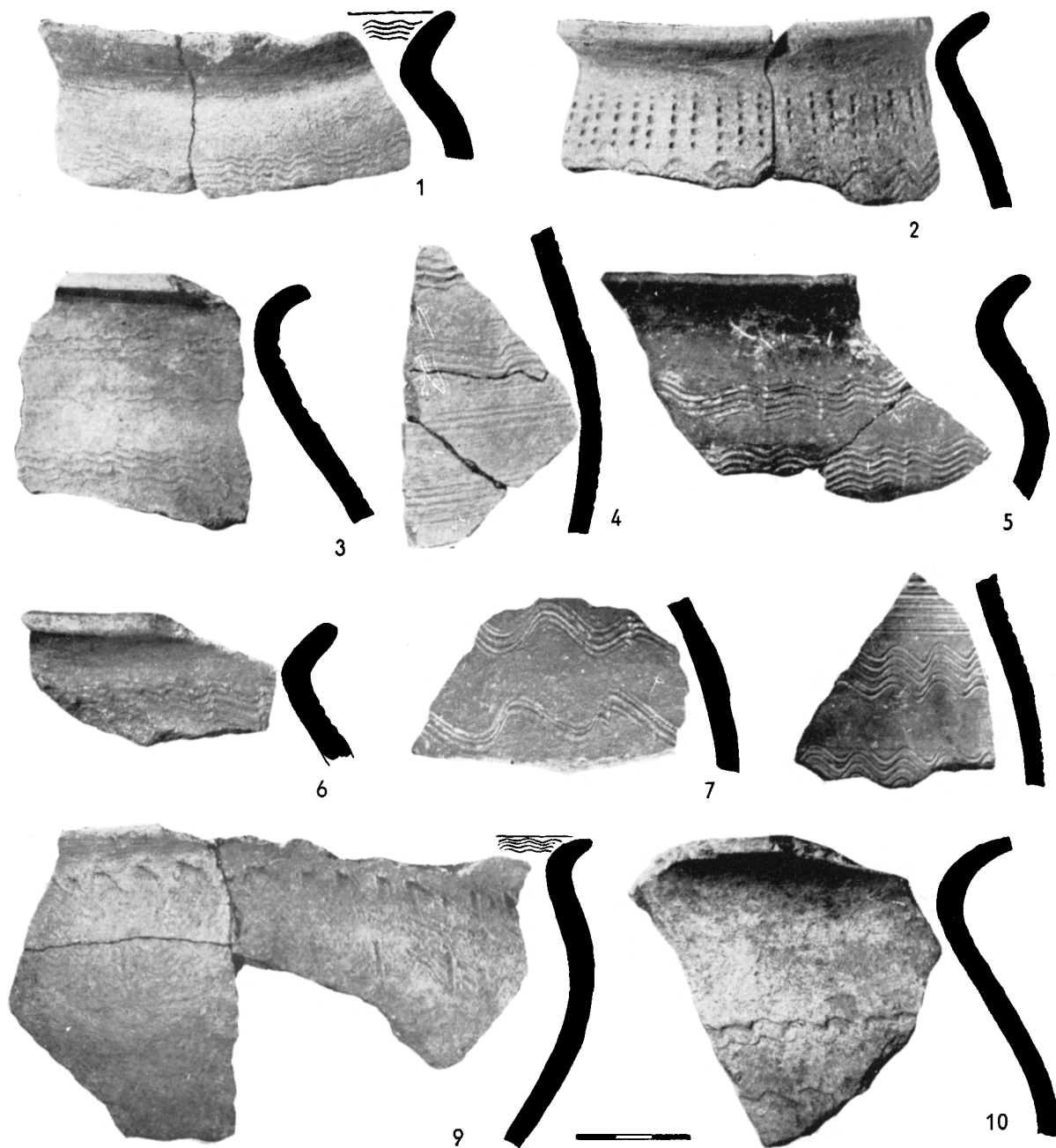
hrncovitých nádob i láhví jsou vesměs ovoidní či soudkovitá a plastické členění tvoří nečastěji jen jeden, jindy dva až tři široké mělké žlábký na plecích, kde zabírají buď celou jejich plochu, nebo jen horní část. Výzdoba se opakuje vcelku ve dvou variantách: 1. řádky šikmých hřeben. otisků na žebérkách mezi žlábký či pod nimi (láhve z Lovosic, obr. 84: 38 a Klapého-Házmburka, obr. 38: 2, hrnc. nádoby z Libotenic, obr. 71: 11 a Radonic, obr. 91: 11); — 2. hřebenová vlnovka na ploše pod žlábkem (jen na hrnc. nádobách: Hrádek, obr. 59: 14, Levousy, obr. 56: 6, Bohušovice, obr. 62: 2, Židovice, obr. 97: 10); na střepech z Klapého vlnovky i na žebérkách (obr. 38:

Obr. 35. 1–3. Budyně n. O.; 4, 5. Brozany n. O.; 6. Libochovany, 7. Sedlec u Třebenic.

3, 4), na hrnc. nádobě z Čížkovic (obr. 65: 13) vlnovka v žlábků. Uvedené nálezy možno předběžně označit za litoměřickou variantu libočanského typu. Na Litoměřicku je známo dnes z 9 lokalit, rozložených, stejně jako zabrušanský typ, přes celé dolní Poohří až po osady na západním břehu Labe (obr. 22). Její výrobní centrum bychom hledali nejspíše na Libochovicku, snad v oblasti levouského hradiště.

Otázka litoměřického typu. Již při sestavování přehledné tabulky (obr. 21) bylo nápadné, že ornament I-3-A se váže téměř výlučně na značně specifický III. typ okraje — tj. na okraje slabě rozšířené a vodorovně seříznuté, s mělce prožlábnutou vrchní ploškou. Z dalšího srovnávání vyplynulo, že také tvar nádob je zhruba stejný. Jedná se o hrncovité nádoby s tělem vejčitém či soudkovitým, až na jedinou výjimku (Bohušovice) vždy s výraznou výdutí. Hrdlo je krátké, silně oboučkovitě prožlábnuté, s profilem okraje III. typu. Výzdoba je vždy táž: dva vodorovné hřebenové pásy a mezi nimi volnější hřebenová vlnovka. Známé je celkem z 8 lokalit: z Bohušovic (obr. 62: 1, 7, 9), Bohušovic-Šancí (obr. 34: 5, 6), Litoměřic, nal. č. 24, 28 a 29 (obr. 45: 7; 73: 15; 81: 6, 7), Lovosic C 5 (obr. 84: 30; 85: 2), Lukavce (obr. 85: 5), N. Kopist (obr. 90: 20), Prosmyk (obr. 92: 16) a Svařenic (obr. 94: 2). Další dvě nádoby jsou shodného tvaru i profilu, ale mají poněkud odchylnou výzdobu (Libotenice, obr. 70: 1, Litoměřice, nal. č. 24, obr. 81: 5). Svou tektonikou i typem okraje jsou jim blízké i láhve z Litoměřic, nal. č. 25 (obr. 82: 8) a Libotenic

Obr. 36. Horní Řepčice, jámový objekt.

(obr. 70: 2), také jejich výzdoba má však poněkud odchylné schéma. Naleziště tohoto typu se soustřeďují jen v nejbližším sousedství Litoměřic (obr. 22); výše na Ohři, stejně jako na Roudnicku a Třebenicku chybí. Název „litoměřický typ“ užívám jen předběžně. Jeho specifčnost je totiž dána sepětím všech tří typických znaků (okrajového profilu, tvaru a výzdoby), ale protože při publikaci slovanské keramiky z jiných českých krajů zpravidla chybí kresba profilu,¹³⁵ nelze již z tohoto důvodu jeho úzce regionální rozšíření zatím bezpečně prokázat.

135. S tímto nedostatkem se znovu a znovu setkáváme i v základních materiálových a analytických pracích; k tomu srv. jen mínění *E. Schulda*: „Das Profil des Gefäßes bzw. des Gefäßsteils ist bei der Bestimmung und Einordnung immer sehr wesentlich und bei der slawischen Keramik meistens sogar entscheidend. Das Fehlen solcher Profile in zahlreichen bisherigen Veröffentlichungen macht die darin gebrachten Abbildungen zum grossen Teil wertlos.“ (Die slawische Keramik in Mecklenburg, Berlin 1956, 6).

Zajímavé bude pokusit se ještě alespoň přibližně stanovit zastoupení, jaké měly uvedené regionální typy v naší oblasti. Vycházíme-li z celkového počtu nádob hrobové + pravděpodobně hrobové provenience (151 nádob), tj. z horizontu cirká 9. a 10. století, pak keramika zabrušanského typu + keramika se zabrušanskou výzdobou tvoří asi 6%, litoměřická varianta libočanského typu 4% a litoměřický typ 12%. Regionální typy tedy zaujímají celkem 22%, tj. zhruba pětinu; zbývající čtyři pětiny nádob mají obecně stř.-ml. hradištní ráz. Nutno ale vzít v úvahu, že produkce těchto regionálních typů mohla být omezena jen na určitý kratší časový horizont, který dnes ještě nemáme vymezen a v jehož rámci by musela být koncentrace uvedených typů pak mnohem vyšší, než oněch 22%. Dále zjišťujeme, že dvojkónická keramika, považovaná obvykle za typický projev severozápadočeského hrncířství¹³⁶ zaujímá na Litoměřicku z téhož globálu jen asi 19%. Plné zhodnocení těchto výsledků bude možné až po celkovém zpracování sousedních oblastí — Mělnicka, Slánska, Žatecka a Bílinska; teprve pak dojde ověření náš dnešní, zatím ovšem jen předběžný dojem, že totiž Litoměřicko stálo svou keramikou blíže k prostředí pšovskému a českému než k lemůzskému Bílinsku a snad i luckému Žatecku.

4. Značky na dnech nádob.

Problematikou značek se u nás posledně podrobněji zabýval K. Černohorský, nové poznatky pak přinesly práce A. Hejny, J. Kudrnáče, K. Reichertové, M. Richtra a M. Šolleho; na Moravě to byly práce V. Hrubého, J. Poulíka a B. Dostála, na Slovensku pak důležitá studie A. Točtka a příspěvky B. Chropovského a B. Polly.¹³⁷ Velký zájem je této otázce věnován v literatuře polské.¹³⁸

Nejstarší značky v západoslovanské oblasti jsou známy ze středního Podunají, kde vystupují, podle A. Točtka, na avarsko-slovanských pohřebištích už v 8. století. Na sklonek téhož století se datují i nejst. značky na jižní Moravě.¹³⁹ V Polsku měly nastoupit v 9. a ve vých. části stř. Čech až v 10. století.¹⁴⁰ Horní hranice jejich užívání je kladena do 13.—14. století.¹⁴¹ Ve středu pozornosti dnes stojí především otázka funkce značek. Důvodů, proč byly užívány, je shledávána celá řada a názory o tom se zatím rozcházejí; podle A. Točtka se však jejich funkce měnila s vývojem a byla jiná na konci 8. století a jiná v období vyvinutého feudalismu.¹⁴² Vcelku je zřejmé, že tuto komplikovanou otázku nelze řešit bez nových výzkumů a bez zpřesnění chronologie slovanské keramiky. Značnou důležitost bude mít také detailní studium jednotlivých regionů.

Na Litoměřicku jsou značky na dnech hradištních nádob natolik časté, že stojí zato věnovat jim bližší pozornost. Nejprve k otázce tzv. *otisků osy kruhu* — mělkým, zpravidla kruhovým jamkám (jen na nádobách z Černěvsí a Keblic jsou jamky čtvercové), umístěným na středu, či blíže středu dna. Ať již jde skutečně o otisk přečnávající osy kruhu, nebo ať byly provedeny kolkem do-

136. Kupř. R. Turek, ČNM-SV CXXI 1952, 21; Z. Váňa, Pam. arch. LII 1961, 467.

137. K. Černohorský, Keramika a feudalismus II, Český lid 40 1953, 21—31; A. Hejna, Pam. arch. LV 1964, 198; J. Kudrnáč, Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, Pam. arch. LIV 1963, 180; K. Reichertová, K vývoji středověké keramiky, ZPP VIII 1948, 82—90; táž, Příspěvek k datování středověké keramiky v Čechách, Pam. arch. XLVII 1956, 181; M. Richter, Výzkum opevněné středověké osady v Hradištku u Davle, AR XV 1963, 212; M. Šolle, Statistický rozbor kouřimské keramiky, AR XV 1963, 192 n. — V. Hrubý, Staré Město, 134—138; J. Poulík, Pam. arch. XLVIII 1957, 267. — A. Točtka, Keramika se značkami na dne zo slovansko-avarských pohřebisk na juhozápadnom Slovensku, Pam. arch. LIII 1962, 347—377; B. Chropovský, Slovenské pohrebisko v Nitre na Lupke, Slov. arch. X 1962, 206 n.; B. Polla, Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany), Bratislava 1962, 102 n.

138. Srv. hlavně: Z. Kolos-Szafranska, Wiad. arch. XIX 1953, 180—195; táž v knize: W. i Z. Szafransczy, Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem wiejskim w Biskupinie, 1961, 149—153, 177—183; L. Gabalówna, Ceramika z XII i XIII w. z grodziska łączycyckiego, Studia wczesnośredniowieczne 1955, 324—326; B. Lepówna, Wczesnośredniowieczne znaki garncarskie ze stanowiska I w Gdańsku, v knize: Gdańsk wczesnośredniowieczny I 1959, 29—49.

139. A. Točtka l. c., 376.

140. Z. Kolos-Szafranska 1961, 181; J. Kudrnáč l. c., 180 (značky chybí v klčovském horizontu, jehož horní hranice je datována na konec 9. století); M. Šolle l. c., 192 (nástup značek na St. Kouřimí až ve III. stupni, datovaném kolem r. 950).

141. K. Černohorský l. c., 23.

142. A. Točtka l. c., 347.

datečně po zformování nádoby, je zřejmé, že vystupují v průběhu celého vývoje od starší až po mladší dobu hradištní.¹⁴³ Nejstarší jsou doloženy ze starohrad. jámy u Nučnicek, jejich výskyt na keramice 9.—10. století ukazuje rubrika ● na obr. 21. Zajímavým případem je mladohrad. nádoba ze Straškova (obr. 95: 26), na jejímž dně byla nejprve otištěna komplikovaná plast. značka, bohužel nepříliš zřetelná, a ta byla překolkována poněkud šikmo vtlačeným kruhovým důlkem.¹⁴⁴ Máme zde zřejmý doklad toho, že nádoby se značkami i s kruhovými otisky byly produkovány v téže dílně; poněkud sešikmený otisk by pak svědčil pro názor, podle něhož byly tyto důlky kolkovány. Naskýtá se i otázka, proč byla značka překolkována, zda tento kolek měl za účel jen prostě zrušit její význam, nebo zda měl sám vlastní význam, určující jinou funkci.

U *vlastních značek* se soustředíme jednak na *otázku vzájemného poměru značkových nádob k neznačkováným*, jednak na *motivickou náplň značek*.

1. Vycházíme-li z celkového počtu 145 nádob hrobové + pravděpodobně hrobové provenience, datovaných rámcově do 9.—10. století, u nichž lze vzhledem na zachovalost dna určit, zda byly opatřeny značkou či ne, pak zjistíme, že značku má celkem 47 nádob, tj. 32,4%. Vezmeme-li samostatně jednotlivé oblasti, pak na území Litoměřic je poměr neznačkové keramiky ku značkové 21 : 10, tj. 32,25% značkových, na venkově úhrnem 76 : 37, tj. 32,7% značkových; lze stanovit i poměry v jednotlivých menších oblastech, i když pak pracujeme s malými čísly a výsledky jsou proto rozkolísané: na Poohří je to 43 : 10, tj. 25,6% značkových, na Roudnicku 22 : 8, tj. 36,3% značkových, v oblasti

Obr. 37. Chožov.

mezi Obrtkou a Třebušínským potokem 15 : 5, tj. 30% značkových, na Lovosicku včetně poříčí Modly a libochovanské kotliny 33 : 12, tj. 36% značkových. Tento podrobnější rozpis ukazuje jednoznačně, že podíl značkových nádob byl v ústřední oblasti zhruba stejný, jako v oblastech odlehlejších a že tedy *zásobování celého kraje značkovými nádobami bylo přibližně rovnoměrné*. Nemáme zatím možnost bližšího datování nástupu značek v kraji; ověřili-li se však *Váňovo* datování Vlastislavi, pak bychom měli zároveň doklad pro jejich výskyt už v polovině 9. století. Tento závěr je pravděpodobný i z častého výskytu značek na keramice s hřebenovou výzdobou i na některých typologicky starobylých tvarech (kupř. obr. 71 : 12).

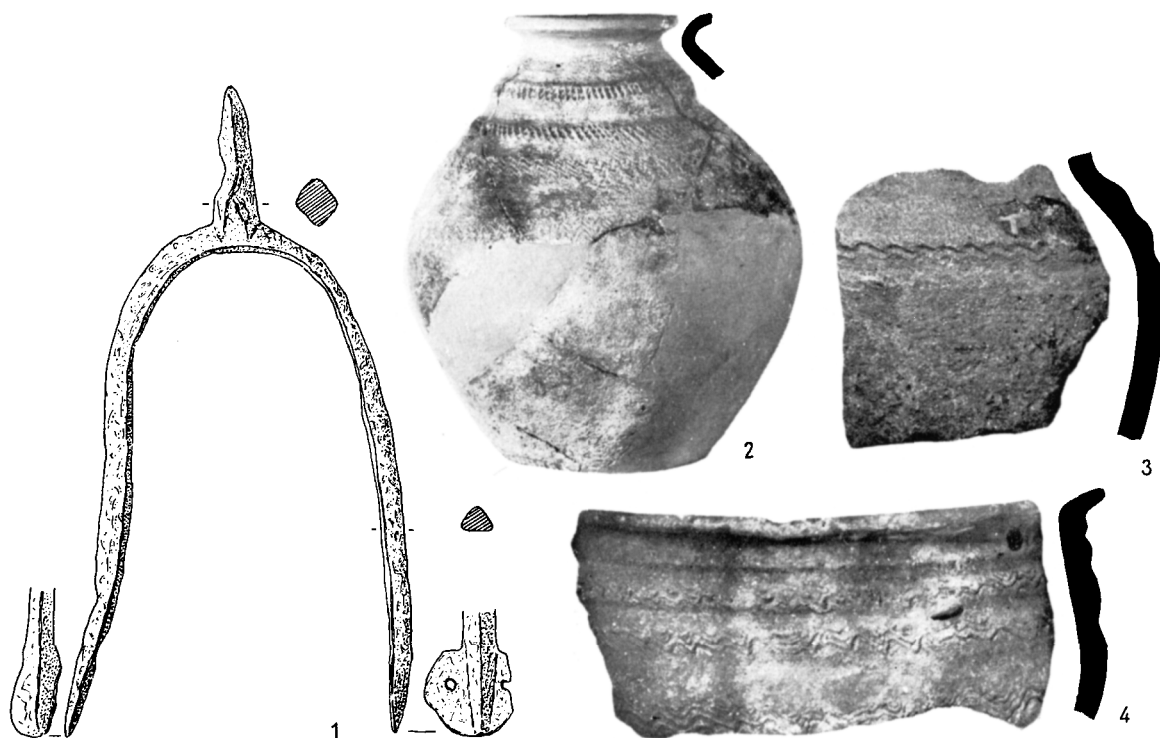
Z jiných krajů zatím bezpečnější podklady pro zjištění poměru značkové keramiky k neznačkové chybí, nicméně i ta čísla, která máme k dispozici z oblasti české a pšovské, ukazují, že také tam byla situace dosti obdobná (na pohřebišti v Želenicích 22 : 9, tj. 29% značkových nádob, na pohřebišti v Mělníku-Rousovicích 5 : 3, tj. 37,5% značkových, v pražské oblasti podle *Turkova* soupisu 52 : 14, tj. 21% značkových,¹⁴⁵ proti tomu na libických pohřebištech ve

143. Např. *Ž. Kolos-Szafranska* l. c., 171.

144. Podobný případ uvádí i *Ž. Kolos-Szafranska* l. c., 172 (Giecz).

145. *R. Turek*, *Historica Slovaca* V 1948, 163—183; *J. Matiégka*, *Nálezy u rousovického cukrovaru poblíže Mělníka*, *Pam. arch.* XXV 1913, 105—113; *R. Turek*, *Pam. arch.* XLIII 1950, 59—90.

zlické oblasti byl tento poměr 37 : 4, tj. 9,7% značkovaných,¹⁴⁶ v lucké oblasti má hrobová keramika ze Žatce poměr 13 : 0 — tam tedy značky zatím chybí,¹⁴⁷ a konečně na odlehlém Příbramsku je na pohřebišti v Radčticích, datovaném *H. Olmerovou* do druhé poloviny 9. a první poloviny 10. století poměr neznačkované keramiky ke značkované 14 : 1, tj. 7,1% značkovaných.¹⁴⁸ Tato čísla bude ovšem nutné ověřit podrobnějším studiem jednotlivých krajů, nicméně naznačují, že v podílu značkované keramiky existují výkyvy. Zdá se, že nejsilněji jsou značky zastoupeny v oblasti českého kmene a na přilehlém Litoměřicku a snad i Mělnicku; zajímala by nás obdobná zjištění z oblasti lemůzské a lucké.

Obr. 38. Klapý, Házmburk.

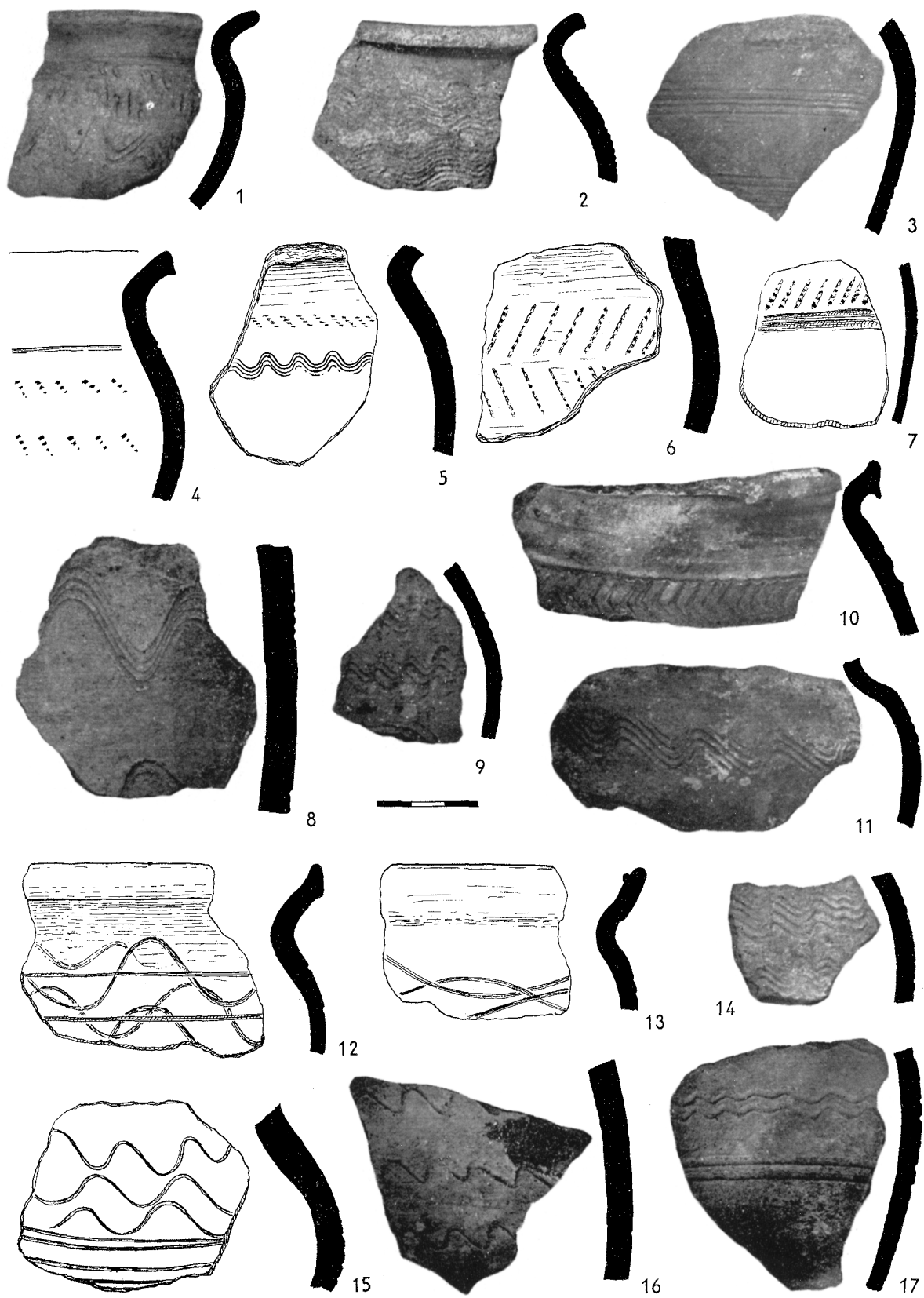
2. Přehled jednotlivých motivů, jejich početnost a geografické rozložení podává mapa obr. 23. Také zde vycházíme ze souboru nádob hrobové + pravděpodobně hrobové proveniencie. Nejpočetnější skupinu tvoří motivy jednoduchého kříže a jeho další varianty — především kříž v kruhu, řidčeji ve dvou kruzích, pak kříž s paprsky navíc (mezi všemi či jen některými rameny), kříž maltézský, kříž s rameny ze dvou či tří břevien, či s rameny na koncích rozvětvenými. Druhou co do početnosti skupinu tvoří značky ve tvaru svastiky. Za další zvláštní skupinu lze označit negativní značky ve tvaru prostých kroužků či dvou soustředných kružnic, vyrytých ještě do měkké hlíny, snad kružidlem. Zbývající motivy vystupují vesměs jen v omezeném počtu jednoho či maximálně dvou exemplářů a lze je řadit od tvarů jednoduchých až ke značně komplikovaným (plastické M, T, tzv. kuří noha, kosočtverec, kruh, dvojitý kruh, kruh přetátý, plný či dělený na třetiny nebo s různ. počtem paprsků, čtverce různě dělené, přímka s trojúhelníky na koncích, různé šipové kříže, složitá pletencová značka z Břehorj). Přehled značek ze sídlištní keramiky podává obr. 24.

Sledujeme-li *geografické rozšíření jednotlivých typů značek*, pak získaný obraz je různorodý a nedovoluje bezpečnější závěry. Důvodem k opatrnosti musí být i dva zásadní nedostatky materiálu, se

146. *R. Turek*, Slavníkova Libice, Praha 1946; srv. i *K. Černožorský* l. c., 23, kde citován názor *J. Hellicha*, že Poděbradsko je na značky poměrně velmi chudé.

147. *H. Preidel*, MAGW LXVIII 1938.

148. *H. Olmerová*, Pam. arch. L 1959, 227—244.

Obr. 39. Klapý, Házmburk.

kterým dnes pracujeme: jeho nedostatečný počet a nejistota v datování. Přes tyto výhrady myslím, že lze učinit jeden alespoň trochu pozitivní závěr. Na značkách z ústřední oblasti, k níž počítáme zhruba trojúhelník Litoměřice—Lovosice—Bohušovice, mají velkou převahu motivy křížové a svastiky. Proti tomu v oblastech odlehlejších se silněji uplatňují různ. značky jiných schémat, často složitější (obr. 23 — libochovanská kotlina, Roudnicko, Libochovicko) a tyto složitější značky zase naopak chybí v centrální oblasti. V této souvislosti je třeba se ještě zamyslet nad otázkou funkce značek. Prokáže-li se silnější zastoupení značkované keramiky 9. a 10. století v litoměřické, české a snad i pšovské části země proti zbývajícím oblastem, pak bude tento jev nejspíše souviset s vyšší úrovní organizace hrnčířského řemesla a sotva bude možné přisuzovat značkám kupř. kultovní význam; v tomto směru je důležité, že v uvedené oblasti nastupují značky zřejmě dříve, než kupř. ve východní části středních Čech. Převaha křížových a svastikových značek v ústředí zase naznačuje, že sotva lze značky vykládat jako znaky jednotlivých hrnčířů, kteří by jimi značili své výrobky a jež by eventuálně přecházely postupně z otce na syny, měnily se přidáváním nových prvků k pův. vzoru a vytvářely tak celé „rodokmeny“ značek.¹⁴⁹ Analogicky k jiným centrům¹⁵⁰ musíme totiž počítat s tím, že také litoměřickou aglomerací a její nejbližší okolí zásoboval větší počet hrnčířských dílen a že proto rozrůzněnost základních schémat značek by musela být přece jen větší. Z téhož důvodu je nepravděpodobná i možnost, že by šlo o vlastnické značky jednotlivých drobných zákazníků. Uvedené interpretace nechávají také nevysvětlen fakt, že většina keramiky nebyla značkována. Pro naše poměry se zdá nejpříjemnější názor *Ž. Kolos-Szafránské*,¹⁵¹ podle kterého byla značkována ta menší část vyrobených nádob, jež byla určena k odevzdání jako daň feudální vrchnosti — značkování přitom umožňovalo kontrolu množství i kvality. Značky podle autorky představovaly jednak znaky hrnčířů (při slabší závislosti na feudálu), jednak v případě silnější závislosti znaky vrchnosti samé. Skutečnost, že nádoby se značkami feudála nacházíme v obydlích poddaných, vysvětluje tím, že feudál onu část výrobků svých řemeslníků, odevzdanou jako daň, předával (pokud nebyly spotřebovány na jeho dvoře) na trh. Je-li teorie *Ž. Kolos-Szafránské* správná, pak by bylo oprávněné považovat nádoby s nejrozšířenějším typem značek — tj. se značkami křížovými — za výrobky knížecích hrnčířů. Své hrnčíře mohli ovšem vlastnit i knížecí správci a velmožové, tvořící vyšší vrstvu formující se šlechty, stejně jako církve, a tito hrnčíři by značkovali znaky odlišnými od knížecích. Jim bychom přisuzovali především ony různé svérázné značky z venkovské oblasti, mohli však užívat i různých variant křížových vzorů (hlavně církve). Tyto úvahy jsou ovšem jen předběžné a nutno vyčkat analýz keramiky z výzkumů hradišť, které, stejně jako zpracování jednotlivých regionů, teprve ukáží, nakolik lze tuto teorii přijmout pro české prostředí.

V. SLOVANSKÉ OSÍDLENÍ NA LITOMĚŘICKU VE SVĚTLE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZŮ

1. Topografie osídlení na území města Litoměřic

Historikům, zabývajícím se nejstaršími dějinami Litoměřic bylo dobře známo, že v širším okolí litoměřického hradu existoval již v době před založením lokačního města, kladeném do let 1225—1230, větší počet osad.¹⁵² Vycházeli přitom především z pamětního záznamu o založení litoměřické kapituly, zachovaném ve třech verzích,¹⁵³ i z dalších listin 11.—13. století. Se zřetelem

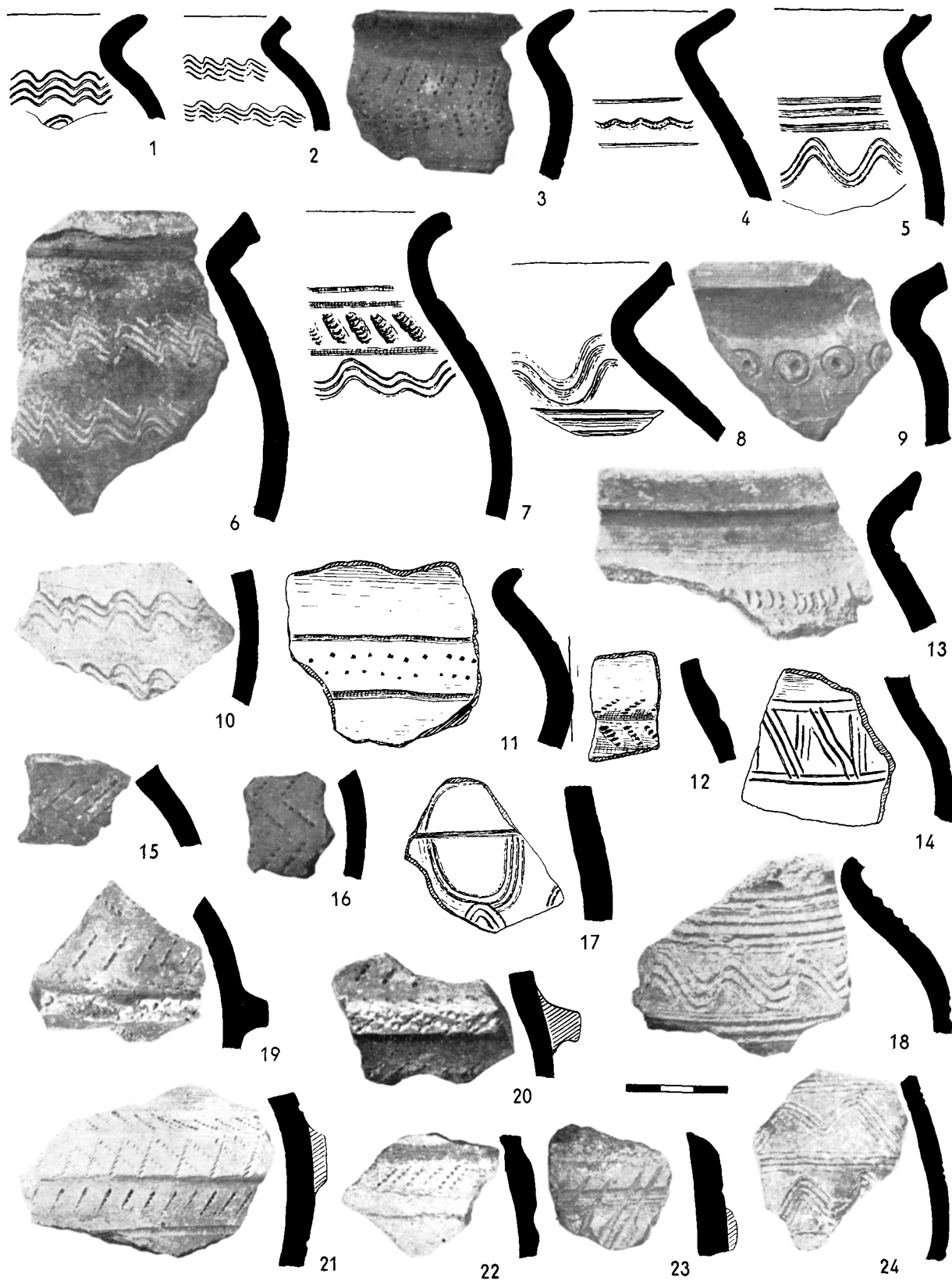
149. B. A. Rybakov, *Remeslo dřevnej Rusi*, Moskva 1948, 178.

150. B. A. Rybakov l. c., 364; W. Holubowicz, *Opole w wiekach X—XII*, Katowice 1955, 116; *Ž. Kolos-Szafránska* 1961, 172; B. Lepówna l. c., 36 n.

151. *Ž. Kolos-Szafránska* l. c., 172 n.

152. Srv. práce uvedené v pozn. č. 3, dále H. Ankert, *Kurze Geschichte der Stadt Leitmeritz*, v díle: *Heimatkunde Leitmeritz, Litoměřice 1922*, 29—106; J. Kern, *Die Vorzeit*, ve sborníku: *Festschrift Leitmeritz — 700 Jahre Stadt, Litoměřice 1927*, 19—34. Nově tyto otázky sleduje podrobně J. Tomas, *Počátky města Litoměřic*, Sborník severočeského muzea (hist.) 5 (v tisku). — Tato kapitola je zkráceným výtahem z článku „Slovanské osídlení na území Litoměřic ve světle archeologických nálezů“, Sborník severočeského muzea (hist.) 5 (v tisku).

153. CDB I, č. 55. Poslední rozbor podal *Ž. Krísten*, *Pamětní záznam o založení a obvěnění kapituly litoměřické*, *Acta Univ. Palackianae Olomucensis, Historica II* 1961, 69—93 (verze A z doby založení, tj. kolem r. 1057, s přípisy od 70tých let 12. stol. až do 30tých let 13. stol., B z r. 1218, C ze 14. stol.).

Obr. 40. Litoměřice, Dómský pahorek (hradiště): 1, 2, 7, 10, 21. Dómské náměstí (nal. č. 1); 3, 9, 11, 12, 14–18, 20, 22. jižní svah (nal. č. 3); 6, 13, 19. jz. úpatí pahorku (nal. č. 6); 4, 5, 8. přístavba nemocnice (nal. č. 8).

na historické zprávy, terénní situaci a do určité míry i stav archeologických nálezů předpokládali, že řada osad se nacházela již v předkOLONIZAČNÍM období i v samém sousedství hradu. Zpravidla přitom uváděli Zásadu, Dubinu, osídlení v okolí labského přístavu, kam umisťovali obvykle tržiště, a někteří uvažovali také o městském pahorku. Diskutována byla i otázka lokalizace suburbia a vsi Litoměřic („villa Lutumeric“ z r. 1228). Dnešní stav archeologických nálezů umožňuje alespoň v hrubých rysech rekonstruovat stav hradištního osídlení a zároveň ukazuje, že situace byla značně složitější, než jak bychom soudili jen na základě historických zpráv. Z rozložení sídlištních a hrobových nálezů (obr. 25; 26) vidíme, že tyto se koncentrují do celé řady míst a poloh. Výsledkem porovnání obou map je mapa třetí (obr. 27), na které je schematicky zakreslena dislokace osídlených poloh (předpokládaných osad) a jejich pohřebišť, pokud je ovšem máme podchyceny nálezy. Jednotlivé polohy nejprve v krátkosti přehlédneme:

1. *Hradiště na Dómském pahorku*. Jeho popis, pravděpodobné vnitřní rozčlenění a přehled nálezů byl podán v kap. II.

2. Na *jižním úbočí hradiště*, pod předpokládanou akropolí byly v prostoru čtvrti *Rybáře* na dvou místech nalezeny zlomky staršího rázu a střepový materiál pozdně hradištní (obr. 25: 27, 28).

3. V *Dubíně*, čtvrti situované na v. a jv. svazích hradiště při pravém břehu Pokratického potoka, se našel při rozšiřování starého nádraží, tedy patrně kdesi poblíž kostelíku sv. Jana, kostrový hrob s nádobou (obr. 26: 11). Z dalších dvou míst pocházejí střepy hradištní a pozdně hradištní (obr. 25: 11, 26 — střepy z ul. Horní Dubina souvisejí spíše s tímto osídlením než s hradištěm).

4. Z plochého *návrší západně od hradiště* je znám porušený kostrový hrob s nádobkou. V jeho zásepu byly i sídlištní střepy mladohrad. rázu, datovatelné do 10. století a zlomek žernovu (obr. 25: 29; obr. 26: 12).

5. Na *Voldáně*, čtvrti severně od Dómského pahorku, byla prokopána část pohřebiště, užívaného od stř. d. hradištní až do 11. století, a s ohledem na nález dvou záušnic o \varnothing přes 40 mm není vyloučeno, že ještě ve 12. století (obr. 26: 13). Proti tomu velmi početná sídlištní keramika jak z míst pohřebiště, tak i z ulice Čs. armády (obr. 25: 30, 31) je výhradně pozdně hradištní. Z této situace můžeme usuzovat, že pohřebiště, svou polohou související zřejmě s předhradním osídlením severní části Dómského pahorku kolem kostela sv. Václava, bylo někdy v 11.—13. stol. překryto osadou, která se objevuje v písemných pramenech teprve někdy na přelomu 15. a 16. stol. pod názvem Voldán;¹⁵⁴ toto místní jméno vysvětluje *A. Profous* s pravděpodobností jako lichotný tvar osobního jména Voldřich — Oldřich.¹⁵⁵

6. Z *Habelových cihlen* severně od městského hřbitova (obr. 26: 14, 15) jsou známy hrobové nálezy, jižně od nich (obr. 25: 32, 33) se našel středo- až pozdně hradištní střepový materiál. Na nejstarších katastrálních mapách mají tato místa název „Pollaba“. Podle *J. Lipperta* jsou obyvatelé „Pollabe“ uvedeni vedle obyvatel Zásady a Křešic v listě Karla IV. z 5. VII. 1348, v pozdějších zprávách je zmíněná poloha uváděna v souvislosti s vinicemi a nebyla snad už osídlena.¹⁵⁶ Zdejší nálezy tedy můžeme spojovat nejspíše s osadou, známou ve 14. století pod názvem „Pollabe“.

7. Další hroby, vybavené ještě keramikou, byly nalezeny na 6. pracovišti býv. *Akciové cihelny* (obr. 26: 16). S nimi patrně souvisí i skupina pěti hrobů z Cihelné ulice (obr. 26: 17), datovaných do 10. století. Z *Akciové cihelny* je také znám střep středohradištní a střep snad pozdně hradištního stáří (obr. 25: 34).

8. Z nedaleké *Lopatovy cihelny* (obr. 25: 36) jsou střepy staro- a středohradištního rázu, není však vyloučeno, že případné zdejší osídlení mohlo být jen částí sídliště z *Akciové cihelny*. Hroby s esovitými záušnicemi, zachycené při kladení potrubí k dělostřeleckým kasárnám (obr. 26: 18 — patrně ještě severněji) nejsou blíže lokalizovány a nelze proto opět vyloučit, že mohly souviset s pohřebištěm v *Akciové cihelně*. Osídlení na této poloze je tedy doloženo jen v náznamech.

9. Asi 300 m dále k sz. leží *pohřebiště v Plešivecké ul.*, datované do 11., event. ještě 12. století (\varnothing záušnic 15—31 mm, 1 × 44 mm). Obr. 26: 19. Souvisí snad s nějakým krátkodobým osídlením tratě „*Újezd*“, prostírající se na větší ploše západně odtud až za *Kamýckou ul.*, na východní

154. *J. Lippert*, *Geschichte*, 225, 291, 311—312.

155. *A. Profous*, *Místní jména v Čechách IV*, Praha 1957, 602.

156. *J. Lippert* l. c., 143, 306, 311, 405, 472, 516.

Obr. 41. Litoměřice, Dómský pahorek (hradiště): 1–23. jižní svah (naleziště č. 3).

svahy vrchu Bídnice. Tento „Újezd“ je obvykle ztotožňován s oním lesním újezdem, darovaným s přílehlými poli litoměřické kapitule podle záznamu vepsaného někdy na počátku 13. stol. do textu A zakládací listiny.¹⁵⁷ Samotné osídlení však není v těchto místech nálezy ani prameny doloženo. Možnost, že by pohřebiště v Plešivecké ul. mohlo patřit nedalekým Pokraticím vylučují ze dvou důvodů. Jednak je od středu obce vzdáleno přes půl kilometru (na obr. 27 zakresleny Pokratice chybně níže), jednak z pozorování vzájemného vztahu pohřebišť k osadám víme, že tato byla situována zpravidla na svazích či na návrších nad osadami a zde bychom měli případ právě opačný.

10. Na jižním úpatí *Mostné hory* nalezeny v Kozinově ul. záušnice, pocházející patrně z porušeného

Obr. 42. Litoměřice, Dómský pahorek (hradiště). Dno nádoby se značkou z Dómského nám. (naleziště č. 1).

hrobu a podle písemných údajů byl v sousedství nalezen hrob s nožem, pazourky a nádobou (obr. 26:20).

11. Z plochy a jižního svahu býv. *Dominikánského pahorku* (obr. 25: 38; 26: 21—22) pocházejí hrobové nálezy mladohradištní (esovitě záušnice).

12. Nálezy ze *Zásady*, která je uvedena již v textu A zakládací listiny kapituly, se omezují jen na několik hradištních a pozdně hrad. střepů z Křížové ulice a ze zahrady býv. reálky (obr. 25: 36, 37).

13. Při stavbě *budovy posádkového velitelství* (obr. 25: 24) nalezena keramika středo- až pozdně hradištní a z nedalekého městského pivovaru (obr. 25: 25) pochází jen keramika pozdně hradištní. Přesto, že toto osídlení je vzdáleno od Zásady jen asi 300 m, zdá se, že od ní bylo (alespoň v mladší d. hradištní) odděleno. Vyplývalo by to hlavně

z terénní situace, která naznačuje, že mezi nimi se táhlo původně snížení, kudy byl později veden náhon do příkopů městského opevnění.¹⁵⁸ Hroby z nádvoří pivovaru (obr. 26: 10) nejsou bezpečné; mohly by náležet jak *Zásadě*, tak k osídlení v prostoru posádkového velitelství.

14.—15. Náznaky osídlení jsou i *ze dvou poloh na sv. straně městského pahorku*. Pozdně hradištní střepy se objevily jednak v Zítkově ul. (obr. 25: 22), jednak v okolí býv. Kocandy (obr. 25: 21) a přílehlé Ferdinandovy ulice (dnes Rudé armády, obr. 25: 29 — tato poloha není blíže lokalizována a může proto ležet i západněji, blíže ke Kocandě.¹⁵⁹ Pozdně hrad. keramika z Novobranské ul. (obr. 25: 23) je již z území starého města. V místech prvního naleziště ležela někdejší židovská čtvrť, soustřeďující se při Velké dominikánské ul. a pojatá do městského ohrazení teprve při rozšíření města ve 14. století.¹⁶⁰ Kostry odkryté na Dominikánském náměstí (obr. 26: 9), u jejichž lebek bylo údajně nalezeno „mnoho malých kroužků“, mohly patřit kostelnímu hřbitovu při sv. Jakubu, kde by pohřbívalo domácí obyvatelstvo buď této nebo jiné blízké osady. Ony „kroužky“ — zřejmě záušnice — se nezachovaly a nemáme tedy možnost určit, zda jde o hroby z 2. pol. 10.—11. stol., či až ze století dvanáctého (event. počátku 13.), dokdy se tyto ozdoby ještě udržely.

157. J. Lippert l. c., 7, 53; R. Hohmann, Anfänge, 42, 48—50; Z. Kristen l. c., 87.

158. J. Lippert l. c., plán města.

159. Někam do těchto míst lokalizuje J. Tomas (l. c.) osadu Újezd, o které v r. 1351 výslovně uvedeno, že byla před Dlouhou branou.

160. J. Lippert l. c., 138.

16. Z návrší na východním okraji města máme řadu zpráv o slovanských hrobech. Rozložení nalezišť je však známo jen přibližně a není proto jisté, zda tvoří společně jedno rozsáhlé pohřebiště, táhnoucí se v délce asi 300—350 m při jižním okraji návrší a na jeho záp. svahu (kasárna pěšího pluku a přilehlé Šance, býv. Lopatovo pole, nároží mezi Českolipskou a Nádražní ul., Viničná ul. a býv. Gaubeho cihelna, obr. 26: 24—29), nebo zda jde více o pohřebiště. Zachované milodary dokládají užívání od střední d. hradištní patrně až do 12. století (zpráva o denárech Vladislava II). Podle zlomků keramiky, většinou pozdně hradištní, zde existovalo také osídlení (obr. 25: 40—42). Celá tato poloha, stejně jako pozemky na jih odtud až k labskému břehu a na sever až za železniční trať do České Lípy a na záp. část katastru Trnovan, nese název „Božka“. Ve formě „Naboschi“ či „Nabosci“ se s tímto názvem setkáváme již v B a C textu zakládací listiny kapituly. Podle A. Profousa je patrně odvozen od osobního jména Božek,¹⁶¹ avšak existence rozsáhlého pohřebiště předkřesťanského původu — největší soustředění hrobových nalezišť na území Litoměřic, stejně jako nejstarší znění názvu, který má význam označení polohy, by nevylučovaly ani reminiscenci na pojmenování někdejšího pohanského kultovního (?) místa.

17. V prostoru původního starého města, jak byl vymezen ještě před rozšířením ve 14. století, jsou naleziště sídlištní keramiky staro- až pozdně hradištní rozložena od jižního okraje městského pahorku k severozápadu až na

Mírové náměstí, k severovýchodu až asi do západní třetiny Dlouhé ulice a tam tedy již překračují starší městský areál a směřují k osídlení při kostelu sv. Vavřince (obr. 25: 13—18). Vztah hrobových nálezů k osídleným plochám není příliš zřetelný. V zásypu hrobu z Jezuitské ul. (obr. 26: 7), datovaného do 10. století, i ve vrstvě nad ním byl početný mlado- až pozdně hradištní střeponý materiál, což ukazuje, že hrob byl uložen v těsném sousedství či přímo uvnitř tehdejšího osídlení (obr. 25: 16). Jak bylo konstatováno už v kap. III, 1, byla hradištní pohřebiště zakládána zpravidla v určité vzdálenosti od osad; v případech, kdy zjistíme, že hroby byly umístěny na ploše v tehdejší době osídlené, můžeme se domnívat, že patřily ke kostelnímu hřbitovu. Při jižní stěně jezuitského gymnasia, tedy v těsné blízkosti hrobu z Jezuitské ul., stával až do r. 1732 kostelík P. Marie, doložený v pramenech již k r. 1257.¹⁶² Uvedený hrob patřil patrně ku hřbitovu při svatyni, stojící v těchto místech již někdy v průběhu 10. století.

Další hrob se našel na Kostelním náměstí (obr. 26: 6). Obsahoval záušnici, popisovanou jako „masívní“, jež se však nezachovala; patřila nejspíše k mladším formám záušnic, jaké vystupují až v 11.—12. století. Také tento hrob mohl náležet ke kostelnímu hřbitovu, zde při chrámu Všech svatých, připomínaném prvně až v r. 1235.¹⁶³ Kostrové hroby z Červeného jelena v Dlouhé

Obr. 43. Litoměřice, Dómský pahorek (hradiště). Románská dlaždice z jižního svahu (naleziště č. 3).

161. A. Profous l. c., I, 155.

162. J. Lippert l. c., 33, 38, 461; R. Hohmann l. c., 117; A. P., Das alte Marienkirchlein zu Leitmeritz, Unsere Heimat — Blätter f. Heimatkunde d. Leitm. Gaues XVI, 21.

163. J. Lippert l. c., 36; R. Hohmann l. c., 109.

ulici (obr. 26: 8) a z míst spořitelny na Mírovém nám. (obr. 26: 15) nejsou blíže datovatelné, pocházejí však patrně ještě z doby před založením města.

Větší pohřebiště bylo zachyceno na mírném návrší na západní straně Mírového náměstí (obr. 26: 3) a v Michalské ulici (obr. 26: 4). Podle rozměrů záušnic se zde pohřbívalo ještě v průběhu 12. století, velkou záušnicí z hrobu v Michalské ulici by bylo možno datovat snad až do 2. poloviny 12., ne-li na počátek 13. století. S ohledem na pozdní datování i výskyt střepů v blízkosti hrobů i v zásypech hrobových jam je opět pravděpodobné, že jde o hřbitov kostelní. Předpokládali bychom, že náležel ke svatyni, která by stála nejpozději už v průběhu 12. století v místech kostela sv. Michala. Tento chrám patřil k dominikánskému klášteru, založenému podle tradice v r. 1236.¹⁶⁴ Otevřená zůstává otázka, ke které osadě toto pohřebiště náleželo. *J. Kern* se domníval, že snad k Zásadě,¹⁶⁵ avšak od té je jednak příliš vzdálené, jednak je velmi pravděpodobné, že kostel sv. Vojtěcha na Zásadě ve 12. stol. už existoval a že v té době tam tedy byl užíván i vlastní kostelní hřbitov. Zatím se jen domýšlíme, že pohřebiště opodál sv. Michala mohlo patřit k nějakému dosud bezpečněji nezachycenému osídlení při jihozápadním okraji městského pahorku (srv. písemné údaje o četných střepích s vlnkovým ornamentem).

18. Dvě naleziště pozdně hradištní keramiky, ležící v *jihovýchodní části městského pahorku* (obr. 25: 19, 20) dávají představu o předměstském osídlení, datovaném jen rámcově do 11.—13. století. Po požáru města v r. 1297 byl v těchto místech postaven kostel sv. Vavřince.¹⁶⁶

19. Na jižním břehu Labe, v býv. *Nitschově pískovně západně od Želetic* bylo prokopáno 9 středohradištních hrobů (obr. 26: 30). Pohřebiště můžeme spojovat s osadou v místech dnešních Želetic.

20. Jihovýchodně od *Mlékojed*, v místech proti Dómskému pahorku, bylo odkryto pohřebiště o 75 hrobech z 11., event. již z 2. poloviny 10. století, příslušející zřejmě ke starým Mlékovidům, jak zněl pův. název Mlékojed (obr. 26: 31).

Z podaného přehledu vyplývá, že již v průběhu a spíše ku konci střední doby hradištní se v nejbližším okolí litoměřického hradu vytvořila značná sídelní aglomerace, složená z většího počtu osad. V 11.—12. století vytvářely tyto osady kolem hradu již zhruba dva okruhy: vnitřní s poloměrem do 500 m asi se 6 či 7 osadami, vnější o poloměru 600 až 1500 m asi se 13—15 osadami; počítáme k nim i Pokratice a Brnou, doložené jen písemnými prameny.¹⁶⁷ *Celkový počet osad bychom dnes odhadovali na 19—21.* K charakteru těchto osad nemůžeme před provedením větších výzkumů říci nic bližšího. Na správnost naší představy jako o nevelkých, někdy snad jen docela malých a alespoň zpočátku vzájemně ještě separovaných osídlených polohách usuzujeme podle dislokace pohřebišť. Na litoměřickém katastru známe hrobové nálezy mimo hradního areálu nejméně ze 14 poloh, vzájemně opět nesouvisejících a izolovaných. Tato třístí pohřebišť odpovídá nejlépe představě většího počtu jednotlivých osad. U některých je možno, na základě historických zpráv a souvislostí s pomístními jmény, zjistit někdy s jistotou, jindy jen s pravděpodobností i jejich názvy (Dubina, Rybáře, Voldán, Zásada, Na božce, Mlékovidy, Želetice, Polabe?, Újezd severně od města a další na vých. okraji města?), zbývající zůstávají pro nás bezejmenné. Název Litoměřice se vztahoval původně zřejmě jen na hrad a jeho předhradí a teprve později byl přenesen na oblast vznikajícího města.¹⁶⁸

Písemné zprávy dokládají, že v těchto osadách byli vedle zemědělského a služebného obyvatelstva usazeni i řemeslníci (u hradu, v Zásadě a na Božce), podle souvislostí lze s jistotou počítat i s přítomností kupců.¹⁶⁹ Z některých pohřebišť jsou známy hroby ozbrojených mužů (Voldán, Božka, Mlékovidy, Želetice, snad i Habelova cihelna na Polabí) — podle ostruh většinou jezdců.

164. *A. Frind*, Kirchengeschichte, 274.

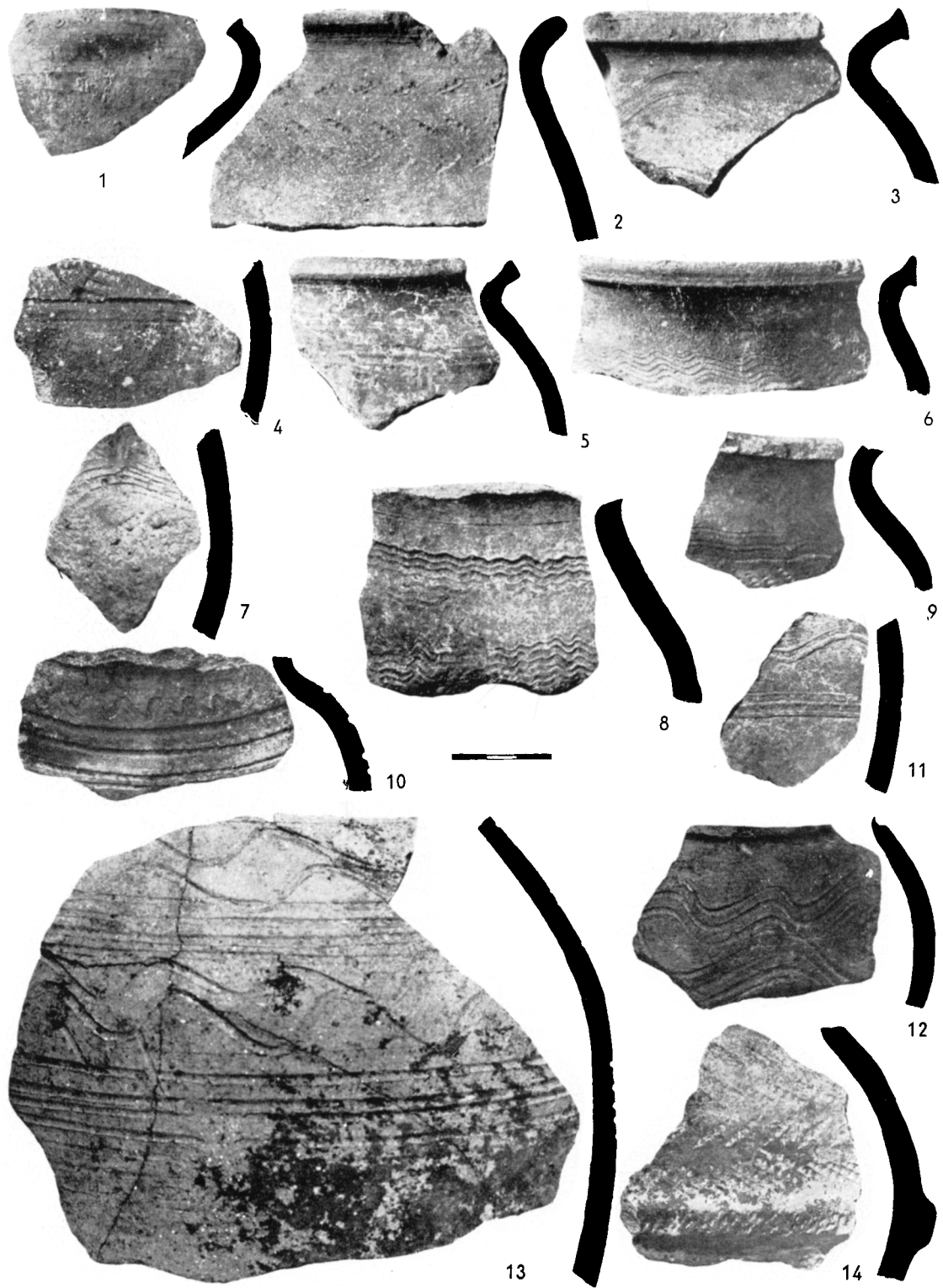
165. *J. Kern* l. c., 32.

166. *J. Lippert* l. c., 119.

167. Zaniklá osada Brná, uváděná již v textu A zakládací listiny litoměřické kapituly (srv. pozn. č. 153) ležela kdesi při ústí potoku Močidla, asi 2 km východně od litoměřického hradu.

168. *J. Tomas* l. c.; podle jeho zjištění se ještě koncem 12. stol. vztahovalo na osídlení při jižním okraji městského pahorku patrně označení „Novus Mons super Albiam“ a stával tam dvůr tepelského kláštera, původně patřící šlechtici Hroznatovi.

169. *R. Hohmann* l. c., 42 n.; nový rozbor struktury podhradského obyvatelstva podal *J. Tomas* l. c.

Obr. 44. Litoměřice, staré město: 1–4. Kostelní nám. (nal. č. 17); býv. Červený jelen (nal. č. 18); 6–9. býv. Obecní dům (nal. č. 15); 10–14. Jesuitská ul. (nal. č. 16).

Tyto hroby jsou přisuzovány zpravidla příslušníkům raně feudální vrstvy, a to, že jsou ukládány na vesnických pohřebištích, je považováno zároveň za doklad existence jejich dvorců v přilehlých osadách.¹⁷⁰ Litoměřické nálezy bychom podle výbavy interpretovali jako hroby mužů z nižší vrstvy formující se šlechty nebo bojovníků z družiny hradního správce, event. ještě kmenového knížete. Hroby oné vyšší vrstvy, ze které byli vybíráni i správci knížecích hradů, nemáme zde (stejně jako hroby knížecího charakteru) zatím spolehlivě zachyceny; mohl by k nim patřit hrob se vzácným Ulfberhtovým mečem z Božky.

Pro objasnění *počátků lokačního města* bychom chtěli znát odpověď především na tři otázky: 1. kde bylo umístěno tržiště v průběhu ml. d. hradištní, 2. kde se v té době usazovali kupci, 3. jaký byl vývoj osídlení na městském pahorku.

Ad 1. Podle mínění historiků se *původní tržiště* mohlo nacházet buď v oblasti labského přístavu, nebo při hradu na Dómském pahorku, nebo konečně už v místech dnešního náměstí.¹⁷¹ Archeologické doklady k řešení této otázky nemáme.

Ad 2. Je sice velmi pravděpodobné, že *kupecké usedlosti* byly stavěny co možná nejbližší *labskému přístavu*, jehož polohu je myslím správné hledat shodně s *J. Kernem* a *O. Votočkem* při ústí Pokratického potoka.¹⁷² V těchto místech však není, přímo při řece, prostor vhodný pro zástavbu veliký a navíc leží téměř celá tato plocha až k úpatí hradního a městského pahorku v dosahu povodní, jež byly na Litoměřicku časté a ničivé. Z tohoto důvodu bychom kladli kupecké dvorce buď na Dómský pahorek (na předhradí kolem sv. Václava), nebo na městský pahorek.¹⁷³

Ad 3. *Původní situace na městském pahorku* je dosud v mnoha směrech nejasná. Podle nálezů víme, že osídlena byla jižní část pahorku, zvláště prostor při Jezuitské ulici,¹⁷⁴ a že v 10.—12. století vznikla na ploše pahorku čtyři pohřebiště (z nichž pohřebiště na Dominikánském nám. však není plně prokázané), vízící se snad již ke kostelům P. Marie, Všech svatých, sv. Michala a snad i sv. Jakuba. Sotva lze pochybovat, že v blízkosti těchto míst neexistovalo i osídlení, nálezy střepového materiálu je však dokládají jen při kostelech P. Marie, Všech svatých a podle *Kernových* údajů i opodál sv. Michala. Podle názorů *D. Líbala* a *J. Tomase* probíhaly místy dnešního náměstí od západu k východu dvě obchodní cesty — lužická a pražská, jejichž směru a trase by odpovídaly dnešní Dlouhá a Velká dominikánská ulice, a které by pak v místech někdejší Michalské brány sbíhaly ku hradu.¹⁷⁵ Tento názor je s ohledem na terénní podmínky zřejmě správný, i když je možné představovat si původní situaci také tím způsobem, že by plochou pahorku procházela jen jedna cesta, která by se někde před Božkou rozdvojovala. Je třeba též zdůraznit, že v prostoru Michalské ulice a západní fronty náměstí bylo snad až do počátku 13. století pohřebiště, které tato cesta musela respektovat nejspíše tím způsobem, že se stáčela více k jižnímu okraji pahorku.

Za současného stavu nálezů je tedy možné předpokládat, že *lokační město bylo založeno při obchodní cestě v prostoru mezi třemi staršími osídleními*, na ploše zřejmě buď slaběji, nebo vůbec nezastavěné.¹⁷⁶ Je možné, že v těchto místech bylo už dříve tržiště a poblíž, snad při jižním okraji pahorku, stávaly kupecké a šlechtické dvorce. Město se v nejstarší fázi omezovalo patrně jen na plochu náměstí a domy po jeho obvodu. Náměstí bylo jistě již tehdy rozlehlé, avšak sotva zase tak veliké, jako dnešní. Názory o jeho původním rozsahu kolísají;¹⁷⁷ je kupř. problém, zda už tehdy mohlo zabírat dnešní západní část, kde se pohřbívalo značně pozdě a kde je dosud znatelná vyvýšenina.

170. Posledně kupř. *B. Dostál*, Velkomoravské Znojemsko, 121; *A. Točík*, Súčasný stav archeologického bádania najstarších dejín slovenského národa, AR XV 1963, 608; *P. Choc*, Početnost raně feudálních vojsk, Historie a vojenství 1964, 447.

171. *J. Lippert* l. c., 5 (u přístavu); *R. Hohmann* l. c., 63—64 (hrad, přístav); *J. V. Šimák*, České dějiny I, 5, 649 (u přístavu). Podle *J. Tomase* (l. c.) nelze vyloučit, že tržiště mohlo být i v místech dnešního náměstí.

172. *J. Kern* l. c., 33; *O. Votoček*, Litoměřice, 6.

173. Srv. i *R. Hohmann* l. c., 115; *J. Kern* l. c., 29; *J. Tomas* l. c.

174. Význam této polohy v rámci litoměřické aglomerace zdůrazňoval zvláště *J. Kern* l. c., 27 n.

175. *J. Tomas* l. c., mapa.

176. Podobně kupř. v Praze založeno Staré Město na dosud nezastavěné ploše mezi starými osadami (*J. Čarek*, Románská Praha, Praha 1947, 263).

177. *H. Ankert* l. c., 32; *R. Hohmann* l. c., 118; *E. Siegl*, Über die Entstehung und Entwicklung des Leitmeritzer Stadtgrundrisses, ve sborníku: Festschrift Leitmeritz — 700 Jahre Stadt, Litoměřice 1927, 67.

Obr. 45. Litoměřice. 1–6. posádkové velitelství (nal. č. 24); 7. Habelova cihelna (nal. č. 33); 8–10. škola B. Němcové (nal. č. 38).

Kostely P. Marie a Všech svatých zůstaly podle písemných zpráv v této fázi ještě vně městského areálu a stejně soudil *J. Lippert* i o sv. Jakubu.¹⁷⁸ Zdá se proto, že město v době svého založení v podstatě ještě tolerovalo ona osídlení ve svém nejbližším sousedství, muselo je však narušit v tom okamžiku, jakmile započalo s budováním opevnění. Obyvatelstvo celé té velké litoměřické aglomerace, v jejímž středu bylo lokační město založeno, bylo podle historických zpráv převahou české a mělo jistě hned od počátku silný vliv na etnické složení nových měšťanů.

Archeologické nálezy z území Litoměřic tedy dnes bezpečně dokládají, že již někdy v 9., ale především v 10.–12. století zde vznikla značná *sídelní aglomerace*, soustřeďující se kolem hradu. Její strukturu vytvářela hustá síť jednotlivých osad, v jejichž blízkosti ležela pohřebiště, většinou ještě předkřesťanského založení. Celá litoměřická aglomerace byla již v této době silně osídleným

178. *J. Lippert* l. c., 37.

179. Přehled problematiky nejst. vývojových fází středoevropských měst (především polských) podává sborník *Ergon III* (příloha *Kwartalniku historii kultury materialnej X* 1962).

střediskem politicko-správním, církevním i řemeslnicko-obchodním a právem ji proto můžeme označit za sídelní útvar městského charakteru — za město raného středověku.¹⁷⁹

S analogickou situací se setkáváme i u jiných českých a moravských center té doby.¹⁸⁰ Proces akumulace většího počtu víceméně izolovaných osad je zřejmě charakteristickým znakem našich raně středověkých městských aglomerací a máme jej v celé řadě případů již archeologicky doložen. V 9. století jej lze sledovat na území jádra Velkomoravské říše — především ve Starém Městě (9 osad spojených společnou fortifikací)¹⁸¹ a v Mikulčicích (v okolí knížecího hradu rozloženo 5 opevněných dílčích feudálních sídel s vlastními kostely).¹⁸² Na Slovensku pak v Nitře, na jejíž ploše je 5 slovanských hradišť, 15 pohřebišť ze 7.—12. století a dále početné nálezy sídlištní s hrnčířskými, sklářskými a železářskými objekty.¹⁸³ Podobně i v dnešním Znojme existovalo v 10.—11. století vedle hradu a předhradí asi 6 osad.¹⁸⁴ V Čechách pozorujeme tento jev nejlépe na území Prahy, kde jen hrobové nálezy známe ze 45 míst; také na základě historického rozboru zjistil *J. Čarek*, že románská Praha „nebyla... vůbec jednotná osada, nýbrž skupina osad různého postavení a různého obyvatelstva.“¹⁸⁵ Stejně přesvědčivá jsou v tomto směru zjištění z oblasti libického hradiště. Tamních 9 pohřebišť a četné nálezy sídlištní vedly *R. Turka* k závěru, že v 9.—10. stol. se zde nakupil větší počet drobných osad, vytvářejících „takřka městskou aglomeraci“.¹⁸⁶ S náznakem podobné situace se setkáváme konečně i v prostoru Žatce — vedle Litoměřic druhého nejdůležitějšího centra severozápadních Čech.¹⁸⁷ Také v ostatních slovanských zemích probíhal vznik a vývoj nejstarších sídlišť městského typu paralelně s vytvářením časné feudálních států a je kladen, stejně jako v českých zemích, do 9.—10. století.¹⁸⁸

2. Topografie osídlení venkovských oblastí Litoměřicka

Litoměřická městská aglomerace byla centrem hustě zalidněného zemědělského zázemí, jež ji nejen stačilo vyživit, ale navíc poskytovalo ještě dostatek obilí pro vývoz po Labi do Saska.¹⁸⁹ Obchod obilím byl také hlavním důvodem rychlého bohatnutí litoměřických měšťanů. S podobnou koncentrací osídlení, jakou jsme mohli pozorovat na katastru Litoměřic, se jinde v kraji už nesetkáme. Jen v slabých náznacích můžeme sledovat větší nakupení osad ještě na dvou místech — v Lovosicích a pak na dolní Ohři, v úseku mezi Bohušovicemi a Mury. Archeologické nálezy ukazují, že osídlení ve střední a na počátku mladší doby hradištní, tj. v 9.—10. století, se omezovalo vcelku jen na rovinatou část kraje při Labi a Ohři, po větších potocích postupovalo pak i do oblastí kopcovitějších. Pronikání do Středoohoří a do Polomených hor dokládají až nálezy pozdně hradištní keramiky nebo hrobů s esovitými záušnicemi a z té doby je také většina osad vzdálených od vodních toků (obr. 98).

Hustší osídlení se táhne především *od Litoměřic na jihozápad*: Želetice, Mlékojedy, Prosmyky, Lukavec (pův. Lukovice), Žalhostice, Píšťany (pův. Piesčané),¹⁹⁰ Velké a Malé Žernoseky. Středohradištní hroby z katastru dnešních Nových (pův. Německých) Kopist patří nejspíše nějaké

180. K počátkům městských útvarů v Čechách a na Moravě srv. posledně: *A. Hejna*, Slovanská hradiště a počátky měst v Čechách, Pam. arch. LII 1961, 563—572; *J. Poulík*, Dvě velkomoravské rotundy, 113—126; *F. Kafka*, Der Stand der Forschungen über den Anfang der Städte in der Tschechoslowakei, Ergon III, 546—549.

181. *V. Hrubý*, Staré Město-Velehrad, ústředí z doby Velkomoravské říše, Praha 1964.

182. *J. Poulík* l. c., 105 n., 124.

183. *B. Chropovský*, Slov. arch. X 1962, 175.

184. *B. Dostál*, Velkomoravské Znojemsko, 108 n.

185. *J. Čarek*, Románská Praha, 446; srv. i *J. Filip*, Praha pravěká, Praha 1949, 146, obr. 109 a *R. Turek*, Pam. arch. XLIII 1950, 59—94.

186. *R. Turek*, Slavníkova Libice, 63, 67; *týž*, Der Burgwall Libice und seine Bedeutung im Rahmen der polnisch-böhmischen Beziehungen des 10.—11. Jahrhunderts, Slavia Antiqua X 1963, 213.

187. *H. Preidel*, MAGW LXVIII 1938, 88—98.

188. Srv. např. přehlednou práci *W. Hensela*, Archeologia o początkach miast slowiańskich, Warszawa 1963.

189. *M. Volf*, Labský zahraniční obchod před Bílou horou a po ní, ČSPS LXVI 1958, 218—227; *J. Tomas* (l. c.) ukazuje na údaje, svědčící, že ve 12. stol. byla úroveň zemědělské výroby v kraji taková, že umožňovala majetkovou a sociální diferenciaci také mezi zemědělským poddaným obyvatelstvem.

190. *A. Profous*, Místní jména, III, 364. Také veškeré další údaje o pův. znění názvů osad jsou převzaty z Profousova díla.

zaniklé osadě.¹⁹¹ Obec totiž stávala původně asi 2,5 km východně odtud, při levém břehu Ohře, v místech západní části Terezína a teprve v r. 1780, když bylo započato se stavbou terezínské pevnosti, byli občané přinuceni se přestěhovat. Nálezy nejsou bohužel blíže lokalizované a nelze proto vyloučit, že mohou být i z vých. části katastru, a pak by mohly patřit i k původní obci; tato možnost se však nezdá pravděpodobná i z důvodů, že jméno obce je přezdívkové a její vznik proto patrně mladší (srv. kap. V, 3). S komplikovanou situací se setkáváme na území *Lovosic* (obr. 29). Sídlištní nálezy tam známe jen ze dvou poloh — ze středu města (od zámku) a pak ze severní části města. Obě leží při okraji labské terasy. Prvou můžeme ztotožnit s osadou *Lovosicemi*, druhé osídlení je od prvního vzdálené skoro půl kilometru a představuje patrně jinou osadu, jejíž jméno neznáme. Proti tomu hrobové nálezy jsou zachyceny na pěti samostatných polohách. Prvá je v těsné blízkosti kostela sv. Václava a představuje nepochybně kostelní hřbitov, datovaný nálezem záušnice o \varnothing 38 mm do průběhu 12. století. Pohřebiště č. 2 (nová škola a okolní pole) a č. 3 (pole u plynárny) jsou mladohradištní, z obou však známe i keramické milodary, naznačující, že zde mohlo být pohřbíváno již od stř. d. hradištní. Tato dvě pohřebiště patřila nejspíše dvěma výše uvedeným osadám. Pohřebiště č. 4 (Schwarzenberská cihelna), odkud jsou nálezy středo- i mladohradištní, patřilo zřejmě další osadě, kterou bychom podle terénní situace lokalizovali někam jižněji, do údolí Modly. Pohřebiště č. 5 (Reiserova cihelna) poskytlo zatím jen nálezy středohradištní, event. až z počátku ml. d. hradištní a souvisí s nějakou další osadou při Modle severně nebo jižně od naleziště (říčka obtéká návrší na severní i jižní straně). Topografie hradištních *Lovosic* tedy není ještě příliš jasná. Možno jen předběžně říci, že se zde rýsuje *menší aglomerace, sestávající ze tří či čtyř osad*. Při jejím vzniku hrála zřejmě roli výhodná geografická poloha, která předurčovala již samotné *Lovosice* — ves a teprve v r. 1600 po dlouhých konkurenčních bojích s *Litoměřicemi* konečně město — k významné roli v labském obchodě.¹⁹²

V *libochovanské kotlině*, vklíněné do Středohoří, navazují všechny tři obce, položené při Labi — *Libochovany*, *Litochovice* a *Prackovice* — na středohradištní osídlení. Ještě severněji leží v ohybu řeky při úpatí vrchu *Deblíku* ves *Církvice*. Ve shodě s názvem, naznačujícím vznik osady až v souvislosti se stavbou kostela (cerekev — kostel dřevěný či neopevňený), jsou odtud hrobové nálezy, datovatelné až nejspíše do pokročilého 11. století (záušnice o \varnothing 25 mm). Samotný kostel byl v těchto odlehlých místech situován zřejmě záměrně s ohledem na říční dopravu, pro kterou peřeje v labském kaňonu byly velkým nebezpečím.¹⁹³

V *pořítí Modly* mají nálezy z *Čížkovic* (pův. *Čiečkovic*), *Jenčic*, *Chodovic*, *Sedlce*, *Třebenic*, *Dlažkovic* a *Kololče* starší ráz, ze *Sulejovic*, *Teplé* a *Podsedic* jsou až mladohradištní. Nálezy z *Koštálova* se mi zdají sporné. Nejsevernějším bodem této malé oikumeny je hradiště u *Vlastislavi*. Do Středohoří je na tomto úseku vysunuta jen jediná lokalita — mladohradištní pohřebiště u *Černčic* pod *Milešovkou*, položené v nadmořské výšce nad 500 m.

Severně od Litoměřic se vyskytla sídlištní keramika v *Pokraticích* (pozdně hradištní), *Skalici* a *Žitenicích* (stř. až pozdně hradištní). Svou polohou je pozoruhodné anonymní pozdně hradištní osídlení na svahu *Dlouhého vrchu* severně od *Skalice*, na nevelkém spočinku ve výšce skoro 540 m n. m. Není jasné, zda jde o samotný dvorec, či o více usedlostí, avšak z historických souvislostí je pravděpodobné, že jeho založení bylo kolonizačním podnikem buď *vyšehradské kapituly* nebo *šlechtice Hroznaty*.

V *pořítí Lučního potoka* jsou pozdně hradištními nálezy podchyceny jen tři lokality: *Těchobuzice*, *Třebušín* a *Horní Nezly*. V kopcovitě krajině *mezi Lučným a Úštěckým potokem* mají *Horní Řepčice* (ok. 1057 *Repcicsi*) nález starohradištní keramiky, v *Chotiněvsi* je stř. až ml. hradištní.

191. *M. Zápotocký*, *Archeologie k zaniklým středověkým osadám na dolním Poohří, Litoměřicko-vlastivědný sborník 1964*, 20–21.

192. Na význačnější postavení *Lovosic* ukazuje i *J. Tomas* (l. c.) na základě listiny o emfyteutizaci *Lovosic* *litoměřickým měšťanem* z r. 1248 (CDB IV, č. 147); z té vyplývá, že zde existovalo několik rodin poddaných, kteří neměli půdu a platili daň v soli, tj. živili se nepochybně obchodem.

193. Podle *D. Líbala* a *V. Lorence* (*Sborník severočeského muzea — hist.*, 5, v tisku) i *J. Tomase* (l. c.) vedla z *Litoměřic* na *Chlumec* vcelku přímým směrem *suchozemská cesta*, která přecházela *Labe* kdesi u *Zálezel* — tedy v sousedství *Církvice*.

pohřebiště a v Soběnicích a Břehoryjích hrobový nález a pohřebiště z ml. d. hradištní. Slabší osídlení této oblasti je dáno patrně nedostatečným průzkumem. Podle řady místních jmen *Šmilauerova* typu 1—5 musíme pro dobu před r. 1200 počítat ještě s existencí Liběšic, Zimoře, Třebutiček a Sedlce.¹⁹⁴ Skupina dalších osad typu 1—5 a 6, sestávající ze čtyř Týnců, Starého Týna, Týniště, Hříbojed, Haslic, Touchořin, Konojed, Levína a Hradce (kde je nedatované hradiště) dokládá poměrně silný zásah do této části Středohoří nejpozději v průběhu pozdní d. hradištní, není však opět náleзовě vůbec podložena.

Větší počet osad se soustředil při *Úštěckém potoce* (starší d. hrad.: Vrutice, střední d. hrad.: Vrutice, Svařenice — pův. Svařiměřici, Úštěk, mladší d. hrad.: Polepy, Drahozub, Úštěk)¹⁹⁵ a při březích potoka Obrtky (střední d. hrad.: Vrbičice, Hoštka, Velešice, mladší d. hrad.: Čakovice). Z Robče, ležícího opodál horního toku Obrtky, je pozdně hrad. keramika. Pronikání slovanského osídlení na Českolipsko, odkud hradištní nálezy zatím téměř neznáme, naznačují dvě lokality severovýchodně od Úštěka — Lukov a Kravaře.¹⁹⁶ Hradiště u Dřevčic — jediné v této oblasti — není dosud spolehlivě datované.

Osídlení na Labi, od Litoměřic nahoru proti proudu začíná v Počáplech (ml. d. hrad.) a následují Křešice (stř. d. hrad.), Nučnický (pův. jen Nučnice — st. d. hrad.), zaniklé Chodžovice (pozdně hrad. keramika) a dále Libotenice, Lounky (pův. Louny), Hrobce, Černěves, Židovice a Roudnice — vesměs osady, kde osídlení začíná již v průběhu střední d. hradištní. Pohřebiště odkryté v Hracholuskách (dnes část Roudnice) je patrně až pozdní. Další lokality výše po Labi jsou z mladší d. hradištní (Vědomice, Dobříň, Štětí, Horní Počápley), s výjimkou starších Kyškovic a hradiště (?) na Sovici.

Větší hustotu osídlení lze pozorovat na *dolní Ohři*, mezi Bohušovicemi a zaniklými Mury, v oblasti, která od poloviny 12. století byla ústřední državou doksanského kláštera. V samotných Bohušovicích musíme počítat se dvěma až třemi osídlenými polohami. Prvá ležela sv. od obce a podle traťového názvu „Šance“ není vyloučeno, že mohla být původně opevněna.¹⁹⁷ K ní náleží středohrad. pohřebiště asi 400 m západněji (obr. 30: 5, 6). Další středohrad. hroby, zachycené při trati (obr. 30: 2—4), patřily nejspíše k vlastním Bohušovicím (pův. Bušovic). Středohrad. hrob z okraje inundace (obr. 30: 1) by naznačoval existenci ještě nějakého třetího osídlení. Na katastru Trávčic byly nalezeny blíže nedatované hroby snad mladohradištní, sídlištní střepy z polohy Vlčkov nejsou zcela spolehlivé; obec ležela původně při pravém břehu Ohře, asi 1 km na jv. od tereziánské Malé pevnosti. Jižně odtud, z Hrdel, máme osídlení bezpečně doloženo až v ml. d. hradištní. Archeologická situace tedy vcelku souhlasí s údajem zakládací listiny břevnovského

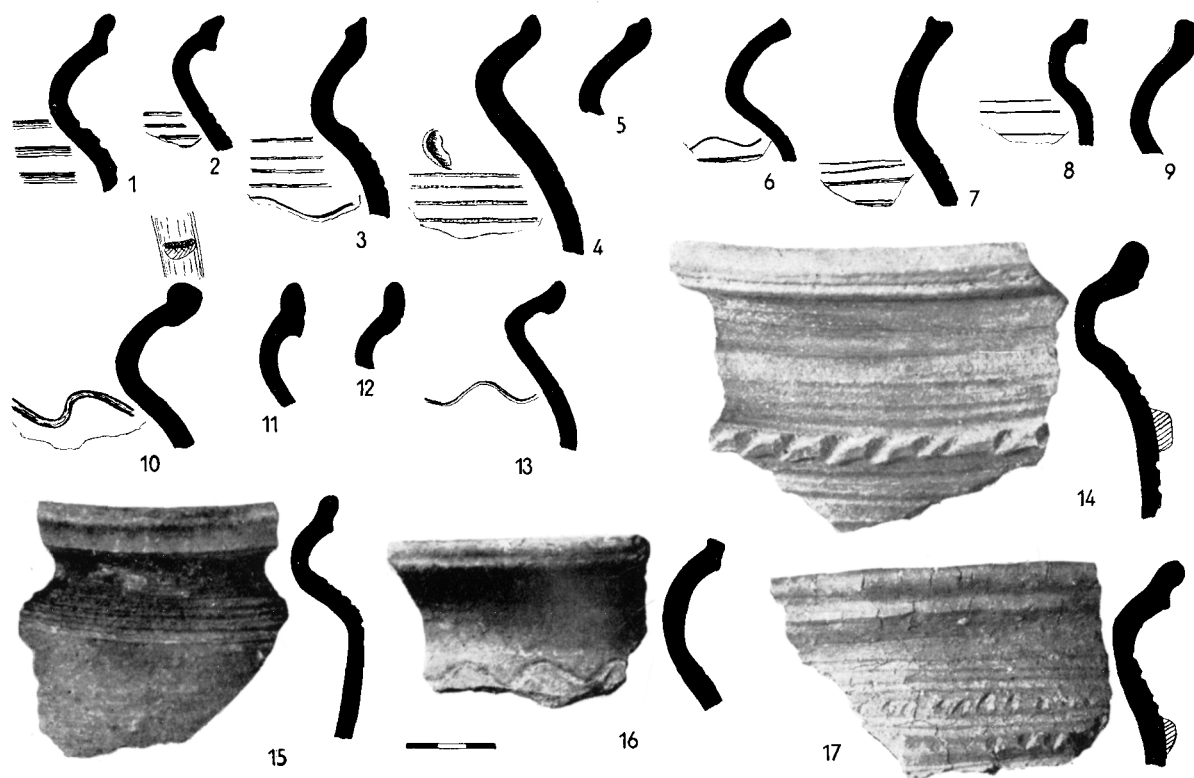
194. V. Šmilauer, Osídlení Čech ve světle místních jmen, Praha 1960, 95 a mapa.

195. V listině Václava I. z r. 1237, zachované v opisu ze 17. stol. uvedena namísto Drahozube „Drahozusewecz“ (J. Pražák, Kladské dědiny, Zápisky katedry čs. dějin a archiv. studia 8 1963, 21—37; V. Šmilauer, Hrušovanská listina z r. 1237, Zpravodaj místopisné komise ČSAV IV, seš. 5, 1963, 395—6).

196. Souvislost nálezu z kravařského katastru s hist. doloženou, pův. služební osadou Kravařemi není jistá. Větší počet osad vznikl na Kravařsku až kolonizací v 2. pol. 13. století (J. V. Šimák, České dějiny I, 5, 709—711; J. Pražák, Privilegium Přemysla I. pro Doksany a jeho konfirmace z r. 1276, Sborník archivních prací V, č. 1, 1955, 188—9). Náš seznam i mapu nutno doplnit mladohradištním sídlištem ve Stranné u Blíževedel, o. Č. Lípa (R. Turek, Slovanský pravěk Libereckého kraje, Sborník severočeského muzea — hist. 1 1958, 134). — V souvislosti s osídlením Českolipska je třeba se zmínit o nálezu, publikovaném posledně R. Turkem jako „nomádský kostrový hrob z Českolipska“ a hodnocený jako patrně avarský ze 7. či poč. 8. století (R. Turek l. c., 128, 142, obr. 34; též, Čechy na úsvitě dějin, 139; srv. též J. Sláma, Vznik a poč. Slovanů IV 1963, 258). Tento hrob je instalovaný in situ v českolipském muzeu a pochází ze Židlova, o. Č. Lípa (K. Suske, Skelettfund beim Steinkreuz in Schiedel, Mitt. Ex. Cl. 59 1936, 39—41 — za informaci děkují dr. Vojtíškově), kde byl nalezen při přesunu kříže, stojícího na rozcestí do Oken a Kracmanova. Byl nalezen bezprostředně u kříže a byla v něm v hl. 85 cm pohřbena kostra mladšího muže „in linksseitiger leichter Hockerlage“, „mit an die Brust gezogenen Armen“, pod lebkou podložena pískovcová deska; orientace V (hlava) — Z. Na horní části těla zjištěny zbytky látky z přírodní vlny dvojího druhu (podle zjištění prof. Petera z odborné text. školy v Liberci: „Mantelstoff von olivgrüner Farbe“ a „Aufschlagstoff von dunkelblau-grüner Farbe“ — tj. patrně z výložek, či manžet). Na zbytcích látky bylo rozmístěno 20 dutých „mosazných“ knoflíků s ušky, pův. snad také pokrytých látkou. Na pravé stehenní kosti ležel žel. zavírací nůž s dřev. střenkou a olovená perla, sloužící snad jako závěr sáčku. Přesnější datování hrobu by mohl provést odborník ve vojenství, sotva však lze pochybovat o jeho středověkém nebo dokonce novověkém stáří.

197. M. Zápotocký l. c., 15.

kláštera, podle něhož je zřejmé, že krajina při východním břehu Ohře, od Hrdel až po soutok s Labem, kde později nacházíme vsi České Kopisty, Trávčice a Počáply, nebyla ještě koncem 10. století obydlena.¹⁹⁸ Jižně od Hrdel leží při Ohři Dolánky (pův. Dolany) se středohrad. keramikou a proti nim, za starým říčním ramenem jsme zjistili na mírné vyvýšenině v říční inundaci osadu

Obr. 46. Litoměřice, Voldána.

s hradištními a středověkými nálezy, kterou můžeme se značnou pravděpodobností ztotožnit se zaniklou vsí Peleší.¹⁹⁹ Doksany ležely původně asi na ploše mezi kostelem sv. Petra, stojícím dnes osamoceně, a klášterem premonstrátek, založeným na počátku čtyřicátých let 12. století Vladislavem II.; sběrem byly z těchto míst získány zlomky pozdně hrad. keramiky. Také z Mur — vsi a pak městečka v místech dnešní samoty sv. Kliment na ostrově v řece, necelé 2 km jižně od

198. CDB I, č. 375 (listina ze 14. I. 993, zachov. ve falzu 13. stol.): „insuper in Lutomiricensi provincia obtuli villam Heridel dictam cum hospitibus et silva adiacente cum paludibus et flumine Ogře usque ad Albiam“. Podobně usuzoval již *J. Lippert* l. c., 18. Osada Zádušníky u dnešních Trávčic byla založena až v r. 1790 (*A. Profous* l. c., IV, 690).

199. *M. Zápotocký* l. c., 17, na základě zprávy uveřejněné *A. Jandou* (O zaniklých osadách na Budyňsku, Doksansku a Roudnicku, *Vlastivědný sborník Podřipska VI* 1929, 74), jejíž polohové údaje souhlasí (1461 při jarní povodni „řeka prorhla si pozemky a osadou Peleší nové řečiště směrem k Brňanům, zničila osadu a opustila staré řečiště pod Dolánky“; stejně i *Ž. Kristen* (Neznámé — „zpadčlané“ — znění privilegia Přemysla Otakara I. pro klášter doksanský z r. 1226, *Sborník vysoké školy pedagogické v Olomouci* (hist.) II 1955, 105, pozn. 60) soudí, že Peleš se nacházela nejspíš poblíž Brňan. Naproti tomu *U. Vojta* v *Doksanských análech*, sepsaných v r. 1720, uvádí, že Peleš ležela mezi Bohušovicemi a N. Kopisty (cit. podle *J. Pražáka* l. c., 173, pozn. 12). Nutno ještě uvést, že situace v prostoru mezi Doksany a ústím Ohře je komplikována existencí zaniklé vsi Chorčic, či Koryšic (Chorchicz, Korissiz), jmenované v listině doksanského kláštera z r. 1263 a v papežském privilegiu z r. 1273. *J. V. Šimák* soudil, že jde jen o chybný přepis namísto Bohušovic (*České dějiny* I, 5, 654, pozn. 6, 710) a také *A. Sedláček* (*Místopisný slovník historický království českého*, Praha 1908) a *F. Roubík* (*Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*, Praha 1959) tuto osadu neuvádějí. Upozornili na ni až *Ž. Kristen* (l. c. 108, pozn. 103) a *J. Pražák* (l. c., 183, 187); její polohu hledá *Ž. Kristen* kdesi mezi Bohušovicemi a Kopisty, nejspíše v sousedství druhé z obou obcí. Zatím lze jen nadhodit možnost totožnosti této zaniklé vsi s předpokládanou osadou v oblasti dnešních N. Kopist, či se sídlištěm na bohušovických „Šancích“.

Doksan, známe jen pozdně hradištní nálezy. Tato osada zanikla při povodni někdy v r. 1342.²⁰⁰ Z Brozan je střepový materiál středo- až pozdně hradištního rázu. V kopcovité krajině mezi dolní Ohří a Labem mají Rohatce keramiku, snad hrobovou, z mladší d. hradištní.

V místech, kde se tok Ohře stáčí k severu, je v osídlení určitá mezera a teprve od Budyně řetěz osad opět houstne a táhne se vcelku souvisle dál na Libochovicko a Lounsko. Na katastru Budyně zjišťujeme tři osady. Prvá v místech města má nejstarší nálezy středohrad. rázu. Druhou musíme hledat podle mladohrad. pohřebiště na Brusce kdesi uprostřed mezi Budyní a Písty.²⁰¹ Třetí — zaniklá ves Miletice — ležela jz. od města, na ostrově mezi říčními rameny a byla zničena na počátku 16. století povodní.²⁰² Necelý kilometr jz. od Miletic leží ve strategické poloze na vyvýšeném ostrohu nad říční inundací ves Kostelec nad Ohří, odkud známe zlomky pozdně hrad. nádob; plocha ostrožny byla původně větší, ale zmenšovala se erozí řeky tak, že v r. 1747 došlo i ke zřícení části původního kostela a tehdy byl teprve opodál postaven kostel dnešní.²⁰³ V nejbližším okolí Libochovic mají Radovesice, Poplze a Dubany — vesměs vsi na Ohři — doloženo osídlení z mladší d. hradištní, ze samotných Libochovic je keramika staro- i středohrad. rázu. Severněji leží při Klapském potoce mladohrad. nález ze Slatiny a dále středo- až mladohrad. sídlištní materiál ze svahu Házmburku, související zřejmě s pův. polohou obce Klapý.

V sousedství levousského hradiště leží při Ohři středohrad. pohřebiště u Křesína a stopy zaniklé hradištní osady jsme zjistili mezi Křesínem a Košticemi. Dále proti proudu Ohře mají Volenice, Radonice (pův. Radunice), Černčice a snad i Kystra osídlení již ze střední d. hradištní, Pátek²⁰⁴ hrobový nález z mladší d. hrad.; nález z Obory nebyl ověřen. Jižně od řeky jsou ze Slavětína, Veltěží a Stradonic (pův. Stradomice) hroby z mladší d. hradištní, ze Stradonic je navíc známa sídlištní keramika starohrad. rázu a nad vsí je hradiště, snad také slovanské. Při Suchém potoce, vlévajícím se do Ohře od severu, leží nejnižší anonymní pozdně hrad. osada severně od Koštic, výše pak byly ve Vojnicích, Vojničkách a Lukohořanech zachyceny hrobové a pravděpodobně hrobové nálezy mladohradištního stáří; ve Vojničkách se nalezla i sídlištní keramika mladohrad. rázu. Západně od Suchého potoka je slovanské osídlení doloženo v Chožově (pův. Chodžov — starohrad. sídliště, mladohrad. hrob) a Třtěnu (pozdně hrad. střepy). Z jižního podhůří Středohoří jsou nálezy z Třebívlic a patrně i z Libčevsi a Židovic starší než mladohradištní.

Na Podřipsku — v kraji tak úzce spojeném s nejstaršími českými pověstmi — je hradištní osídlení dosud řídké a navíc téměř na polovině lokalit i nejisté, či blíže nedatované (Bechlín,²⁰⁵ Černouček — pův. Črnuc, Libkovice, Vražkov). Hrob s gombíky od Jeviněvsi je středohradištní, podobně jako nádoby z Klenče. Nejstarší nálezy z pohřebiště ve Straškově jsou z přelomu stř. a ml. d. hradištní a také hroby z Horních Beřkovic (pův. Beškovic) lze rámcově datovat do 10. století. Pohřebiště v Bríze poskytlo jen mladohradištní nálezy. Dále na západ se táhnou bezvodové náhorní pláně, kam osídlení ve větší míře pronikalo až v průběhu mladší doby hradištní. Z Ječovic (pův. Děčovic)²⁰⁶ a z Černochova jsou mladohradištní hroby, z Martiněvsi a Radošína pozdně hrad. střepy a z Brníkova mladohrad. nádoba a jezdecký hrob, datovatelný do 10. století; střepový materiál z Podbradce nebyl ověřen. Pouze v Černochově a v Peruci byly nalezeny střepy rázu ještě středohradištního.

200. A. Janda, Osada Murý, Vlastivědný sborník Podřipska IX 1931–2, 5–7; F. Roubík l. c., 88 (zde i starší lit.); M. Zápotocký l. c., 17–18.

201. M. Zápotocký l. c., 18 (podle chybného muzej. údaje uvedena poloha „Patrie“ — správně „Bruska“).

202. A. Janda, O zaniklých osadách, 74–5; F. Roubík l. c., 88; M. Zápotocký l. c., 18.

203. J. Hanzal, Neznámá stavba K. I. Dienzenhofera v Poohří, ČSPS LXX 1962, 201–204. Poloha vsi je tedy ve shodě s jejím názvem (Kostelec — opevněný chrám).

204. Pátek má jméno zřejmě podle toho, že byl vysazen přímo jako trhová ves s trhy v pátek (A. Profous l. c. III, 328: 1196 c. 15, forum Patcha..., CDB I, 320–10); uvedený hrobový nález naznačuje existenci obce už v 11. století.

205. Proti původnímu Profousovu názoru (l. c. I, 42), že jméno obce vzniklo příponou -ině z os. jména Bechla, ukazuje K. Doskočil (Místní jména v Čechách V — dodatky, 125), že zakladatelem vsi byl nejspíše Bechlín z Bakova, připomínaný k r. 1267 a 1290.

206. Podle J. Svobody (Místní jména v Čechách V — dodatky, 189) není Profousův výklad z pův. tvaru Děčovice nejst. doklady odůvodněn a spíše se zdá, že jméno vzniklo ze základu Jet-, zkrác. ze jm. Jetřich-Dietrich; zdejší pohřebiště je podle polohy zřejmě kostelním hřbitovem.

Obr. 47. Litoměřice, Voldána.

3. Archeologické nálezy a jména osad

Sledujeme-li polohy jednotlivých sídlištních a hrobových nálezů (srv. kap. I, III-1 a V-1, 2), docházíme většinou ke zjištění, že odpovídají, pokud jsou blíže lokalizované, dnešním osadám. Pokud jsme nálezy zjistili na místech dnes neosídlených, bylo zpravidla možné ztotožnit je s nějakou historicky doloženou zaniklou vsí. Zdá se nám proto správné akceptovat i pro Litoměřicko názor A. Knora, který na základě studia slovanského osídlení Slánska konstatoval, že proces zaujetí trvalých sídel tam proběhl už dávno před počátkem 10. století.²⁰⁷ Za této situace je také velmi pravděpodobným předpokladem kontinuita místních jmen. Soudili bychom tedy, že osídlení, zachycená archeologicky v místech osad, jejichž jména dokládají prameny až koncem 10. či v 11. století a většinou ještě později, se nazývala stejnými jmény už v tom hradištním období, kterému nálezy patří.²⁰⁸ Takovýto předpoklad je dosud pracovní hypotézou, jejíž správnost, event. omezenou platnost budeme dnes jen těžko dokazovat. Jedním východiskem k řešení této otázky by mohlo být studium nálezů z osad se jmény pozdního či nějak blíže datovatelného vzniku, jakými jsou např. Církvice, Kostelce, Týny, Újezdy, Lhoty, Dušníky, jména odvozená od křesťanských jmen nebo světců a patrně též tzv. zajatecké a služební osady. To by ukázalo, nakolik je ve shodě datování archeologické s toponomastickým a do jaké míry vůbec docházelo ke změnám jmen. Z hlediska vývoje osídlení se místními jmény zabývala posledně významná práce V. Šmilauer, jemuž se podařilo vypracovat novou jazykově-zeměpisnou metodu, pracovně pro množství použitého materiálu velmi náročnou, která právě pro zapojení velkého počtu jmen přinesla kladné výsledky.²⁰⁹ Proces osídlování země mohl být osvětlen pomocí tzv. malých typů, určených místně i časově. Autor přitom vycházel z rozlišení nového sídelního území od starého, zaujatého v podstatě už od neolitu, jehož rozsah mu stanovily zejména práce A. Stockého, H. Preidla a J. Filipa. Pro nás je důležité uvědomit si, že ke starému sídelnímu území patřila prakticky celá oblast studovaná v této práci, s výjimkou Kravařska, a nutno dodat, i jádra Středohoří. V celých Čechách vystupují na tomto území pouze Šmilauerovy typy 1—5, teprve typ 6 překročil jeho hranici někdy ve 2. pol. 12. století. Na Litoměřicku je celkem 45 místních jmen typu 1—5 (z nich jen 19 s archeol. nálezy) a 27 jmen typu 6 (z nich nálezy podchyceno jen 8); proti tomu ze 14 jmen, uvedených v pravých listinách Friedrichova Codexu do r. 1150, je archeologicky doloženo 10 jmen.²¹⁰ Připočítáme-li dále jména osad, jejichž existenci v průběhu doby hradištní předpokládáme na základě archeologických nálezů, získáváme soubor, čítající 174 místních jmen. Jejich plné vyhodnocení může provést ovšem jen toponomastik; zde bych chtěl pouze upozornit na některá předběžná zjištění, kterých si archeolog při podrobnějším regionálním zpracování povšimne tak říkajíc na prvý pohled, a která se týkají čtyř typů místních jmen.²¹¹

1. Vycházíme-li z Profousových výkladů místních jmen,²¹² vidíme, že téměř polovinu (85 = 46,5%) tvoří jména odvozená od osobních jmen. Z nich tzv. patronymika, tvořená především koncovkou *-ici*, a jména ve tvaru plurálu os. jména (Hrdly, Mury ad.) se soustřeďují na Labi, Ohři, Modle a větších potocích (obr. 31). Nezřídka je však nacházíme i v místech vzdálenějších od hlavních toků (kupř. na sv. od Litoměřic, západně od Třebenic, Černčice ve Středohoří, Ječovice, Beřkovice a Libkovice na Podřipsku). Proti tomu posesiva — jména utvořená přivlastňovacími příponami (hlavně *-ov*, *-ín*, *-yně*, *-j*, *-ves*) mají převahu právě v těch odlehlejších oblastech — hlavně na Podřipsku a Úštěcku. Chybí však na Labi a Modle, pouze na Ohři vystupují ve dvou přípa-

207. A. Knor, Pam. arch. XLII 1946, 166—168.

208. B. Dubský (Pravěk jižních Čech, Blatná 1949, 674) soudí, že v již Čechách nemají osady ze st. ani stř. hradištního období ještě vztah ku dnešním vsím; k tomu srv. V. Šmilauer, Osídlení, 113—4.

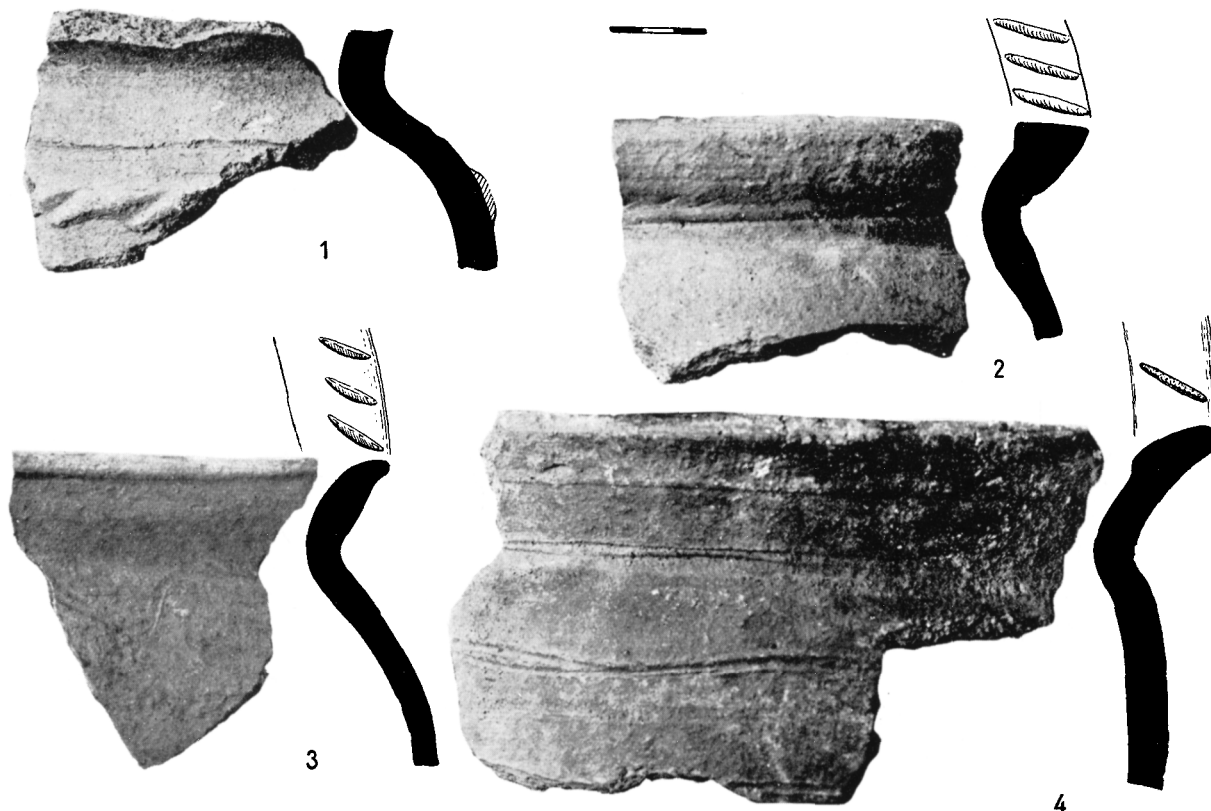
209. V. Šmilauer, Osídlení Čech ve světle místních jmen, Praha 1960.

210. V. Šmilauer l. c., 107 n. Pro bližší charakteristiku osídlení jednotlivých krajů však bude tento počet zřejmě ještě malý a to může vést ku zkreslení. Soudíme tak podle oblastí, studované v této práci: V. Šmilauer (l. c., 85, 355) udává, že silně osídleno bylo Podřipsko a Úštěcko, ale archeologicky se nám právě tyto dvě oblasti jeví jako druhotné a řídké osazené.

211. O růz. způsobech třídění místních jmen srv. V. Šmilauer, Úvod do toponomastiky, Praha 1963, 110—111.

212. A. Profous, Místní jména v Čechách I—IV, Praha 1954—1957; opravy k některým Profousovým výkladům jsou v V. svazku tohoto díla (J. Svoboda, V. Šmilauer a další; srv. i J. Svoboda, Staročeská osobní jména, 25 a V. Šmilauer, Místní jména V, 523).

dech (Budyně, Křesín). Toto zjištění jen podporuje obdobná pozorování kupř. z Chebska, Žatecka, Pelhřimovska i z Moravy a v souvislosti s Podřipskem na ně upozornil již *V. Chaloupecký*.²¹³ Předpokládal-li původně *H. Jireček* a po něm další, že mezi oběma typy jmen je chronologický rozdíl v tom smyslu, že prvá jsou z doby rodového zřízení, druhá z doby feudální, ukázalo další bádání na neudržitelnost takového názoru a vedlo v tomto směru až k úplné skepsi.²¹⁴ Současná toponomastika se k této otázce staví střízlivě, ale ne odmítavě; prokázala však, že jednotlivé koncovky mají dlouhou životnost a že samy o sobě nejsou pro datování vzniku jmen vždy směro-

Obr. 48. Litoměřice, Voldána.

datné.²¹⁵ Poměry na Litoměřicku přesvědčivě dokládají, že v této oblasti starého osídlení je v geografickém rozšíření obou skupin místních jmen podstatný rozdíl: prvá se soustřeďuje do poloh z hlediska osídlení primárních a musí tedy být relativně starší, druhá se soustřeďuje do poloh odlehlejších, druhotně osídlovaných, a je proto relativně mladší. Rozdíl je dán zřejmě různými formami sídlišť.²¹⁶ Posesiva, vysvětlovaná jako adjektiva utvořená z os. jmen k substant. základu „dvůr“ či „ves“ a vyjadřující tak osobní držbu nemovitostí, se nám opravdu jeví z důvodů jejich geografického rozložení jako výsledek vnitřní kolonizace, vedené patrně jedinci. Archeologické

213. *R. Fischer*, Probleme der Namenforschung an Orts- und Flurnamen im westlichen Böhmen und in seiner Nachbarschaft, Leipzig 1952, 32; *V. Lhotka*, Osídlení Žatecka, Krajem Lučanů IV 1930, 72; *J. Dobiáš*, Dějiny Pelhřimova I, Praha 1927, 35; *L. Hosák*, Poznámky k místnímu názvosloví Moravy, ČSPS LVII 1949, 129 n.; *V. Chaloupecký*, O Řipu, Praha 1919, 23 n. (Ledčice podle *Profousa* pův. Ledce, z apelativa ledce = menší lada).

214. *H. Jireček*, Slovanské právo v Čechách a na Moravě I, Praha 1863; přehled podává *V. Šmilauer*, Úvod, 146; též, Osídlení, 13–14, srv. také *E. Schwarz*, Die Ortsnamen der Sudetenländer als Geschichtsquelle, München-Berlin 1931, 273 n.

215. *V. Šmilauer*, Osídlení, 358 n.; na Litoměřicku např. Ječovice odvozeny od os. jména Jetrich-Dětrich (srv. pozn. č. 206), na vznik Kochovic u Hořtky v 11. stol. ukazuje zakl. listina vyšehradské kapituly (CDB I, č. 387; *B. Krzemienska-D. Třeštík*, Služebná organizace v raně středověkých Čechách, ČsČH XII 1964, 645).

216. K problematice typů časně středověkých sídlišť srv. *D. Třeštík*, recense *Šmilauerova* Osídlení, ČsČH IX 1961, 250, kde další lit.

datování však není dosud tak přesné, aby mohlo tento postup časově vymezit. Většina posesivních jmen je skutečně ve shodě s uvedeným předpokladem doložena až materiálem z mladší d. hradištní, řada však jich má už nálezy středohradištního rázu (Budyně, Křesín, Chotíněves ad.).

2. *Obyvatelská jména*, odvozená od obecných jmen neosobních *pomocí přípony -any*, se soustřeďují, s výjimkou Chrástán u Třebenic a Lukohořan na Suchém potoce, pouze při březích Ohře a jen v jednom případě také na Labi (Píšťany), což naznačuje stáří tohoto typu. Archeol. nálezy z těchto osad jsou jak středo-, tak i mladohradištní. Územně se tato skupina osad doplňuje s patronymiky a společně s nimi tvoří na mapě jakousi páteř osídlení kraje.

3. Další skupina *obyvatelských jmen*, odvozených od *sociálního postavení a povolání* osadníků, má jen několik členů (Dušníky, Podsedice, Rybáře?, Kravaře, dvojce Žernoseky). Poslední dvě lokality — a snad i Rybáře — náležejí do skupiny tzv. služebních osad, jejichž vznik je kladen do 10.—11. století.²¹⁷ Hrobový nález z Malých Žernosek, tj. z osady lidí, zabývajících se výrobou žernovů z porfyru, lámaného na východním konci plošiny Dobrého vrchu,²¹⁸ bychom datovali právě do 10. století. Z Velkých Žernosek, které leží na druhé straně řeky, teda dál od lomů a snad proto mladších, je však znám nález střepu staršího rázu; mohla zde být osada jiného názvu, která zanikla, event. jejíž jméno bylo nahrazeno.

4. Konečně zbývá zajímavá skupina *obyvatelských jmen přezdívkových či posměšných*. Osady s těmito jmény jsou většinou při hlavních tocích, ale vystupují i v odlehlejších oblastech (kupř. Břehoryje, Přestavky, Hříbojedy, Konojedy, Pnětluky). Jsou rozptýleny mezi osadami jiných typů jmen, jen v nejbližším zálabském okolí Litoměřic nacházíme jejich menší soustředění (Mlékovidy, Počáply, Trávčice, Kopisty — ty však jsou uvedeny až v textu B zakládací listiny litoměřické kapituly). Je pozoruhodné, že archeologicky jsou vcelku jednoznačně datovány až do mladší doby hradištní. Nejstarší nálezy (starší hroby na mlékojedském pohřebišti a hrob bojovníka z Polep) bychom kladli ještě do 10. století, naprostá většina zbývajících hrobové výbavy však spadá až do 11. století a také střepový materiál z těchto lokalit má vesměs mlado- a pozdně hradištní ráz. Na vznik Trávčic, Počápel, a snad i Kopist až v 11. stol. ukazuje nepřímo i údaj ze zakládací listiny břevnovského kláštera (srv. kap. V, 2). Podle současného nálezového stavu je možné se domnívat, že osady s přezdívkovými jmény vznikaly teprve v průběhu vnitřní kolonizace od 10. patrně až do 12. století.²¹⁹ Jimi se doplňuje síť osad na starém sídelním území a ony představují jeden z těch typů jmen, které pronikaly ve 12. století za jeho hranice, do oblastí dosud nezalidněných.²²⁰

4. Litoměřici a otázka jejich kmenového území.

Většina badatelů dnes přijímá názor, že zatímco v 9. století bylo území severozápadních Čech ještě rozdrobeno na řadu menších kmenových knížectví, vystupuje ve století desátém celá tato část země již sjednocena pod vládou Přemyslovců.²²¹ Rekonstrukce té původní politické situace, jaká zde byla před sjednocením, je však pro nedostatek údajů obtížná a nachází se prakticky trvale ve stavu diskuse, při níž je znovu a znovu ověřována váha argumentů jednotlivých autorů a disciplín.

Výčet jmen kmenů v severozápadních Čechách podává císařská listina z 29. IV. 1086, potvrzující stará privilegia pražského biskupství z r. 973, při popisu severní hranice biskupství: „...Zedlza et Lusane et Dazana, Lutomerizi, Lemuzi...“.²²² Tento údaj je zároveň svědectvím, že vědomí původního rozdělení bylo ještě ve 2. pol. 10. století živé. Druhou zprávou, o jejímž významu pro poznání situace v sz. Čechách lze ztěžít pochybovat, je vylíčení příběhů z tzv. lucké

217. *B. Krzemienska-D. Třeštík* 1. c., 637—667.

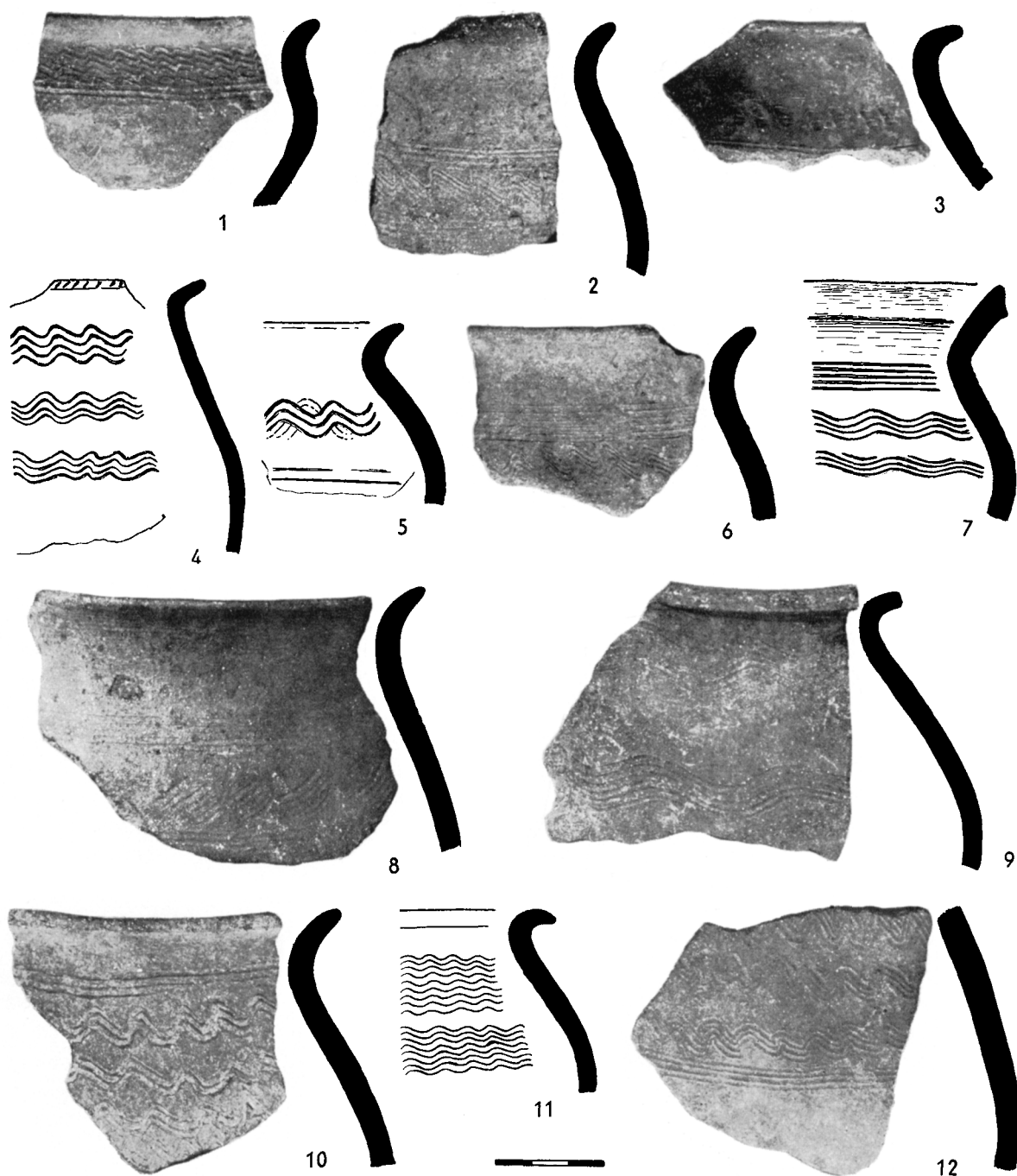
218. *J. Kern*, *Gerät und Waffe der Kolonisationszeit*, *Beiträge zur Heimatkunde des Elbetales* VI 1944, 16.

219. *Šmilauerovy* typy 2/11, 3/1. 6. 14 leží ještě na starém území, teprve typy 6/15—18 a 7 překračují jeho pův. hranice ve 2. pol. 12. stol. (Osídlení, 63 n., 354 n.).

220. Z chronologických důvodů, jakož i s ohledem na zjištění nevelkého soustředění těchto osad jižně od litoměřic. hradu možno vznést i otázku, nejde-li o určitou obdobu tzv. služebních vsí.

221. Srv. poslední partie od *R. Turka* a *Ž. Váni* v tezích k Nejstarším dějinám národa českého a slovenského, 1963.

222. CDB I, č. 86.

Obr. 49. Lovosice. 1–7, 9–12. sz. část města, 8. u fary.

války v kronice Kosmově.²²³ Tyto události se odehrály někdy kolem poloviny 9. stol. a závěry z výzkumu Vlastislavi jejich realitu, alespoň co se týče zpráv o stavbě hradu, vcelku potvrzují.²²⁴ Zajímavá je zmínka o spojenectví Litoměřiců a Běličanů (Lemuzů?) s Čechy, která v souvislosti

223. Kosmas I, 10.

224. K diskusi o Vlastislavi a lucké válce srv. zejména: *Ž. Váňa*, AR VII 1955, 363–374; *týž*, ČNM-SV CXXIV 1955, 121–137; *R. Turek*, Naše kroniky a archeologie, Pam. arch. LII 1961, 558; *týž*, Archeologie a historie – dnes a zítra, ČsČH XI 1963, 195; *B. Krzemeňská*, Písemné a hmotné prameny – historie a archeologie, ČsČH X 1962, 374 n.; *Vl. Karbusický*, Žánrová podstata a datování lucké války v Kosmově kronice, Č. lid 50 1963, 292–304; zatím posledním slovem je článek *Ž. Váni*, Poznámky k diskusi o vztazích mezi archeologií a historií (se zřetelem k výkladu českých pověstí), Pam. arch. LV 1964, 416–429.

s jinou prameny zaznamenanou událostí — spojením Pšovánů s Čechy sňatkem Bořivoje s dcerou pšovského knížete Slavibora Ludmilou — naznačuje, že sjednocovací proces v sz. Čechách byl ve druhé pol. 9. století opravdu v proudu. Formy sjednocování byly tedy různé a neomezovaly se jen na násilné podmaňování, jak tomu bylo v případě Lučanů, ale dály se též mírovou cestou, jako v případě Pšovánů a patrně i Lemůzů a Litoměřiců, u nichž připojení k Čechům asi předcházelo určitou dobu trvající spolenectví.²²⁵

Zůstává problémem, nakolik byly drobné kmeny v sz. Čechách skutečnými kmeny, tj. etnickými jednotkami, vyrostlými z rodové společnosti a nakolik se jednalo jen o malá knížectví, jejichž existence byla podmíněna momenty hospodářsko-politickými a geografickými.²²⁶ Hypotetický je i názor *V. Novotného*, který soudil, že povodí Bělé, Litoměřicko a Děčínsko obýval původně jednotný kmen Lemuzů, od něhož se později oddělili Litoměřici a Děčané.²²⁷ Nejasnou zůstává také otázka, jak se uspořádání země odrazilo v údajích tzv. bavorského geografa; podle názoru *R. Turka* odpovídá celek, nazvaný „Verizane“ s udaným počtem 10 hradů, kmenům Děčanů, Litoměřiců, Lemůzů a Sedličanů, spojeným s Lučany v době Vlastislavově.²²⁸

O kmeni Litoměřiců víme tedy prakticky jen tolik, že v době střetnutí Lučanů s Čechy stál na straně Čechů, s nimiž pak brzy splynul, a dále, že jejich centrem bylo litoměřické hradiště. Osobní jméno L'utomir, od něhož je odvozen název hradu i kmene, patří mezi složená osobní jména, jejichž užívání zůstalo dlouho výsadou nejvyšších vrstev slovanské společnosti.²²⁹ Podle analogických poměrů u sousedních Pšovánů, Lučanů i Lemůzů²³⁰ můžeme i u Litoměřiců počítat s existencí knížecí dynastie, její stopy však nebyly dosud zachyceny v historických zprávách, ani archeologicky.

Nejdiskutovanější otázkou kmenové problematiky, již bylo věnováno již mnoho prací a která stojí stále v popředí zájmu historiků i archeologů, je vymezení rozsahu území jednotlivých českých kmenů. Tato práce však naráží na obtíže, na něž upozornil již *Ž. Váňa*.²³¹ Spočívají především ve skutečnosti, že rozloha jednotlivých kmenových území mohla být variabilní, a v některých případech byla patrně i sama existence kmenů jen dočasná. K řešení lze dojít jen cestou souběžného sledování a konfrontace více hledisek.

Ž historických pramenů získáváme k této otázce vlastně jen dva poznatky: prvním je samozřejmý předpoklad, že centrem kmenového území bylo litoměřické hradiště, druhým je údaj, zachovaný ovšem jen formou pověsti, o stavbě lucké Vlastislavi na pomezí litoměřicko-bílinském (lemuzském?). Obvykle je tento děj vykládán tak, že hrad mohl být postaven jen na území Lučanů a z toho pak je vyvozován závěr, že kraj, v němž Vlastislav leží — tedy Třebenicko — byl lucký. Tento argument však slábne, vezmeme-li v úvahu konkrétní historickou situaci. Hradiště bylo vybudováno v době luckých výbojů a mohlo být proto stejně dobře umístěno na území dobytém, zvláště když bychom předpokládali, že si Lučané na nějaký čas oba uvedené kmeny skutečně podrobili.²³²

Jinou otázkou je, nakolik lze k vymezení kmenových hranic využít *středověké církevní organizace*.²³³ *R. Turek* konfrontoval poznatky dosažené v tomto směru historiky s poznatky archeologickými

225. *V. Novotný*, *České dějiny* I, 1, 441 n.; *V. Vaněček*, *Prvních tisíc let*, Praha 1949, 117 n.; *R. Turek*, *Stämmegebiete*, 94 n.

226. *V. Vaněček* l. c., 35 n.; *J. Böhm*, *K otázce vzniku feudalismu v českých zemích*, *Č. lid* 38 1951, 176 n.

227. *V. Novotný*, *České dějiny* I, 1, 506.

228. *R. Turek*, *ČNM-SV CXXI* 1952, 37.

229. *A. Profous*, *Místní jména* II, 641; *V. Šmilauer*, *Osídlení*, 357; *J. Svoboda*, *Staročeská os. jména*, 41.

230. Existenci knížecí vrstvy v lemuzské oblasti naznačuje mohyla u Želének, v bezprostřední blízkosti zabrušanského hradiště, ve které objeven kostr. pohřeb ženy s bohatou výbavou velkomoravského rázu (*R. Turek*, *Velkomoravský horizont v českých mohylách*, *Pam. arch.* LIV 1963, 224 n.).

231. *Ž. Váňa*, *AR IV* 1952, 436–442; srv. též *V. Vaněček* l. c., 39 („...na všechny tyto vyšší společenské organizace 7.–10. století se musíme zásadně dívat jako na zjevy nepřetržitě se měnící a rychle přecházející v útvary stále nové. ...Měnil se územní rozsah plemen — kmenů, jejich svazky se různě kombinovaly, měnila se jména a ovšem i moc a bohatství plemen.“).

232. Na to upozornil již *V. Tomek*, *O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje*, *ČNM XXXIII* 1859, 182.

233. K názoru, že církevní dělení se v podstatě krylo s rozdělením politickým, došel již *F. Palacký* a tyto otázky byly podrobně sledovány dalšími historiky, především pak *V. Tomkem* a *J. Kalouskem*. Přehled prací podává *A. Sedláček*, *O starém rozdělení Čech na kraje*, Praha 1921, 5–14.

a antropogeografickými a na základě detailního rozboru stanovil se značnou podrobností průběh hranic českých kmenů.²³⁴ Naprostý nedostatek publikovaného archeologického materiálu z naší oblasti byl zřejmě hlavním důvodem, proč se zde spolehl především na pomoc církevního rozdělení. Dospěl tak k závěru, že území Litoměřiců se zhruba krylo s rozlohou litoměřického děkanátu a zabíralo tedy poměrně nevelkou oblast při pravém břehu Labe, asi s menším předmostím na levém břehu. Území třebenického děkanátu²³⁵ považoval za část území Lučanů, dědictví starého obvodu hradové obce hradiště Vlastislavi. Kmenovou hranici Čechů pak kladl v našem úseku opět ve shodě s průběhem hranic děkanátu slánského a řípského na Ohři až po Budyni, odtud na východ k Roudnici a dále zpět po Labi.²³⁶ Na základě archeologických nálezů, sebraných v této práci, musíme celou situaci hodnotit poněkud jinak (srv. dále). Nutno jen připomenout, že k využití církevního dělení jako podkladu pro zjištění původního politického rozdělení země se řada historiků vyslovila velmi skepticky.²³⁷ Konkrétně pro naši oblast je nutno vznést námitku proti *Turkovu* předpokladu, že hranice třebenického a litoměřického děkanátu se v podstatě kryly s kmenovou hranicí litoměřicko-luckou. Jak *V. Tomek*, tak i *F. Kalousek* kladou totiž vznik třebenického děkanátu až do 14. stol. a podle *A. Sedláčka* prý došlo k rozdělení původního litoměřického archidiakonátu na děkanáty třebenický a litoměřický až po r. 1341.²³⁸ Hranice mezi oběma děkanáty se za těchto okolností jeví jako novotvar, který, jak dosvědčuje i archeologická situace, nemá se starými kmenovými hranicemi nic společného.

V *místních jménech* zanechaly kmenové rozdíly podle zjištění toponomastiků jen nepatrné stopy. V sz. Čechách byl určitý charakteristický prvek zjištěn jen na území Lučanů (jména na *-or*).²³⁹

Ž *archeologického hlediska* se k vymezení kmenových oblastí vyslovil zatím nejobsáhleji *R. Turek*, který přitom vycházel ze studia typů hradišť, pohřebního ritu a keramiky.²⁴⁰ Rozdíly mezi jednotlivými částmi země jsou ve světle těchto faktorů sice zřetelné, avšak sz. Čechy vystupují pouze jako jedna oblast, v jejímž rámci nejsou individuální rysy jednotlivých kmenů zatím postižitelné. Převahou ostrožných hradišť a absencí mohyl jsou blízké středočeské oblasti, v keramice jsou charakteristickým prvkem, jímž se sz. Čechy odlišují od ostatních krajů, dvojkonické tvary. Svěrázné keramické typy, které se zde až dosud podařilo vypracovat, jsou pak na základě přesvědčivých důvodů považovány za projev hrncířských dílen a s kmenovým rozdělením země patrně blíže nesusouvisejí.²⁴¹

Antropogeografické hledisko vychází z konfrontace rozsahu osídlení s přírodními podmínkami. *R. Turek* ve své poslední práci, věnované otázce kmenových území, stanovil podle mapy vypracované pro výstavu v Nár. museu, rozsah hradištní oikumeny a promítl ji na mapu zeměpisných

234. *R. Turek*, ČNM-SV CXXI 1952, 3–43; *týž*, Stämmegebiete.

235. Třebenický děkanát ohraničovalo na severu Středohoří, na jihu tok Ohře, na západě přibližně linie Počedčice–Raná a na východě linie Dolánky–Bohušovice–Lovosice.

236. Také hranici Pšovnanů s Litoměřici kladl *R. Turek* na děkanátní hranici: začínala na Labi mezi Hořtkou a Štětím a směřovala odtud rovně na severovýchod.

237. *J. Pekař*, O správním rozdělení země české do polovice XIII. století, Sborník prací historických k 60. narozeninám J. Golla, Praha 1906, 81–123; *F. Hrubý*, Církevní zřízení v Čechách a na Moravě od X. do konce XIII. století a jeho poměr ke státu, ČČH XXII 1916, 273 n.; *V. Novotný*, České dějiny I, 3, 376 n.; *K. Vogt*, Die Burg in Böhmen bis zum Ende des 12. Jahrhunderts, Praha 1938, 87–88. Argumentovali především tím, že přesnější hranice církevních obvodů známe až ze 14. stol. a *F. Hrubý* dokazoval, že stará velkofarnostní organizace byla nahrazena archidiakonáty až asi ve dvacátých letech 12. stol., tj. více než dvě století poté, co v sz. Čechách počítáme se zánikem kmenové samostatnosti. Za tuto dobu se ovšem stav osídlení vlivem trvale probíhající vnitřní kolonizace značně změnil a tyto změny by se musely nutně projevit v odchylkách mezi starými hranicemi kmenů a nově organizovanými obvody církevními. Určité shody připouštěl *F. Hrubý* mezi starším dělením politickým a archidiakonáty, zamítl však možnost opřít se o organizaci dekanátní, protože ta vznikla po jeho soudu až ve 13. století (*F. Hrubý* l. c.; *R. Turek*, ČNM-SV XXI 1952, 30–31).

238. *A. Sedláček* l. c., 62, 76–77. *R. Turek* (l. c., 29; Stämmegebiete, 63) soudí, že původní rozdělení lucké oblasti na pět krajů, jak je uvádí Kosmas, odpovídá pozdějším pěti děkanátům na téže území. I v případě správnosti *Turkova* vymezení kmenového území Lučanů by však tento souhlas v počtu starých krajů s děkanáty musel být jen zdánlivý, protože na ústřední kraj kmene – Lúku – by připadaly děkanáty dva, žatecký a třebenický.

239. *V. Šmilauer*, Osídlení, 113.

240. Srv. pozn. č. 234.

241. *Ž. Váňa*, AR IV 1952, 441; *týž*, Pam. arch. LII 1961, 473–4.

oblastí.²⁴² Výsledky se v podstatě shodují s těmi, kterých dosáhl ve svých předchozích pracích. K zhruba stejným výsledkům, jako *R. Turek*, dospěl i *P. Choc*, jehož práce vycházejí ze zkoumání dislokace osídlení a lesů, značně však využívá též toponomastiky a zpráv historických.²⁴³ Avšak již základní předpoklad, z něhož autor vychází — považuje totiž neosídlené plochy automaticky za zalesněné — je zejména pro středočeskou stepní oblast těžko prokazatelný. Námitky vzbudilo i libovolné používání toponomastiky²⁴⁴ a z naší strany je nutno dodat, že stav archeologických nalezišť je (stejně jako v pracích *Turkových*) značně neúplný, což vede zpětně zase k chybným rekonstrukcím „hraničních hvozdů“. Vysloveně sporná pak je rekonstrukce domnělého obranného systému kmenů podle strážných vrchů.²⁴⁵

Při zjišťování rozsahu kmenového území Litoměřiců se v současné době můžeme opřít pouze o znalost osídlení krajiny v časném středověku, jak je poznáváme na základě údajů archeologických a do jisté míry i toponomastických a historických; spolehlivější rekonstrukce tehdejšího přírodního prostředí ještě chybí. Vycházíme přitom z mapy (obr. 32), podávající obraz osídlení v průběhu doby hradištní. Archeologické lokality, rozdělené na st.-stř. a mladohradištní doplňují osady se jmény, náležejícími k prvním šesti *Šmilauerovým* typům a dále osady, uvedené v hist. pramenech do r. 1150.

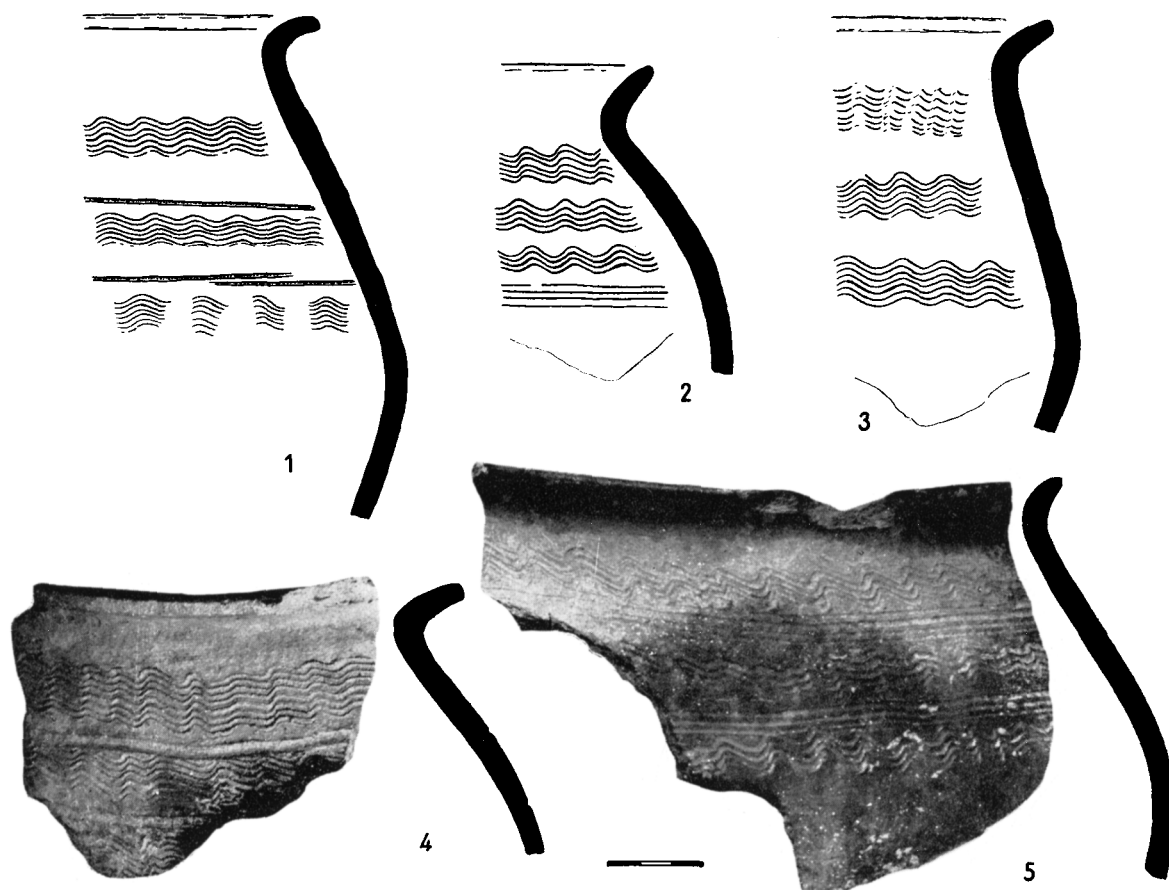
Ústřední oblastí s nejsilnějším zalidněním je území kolem litoměřického hradu, mající přibližně tvar trojúhelníka, v jehož vrcholech leží Lovosice, Doksany a Žitenice. Na severu na ni navazuje skupinka osad v libochovanské kotlině, k níž spojovací článek tvoří hradiště Hrádek-Tříkřížový vrch. Na jihovýchodě se na ni napojuje druhá oblast s hustou sítí osad — roudnické Polabí a vsi na dol. toku Obrtky a Úštěckého potoka, tedy přibližně trojúhelník Křešice-Roudnice—Hoštka. Její oporou bylo zřejmě hradiště na Sovici. Severněji odtud se táhne pás vsí na j. a jv. úbočí Sedla, který pokračuje až na Úštěcko, kde funkci ústředí mohlo hrát hradiště na Hradci u Levína, dosud však nedatované. Popsané území tvoří atropogeografický celek, jehož přirozenými osami, při kterých se soustředilo osídlení, jsou Labe, dolní Ohře a přilehlé větší potoky. Předpokládáme, že zde leželo v době kmenového rozdělení jádro Litoměřiců. Na severní i východní straně je zřetelně ohraničeno neosídlenými plochami, které jsou dodnes silně zalesněny (Středohoří, vrchy u Vlhoště, pahorkatina mezi Liběchovským potokem a Obrtkou) a jeho jižní okraj tvoří Podřipsko s řídkým osídlením, kde stáří nálezů a složení místních jmen naznačují, že jde o oblast kolonizovanou patrně až od sklonku střední d. hradištní. Zatím chybí předpoklady, že by původní Litoměřicko zasahovalo ještě dále na sv. od Úštěcka; z oblasti Holanských rybníků známe vlastně jen keramiku ze Stranné, která je až mladohradištní, a hradiště u Dřevčic, dosud nedatované. Zatímco výše uvedené neosídlené plochy oddělují na s. a v. straně Litoměřicko od oblasti někdejších Děčanů

242. *R. Turek*, Zeměpisné oblasti Čech v době hradištní, Vznik a počátky Slovanů III 1960, 299—306. Konkrétně o našem kraji soudí, že Lučané zabírali vedle zatecké plošiny i dolní Poohří, Litoměřicům přisuzuje pravý břeh Labe a předpokládá, že také dolní Ohře měla hraniční funkci alespoň v úseku, v němž má poledníkový směr; zároveň však upozorňuje, že otázky hraniční funkce Labe a Ohře budou řešitelné až po podrobném regionálním průzkumu.

243. *P. Choc*, Osídlení Čech před účasti cizích kolonistů, Demografie 1963, 38—52, 126—137, 235—244, 331—340; též, O území českých kmenů, ČNM-SV CXXXII 1963, 65—82; též, Obrana raně feudálních Čech, Historie a vojenství 1963, 577—610. Hranici Litoměřiců s Děčany klade až na linii Babětín—Valkeřice—vrch Hofberg—Markvartice a dále na sever, hranici s Lučany pak vede od vrchu Kletečné na Velemín—vrch Lovoš—Košťálov—„bažiny u dnešní slatinské cesty“—býv. les u Rochova—Pístský les sev. od Budyně; odtud šla již hranice s Čechy na N. Dvory—Židovice—Černěves—Bezděkov—Předonín—Planský (správně Panský) les. Proti Pšovánům klade hranici na lesy Borovy sev. od Ješovic a dál — snad již proti Charvatům — na linii: kopec Vidim—N. Osinalice—vrch Kotel—Vlkov—Okna—bezdězké lesy—Ralsko.

244. *J. Spal*, Tři práce o nejstarším osídlení Čech, Zpravodaj místopisné komise ČSAV IV-5 1963, 337—339.

245. Ty jsou vesměs blíže nedatované a nelze proto zjistit, zda jejich funkce začínala už v raném středověku, nebo až v době, kdy jsou uváděny v písemných pramenech, tj. ve 12.—13. stol. (*A. Sedláček*, Snůška starých jmen, 25 n. — zde i starší lit.). Na Litoměřicko je celkem 7 strážných vrchů: Straziště u žernoseckého Hrádku a šest „Wachbergů“: jv. od Náchkovic, u vsi Straziště poblíž Rochova, s. od V. Hubenova, u Tuhaně, mezi Zátní a Lhotou, u Bořislavi. Z jejich geografického rozložení je zřejmé, že byly situovány výhradně v blízkosti dálkových cest a to v úsecích, kde tyto procházely nepřehledným terénem — ve Středohoří a v Polomených horách (srv. kupř. *K. Dokočil* ve 2. svazku Berní ruly, Praha 1954, 33 a mapa). Chybí proti tomu na odkrytých, snadno schůdných rovinách Poohří a Podřipska (nebudeme-li ovšem za osadu strážců považovat Straškov), kde by v případě, že by existoval nějaký strážný systém kmenů, připadaly v úvahu nejspíše.

Obr. 50. Lovosice. 1—5. sz. část města (z toho 1—3. svah k Labi „Finger“, naleziště č. 9).

a Pšovánů, rýsuje se na Podřipsku, v pásu od Řípu na jz., na náhorních pláních mezi Vranským potokem a údolím Ohře, severní hranice českého kmene. Na Labi je proti Pšovánům zřetelné přerušení osídlení mezi Štětím a Liběchovem, které vyplnila až dvojice osad s přezdívkovými jmény — Horní Počápy a Počeplice. Odtud k Řípu se táhnou Bechlínské lesy a možno předpokládat, že vsi položené jižněji, při východním okraji staropleistocenní terasy, byly již pšovské (event. české).

Problémem však zůstává *hranice s Lučany*. Skupina osad na horním toku Modly — tj. Třebenicko s vlastislavským hradištěm — navazuje na Lovosicko a má tak přirozený spád k litoměřickému ústředí. Klíčový význam v otázce lucko-litoměřického pomezí má však oblast na Ohři, mezi Libochovicemi a Louny. Zde se zřetelně rýsuje další skupina osad, jejímž centrem bylo mohutné hradiště u Levous a která je od vlastní litoměřické oblasti oddělena krátkou mezerou na Ohři mezi Budyní a Mury i neosídleným pásem mezi jižním obloukem Modly a Ohří. Její vztah k Lucku bude možno řešit až po detailnějším regionálním zpracování Žatecka a záp. části Lounska; zdá se však, že určité separování levouské oblasti možno pozorovat i z této strany. Kmenová příslušnost této „hradové obce“ není dnes řešitelná; patrně byla, podobně jako Třebenicko, alespoň dočasně lucká. Stojí však za zmínku, že do míst, kam bychom dnes kladli její západní hranici, spadá i hranice litoměřického a žateckého archidiakonátu²⁴⁶ a nelze proto ani vyloučit původní spojení s vlastním Litoměřickem. V těchto souvislostech bude mít též eminentní význam datování stradonického hradiště. V případě, že se ukáže jako slovanské, pak okolnost, že bylo vybudováno v těsné blízkosti Levous a v poloze vysloveně strategické, by dávala zdejší oblasti ráz exponované třetí plochy. S ohledem na blízkost Stradonic k sz. cípu území českého kmene nelze vyloučit ani možnost, že zdejší hradiště mělo v době mezikmenových bojů obdobnou funkci, jako pohraniční Dřevíč, vzdálený odtud jen 15 km na jihozápad.

246. A. Frind, Kirchengeschichte Böhmens, mapa.

Cílem této práce bylo získat předložením co nejúplnějšího souboru dosavadních archeologických poznatků základ pro další studium slovanské minulosti kraje a přispět zároveň k osvětlení úlohy, jakou Litoměřicko hrálo v historii raně středověkých Čech.

Doklady nejstaršího slovanského osídlení jsou zatím nečetné. Známe jen několik starohradištních sídlišť a sběry naznačují též funkci prvních hradišť — jednoho v samotných Litoměřicích a druhého na Hrádku — Tříkřížovém vrchu, v nepřístupné, strategicky výhodné poloze nad tokem Labe v soutěse České brány, kde osídlení začíná až ke konci starohradištního období. Popelníkové hroby zatím neznáme a existence kostrových hrobů z této doby nebyla dosud spolehlivě prokázána. Hlavní bohatství nálezů náleží střední a mladší době hradištní. Tehdy se vytvářela hustá síť osad, jejíž struktura odpovídá přibližně již té situaci, jakou známe z období vrcholného středověku. Pohřebiště byla obvykle situována na svazích či návrších nad osadami, zpravidla ve vzdálenosti 300—500 m. Trvala často až do doby, kdy plně převládlo křesťanství a kdy v celém kraji lze pozorovat na pohřebištích nástup akeramické fáze. Počátek této fáze je možno datovat na základě rozboru vúdčích typu ozdob té doby — esovitých záušnic — někde na přelom 10. a 11. století. Tato křesťanská pohřebiště jednotlivých osad dožívala obecně někdy na počátku 12. století, kdy jejich funkci přejímaly hřbitovy při nově zakládaných kostelech. V keramice střední doby hradištní lze odlišit od forem obecně rozšířených též svérázné regionální typy — zabrušan-ský, místní variantu libočanského typu a v nejbližším okolí Litoměřic typ litoměřický — které představují produkci hrnčířských dílen, pracujících nejspíše při ústředních hradištích. Na základě podrobnějšího studia hrnčířských značek bylo zjištěno, že tyto vystupují na poměrně vysokém procentu nádob — asi na jedné třetině hrobové keramiky. Sledování jejich geografického rozšíření a motivů ukázalo, že zásobování kraje značkovánými nádobami bylo rovnoměrné, a dále, že v oblasti ústřední lze pozorovat převahu křížových a svastikových vzorů, zatímco v odlehlejších oblastech se silněji uplatňovaly značky jiných, často složitějších schémat. V souvislosti s otázkou funkce značek se dnes zdá nejpravděpodobnější názor Z. Kołos-Szafránské, podle které značkování nádob souviselo s povinností hrnčířů odevzdávat část výrobků jako daň.

Z porovnání archeologických poznatků s toponomastickými vyplývají i určité závěry o postupu osídlování kraje. Od oblastí primárně osídlených lze odlišit oblasti osazované až v průběhu pozvolné vnitřní kolonizace; ta se dnes jeví jako plynulý proces, silící, jak se zdá, až od 10. století. Její podrobné sledování zatím znesnadňuje dosavadní nepřesná chronologie archeologických nálezů.

Podle historických zpráv existoval v 9. století nevelký kmen Litoměřiců, jehož bližší osudy neznáme — víme jen tolik, že v době tzv. lucké války stál na straně kmene Čechů, s nimiž pak asi vzápětí splynul. Důvodem pro rychlejší průběh sjednocovacího procesu v severozápadních Čechách bylo patrně i to, že tyto úrodné, avšak otevřené a snadno schůdné kraje byly silněji než jiné části Čech vystaveny útokům franských vojsk; tak hned z jedné z prvních zpráv o franských taženích proti českým kmenům — o výpravě z r. 805 — vyplývá, že bylo postiženo především Poohří. Za ústřední oblast litoměřického kmene lze považovat území na dolní Ohři, litoměřické a roudnické Polabí. Problémem zůstává kmenová příslušnost osad na Poohří v obvodu levouského hradiště, na litoměřicko-luckém pomezí.

Centrem celého kraje bylo litoměřické hradiště, jež se později stává jedním ze správních hradů Přemyslovců. Archeologické nálezy dokládají velmi přesvědčivě vytváření velké sídelní koncentrace v jeho nejbližším okolí. V mladší době hradištní existovalo v okruhu necelých 2 km kolem hradu již na dvacet menších osad, ve kterých byli usazeni vedle zemědělského a služebného obyvatelstva také řemeslníci, kupci a příslušníci nižší i vyšší vrstvy feudálů. Litoměřická aglomerace byla v této době střediskem politicko-správním, církevním i řemeslnicko-obchodním a lze ji proto právem označit za raně středověké město. Někdy v l. 1225—1230 vzniklo pak na městském pahorku v prostoru mezi několika staršími osadami, v dobře hájitelné poloze při obchodní cestě, lokační město, jehož půdorys se do značné míry uchoval v rozvržení litoměřického starého města.

Nakonec považujeme za nutné uvést výslovně též okolnosti, které spolehlivost dosažených závěrů oslabují. Prvou je ta skutečnost, že materiál, který máme dnes k dispozici, pochází v naprosté

většinou z náhodných nálezů; je sice početný, ale neposkytuje ani zdaleka potřebnou míru informací. Druhý nedostatek bezprostředně souvisí s prvním. Nemáme-li totiž k dispozici větší odborné výzkumy, můžeme jen těžko řešit ty problémy, které jsou dnes bezesporu nejnaléhavějším úkolem slovanské archeologie, tj. chronologii jednotlivých složek materiální kultury, zejména pak keramiky. Bez jejich řešení zůstává velká část našich poznatků jen pracovními hypotézami, o jejichž platnosti budou moci rozhodnout až nové a moderními metodami vedené výzkumy.

Recenzoval Zdeněk Váňa.

SOUPIS NALEZIŠŤ²⁴⁷

I. Osady a nálezy sídlištního charakteru

1. *Bohušovice nad Ohří*

Poloha „Za hřbitovem“ severně od obce, kat. č. 262, 312, 313. Při stavbě čistící stanice a kladení potrubí v letech 1951—1957 zde byly porušeny sídlištní objekty z mladší d. bronzové a především z d. hradištní. Střepový materiál, uložený dnes v litoměřickém muzeu, pochází ze sběrů *J. Fialy* a *R. Škobise*. Naleziště leží na nevýrazné vyvýšenině, jejíž vých. stranu tvoří příkrý břeh terasy VII c na levém břehu Ohře, k sev. záp. i j. terén mírně klesá. Na plánu polí, náležejících bohušovické faře (z r. 1746) jsou tato místa označena „Schanz“; název „Šance“ či „Na Šancích“ byl podle archiváře *R. Škobise* užíván běžně ještě v min. století. Nelze proto vyloučit možnost, že zdejší hradištní osídlení nepředstavuje běžnou venkovskou osadu. Po nějakém opevnění není ovšem dnes stopy a ani ráz terénu možnost, že by zde bývalo hradiště, nijak zvlášť nepodporuje. Střepový materiál pochází jednak z obsahu „velké jámy“, jednak byl bez bližších údajů vybrán z profilů průkopů a z vyházené hlíny.

„*Velká jáma*“.

Celkem 82 s. či větších fragmentů. Okrajové střepy: 2 s., p. o. I, orn.: rýha — 1ř. vlnovka — rýha; 8 s., p. o. II, z nich 5 orn.: 1. 2 širší žlábků — 2 pásy protisměr. hřeben. vpichů — širší žlábků, 2—3. slabě zvlněné 3ř. hřeben pásy, 4. 2 širší žlábků, 5. volná hřeb. vlnovka — 4ř. hřeb. pás — žebérko šikmo přesekávané širokým hřeben. kolkem 2 hřeben. pásy; 6 s., p. o. III, z nich 3 orn.: 1. řídké žlábk. rýhy, přes horní tažena žlábk. vlnovka, 2. žlábk. rýha překřížená žlábk. vlnovkou, 3. střípek z misky s nízkým, slabě rozevřeným hrdélkem a lomenou výdutí, orn.: 4ř. hřeben. pás pod výdutí; 1 s., p. o. IV, orn.: 3ř. hřeben. pás; 1 s., p. o. V, orn.: 2 žlábk. rýhy; 5 s., p. o. VII, z nich jen 1 orn.: pás silně sešikmených hřeben. vpichů a pod nimi patrně víceřádk. vlnovka. — Zdobené střepy z výdutí: 12 × hřeben. vlnovky volné i strmé, 5 × hřeben. vlnovky kombinované s hřeben. pásy, 1 × řádek šikmých trojvpichů, 1 × širší žlábků — 2 řádky půlobloučkových kolků — širší žlábek, 1 × pás šikmých hřeben. otisků mezi širšími žlábků, 1 × hřeben. pás — pás svis. hřeben. otisků, 28 × hřeben. pásy, 1 × rýha — 1ř. vlnovka — rýha, 9 × řídké kladené žlábk. rýhy. — Zlomek plochého dna s plast. značkou tvaru kříže. Muz. Lit., inv. č. 4338—4410. Obr. 33.

247. Zkratky použité v soupisové části.

Muz. Lit. — muzeum Litoměřice, zkratky sbírek zrušených muzeí a soukr. sběratelů, převedené do litoměřického muzea: L — sbírka Křenkova muzea v Libochovicích, T — sbírka Paříkova muzea v Třebenicích, R — sbírka muzea v Roudnici n. Lab., K — sbírka *J. Kerna*, J—T — společná sbírka *G. Justa* a *O. Tschakerta*; H — hist. oddělení litoměřic. muzea. Muz. Teplice: W — inventář sbírky *R. v. Weinzierla*, HK — Hauptkatalog. Při udávání orientace koster označuje prvé písmeno směr lebky. Při popisu záušnic udávány pouze rozměry obrouček, bez esovitých smyček. Zkratky při popisu keramiky: s. — střep, o. s. — okrajový střep, p. o. — profil okraje (srv. obr. 20), p. — povrch, v. — výška, orn. — výzdoba, x ř. (vlnovka či pás) = x řádková, tj. vždy hřebenová. Es. z. — esovitá záušnice. Zkratky literatury: ČMSL — Časopis musejního spolku v Litoměřicích; Mitt. Ex. Cl. — Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs, Česká Lípa; *A. Janda* 1929 — O zaniklých osadách na Budyňsku, Doksansku a Roudnicku, Vlastivědný sborník Podřipska VI 1929, 74—76; *J. Kern*, Fremdeinflüsse — Frühmittelalterliche Fremdeinflüsse im Raume der „porta bohemica“, Altböhmen und Altmähren III 1944, 231—256 (nevydáno, za zapůjčení korektur děkuje *V. Moučovi* a *J. Slámovi*); *týž*, Materialien I—IV — čtyři svazky rukopisných poznámek, uložené v litoměřic. muzeu; *týž*, Skizzenbuch — studijní náčrtník uložený v litoměřic. muzeu; *týž*, Vorzeit — kapitola ve sborníku Festschrift Leitmeritz — 700 Jahre Stadt, Litoměřice 1927, 19—34; *V. Kučera* 1938 — Slovanské osídlení na Lounsku v době knížecí, zvl. otisk z Vlastivědného sborníku okresu lounského VIII 1938, 3—12; *J. Matiegka*, Crania — Crania bohemica, Praha 1891; *J. L. Píř*, St. III, 1 — Starožitnosti země české III, 1, Praha 1909; *H. Ritter* 1944 — Vorgeschichtliche Funde und Siedlungen im Bezirk Laun, nepublikovaná disertace 1944; *R. Weinzierl*, Fundprotocolle, Skizzenbuch — náleзовé deníky uložené v teplickém muzeu; *M. Zápotocký* 1964 — Archeologie k zaniklým středověkým osadám na dolním Poohří, Litoměřicko — vlastivědný sborník 1964, 14—25.

Sběr.

Střepy hrnc. nádoby vejčitého těla, p. o. VI, orn.: drobná žlábk. vlnovka — 2 hřeben. vlnovky — žebro s rovnou horní ploškou, na níž hřeben. vlnovka — 3 hřeben. vlnovky — 2 hřeben. pásy, dno ploché s částí plast. značky neurč. tvaru; p. šedohnědý, slídnatý, na hor. části obtáčený; v. asi 34 cm. — Hrnc. nádoba vejčit. těla, silně doplněná, p. o. VII, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi hřeben. vlnovka; d. pův. ploché, p. hnědavý až tm. šedý, slídnatý, na hor. části obtáčený; v. 19,5 cm. — Hrnc. nádoba vejčitého těla, zčásti doplněná, p. o. VII, orn.: 6× šroubovitě obtočená žlábk. rýha; d. ploché, drsné, s náznakem nečitelné značky; p. sv. hnědý až tm. šedý, na hor. části obtáčený; v. 17,4 cm. — Okrajové střepy: 3 s., p. o. II, z nich 1 orn.: hřeben. vlnovka; 4 s., p. o. III, orn.: 1. hřeben. pás — volná hřeben. vlnovka — hřeben. pás, 2. hřeben. pás — 5ř. volná vlnovka, 3. širší hřeben. pás, 4. řídké horiz. rýhy; 1 s., p. o. VII, orn.: 4 pásy řídké kladených šikmých hřeben. čar — 4ř. pás. — Ostatní střepy zdobené: 1. hřeben. pás — nízké žebérko přesekávané širokým hřeben. kolkem — hřeben. pás, 2. dva pásy nehtovitých záseků — žebérko, 3. široká hřeben. vlnovka, 4. hřeben. pás, 5—6. řídké žlábk. rýhy, 7. slabě zatažené dno, 8. část plochého dna s nevýraz. obvodovou lištou. Muz. Lit., č. 4265, 4306—4422 (obr. 24 : 18; 34).

Lit.: *M. Zápotocký* 1964, 15.

2. Brocno

A. Panské pole či cihelna? 3 pozdně hrad. střepy ze sb. J—T. Muz. Lit., č. 7019—21.

B. Bez údajů, v r. 1904 ze škol. sb. do sb. *H. Ankerta*. 8 pozdně hrad. střepů, z nich 1 o. s. ze silnostěnné zásobnice s rovně seříznutým, rozšířeným okrajem. Muz. Lit., č. 7028—7035.

3. Brozany nad Ohří

Bez údajů. Hradištní keramika: 2 o. s. z hrnc. nádoby, p. o. II, orn.: hřeben. pás a 3 pásy drobných hřeben. vlnovek, oddělených vždy žlábkovitou rýhou; 1 s. orn.: hřeben. vlnovka — hřeben. pás. — K. pozdně hradištní: 4 o. s. z hrnc. nádob, 1 o. s. ze zásobnice s rovně seříznutým, dovnitř zesíleným okrajem, na jehož horní plošce je žlábkovitá vlnovka. Muz. Lit., č. 7075—84 (obr. 35: 4—5). Několik hradišt. střepů na kartonu č. 60 v muzeu v Budyni n. O.

4. Bříza

Bez údajů. Horní polovina láhve s úzkým, prohnutým hrdlem, odsazeným od kulovitého těla mělkým žlábkem. Na plecích 2 ryté vlnovky (slepena ze střepů a doplněna). Muz. Budyně, sb. Roudnice, č. 37.

5. Budyně nad Ohří

A. Zahrada p. Nebeského u čp. 55. V říjnu 1959 nalezeny bez bližších údajů hradištní střepy: 1 o. s. z hrnc. nádoby, p. o. II, orn.: 3 pásy shodně sešikmených hřeben. vpichů; 1 s. orn.: 2 hřeben. vlnovky — hřeben. pás; 1 s. orn.: 3 protisměr. pásy hřeben. vpichů. Muz. Budyně, č. 1371 (obr. 35: 1—3).

B. „Starý hřbitov“. S. z výdutě hrnc. nádoby orn. střídavě hřeben. vlnovkami a hřeben. pásy. Muz. Budyně, karton č. 50.

C. Zámek „Podle věže na nádvoří nalezeny pozdní hradištní střepy.“ (patrně totožné s pozdně-hrad. střepy, uloženými dnes bez bližších údajů v budynském muzeu na kartonu č. 61).

Lit.: *J. L. Píž.*, St. III, 1, 391.

D. „Mileticko“. 1,5 km západně od města ležela na terasovité vyvýšenině v inundaci osada Miletice, zničená povodní v letech 1514 až 1515. Vedle pomíst. názvu „Mileticko“ je zde i poloha „Na hradisku“. *A. Janda* a nověji i *K. Žebera* proto uvažovali o existenci blatného hradiště. V budynském muzeu je odtud 1 s. hradištní (č. 634) a několik střepů pozdně hradištních (č. 627, 629—631, 635).

Lit.: *A. Janda* 1929, 74—75; *K. Žebera*, zpráva čj. 6270/50 v archivu AÚ ČSAV; *M. Zápotocký* 1964, 18.

6. Církvice nad Labem

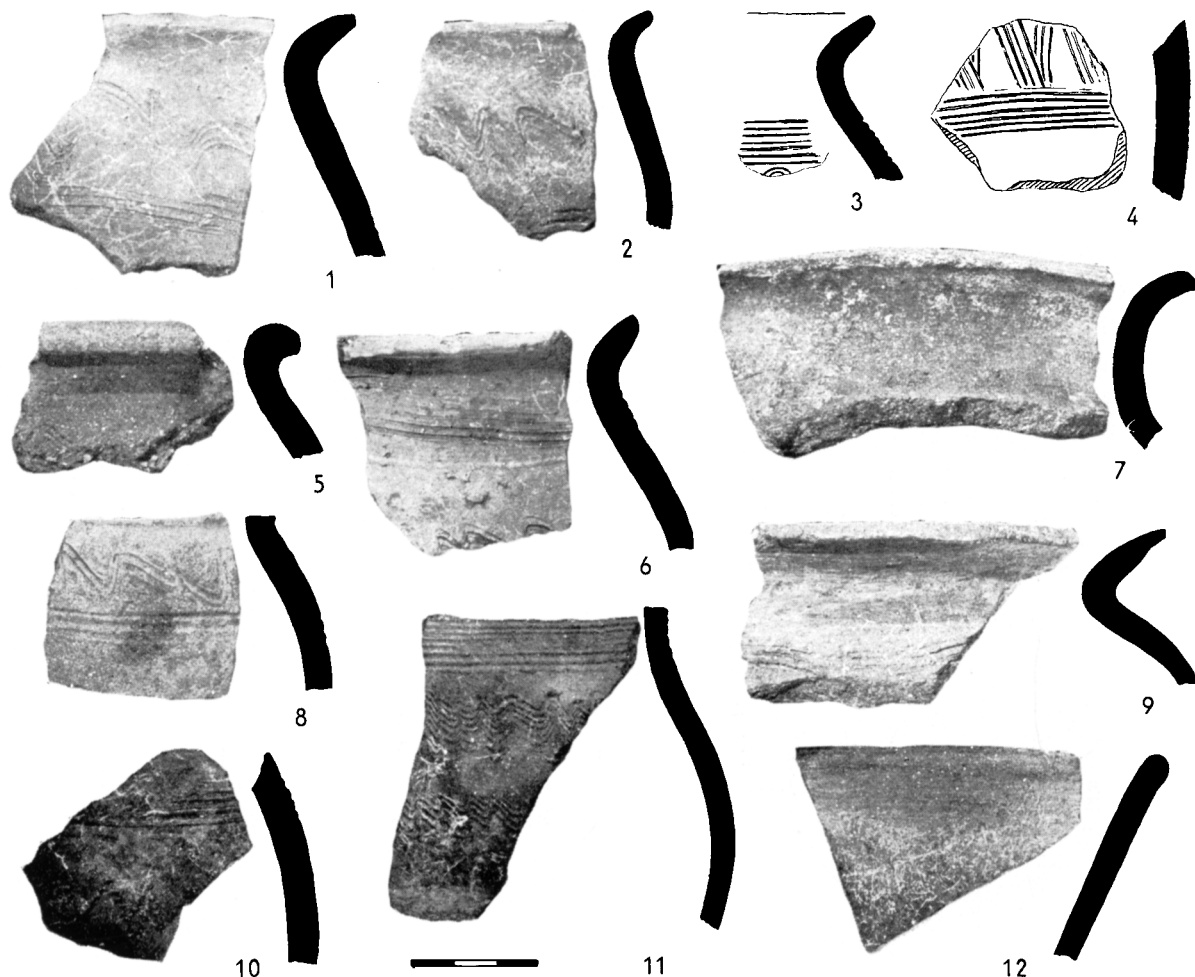
Hradištní střepy byly odtud v muzeu v Ústí nad Labem.

Lit.: *J. L. Píž.*, St. III, 1, 391.

7. Černěves

U školy nalezeny hradištní střepy, které předány do muzea v Roudnici (nezjištěno).

Lit.: *J. L. Píž.*, St. III, 1, 391.

Obr. 51. Nučnický, jáma.

8. Černochovo

A. „Farní pole“, kat. č. 867. Střep z podhrdlí a výdutě hrnc. nádoby, orn.: 2 6—7ř. pásy a mezi nimi 7ř. vlnovka. Muz. Louny, č. 2355.

B. Bez údajů. „Střepy s vlnicí jsou ve sbírce p. A. Vopršálka v Peruci“.

Lit.: *J. L. Piš*, St. III, 1, 391.

9. Dlažkovice

Dvůr domu čp. 31. Dne 27. V. 1958 nalezen při záchranném výzkumu v podbrázdí nad jámou k. volutové 1 hradištní střep, orn.: 6 ř. vlnovka — hřeben. pás. Muz. Lit., neinv.

10. Dobřín

Bez údajů. Pozdně hradištní keramika: 1 fragment silnostěnné zásobnice s rozevřeným hrdlem a oboustranně rozšířeným, rovně seříznutým okrajem, jehož hor. ploška je řídko šikmo přesekávaná, na plecích 2 žlábk. vlnovky; 1 o. s. zásobnice obdob. typu, na okraji přesekávaná jen vnitřní hrana, na plecích neúplná žlábk. vlnovka a 2 rýhy; 2 s. z výdutí. Muz. Budyně, sb. Roudnice, neinv.

11. Doksany

Mezi cukrovarem a hřbitovem odkryl *J. L. Piš* „jámy čtyřhranné 3,10 × 2,70, 2,90 × 2,70 a j. se střepy hradištními“. Při povrchn. průzkumu v létě 1964 v těchto místech nalezáno jen mnoho střepů výhradně pozdně hradištního stáří (muz. Lit. neinv.). Pozdně hrad. keramika bez nález. údajů ve sb. F. Voborského (muz. Lit., č. 7009—18).

Lit.: *J. L. Piš*, St. III, 1, 392.

12. Dolánky

A. Severní okraj obce, nevelká ostrožna „Na hradišti“. *J. L. Piž* uvedl v r. 1905, že „opevnění na ostrožně nelze pozorovati, leč že by při východní straně, kde ostrožna souvisí v šíři jen 10 kroků s ostatní výšinou, byly bývaly palisády. Na Hradišti nálezů bylo málo; něco bylo starších střepů, pak střepy hradištné dost porůznu; nádobka hradištná odtud je ve škole“. Později napsal, že nádobka „Na hradišti“ byla u kostry a že při jeho kopání tam nalezeny jen jámy odpadkové.

Lit.: *J. L. Piž*, Pam. arch. XXI 1905, 344; týž, St. III, 1, 332.

B. Nevýrazné návrší záp. od obce, mezi dnešním řečištěm Ohře a jejím starým ramenem, porostlým dnes lužním lesem. Návrší má nevelké rozměry — asi 80 × 80 m, jeho vých. strana byla kdysi stržena Ohří, na ostatních stranách přechází povlovně v údolní nivu. Plochu temene kryje souvrství ornice a světle hnědé sypké hlíny, jejichž celková mocnost stoupá ze 45 cm na sev. okraji až na 1 m na okraji jižním. Hluběji je vrstva čisté spraše a pod ní štěrkopísek terasy. V říjnu 1962 bylo návrší prořezáno průkopem pro závlahové potrubí. Při průzkumu zjištěno na profilech celkem 13 zahlučených objektů z ruz. období (st. d. bronzová, halštatská, latén), v profilech objektů č. 1, 4, 5, 9, 11 a 13 i střepy hradištní (srv. i kap. I). Několik silně slídnatých střepů z nezdobené hrnc. nádoby s krátce rozevřeným zaobleným okrajem (obj. 13) má ještě starohradištní ráz, profilace ostatních okrajů je vyspělejší. Výzdoba sestává jen z volných hřeben. vlnovek a hřeben. pásů. Z obj. 6 vybrány střepy již středověké (Muz. Lit., neinv.). Středověké a snad i hradištní osídlení této polohy možno s největší pravděpodobností spojovat se zaniklou osadou, uváděnou v listinách pod jménem Peleč nebo Peleš, která byla zničena jarní povodní v r. 1461.

Lit.: *A. Janda* 1929, 74; *M. Zápotocký* 1964, 15–17, obr. 1.

13. Drahozub

Na místě hrobů, odkrytých v r. 1906 (srv. soupis pohřebišť) nalezl *K. Lichtenfeld* v r. 1907 střep z hrdla pozdněhrad. zásobnice s rovně seříznutým, dovnitř slabě rozšíř. okrajem, pod nímž vyvrtán otvor. Muz. Lit. č. 7009 (sb. *Lichtenfeld*, č. 409).

14. Horní Řepečice

Na pozemku kat. č. 87/6,7 u domu čp. 56 zachycena při hloubení jámy v r. 1906 prohlubeň, obsahující starohradištní keramiku:

8 o. s., p. o. I (na 2 s. na vnitřní plošce okraje hřeben. vlnovka), orn.: hřeben. vlnovky na plecích, na 1 s. orn.: pás svislých hřeben. vpichů — hřeben. vlnovka; 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 jednožlábk. vlnovky. Na okrajových střepích slabé stopy obtáčení při ústí. 14 s. z výdutí, orn.: 1. 4 hřeben. vlnovky, 2. hřeben. pás — 2 hřeben. vlnovky, 3. 2 hřeben. vlnovky, 4. 3 5ř. hřeben. pásy — hřeben. vlnovka, 5–10. části hřeben. vlnovek, 11–14. hřeben. pásy. Muz. Lit., sb. *Lichtenfeld*. Obr. 36.

15. Hostenice — osada Sv. Kliment

Osada, později městečko Mury, zničené někdy v r. 1342 povodní (srv. soupis pohřebišť). Pozdněhrad. střepy v budyňském muzeu a ve sb. *Voborského* v muz. Lit. 7037—8.

Lit.: *A. Janda*, Osada Mury, Vlastivěd. sborník Podřipska IX 1931—1932, 5—7; *M. Zápotocký* 1964, 17—18.

16. Hrdly

V jz. části obce, na zahradě u čp. 62 nalezeny při hloubení sklepa v říjnu 1964 pozdně hradištní střepy z hrnc. nádob. Muz. Lit., č. 7183—9.

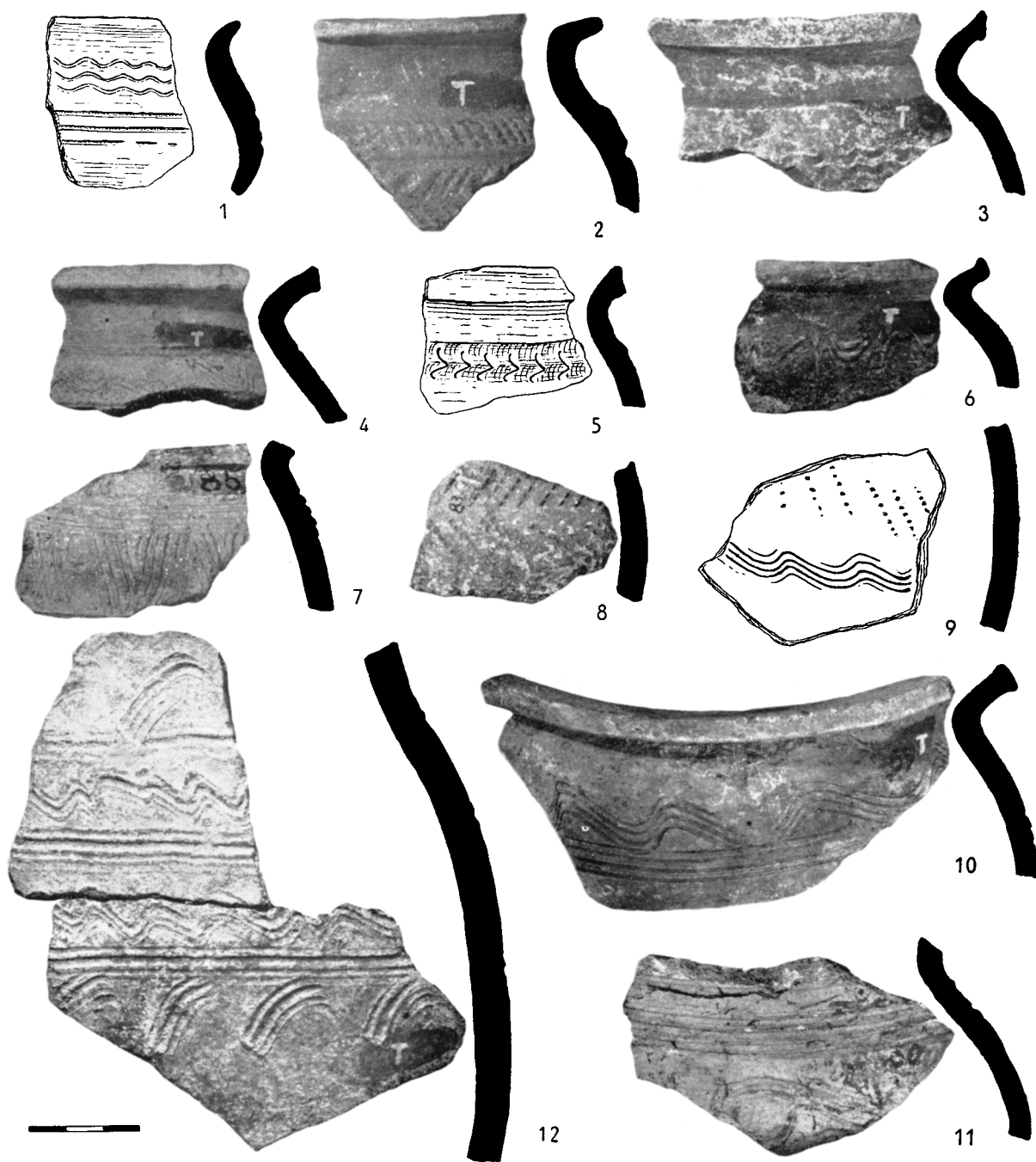
17. Chodovlice

Bez údajů. Hradištní keramika:

2 o. s., p. o. II, orn.: 1. horiz. rýha — 4ř. vlnovka, 2. 3ř. vlnovka — hustě kladené horiz. žlábků; 2 s. z výdutě, orn.: 1. hřeben. vlnovka — pás šikmých hřeben. vpichů — 7ř. hřeben. pás, 2. řádek šikmých záseků — 1ř. vlnovka — žlábek horiz. Mus. Lit., č. T 80, 81, 62, 195.

18. Chožov

V dubnu 1935 rozšiřováno hřiště Sokola na kat. č. 105. Při té příležitosti dělníci „v hl. 1 m narazili na vypálenou hlínu pokrytou tenkou vrstvou jakéhosi kamene a v sousedství na jemný popel, v němž byly střepy a zvířecí kosti. Sebrané nálezy uloženy u rolníka Martinovského čp. 92“.

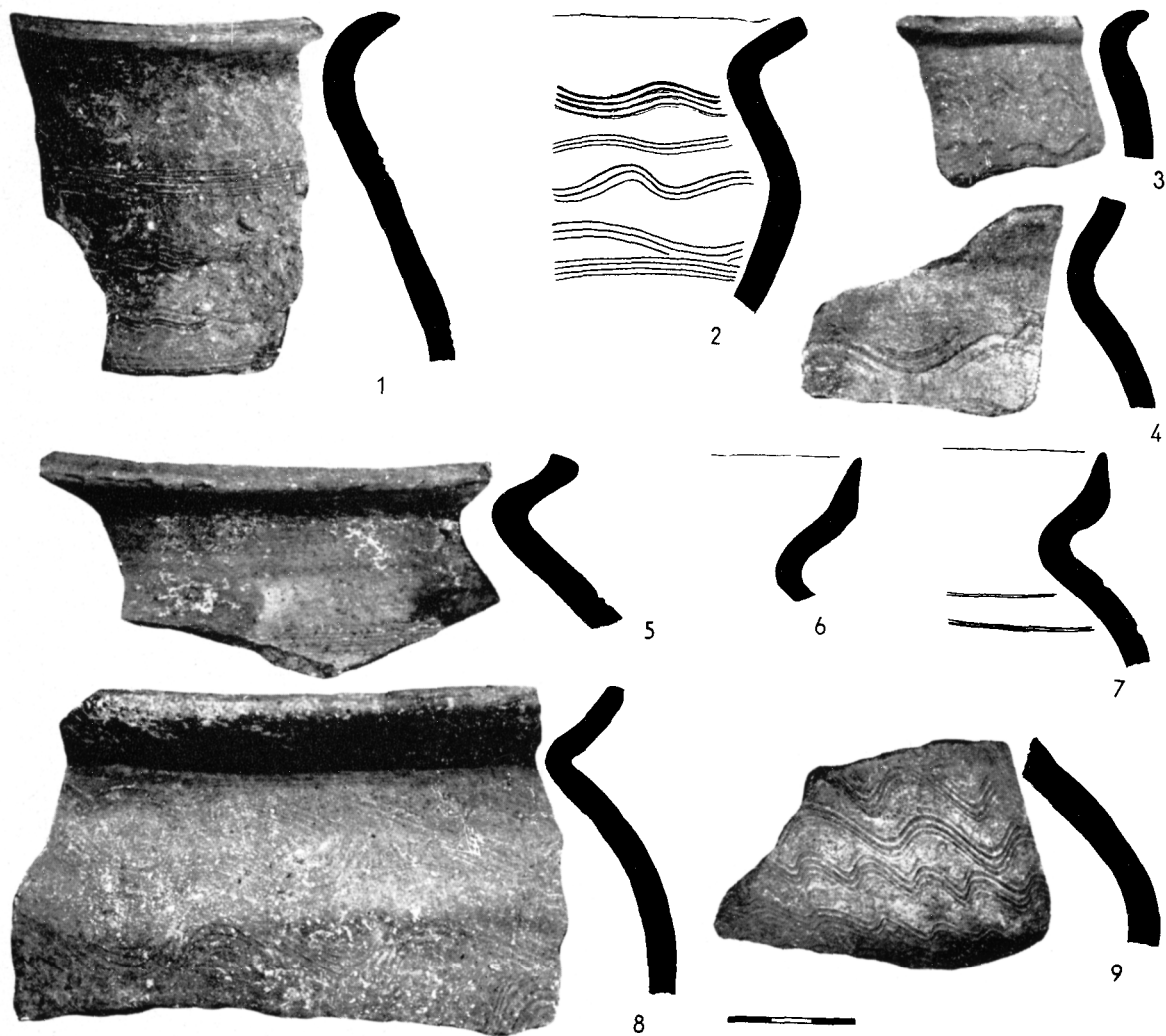
Obr. 52. Třebenice (u č. 12 nejisté, zda Třebenice, či Kololeč).

V lounském muzeu je z tohoto nálezu starohradištní nádoba: hrncovitá nádoba s krátkým rozevřeným hrdlem (p. o. I) a vejčítým tělem, orn. na plecích: 4ř. hřeben. pásy tvaru obráceného Y; d. ploché, p. šedý, slabě slídnatý, nerovný, bez stop obtáčení; v. 12,5; slepena ze střepů a silně doplněna; muz. Louny, č. 930, obr. 37.

Lit.: V. Kučera 1938, 9.

19. Jenčice

Bez údajů. Hradištní s. z výdutě hrnc. nádoby, orn.: 2 6ř. strmé vlnovky a pod nimi žebro trojúhelníkovitého profilu. — Pozdně hradištní o. s., na plecích pás svis. vrypů. Muz. Lit., č. T 78, 70.

Obr. 53. Vrbice.

20. Klapý — Házmburk

O nálezových okolnostech předmětů, odevzdávaných odtud do býv. libochovického a třebeňského muzea nevíme nic bližšího. Pocházejí zřejmě z osídlení na svazích vrchu, z prostoru pův. obce a jejího sousedství (obec přesunuta po sesuvech půdy kolem r. 1900 do dnešních míst). Železná ostruha s kratším bodcem kosočtverc. průřezu, na koncích ramen destičky štítkového tvaru s otvory po 2 nýtech, d. 16,5 cm, mus. Lit., č. H 6376 — z 5. V. 1935, obr. 38 : 1. Hradištní keramika. Láhev s krátce rozvěřeným hrdlem, p. o. II, na podhrdlí plast. žebro s pásem šikmých hřeben. vpichů, po něm další pás hřeben. vpichů a 2 4ř. drobné, nízké vlnovky, ze dna zachov. jen zlomek, ukazující, že bylo ploché; p. žlutavě šedý, nahoře obtáčený; v. 17,2 cm, slepena ze střepů a silně doplněna; mus. Lit., č. 6934, obr. 38 : 2. — Okrajové střepy: fragment válc. hrdla se 4 nízkými žebry, na nichž 4ř. vlnovky, p. o. I; 1 o. s., p. o. I, orn.: 2 pásy krátkých, svislých hřeben. čar — 4ř. vlnovka; 1 o. s., p. o. VI, orn.: 2 9ř. vlnovky; 2 o. s., p. o. VII, z nich 1 orn. zabrušan. typu: 2 žlábků — pás V kolků, druhý orn.: žlábek — 2 pásky šikmých hřeben. vpichů. Další 4 o. s. mají p. o. VII až pozdněhrad. a jejich orn. je pozdně hradištní. — Střepy z výdutí: 1 s. s. nevýraz. plast. žebry, na 1 žebro drobná 1ř. vlnovka; 16 s. z výdutí orn.: 1–6. hřeben. vlnovky drobné, volné, vysoké i nízké, 7. 2 hřeben. pásy a nad nimi část vlnovky sestavené z hřeben. vpichů, 8. 2 pásy hřeben. vpichů, protisměrné, 9. pás šikmých hřeben. vpichů — 2 žlábků, 10. pás šikmých hřeben. vpichů — 4ř. vlnovka, 11. hřeben. pás a vlnovka, 12. 2 hřeben. pásy, 13–16. 1ř. vlnovky a žlábkovité rýhy. Muz. Lit., sb. T. Obr. 38; 39.

Lit.: M. Zápotocký, Pravěké nálezy z vrchu Házmburku u Klapého, AR XV 1963, 432–446, 459.

21. Kololeč

Bez údajů. 2 o. s.: 1. p. o. II, orn. 2 5ř. vlnovky volné; 2. p. o. VII, orn.: pás horiz. žlábků s vloženým řádkem šikmých záseků. Muz. Lit., č. T 63, 76.

Obr. 54. 1–3. V. Žernoseky, 4–6. Žalhostice, 7–13. Žitenice.

22. Kostelec nad Ohří

U kostela nalezeny 4 pozdně hrad. střepy, muz. Budyně, č. 907, 909, 911—912.

Bez údajů: horní část lahvovité nádoby s užším hrdlem, p. o. VII, orn.: řídce kladené horiz. žlábků; muz. Budyně, č. 726.

23. Kostomlaty pod Řípem

„Žároviště za Kostomlaty, r. 1908.“

Miniaturní hrad. hrneček situlovitěho tvaru, p. o. IV, pod lomenou výdutí 2 klikatkovitě tažené žlábkovité vlnovky, d. ploché, p. šedý, hrdlo obtáčené, v. 5,2 cm. Muz. Lit., č. 7036 (z roudnic. sbírky).

24. Košťálov

Bez údajů. 2 o. s.:

1. p. o. VII, orn.: 8ř. volná vlnovka, 2. p. o. V, orn.: 1ř. vlnovka — horiz. žlábků. Muz. Lit., č. T 73, 77.

25. Košnice nad Ohří

Při rozšiřování silnice mezi Košticemi a Vojnicemi bylo odkopáváno návrší, sklánějící se od západu k Suchému potočku. V místě vzdáleném 97,9 m (ve směru k Vojnicím) od patníku, označujícího vzdálenost 1 km od Koštic, byla na záp. straně silnice porušena jáma-obilnice hruškovitého tvaru, hl. od povrchu 2,9 m (z toho v. ornice 35 cm) a š. 1,43 m, v ústí jen 55 cm. Vyplněna černozemí, promíšenou popelem, uhlíky, zvířecími kostmi a střepey, dále nalezeno několik škeblí, zlomek žel. proužku a nepravidelně opracovaný pazourek, s výjimkou obitých ploch po obvodu silně patinovaný. Ve vyházené hlíně byl nalezen i zlomek terra sigillaty. Získaná keramika je pozdně hradištní. Muz. Lit., č. L 7.

Lit.: *J. Kudrnáč*, zpráva čj. 2305/49 v archívu AÚ ČSAV; týž, Pam. arch. XLIX 1958, 478 n., obr. 3a (profil jámy); *M. Zápotocký* 1964, 19, obr. 2 (keramika).

26. Kravaře

Sběr na „Knorrově poli“ („Freilandfundstelle, offenbar die durch Ackern aufgewühlte kleine Ansiedlung“).

Pozdně hradištní ker.: 14 o. s., 12 s. z výdutí, 2 zlomky den — na jednom část plast. značky: kruh dělený pa-prsky. Muz. Lit., č. 7128—7153, obr. 24 : 19.

27. Křesín

Družstevní lán 600 m zsz. od kraje obce, po již. straně státní silnice Libochovice-Louny, při okraji ploché terasy nad inundací Ohře. V létě 1964, kdy na celém Poohří panovalo mimořádné sucho, pozorovali místní občané v rozsáhlé ploše zasychající vojtěšky skupinu asi 25 skvrn výrazně vzrostlejšího porostu (max. rozměry 2 × 2 m), nepravidelně rozptýlených na slabě vyvýšené terénní vlně při okraji terasy. V místě jedné ze skvrn proveden dne 4. VIII. odkryv a zjištěna zásobnicová jáma kruhovitěho půdorysu s užším hrdlem a rozšířenou spodní částí, hl. od povrchu 170 cm, \varnothing ústí 120—125 cm, \varnothing spodku 140—145 cm. Zapuštěna skrze vrstvu šedožlutého jílu až na šterkopískové podloží. Vyplněna šedočernou humózní hlínou, při dně asi 20 cm vysoká vrstvička prachovité hlíny. Z obsahu jámy získáno několik zvířecích kostí, zlomek (asi čtvrtina) kruhovitěho žernovu z hrubozrné horniny o \varnothing cirka 25 cm a na 90 střepů — z nich 14 pravěkého rázu.

Keramika st. či středohradištní: 2 o. s., p. o. I, 1 o. s. snad z hlubší misky s rovným, svislým hrdlem; 5 střepů z den vesměs plochých, bez obvod. zesílení. Mezi střepey z výdutí 15 zdobeno: 6 s. orn.: hřeben. vlnovka volných i drobných forem; 4 s. orn.: hřeben. pásy; 4 s. orn.: hřeben. vlnovky kombin. s hřeben. pásy. Pouze poslední střep má mladohradištní ráz, orn.: řídké horiz. rýhy a nad nimi řádek záseků. Muz. Lit., neinv.

Lit.: *M. Zápotocký*, nálezořvá zpráva v lit. muzeu.

28. Kystra

Na ostrohu nad Ohří nalezl *N. Mašek* při povrch. průzkumu v r. 1958 střepey, které datoval do 11. stol. Z katastru obce, avšak bez bližších údajů, byly hradištní střepey, které *J. L. Pič* viděl ve *Vopršálkově* sbírce v Peruci.

Lit.: *J. L. Pič*, St. III, 1, 396; *N. Mašek*, zpráva čj. 1897/58 v archívu AÚ ČSAV; týž, AR XII 1960, 270.

29. Kyškovice

Návrší Hamráček. Na horní ploše návrší získal *N. Mašek* v r. 1956 sběrem zlomky hradištní keramiky.

Lit.: *N. Mašek*, AR XII 1960, 270.

30. Libochovany

Novostavby u přejezdu tratě, IV. 1904.

Část hrdla a výdutě hrnc. nádoby starohrad. rázu, p. o. II, orn.: 2 8ř. vlnovky — 1 9ř. pás. Muz. Lit., č. 6999 (ze sb. *F. Mittelbacha*). Obr. 35 : 6.

31. Libochovice

Bez údajů.

Střep z hrdla a plecí hrnc. nádoby starohrad. rázu, p. o. II, orn.: 8ř. vlnovka a hřeben. pás. Muz. Lit., č. 7001.

32. Libotenice

A. „Při stavbě domu nalezeny střepy hradištné . . . v muzeu v Roudnici“ (nezjištěny).

Lit.: *J. L. Píř*, St. III, 1, 397.

B. Kostel sv. Kateřiny na břehu Labe, necelý kilometr severně od obce, v místech zaniklé osady Chodžovice. Po hlášení *J. Gruncla* proveden 7. XI. 1963 průzkum průkopů pro závlahové potrubí. V jednom z nich, položeném asi 50 m severně od ohradní zdi hřbitova ve směru kolmo na tok Labe, zjištěny v podbrázdí nečetné zlomky pozdně hrad. až vyspěle středověké ker. (muz. Lit., č. 6303—6318).

Lit.: *M. Zápotocký* 1964, 19—20.

33. Litoměřice

A. Dómský pahorek

1. Dómské náměstí. Většina střepového materiálu, uloženého pův. ve sb. *H. Ankerta* a *J. Kerna* má jen povšechný údaj „Domplatz“. Pouze u střepů č. 5510—5521 uvedeno „Domfundament“, či „Domkirche“

(z nich č. 5513—5516: „Domkirche, Grundmauer bei der Blechtafel, Grube mit Steinwirtel, Eisenschlacke etc.“). Střepy č. 5219—5231 se našly při hloubení protistřepinového zákopu před kanovnickými domy v r. 1943, kde také kostr. hroby (srv. soupis pohřebišť). Střepy č. 6976—6978 nalezeny na náměstí při stavbě vodovodu v r. 1902.

Hradištní keramika: Okrajové střepy: 1 o. s., p. o. I, orn.: 4ř. nízká klikatkovitá vlnovka; 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 drobné, vlevo skloněné hřeben. vlnovky; fragment z hrdla a vřutité hrnc. nádoby, p. o. II, orn.: pás ze širokých, šikmých hřeben. vpichů — volná 3ř. vlnovka; 1 o. s., p. o. VII, orn.: 2 žlábk. rýhy — nejméně 2 řádky svislých obloučk. kolků. — Střepy z vřutí: 3 s. orn.: hřeben. vlnovky; 7 s. orn.: hřeben. vlnovky střídané s hřeben. pásy; 1 s. orn.: hřeben. pás; 1 s. orn.: 2 žlábk. a šikmé hřeben. vpichy na žebro mezi nimi. — Část přídní a plochého dna hrnc. nádoby (hrad. či pozdně hrad.?), ø 10 cm, s plast. značkou: kruh s vepsaným křížem, jehož ramena složena ze dvou listů, v plochách mezi rameny vystouplé trojúhelníkovité plošky.

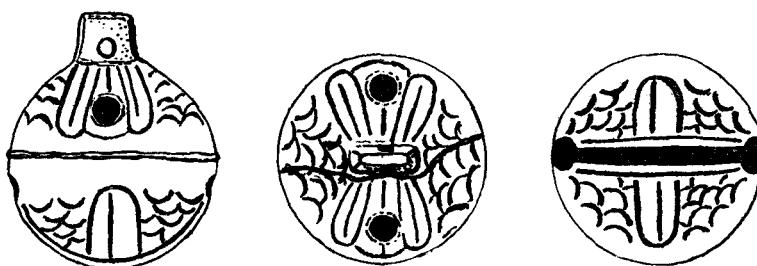
Zbývající keramika je mlado- až pozdně hradištní, s profily VII a mladšími, orn. horiz. rýhováním a řádky šikmých záseků, 1 × i volnou hřeben. vlnovkou. Muz. Lit., č. 5196—5231, 5510—5522, 6976—6978. Obr. 24 : 1; 40 : 1, 2, 7, 10, 21, 23; 42.

2. Zahrada před biskupskou rezidencí. 3 pozdně hrad. střepy, muz. Lit., č. 5281—5283.

3. Na příkrém jižním svahu Dómského pahorku, v místech pod zahradou biskupské rezidence nalezen na zahradě domu čp. 14 v Dolní Rybářské ul. početný střepový materiál, pocházející patrně z odkopané či sesuté hlíny. *R. Ringel* odtud odevzdal *J. Kernovi* celkem na 170 výrazných střepů a románskou dlaždici.

Hradištní keramika. Okrajové střepy: 10 o. s., p. o. I, z nich na 7 orn.: 1—2. drobné hřeben. vlnovky; 3. hřeben. pás — 4ř. vlnovka; 4. rýha — 2 drobné hřeben. vlnovky; 5. 2 řádky vstřícných hřeben. vpichů — hřeben. pás; 6. žebérko se šikmými hřeben. vpichy; 7. 2 žlábk. rýhy a mezi nimi pás svislých dvojpichů. 19 o. s., p. o. II, z nich na 9 orn.: 1.—4. drobné hřeben. vlnovky; 5. hřeben. pás — 2 drobné hřeben. vlnovky; 6. drobná hřeben. vlnovka — žlábk. rýha; 7. 2 drobné hřeben. vlnovky a mezi nimi pás svislých hřeben. vpichů; 8. rozptýlené šikmé široké hřeben. vpichy — hřeben. vlnovka; 9. řádek kolkovaných kroužků s bodem uprostřed. 1 o. s., p. o. VI, orn.: hřeben. (?) vlnovka. 1 o. s., p. o. blízký k VII, orn.: 2 vlevo skloněné 4ř. vlnovky. — Zdobené střepy z vřutí: 24 s.: hřeben. vlnovky od drobných, nízkých až po volné formy; 24 s.: dto — hřeben. pásy; 8 s.: hřeben. pásy; 1 s.: vysoké hřeben. půlobloubky; 1 s.: svislé hřeben. pásy; 8 s.: řádky vstřícných hřeben. vpichů; 3 s.: žlábk. rýha — šikmé hřeben. vpichy; 1 s.: pás šikmých hřeben. vpichů — hřeben. pás; 1 s.: žebro šikmo přesekávané; 7 s. s plast. žebry úzkými i širšími, orn.: řádky vstříc. hřeben. vpichů, ve 2 případech kombinované se žlábk. rýhami a řádkem kruhovitých důlků, v 5 případech horní ploška žebra orn. překříženými hřeben. vpichy. — Fragment plochého dna s kruhovitým důlkem uprostřed. 1 s. ze dna s částí nečitelné plast. značky.

Mlado- až pozdně hradištní keramika. 29 o. s. s profily zčásti VII, zčásti mladšími, na plecích horiz. rýhováním; 3 o. s. ze zásobnic s rovně seříznutým, dovnitř zataženým okrajem, na jehož plošce buď šikmé záseky, nebo žlábk. vlnovka; 4 s. orn. drobnou 1ř. vlnovkou; 22 s. orn. horiz. rýhováním či volnými jednoduchými vlnovkami. Obr. 40 : 3, 9, 11, 12, 14—18, 20, 22; 41.

Obr. 55. Hradec u Levína. Bronzová rolnička nalezená na úpatí hradiště.

Románská dlaždice šestiúhelníkovitého tvaru o max. průměru 19 cm, v. max. 4 cm. Na horní ploše reliéf, znázorňující dvě ryby nad sebou protisměrně položené, jejichž ústa spojena tenkou páskou táhle esovitěho tvaru.

Muz. Lit., č. 5310—5329, 5524—5676; originál dlaždice uložen v hist. oddělení NM. Obr. 43.

4. Zahradka konzistoře. Při sběru v r. 1955 nalezena keramika převahou pozdně hrad. rázu (22 o. s. s profily VII a mladšími, 32 s. z výdutí) a jen několik střepů starších: 4 o. s., p. o. IV, 5 s. z výdutí orn. hřeben. pásy a vlnovkami. Muz. Lit., č. 5232—5278, 5284—5301.

5. Zahradka za proboštstvím. V r. 1954 nalezeny 2 pozdně hrad. s. horiz. rýhované. Muz. Lit., č. 5279—5280.

6. Jz. úpatí Dómského pahorku. Při stavbě domu na nároží Rybářských schodů a Zahradnické ul. nalezeny v březnu 1937 hradištní střepy: 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 4ř. drobné vlnovky vlevo skloněné; 1 s. orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi hřeben. klikatka; 1 s. orn.: 2 pásy žlábk. rýh a mezi nimi 4ř. vlnovka. Muz. Lit., č. 5304—5305, 5309. Obr. 40: 6, 13, 19.

7. Býv. Wünschova vila, dnes porodnický pavilon okr. nemocnice, při záp. okraji Dómského pahorku. V r. 1927 zde za nezn. okolností nalezen soubor keramiky převahou pozdně hradištní.

Ze 41 o. s. má část profily VII, zbývající vyspělejší, 3 o. s. jsou ze zásobnic obvyk. typu. Také z 28 s. z výdutí má převážná část pozdně hrad. ornamentaci, jen 6 s. je zdobeno ještě hřeben. pásy a vlnovkami, na 1 s. je hřeben. pás a pod ním hřeben. klikatky. Dále zde střep z plochého dna z částí plast. značky o \varnothing 25 mm (pův. zřejmě kruh s vepsaným křížem). Muz. Lit., č. 5678—5754. Obr. 24 : 2.

Na sev. straně této budovy nalezeno v říjnu 1957 při kladení kanalizace celkem 13 o. s. a 5 s. z výdutí, vesměs pozdně hrad. stáří. Muz. Lit., č. 5330—5347.

8. Při přístavbě nemocnice nalezen soubor keramiky mlado- až pozdně hradištního stáří, bez údajů:

1 o. s., p. o. I, orn.: 2 žlábk. rýhy a nízká drobná žlábk. vlnovka mezi nimi; 1 o. s., p. o. III, orn.: hřeben. pás — vyšší volná 3ř. vlnovka; 6 o. s. s profily blízkými k VII, orn. horiz. rýhovaním, 1 z nich i 3ř. vlnovka — horiz. rýhy; 3 s. orn.: řídké horiz. žlábk. — plast. žebérko šikmo přesekávané; 2 zlomky den s plast. značkami: 1 kruh s vepsaným křížem, 2. dvě soustředné kružnice s vepsaným křížem. Muz. Lit., č. 5755—5768. Obr. 24 : 3, 4; 40 : 4, 5, 8.

9. Svatojiřská ul., bez údajů. Fragment pozdně hrad. situlovité nádoby, orn.: pás rýh a mezi nimi řádek šikmých záseků. Muz. Lit., č. 5677.

10. Dómská ul., bez údajů. 2 s. orn.: 1. 4ř. vlnovka, 2. 2 rýhy a přesně 1ř. vlnovka. Muz. Lit., č. 5302—5303.

11. Ulice Horní Dubina. Při kladení vodovodu v r. 1902 nalezeny 3 hrad. střepy:

1 o. s., p. o. II, orn.: 4ř. hřeben. pás — 4ř. vlnovka; 1 o. s., p. o. V, orn.: 1ř. vlnovka — rýha; 1 s. orn.: 4 rýhy — 1ř. vlnovka — rýha. Muz. Lit., č. 6973—6975. — Kdesi v těchto místech pozoroval již *Foedisich* při výkopu sklepa na jedné zahradě tři kulturní vrstvy s četnými nálezy (nezjištěno).

Lit.: *J. Foedisich*, MCC XIX 152; *F. Hantschel* 1897, 35.

B. Území Starého města

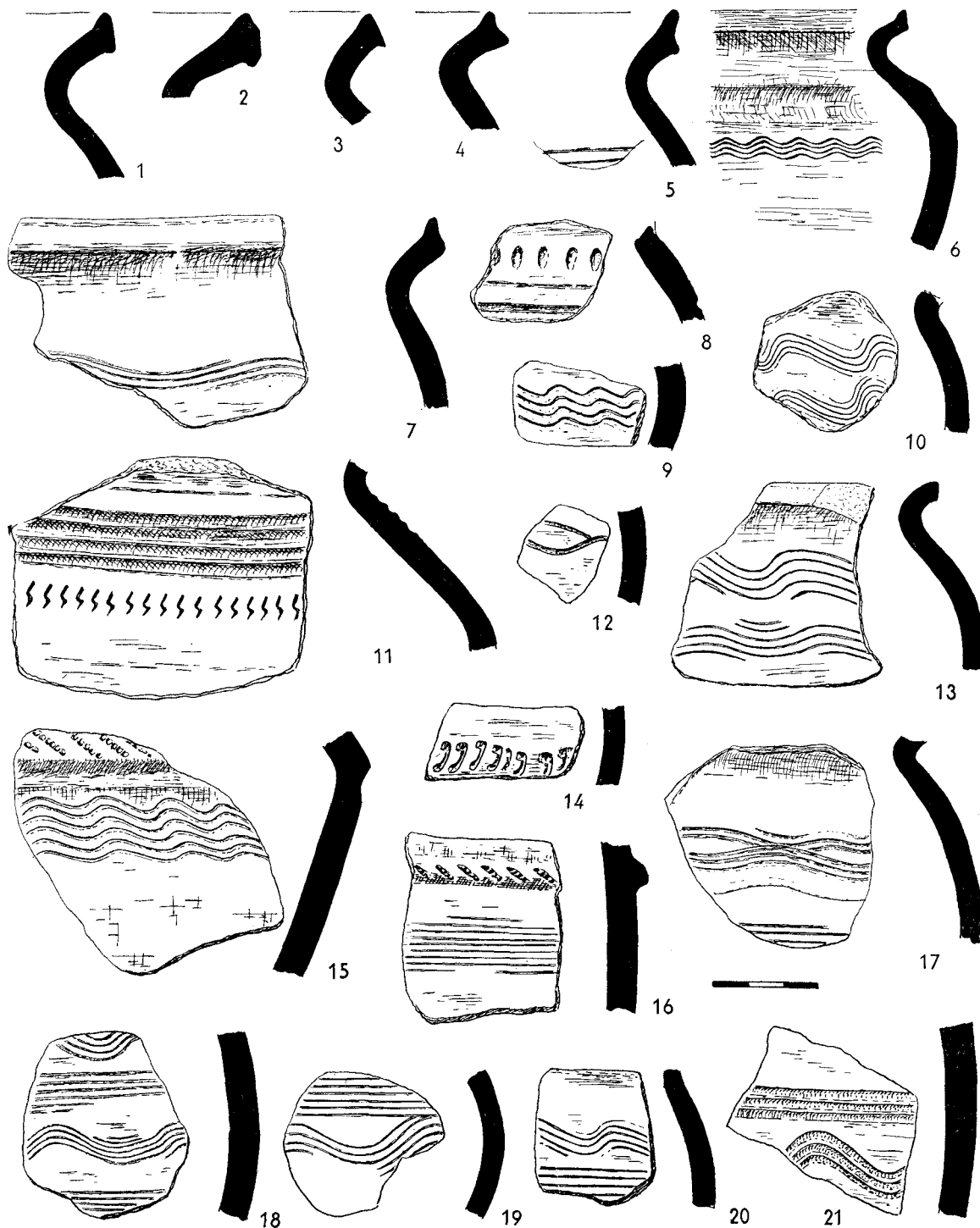
12. Michalská ul., bez údajů. Pozdně hrad. o. s., muz. Lit., č. 5953.

13. Mírové náměstí. V květnu 1942 nal. při hloubení průkopu pro kabel střepy převahou mladohrad. rázu:

1 o. s., p. o. III, orn.: hřeben. pás; 1 o. s., p. o. IV, volná čtyřřádková vlnovka; 4 o. s., p. o. VII, z nich 2 orn. volnými 4—5ř. vlnovkami; 1 s. orn.: 4ř. vlnovka vlevo skloněná; 3 s. orn.: volné hřeben. vlnovky; 1 s. s hřeben. pásem a 1 s. se žlábk. vlnovkou. Muz. Lit., č. 1520—1532. — Mírové nám. č. 20, v r. 1909 bez údajů: pozdně hrad. střep, muz. Lit., č. 5837.

14. Mezi Máchovými schody a býv. úřadovnou starosty, v místě býv. jatek nalezen v r. 1928 bez bližších údajů větší počet pozdně hrad. střepů, z nichž se uchovalo na 60 výraznějších střepů:

28 o. s., p. o. VII a vyspělejší; fragment misky s prohnutým rozevř. hrdlem a kónickým tělem, esovitěho profilu; střep z láhve s úzkým hrdlem, p. o. VII, na podhrdlí zachov. horiz. rýha; 13 s. i větších fragmentů zásobnic obvyklého typu, na okrajové plošce vlnovka, šikmé či oboustranné záseky. Výzdoba uvedených střepů je složena výhradně z horizontálních žlábkových rýh či volných jednoduchých vlnovek, na 3 střepech šikmo přesekávaná žebra. — 4 zlomky den plochých, konkávních i s okraj. lištou, s částmi plast. značek, z nichž jen 1 čitelná: kruh s vepsaným křížem a se dvěma paprsky, půlicími dva sousední úhly kříže navíc. Muz. Lit., č. 5769—5836. Obr. 24 : 5.

Obr. 56. Levousy, hradiště (sběr).

15. Býv. Obecní dům (dnes „Černý orl“) na Mírovém náměstí. Při zavádění kanalisace v r. 1918 nalezena hradištní keramika:

1 o. s., p. o. VII, orn.: 7ř. drobná vlnovka; 1 s.: slabě zvlněný hřeben. pás — pás šikmých hřeben. vpichů; 1 s.: 2 7ř. drobné vlnovky; 1 s.: nepravidelné hřeben. vlnovky. — Pozdně hrad. keramika: 1 o. s. a 2 s. z výdutí. Muz. Lit., č. 5988—5994. Obr. 44 : 1—9.

16. Jesuitská ul. Na místě býv. gymnasia (č. 2) porušen 25. VI. 1957 hradištní hrob, v jehož záspyu střepy mladohrad. rázu (srv. soupis pohřebišť).

Z vrstvy nad hrobem získáno na 90 výrazných střepech pozdně hradištních a několik vyspěle středověkých. Mezi pozdně hrad. ker. i střepy z typických zásobnic, ze zlomků den je na jednom část plast. kružnice. Výzdoba sestavena pouze z horiz. žlábkových rýh a volných jednoduchých vlnovek. Muz. Lit., č. 5348—5438. Obr. 24 : 10; 44 : 10—14.

Ve dvoře domu č. 5 nalezeno 27. IV. 1959 ve hl. 150 cm celkem 23 výrazných pozdně hrad. střepech, mezi nimi i 4 s. se šikmo přesekávanými žebry. Muz. Lit., č. 5447—5469.

Ve dvoře domu č. 6 nalezeny za těchže okolností:

1 hrad. s. s plochým žebrem se šikmými hřeben. vpichy na výrazné výdutí, na plecích nejméně 4 protisměr. pásy hřeben. vpichů; 5 s. pozdně hradištních. Muz. Lit., č. 5470—5475.

V domě č. 8 nalezeno v červenci 1957 při hloubení jámy pro vyztužení základu ve hl. asi 60 cm na 35 pozdně hrad. střepech, mezi nimi fragment dna s částí plast. kružnice. Muz. Lit., č. 5476—5508. Obr. 24: 11.

17. Kostelní náměstí. Při kladení vodovodu v r. 1902 nalezeny 2 s. mladohrad. rázu: 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 volné hřeben. vlnovky; 1 o. s., p. o. VII, na plecích 5 × obtočená žlábk. rýha. Muz. Lit., č. 5946, 5980.

U věže kostela Všech svatých nal. ve hl. 2 m: 1 o. s. starohrad. rázu, p. o. I, orn.: 3 protisměr. pásy hřeben. vpichů. Muz. Lit., č. 6003. — U vchodu do kostela z Dlouhé ul. nal. v r. 1919 ve hl. 1 m vedle lidských kostí i 2 hrad. střepy: 1 o. s. ze zatažené misky, s okrajem šikmo dovnitř seříznutým a oboustranně slabě rozšířeným, při okraji drobná lř. vlnovka. 1 s. orn.: 3 sbíhající se pásy z hřeben vpichů — 2 horiz. rýhy. Muz. Lit., č. 5951—5952. Obr. 44 : 1—4.

18. Dlouhá ul., býv. hotel „Červený jelen“. V listopadu 1904 nal. vedle kostr. hrobů (srv. soupis pohřebišť) i střepy: 1 o. s., p. o. II, orn.: volná hřeben. vlnovka mezi hřeben. pásy; 1 s. pozdně hrad. Muz. Lit., č. 5959, sb. *Ankert*, č. 454. Obr. 44: 5.

19. Kapucínská ul., bez údajů. Část spodku hrad. či pozdně hrad. nádoby s plochým dnem s okrajovou lištou, uprostřed s částí plast. značky ve tvaru svastiky. Muz. Lit., č. 5947. Obr. 24: 7.

20. Kapucínské nám., kino Beseda (býv. České kino). V r. 1931 předán *J. Kernovi* bez bližších údajů soubor čítající na 100 výrazných pozdně hrad. střepech, z nich 64 o. s. z hrnc. nádob, 1 s. z širší lahovitě nádoby, 3 o. s. z typic. zásobnic, zbýv. střepy z výdutí a den. Výzdoba složena pouze ze žlábk. rýh. a jednoduchých vlnovek. Na 1 plochém dně plast. kruh s vepsaným křížem, Ø 35 mm, na jiném otisk dřevěné podložky a část dvou plast. soustředných kružnic. Muz. Lit., č. 5838—5945. Obr. 24: 8, 9.

21. Okolí býv. Kocandy, bez údajů. Pozdně hrad. střepech, muz. Lit., č. 5958.

22. Zítkova ul., bez údajů. 3 pozdně hrad. o. s. (1 ze zásobnice). Muz. Lit., č. 5954—5956.

23. Novobranská ul., bez údajů. Pozdně hrad. o. s., muz. Lit., č. 5995.

24. Posádkové velitelství na rohu ul. Na valech a 5. května. Při stavbě budovy v r. 1906 nalezeny údajně ve hl. 4 m nádobka a střepy.

Hradištní k.: širší hrncovitá nádobka s olámaným okrajem, orn.: 2 hřeben. pásy a 4ř. volná vlnovka mezi nimi; na plochém dně s okraj. lištou plast. značka ve tvaru maltézského kříže, zachov. v. 9 cm. 2 o. s., p. o. II, orn.: 1. 3 trojřádk. vlnovky vlevo skloněné, 2. hřeben. pás — 5ř. vlnovka. Střepy z výdutí zdobené: 1. 2 drobné, vlevo skloněné 4ř. vlnovky — hřeben. pás; 2. 2 hřeben. vlnovky; 3—4. hřeben. vlnovka — hřeben. pás; 5. hřeben. pás; 6. 3ř. hřeben. pás a od něho dolů spuštěné krátké 3ř. pásky. — Pozdně hrad. střepy: 5 o. s., 5 s. z výdutí. Muz. Lit., č. 4264, 6004—6021. Obr. 24 : 14; 45 : 1—6.

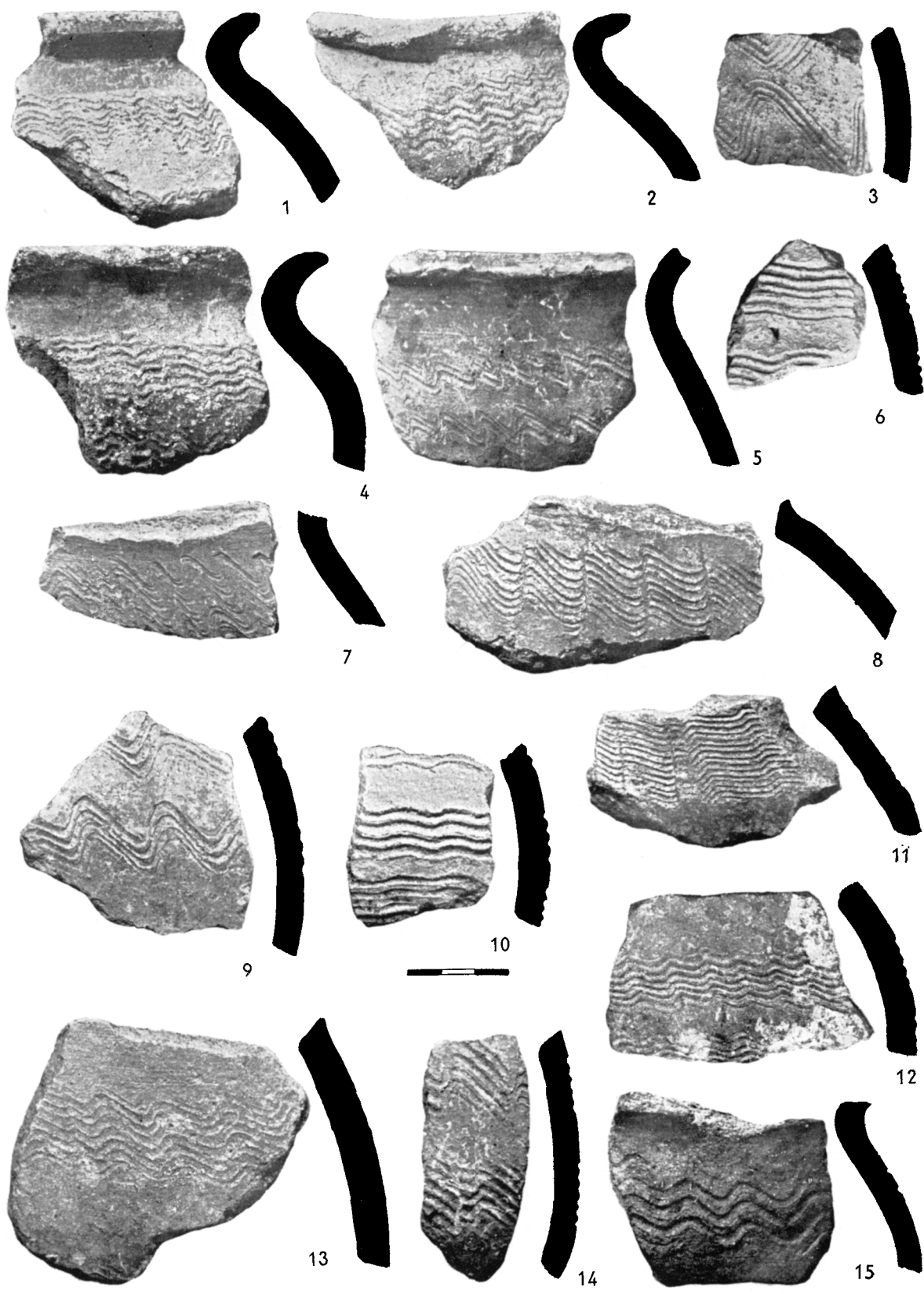
25. Městský pivovar. V r. 1929 odtud získal *J. Kern* bez údajů 23 pozdně hrad. střepech, z nich 10 o. s. (1 o. s. ze zásobnice); orn. složen ze žlábkových rýh a volných lř vlnovek, na 1 s. plast. žebro. Muz. Lit., č. 5961—5978, 5980—5984.

C. Předměstí Dubina mezi Dómským a městským pahorkem

26. Dům na rohu Jarošovy ul. a Máchových schodů „Bei der Mühle“. Hradištní střepech z výdutě, orn.: pás šikmých hřeben. vpichů — volná 2ř. vlnovka — hřeben. pás; 2 s. pozdně hradištní. Muz. Lit., neinv.

D. Předměstí Rybáře mezi Dómským pahorkem a Labem

27. Při stavbě železniční tratě nalezen za nezn. okolností střepechový materiál. 2 s., z nichž 1 zdoben drobnou 8ř. vlnovkou, druhý volnou 3ř. vlnovkou, mají starší ráz, zbývající jsou pozdně hradištní, z nichž 3 o. s. zásobnic s okrajem šikmo přesekávaným. Muz. Lit., č. 6067—6095.

Obr. 57. Tříkřížový vrch, k. o. Libochovany (sběr).

28. „Petrazi” — zřejmě Petraziho usedlost v prostoru býv. Dobyččího trhu v Pobřežní ul. V květnu 1929 předány *J. Kernovi* 4 pozdně hrad. střepy, z nichž 1 z typic. zásobnice. Muz. Lit., č. 6061—6064.

E. *Návrší na jz. okraji města mezi Švermovou (býv. Labskozámeckou) ul. a železniční tratí Ústí n. Lab.* — *Lysá*

29. V zásypu kostr. hrobu, odkrytého u sv. nároží hlavní budovy n. p. Mrazírny, nalezeno 8 mladohrad. střepů a úlomek žernovu (srv. soupis pohřebišť).

F. *Předměstí Voldána severozápadně od Dómského pahorku*

30. Zahrada pí Kumpfové (kat. č. 1294) na rohu ul. Čs. armády a Stránského. Současně s kostrovým pohřebišťem (srv. soupis pohřebišť) byly zde i v okolí porušovány na poč. 20. století sídlištní objekty. Nálezy z nich získávali do svých sbírek *H. Ankert*, *J. Kern* a *F. Mittelbach*. Jde většinou o materiál bez bližších údajů, pouze ze sb. *J. Kerna* je v muzeu obsah pěti jam, střepy z jam I, II a III však byly pomíchány. Tři pozdně hrad. nádoby zachovány celé:

1. Láhev s oble dvojkónickým tělem, okraj olámaný, na plecích 9× šroubovitě obtočena žlábk. rýha, pod okrajem provrtán otvor, d. ploché, p. tmavošedý, zachov. v. 13 cm (obr. 47 : 2); 2. láhev s širším baňatým tělem, okraj prohýbaný, na plecích 4 žlábk. vlnovky, d. zatažené, p. bělošedý až oranžový, slabě slídnatý, v. 12,2 cm (obr. 47 : 3); 3. miniaturní hrnc. nádobka s profilovaným okrajem, orn.: 3 jednoduché vlnovky, d. ploché, p. šedý, na hor. části obtáčený, v. 7,3 cm. — Také střepový materiál je výhradně pozdně hradištní. Vedle dominujících hrnc. nádob (78 o. s.) jsou zde opět výrazné zásobnice obvyklého typu (9 o. s.) a méně časté miskovité hrnky esovitého profilu (5 o. s.); 1 s. je z mísy kónického tvaru, zdobené jednoduchými vlnovkami, 1 s. z hluboce rýhovaného hrdla láhve. Výzdoba sestavena z vodorovných rýh či úzkých žlábků, jednoduchých vlnovek, řádků šikmých záseků, nečetná jsou plast. žebra obvykle přesekávaná. Jen jediný střep má výzdobu provedenu ještě hřebenem (hřeben. pás — hřeben. vlnovka nejméně čtyřřádková). Na 5 zlomcích den jsou zachovány plast. značky: 1. fragment miniaturního hrnečku s profilovaným okrajem, na výdutí nepravidelný řádek vpichů, na plochem dně s obvod. lištou (Ø 7 cm) kříž přes celé dno s menším kruhem o Ø 2,5 cm; 2. uprostřed plochého dna kruh Ø 3,5 cm s jedenáctipaprskovitou hvězdicí; 3—4. zlomky s částí plast. kružnice; 5. část nezřetel. značky, snad svastiky či kříže s trojúhelník. rameny. Muz. Lit., č. 4245, 4608, 6116—6257. Obr. č. 24 : 6, 12, 13, 17; 46; 47; 48.

31. Ulice Čs. armády, novostavby na kat. č. 677/1—2. Při zástavbě na podzim a v zimě 1963 pozorována na profilu základové jámy sytě hnědá kulturní vrstva, z níž sebrány střepy z pozdně hrad. hrncovitých nádob a zásobnic. Muz. Lit., č. 6260—6302.

G. *Okolí hřbitova a Habelovy cihelny na záp. okraji města*

32. Hřbitovní ul. č. 13. V květnu 1928 odtud získal *J. Kern*: 2 s. s orn. ještě hradišt. rázu — s vyššími hřeben. vlnovkami, zbývající ker. je pozdněhradištní (16 o. s., 9 zdob. střepů z výdutí). 2 zlomky z den s plast. značkami: 1. kruh o Ø 3 cm přetátý přímkou, 2. část kříže vepsaného do kruhu o Ø asi 3 cm. Muz. Lit., č. 6025—6059. Obr. 24: 15, 16.

33. Při stavbě tratě poblíže Habelovy cihelny, u cesty vedoucí ku hřbitovu, kde byly zachyceny i kostr. hroby, nalezen 23. I. 1898 bez údajů: fragment hrnc. nádoby, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi volná 3ř. vlnovka, p. hnědavý, na hor. části obtáčený, muz. Lit., č. 6060. Obr. 45: 7.

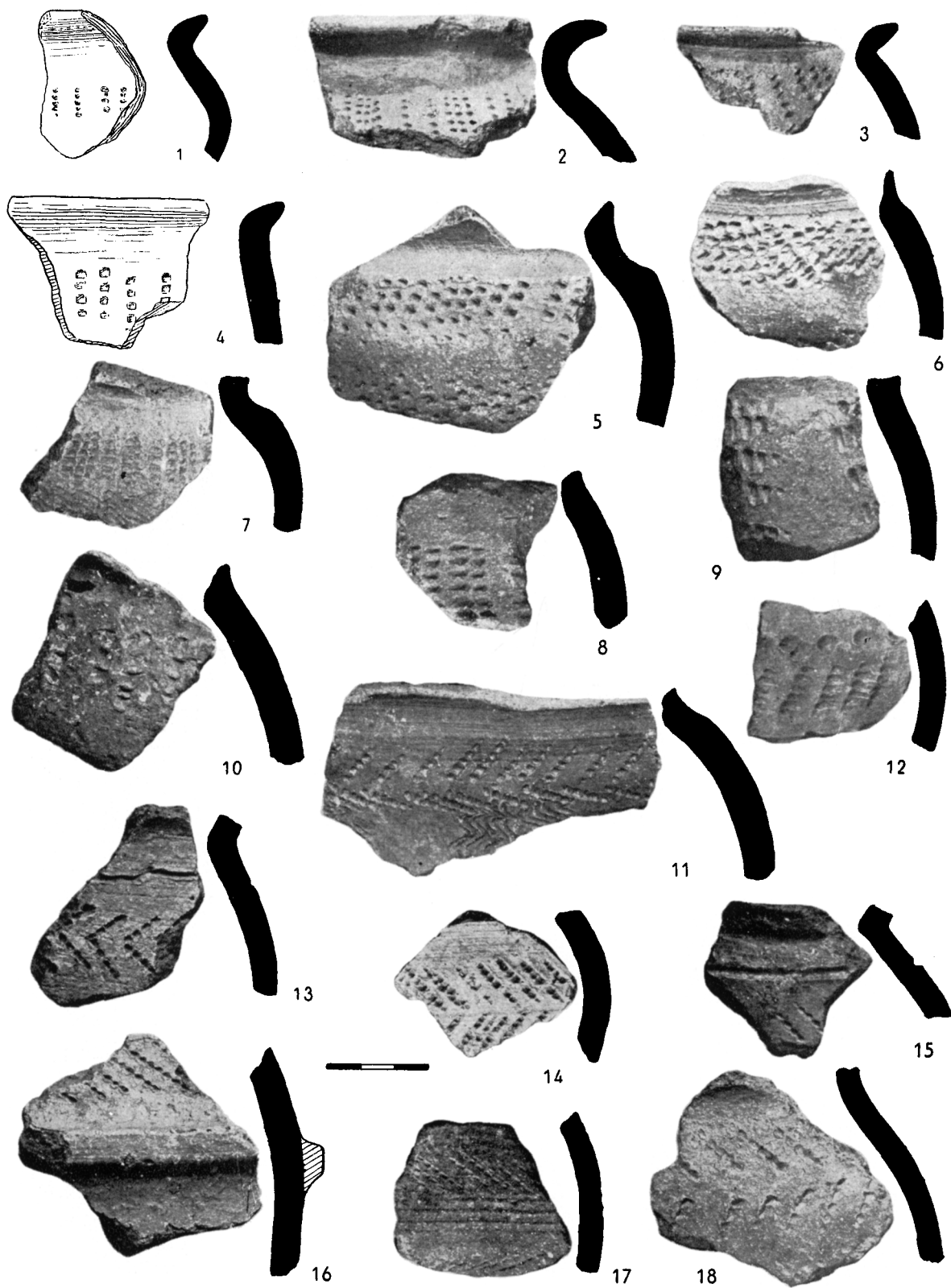
H. *Cihelny na severozápadním okraji města*

34. Akciová cihelna, bez údajů. Střep z výdutě hrnc. nádoby, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi drobnější 5ř. vlnovka. Další střep patrně pozdněhradištní. Muz. Lit., č. 6110—6111.

35. Lopatova cihelna při Kamýčké ul. V r. 1877 nalezeny 3 hradištní o. s.: 1. p. o. I, orn.: 3 čtyř- až pětiřádkové vlevo skloněné vlnovky; 2. p. o. II, orn.: hřeben. pás — 8ř. půlobloučkovitá vlnovka — hřeben. pás; 3. p. o. I, orn.: rýha — 2 jednoduché drobné vlnovky — rýha. Muz. Lit., č. 6970—6972.

CH. *Předměstí Žásada*

36. Křížová ul. Při kopání základů v „Maierhof” nal. 7 pozdněhrad. střepů (4 o. s.). Muz. Lit., č. 5996—6002.

Obr. 58. Tříkřížový vrch, k. o. Libochovany (sběr).

37. Zahradka býv. reálky. Při stavbě vodní nádrže nal. 2 hradišt. střepy, orn.: 1. hřeben. pás, 2. dva hřeben. pásy a 4ř. vlnovka mezi nimi a 7 střepů pozdně hradištních (2 o. s.). Muz. Lit., neinv.

I. *Dominikánský pahorek severozápadně od Starého města*

38. Při stavbě školy (dnes škola B. Němcové) v r. 1905 nalezeny na hřišti 2 mladohradištní okrajové střepy: 1. p. o. VII, orn.: 2 čtyřřádkové volné vlnovky; 2. p. o. I, výduť oble lomená, orn.: 3 drobné jednoduché vlnovky. Muz. Lit., č. 6022—6023. Obr. 45: 8—10.

J. *Návrší „Božka“ na východním okraji města*

39. Ulice Rudé armády (býv. Ferdinandova) nad býv. Kocandou. Při kladení vodovodu v r. 1902 nal. střepy z výdutě pozdně hrad. zásobnice, orn. rýhou a nízkou vlnovkou. Muz. Lit., č. 6984.

40. Lopatova cihelna „Na Božce“. Střep z výdutě pozdně hrad. zásobnice. Muz. Lit., č. 6115.

41. „Šance“. Při zakládání vinice nalezeny 3 pozdněhrad. střepy. Muz. Lit., č. 6112—6114.

42. „Božka“, bez bližších údajů. 2 hrad. střepy orn.: 1. 6ř. strmá, vlevo skloněná vlnovka; 2. 2 6ř. strmé, vlevo skloněné vlnovky a hřeben. pás. Dále 7 pozdněhrad. střepů (3 o. s.). Muz. Lit., č. 6988—6997.

34. *Lovosice*

A. *Střed města u kostela sv. Václava*

1. U fary nalezeny v odpadkové jámě 2 o. s. starohradištní: 1. p. o. I, orn.: 5ř. hřeben. pás — 5ř. šikmo tažené krátké hřeben. pásy kosočtvercového tvaru — 5ř. hřeben. pás; 2. 6ř. hřeben. pás mezerovitě tažený — hřeben. pás. Muz. Lit., č. 6968—69. Obr. 49: 8.

2. V nádvoří zámku a pivovaru byla v r. 1952 při stavebních úpravách u východního křídla budovy ve hl. asi 130 cm (pod novodobou navážkou) prokopána sídl. vrstva, obsahující hradištní střepy „velmi starobylého charakteru“.

Lit.: *Ľ. Kudrnáč*, práva čj. 262/52 v archivu AÚ ČSAV.

B. *Severozápadní část města mezi Ústeckou ul. a okrajem sprašové terasy na levém břehu Labe*

Nálezy odtud získávali v letech 1931—1937 do své sbírky *G. Just* a *O. Tschakert*. Získávali je při novostavbě v Resselově ul. čp. 2, při úpravách Resselovy a Ústecké ul., při okraji terasy („Elbabfall“), proti ústí Nábřežní ul. a na dalších polohách blíže nelokalizovaných. Jde vesměs o keramiku bez bližších nálezových okolností.

3. Novostavba p. Kunzeho v Resselově ul. čp. 2. Keramika starohradištního rázu. Materiál slabě slídnatý, na okrajích většinou dobře patrné stopy obtáčení.

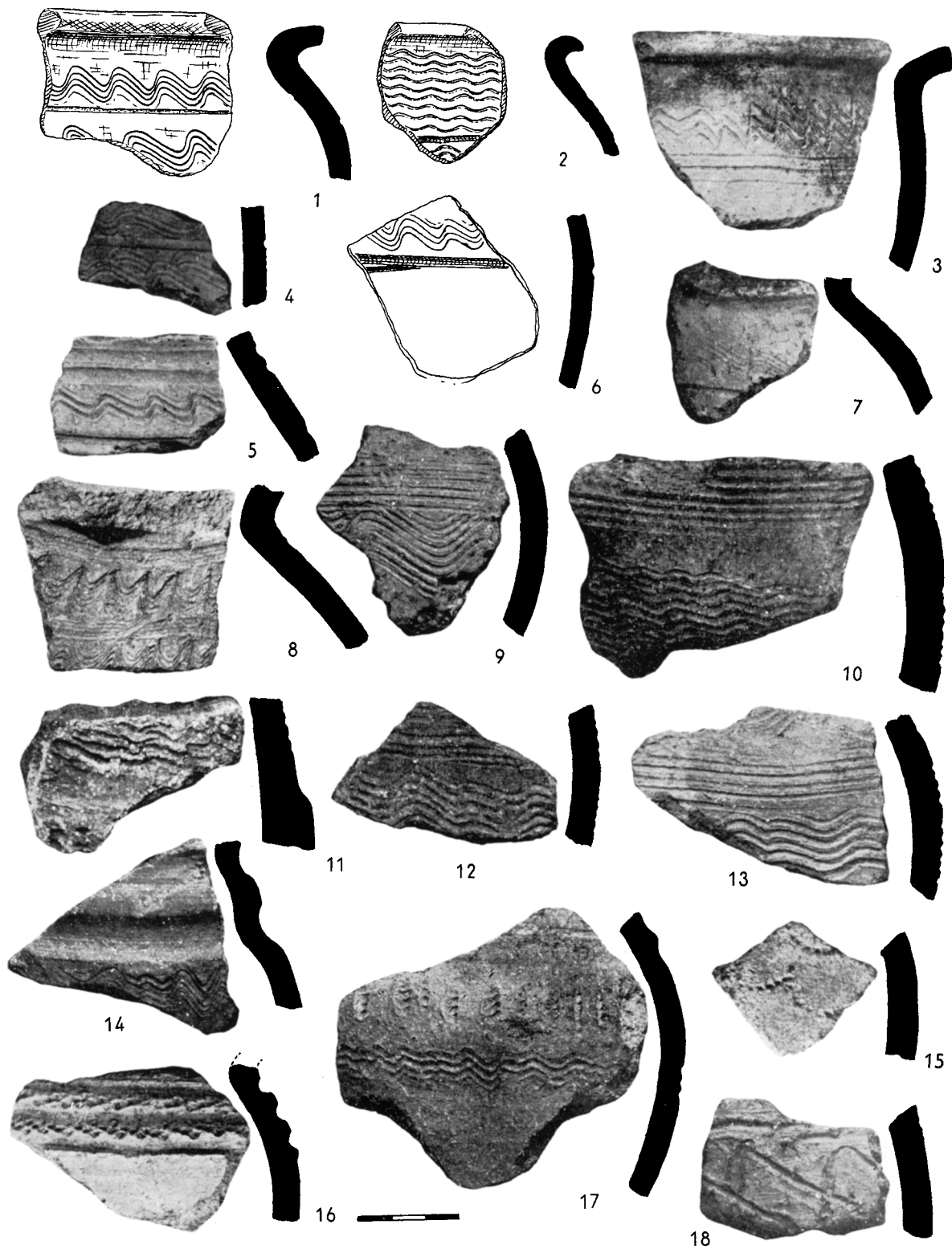
9 o. s., p. o. I, z nich 8 orn.: 1.—3. pásy drobných hřeben. vlnovek; 4. hřeben. klikatková vlnovka; 5.—6. hřeben. vlnovky oddělované mělkými horiz. žlábkami; 7. pás šikmých hřeben. vpichů — horiz. rýha; 8. hřeben. pás; dále 3 s. z plecí orn.: 1. 3 4ř. vlnovky místy až půlobloučkovitého tvaru — 4ř. hřeben. pás; 2.—3. hřeben. vlnovka. Muz. Lit., č. 6844—6859.

4. *Úprava Resselovy ul. Hradištní keramika většinou starohrad. rázu.*

Okrajové střepy: 7 o. s., p. o. I, orn.: 1. 2 5ř. vlnovky; 2. 3 5ř. vlnovky; 3. 3ř. hřeben. pás — 4 3ř. vlnovky; 4. 3ř. hřeben. pás — 2 3ř. vlnovky; 5.—6. 2 hřeben. pásy a mezi nimi hřeben. vlnovka; 7. nezdobený. 1 o. s., p. o. II, orn.: 4ř. hřeben. pás — 2 4ř. velmi nízké vlnovky. 2 o. s., p. o. VI, orn.: 1. hřeben. vlnovka, 2. horiz. žlábek — pás šikmých hřeben. vpichů. 3 orn. střepy z výdutí: 1. pás šikmých hřeben. vpichů — hřeben. klikatka; 2. hřeben. vlnovka — hřeben. pás; 3. hřeben. pásy střídané 3ř. vlnovkami. — Keramika pozdně hradištní: 16 o. s., p. o. zčásti VII, zčásti vyspělejší, 15 zdobených s. z výdutí, 5 o. s. z typic. zásobnic. Muz. Lit., č. 6861 — 6909. Obr. 49 : 1—7, 9—12; 50 : 4, 5.

5. *Proti Nábřežní ul.:*

3 fragmenty z hrnc. nádob starohradištního rázu, p. o. I, orn.: 1. 3 5ř. vlnovky proložené 2 hřeben. pásy; 2—3. 4ř. vlnovka — hřeben. pás (oba patrně z téže nádoby). Muz. Lit., č. 6910—6912.

Obr. 59. Tříkřížový vrch, k. o. Libochovany (sběr).

6. Ústecká ul.

Dne 28. V. 1932 nalezena na stavbě Pai—Spitz masivní nádoba blízka pražskému typu, vejčitého těla se svislým okrajem, d. zesílené s náběhem na nožkovité odsazení, p. nerovný se stopami svislého hlazení, sv. hnědý až šedý, část okraje a výdutě doplněna, v. 21 cm, muz. Lit., sb. J—T.

Bez údajů. Hradištní stěp z podhrdlí, orn. vysokou ostrou 3ř. vlnkou a 2 rýhami pod ní. Muz. Lit., č. 6913.

7. Vodovodní průkop v zahradě Galinovského a u domu p. Koblitschka.

Hradištní ker.: 1 o. s., p. o. I, orn.: 3ř. vlnovka — hřeben. pás; 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 volné, nízké, 5ř. vlnovky; 1 s. z výdutě, orn.: 3 hřeben. vlnovky nepravidelné. Muz. Lit., č. 6914—6916.

8. Obchodní sklad p. Zobala. Hradištní o. s., p. o. II, orn.: hřeben. pás — 4ř. vlnovka. Muz. Lit., č. 6917.

9. Svah k Labi, „Finger“ (jméno majitele pozemku?). Starohradištní střepy z této polohy mají dvojí označení: „vrstva nad hrobem“ a „hrob“.

„Vrstva nad hrobem“. 2 o. s., p. o. II, bez zachov. orn.; 1 s. z výdutě, orn.: 2 9ř. vlnovky, oddělené horiz. rýhou.

„Hrob“. 1. fragmenty velké hrnc. nádoby (∅ ústí asi 36 cm) s krátkým, silně vyhnutým okrajem, p. o. I, výduť oble lomená, orn. jen na plecích: 3 7ř. vlnovky a mezi nimi úzké horiz. žlábk. — 2. fragmenty velké hrnc. nádoby (∅ ústí asi 24 cm) s okrajem mírně rozevřeným, p. o. I, orn. jen na plecích: 3 6ř. vlnovky vlevo skloněné a pod nimi horiz. hřeben. pás. — 3. Fragmenty velké hrnc. nádoby (∅ ústí asi 30 cm) s krátkým rozevřeným okrajem, p. o. II, výduť oble lomená, orn. jen na plecích: 3 7ř. vlnovky. — Další střepy (20 s. zdobených a krabice s. nezdobených) pochází z velké části z předchozích tří nádob, několik střepů s hřeben. vlnovkami je patrně z nádob jiných. Muz. Lit., č. 6918—6933. Obr. 50 : 1—3.

10. Bez údajů. Střep s výzdobou zabrušanského typu, nalezený *J. Fialou* v r. 1953. Muz. Teplice, neinv.

Lit.: *Ž. Váňa* 1961, 474.

35. Lukov

„Zahrada G. V. Hellera, větší sídliště porušené při zakládání chmelnice“, sběr *J. Kerna*. Hradištní ker.: 2 s. z výdutí, orn. hřeben. vlnovkami a pásy. — Pozdně hrad. ker.: 1 o. s., orn.: 2ř. vlnovka; 1 s. z hrdla zásobnice s plochým, dovnitř rozšířeným okrajem, orn. na spod. části hrdla řádkem šikmých záseků; 2 s. z výdutě zásobnic orn. slabě zvlněnými žlábk. Muz. Lit., č. 7002—7.

36. Martiněves

Spolu s materiálem z obsahu řívnáčské jámy, prokopané v r. 1960 na vých. okraji obce předány do muzea i 3 pozdně hrad. střepy nalezené na území obce, snad v místech uvedené jámy: fragment hrdla zásobnice obvyk. typu, orn. na těle žlábk. vlnovkou. Dále střep z výdutě zásobnice, orn. řídkými žlábk. vlnovkami a 1 s. nevýrazný. Muz. Lit., č. 3398—3400.

37. Mlékojedy

A. Na poli kat. č. 74, kde odkryto hrad. pohřebiště (srv. soupis), nacházeny roztroušeně i ml.-pozdně hrad. střepy.

Okrajové střepy: 1 o. s., p. o. VI, orn.: 5ř. vlnovka; 1 o. s., p. o. VII, orn.: 2 řádky svislých oválných vrypů; 2 s. pozdně hradištní. — Zdobené střepy z výdutí: 1 s. horiz. žlábkovaný, 1 s. orn.: 2 7ř. volné vlnovky, 1 s. orn.: 7ř. volná vlnovka a hřeben. pás. Střepy z pozdně hrad. zásobnic: 1 o. s. obvyklého typu; 1 o. s. s okrajem dovnitř jen slabě rozšířeným a šikmo přesekávaným, na podhrdlí: 1ř. vlnovka — šikmo přesekávané žebro — pás šikmých záseků — volná 1ř. vlnovka — šikmo přesekávané žebro (tvar poněkud odchylný od obvyklého typu pozdně hrad. zásobnic na Litoměřicku). Muz. Lit., neinv. (sběr *J. Kerna*).

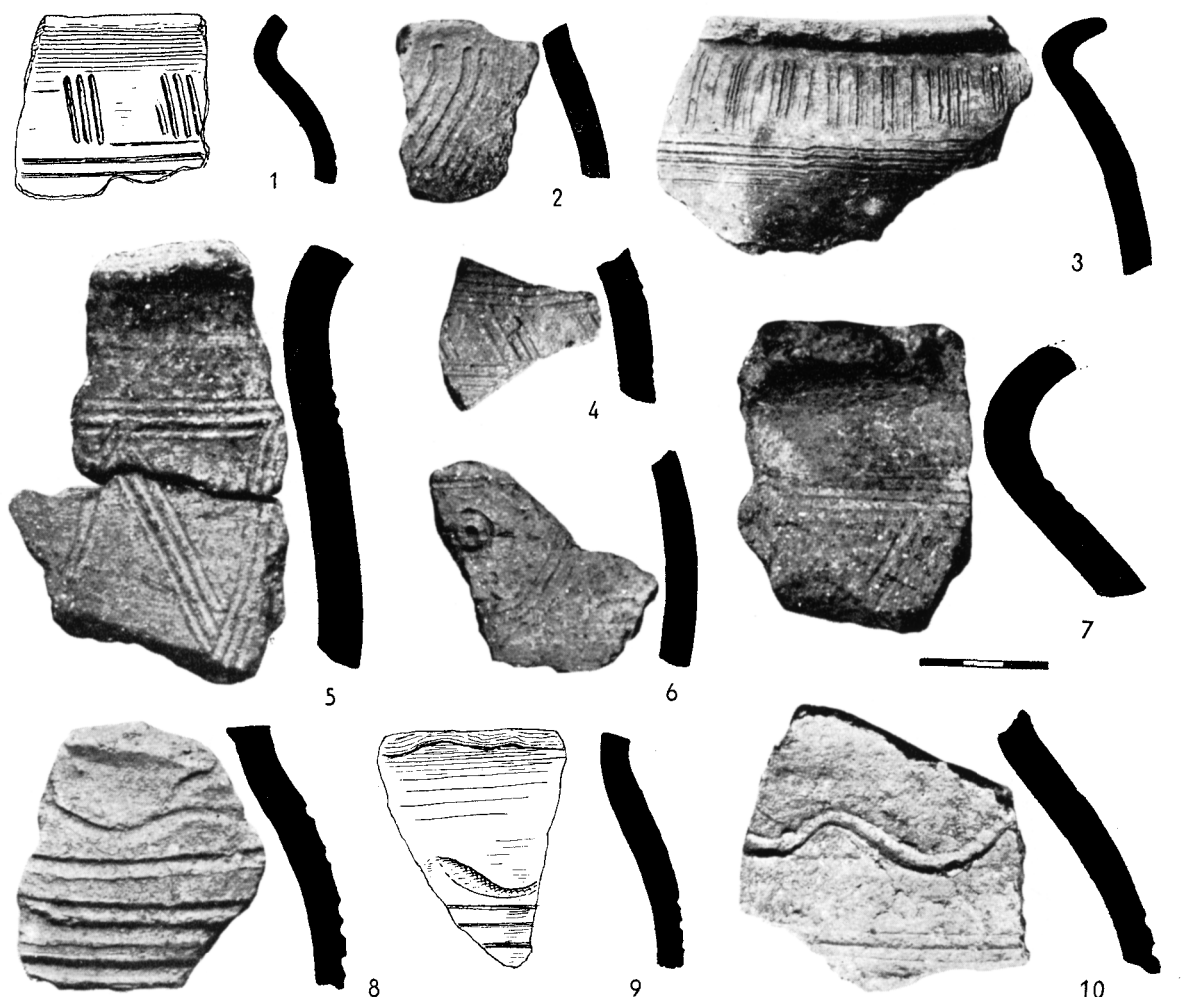
B. Mlado-až pozdně hradištní střepový materiál byl ojedinele nalézán i v prostoru pískoven mezi Mlékojedy a Žeticemi. Muz. Lit., neinv. (sběry *J. Kerna*).

C. Další pozdně hrad. střepy (mimo jiné i ze zásobnic obvyklého typu) jsou uloženy v muzeu pouze s označením „Mlékojedy—východ“ (sběry *J. Kerna* a *H. Ankerta*). Muz. Lit., neinv.

38. Nušičky

Mezi obcí a břehem Labe, poblíž přívozu, porušená kotlovitá jáma. Z jejího obsahu předal *J. Gruncl* do muzea porfýrové drtidlo a starohradištní střepy:

8 o. s., p. o. I a II, orn.: hřebenové pásy střídané s 5- i více řádkovými vlnovkami strmé i volné formy; 1 o. s. nádoby kónického tvaru, p. o. I, nezdobené. Střepy z výdutí orn.: 1. hřeben. pás — klikatka z hřeben. vpichů — hřeben. vlnovka; 2. klikatka z hřeben. linií — hřeben. pás; 3.—5. hřeben. pás — hřeben. vlnovka; 6. hřeben. pás — 2 7ř. vlnovky; 7. 2 hřeben. vlnovky; 8. hřeben. pás. Dvě plochá dna opatřená uprostřed kruhovitými důlky. Muz. Lit., neinv. Obr. 51.

Obr. 60. Hrádek-Tříkřížový vrch (sběr, nerozlišeno, zda Hrádek, či Tříkřížový vrch).

39. *Obora*

Podle zprávy v archívu AÚ ČSAV uloženy v lounském muzeu pod č. 846 střepy z růz. hradištních nádob (nezjištěno).

40. *Peruc*

V místní školní sbírce bez údajů 2 hrad. střepy: 1 o. s., p. o. II, orn.: 2 4ř. vlnovky a mezi nimi hřeben. pás; 1 s. z výdutě, orn.: 6ř. vlnovka.

41. *Píšťany*

Panské pole u Labe, proti Lovosicím. Pozdně hrad. o. s., muz. Lit., neinv. (sběr *J. Kerna*).

42. *Podbradec*

V poloze „Stará ves“ našel *J. Zázvorka* na několika místech hrad. střepy (od kat. č. 86/4 až ku kříži).

Lit.: *J. Zázvorka*, zpráva čj. 5697/48 v archívu AÚ ČSAV.

43. *Podsedice*

Bez údajů. Střep z okraje pozdně hrad. hrnc. nádoby. Muz. Lit., č. T 71.

44. *Pokratice*

Bez údajů. Pozdně hradištní střepy (1 o. s., 2 s. z výdutí). Muz. Lit., neinv.

Lit.: *J. L. Píř*, St. III, 1, 400.

45. Radonice nad Ohří

Bez údajů. „Střepy hradištné v Zemském muzeu od p. Michanedla“ (nezjištěny).
Lit.: *Ľ. L. Píř*, St. III, 1, 401.

46. Radošín

V r. 1963 nalezen přímo v obci fragment hrdla pozdně hrad. zásobnice obvyklého typu, okraj vně hustě šikmo přesekávaný, na podhrdlí žlábk. rýhy. Muz. Budyně, č. 3960.

47. Robeč

Ve dvoře místní Jednoty nalezen v r. 1961 při kopání příkopu fragment pozdně hrad. hrnku, p. o. VII, orn.: 5 × obtočený horiz. žlábek. Muz. Lit., č. 7008.

48. Roudnice nad Labem-Bezděkov

Bez údajů.

Železná kopí s křídélky, jehož štíhlý list má kosočtvercový profil, kónická osmiboká tulej má stěny mělce žlábkované a je opatřena dvěma krátkými, nízko posazenými křídélky; d. 38,5 cm; muz. Lit., sb. Roudnice, neinv., obr. 66 : 17.
Lit.: *L. Niederle*, ŽSS III, 2, 1925, 551, pozn. 7.

49. Sedlec u Třebenic

Bez údajů.

Střep z hrdla a výdutě starohrad. hrnc. nádoby, p. o. I, orn.: 4ř. hřeben. pás — pás šikmých hřeben. vpichů — hřeben. vlnovka — hřeben. pás. Muz. Lit., č. T 68. Obr. 35 : 7.

50. Skalice

A. Území obce, bez údajů. Hradištní ker.: 1 s. z výdutě, orn. 8ř. vlnovkou volnou. Pozdně hradištní ker.: fragment mísovité nádoby, 17 o. s., 9 s. z výdutí, 2 o. s. ze zásobnic obvyk. typu, s okrajem šikmo přesekávaným. Muz. Lit., č. 7042—74 (sběry *E. Gattermanna* a *Ľ. Kerna*).

B. Poloha „Bergwiesen“ severně od obce, v nadmořské výšce téměř 540 m (č. kat. 1253—1273). Na této nevelké spočinkové ploše na svahu Dlouhého vrchu byla ještě v 19. stol. pole, která na poč. tohoto stol. vykoupila lesní správa a přeměnila je zčásti v louky, zčásti v lesní školku. Při hlubokém rigolování nalezen střepový materiál jednak pozdně hradištní (i zlomky typic. zásobnic), jednak vyspěle středověký; dále přesleny, zbytky žel. nože, hřeby, ostruha s kolečkem, podkova, zlomky porfyrových žernovů a část železná lupy kalotovitěho tvaru. Zakresleny i zbytky zdíva, patrně podezdívky dřevěné stavby. Muz. Lit., Sb. *Gattermann*.

Lit.: *Ľ. Kern*, Der Berghof bei Skalitz, Beiträge zur Heimatkunde des Elbetales VI 1944, 128—135.

51. Slavětín

Na záp. straně náměstí, na staveništi domu K. Izery zjištěna odpadková jáma, v jejíž výplni „slovanské střepy s vlnovkou a zlomky časně středověkých nádob“ (nezjištěno).

Lit.: *V. Kučera*, zpráva čj. 3816/40 v archívu AÚ ČSAV.

52. Stradonice u Loun

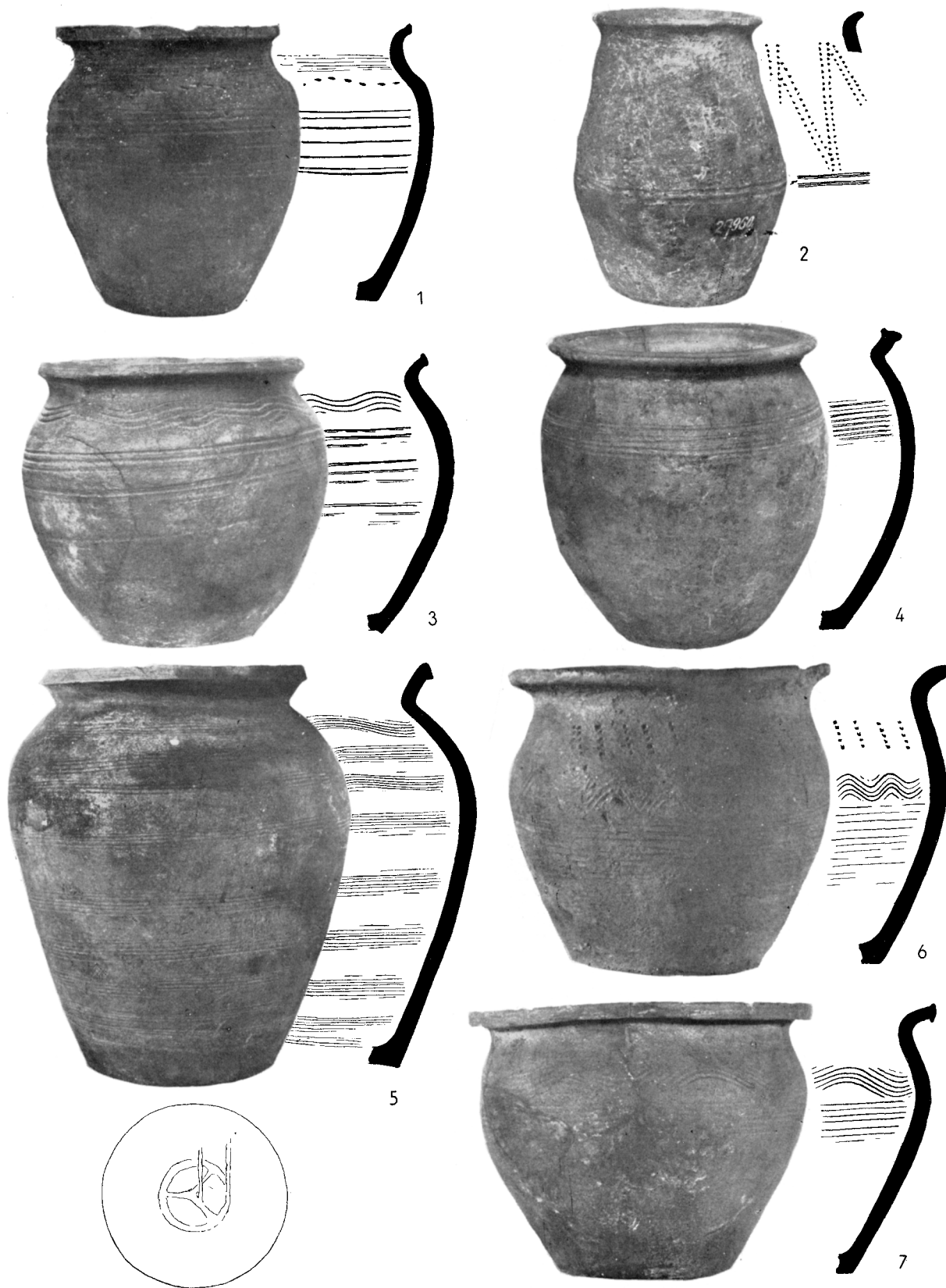
U mlýna našel *L. Šnajdr* hradištní střepy. Další střepový materiál bez bližších údajů se dostal do sbírek p. *Vopršálka* v Peruci, dr. *Kučery*, místní školy a lounského muzea, z toho zjištěno:

1. hrnc. nádoba starohrad. rázu s mírně rozevřeným hrdlem a štíhlým, oble dvojkónickým tělem, p. o. II, orn.: 2 6ř. drobné vlnovky a pod nimi hřeben. pás, d. ploché, p. bez stop obtáčení, v. 20,5 cm (slepena ze střepů a silně doplněna); 2. fragment hrnc. nádoby, p. o. II, tělo situlovité, orn.: pás šikmých hřeben. vpichů — 8ř. vlnovka — 4 hřeben. pásy; 3. střep z výdutě, orn.: pás šikmých hřeben. vpichů — 6ř. vlnovka — 2 překrývající se šestiřádkové vlnovky. Muz. Louny, č. 155, 195, 198.

Lit.: MCC XVI 1890, 110; *Ľ. L. Píř*, St. III, 1, 403; *V. Kučera* 1938, 11; *Ľ. Váňa*, Vznik a počátky Slovanů II 1958, 188, obr. 3 : 2 (nádoba, inv. č. 155).

53. Těchobuzice

Při hloubení studny kdesi v obci nalezeny v r. 1960 středověké střepy a 1 s. pozdně hradištní, p. o. VII, plece horiz. rýhované, muz. Lit., č. H 7033.

Obr. 61. Bohušovice n. Ohří: 1. nal. č. 2; 2, 4, 6, 7. nal. č. 3; 3, 5. nal. č. 1.

54. *Teplá*

Bez údajů. Pozdně hrad. o. s., muz. Lit., č. T 194.

55. *Trávčice*

„Vlčkov“, plochá terasová ostrožna mezi Trávčicemi a Hrdly, či pole v okolí. Při povrchovém sběru v létě 1959 zde našel *J. Jedlička* vedle pravěkých střepů i několik mladohradištních. Při sběrech v l. 1962—1964 jsem zde však žádné hrad. střepe již nenalezl.

Okrajové střepe: 1 o. s., p. o. I, bez zachov. orn.: 1 o. s., p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a 6ř. vlnovka mezi nimi; 1 o. s., p. o. III, orn.: hřeben. pás a pod ním část hřeben. vlnovky; 1 o. s., p. o. VII, orn.: 2 jednoduché vlnovky. Střepe z výdutě orn.: 1. 6ř. vlnovka, 2.—4. hřeben. pásy, 5. 2 širší žlábků a řádek šikmých ovál. záseků mezi nimi. Muz. Lit., č. 3509—3518.

56. *Třebenice*

Bez údajů. Hradištní keramika.

Okrajové střepe: 1 o. s. starohrad. profilu, p. o. I, orn.: 3ř. drobná vlnovka — hřeben. pás; 1 o. s., p. o. I, hrdlo odsazeno schůdkem, pod ním pás šikmých hřeben. vpichů — žlábek — 2 pásy protisměr. hřeben. vpichů. 4 o. s., p. o. II, orn.: 1. 4ř. vlnovka — hřeben. pás, 2. 3ř. vlnovka, 3. rýha — hřeben. vlnovka, 4. 2 mělké široké žlábků a mezi nimi pás svis. V-kolků. 1 o. s., p. o. III, orn.: 5ř. volná vlnovka. 5 o. s., p. o. VII, z nich 1 s. velmi tvrdě vypálený, orn.: hřeben. pás — 6ř. vlnovka, ostatní s výzdobou horiz. rýh a 1ř. vlnovek mají pozdně hrad. ráz. — 7 s. z výdutí, orn.: 1. 5ř. hřeben. pás — klikatka z šikmých hřeben. linií — hřeben. pás, 2. 4ř. hřeben. pás — volná hřeben. vlnovka, 3. 3 pásy protisměr. hřeben. vpichů, 4. pás šikmých hřeben. vpichů — 4ř. vlnovka, 5. pás šikmých hřeben. vpichů mezi 2 hřeben. pásy, 6. nepravidelně rozhozené šikmé vpichy, 7. hřeben. pásy střídané s 4ř. vlnovkami a hřeben. půloblouky (nejisté, zda tento střep staršího rázu je z Třebenic či Kololče). Muz. Lit., sb. T. Obr. 52.

57. *Třebívlice*

Na území obce, na zahradě p. J. Šubrtů nalezeny hradištní střepe, které vlastnil *Fr. Hájek* z Dřemčic čp. 60. Popis několika střepů podal *A. Knor*:

1 s. z hrdla a výdutě hrnc. nádoby, okraj zaoblený, orn.: hřeben. vlnovka — hřeben. pás; část baňatého hrnku s nízkým prohnutým hrdlem a oblým okrajem, orn.: 2 hřeben. pásy táhle zvlhčené a pod nimi nezřetelná klikatkovitá vlnovka; 1 s. z plecí, orn.: pásy vymezené horiz. žlábk. rýhami jsou střídavě hladké či vyplněné drobnými klikatkovit. vlnovkami.

Lit.: *A. Knor*, zpráva čj. 1343/49, v archivu AÚ ČSAV.

58. *Třebušín*

V zahradě za kostelem, v místech příkopu tvrže nal. v r. 1955 pozdně hrad. střepe, z nich 1 s. z hrdla zásobnice obvyk. typu s okrajem šikmo přesekávaným. Muz. Lit., č. H 7036, 7039 až 7048.

59. *Třtěno*

Bez údajů. Pozdně hradištní střep ze spodku hrdla a výdutě, orn. dvojicemi záseků a horiz. rýhováním. Muz. Ohrada, č. 667.

60. *Ústěck*

Při sběrech v zahradách na sev. a již. straně městského pahorku našel *J. Kern*: 1 o. s., p. o. II, orn.: pás ze tří žlábků; 1 s. orn.: žlábek a část hřeben. vlnovky. Muz. Lit., č. 7039—41.

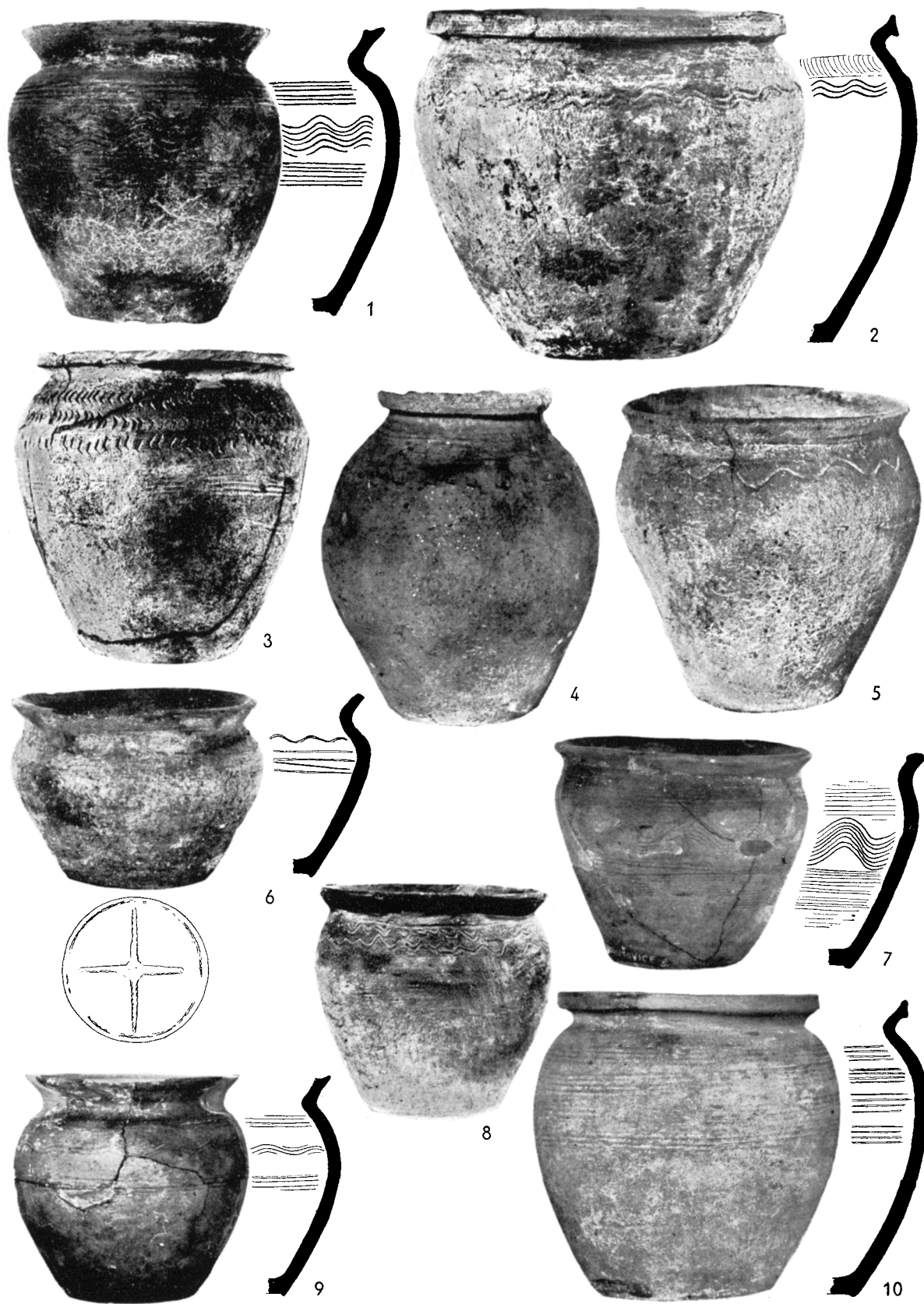
61. *Velešice*

Při stavbě hosp. budov na záp. okraji obce zachyceny někdy koncem 50tých let hradištní objekty, z jejichž obsahu získal p. *Fabián* z Brozan početnou kolekci střepového materiálu.

62. *Velké Žernoseky*

A. Pozemek kat. č. 1182. Bez údajů. 1 o. s., p. o. II, orn.: 5ř. vlnovka. 2 s. pozdně hradištní. Muz. Lit., č. 6958—60.

B. Zahrada školy. Bez údajů.

Obr. 62. Bohušovice n. Ohří: 1. nal. č. 4; 2. nal. č. 3; 3. nal. č. 5; 4–10. bez údajů.

Hradištní ker.: 1 s. ze spodku hrdla, odsazeného od plecí schůdkem, orn.: na hrdle strmá 3ř. vlnovka vlevo skloněná, na plecích svislé pásy sestavené z hřeben. vpichů a pod nimi strmá 3ř. vlnovka vlevo skloněná. Dále 7 s. z výdutí orn. hřeben. vlnovkami a 4 s. orn. hřeben. pásy. — Pozdně hradištní ker.: 3 o. s. a 7 s. z výdutí. Muz. Lit., č. 6935—6957. Obr. 54 : 1—3.

C. Na úpatí vrchu Stražiště (361 m n. m.), severně od obce, ojedinele nalezena:

Esovitá záušnice s hladkou smyčkou, z bronz. drátu o síle 2 mm, na vnější straně vroubkovaná, \varnothing asi 5 cm (recentně deformována), muz. Lit., č. 4169. Obr. 96 : 29.

Lit.: *J. Kern*, *Sudeta I* 1925, 183, obr. 5 : 3.

63. Veltěže

Na nádvoří st. statku prokopány při záchr. výzkumu dne 10. IV. 1958 dvě jámy s hradištní keramikou.

Lit.: *N. Mašek*, zpráva čj. 1486/58 v archivu AÚ ČSAV; týž, *AR VII* 1960, 271.

64. Vojničky

„Při stavbě cesty, při skrčenci, 1949, od insp. Volfa“.

Mladohradištní sídlištní keramika: 2 o. s., p. o. VII, orn.: pás žlábk. rýh na plecích; 1 o. s., p. o. VII, orn.: 4ř. vlnovka; 3 s. z výdutí, orn.: 6ř. vlnovky a hřeben. pásy. Část plochého dna s plast. značkou: kruh s křížem, jehož břevna složena ze 3 lišt. Muz. Lit., č. T 230—233. Obr. 24 : 20.

65. Volenice

Bez údajů. 5 hradištních o. s., uložených v Nár. museu (nezjištěno).

Lit.: *H. Ritter* 1944, 407—408.

66. Vražkov

Podle údaje s. *Pánka* z Roudnice nalezeny v obci při zemních pracích hrad. střepy.

67. Vrbice

Pole p. Šimáčka mezi potokem Obrtkou a jejím severněji tekoucím ramenem. Při hluboké orbě nalezena eneolitická sekerka a hrad. střepy:

6 o. s., p. o. I a II, z nichž 1 nezdobený a 1 s. s orn.: hřeben. pás — 2 4ř. drobné vlnovky — hřeben. pás, mají strohrad. profilaci, zbývající zdobeny hřeben. vlnovkami. — 3 o. s. ml. až pozdně hrad. profilace i výzdoby, 1 s. z výdutě orn. proplétanými hřeben. vlnovkami. Muz. Lit., č. 7116—27. Obr. 53.

Lit.: *M. Šolle*, zpráva čj. 2849/53 v archivu AÚ ČSAV.

68. Vrutice

Na záp. okraji obce, vlevo od silnice Vrutice-Polepy porušeno v jv. části polí kat. č. 456/1—2, 457/1 a 458 hlubokou orbou asi 10—15 jam z d. hradištní. Získaná keramika má zčásti starohradištní, zčásti mladší ráz.

Lit.: *A. Knor*, *Pam. arch. XLV* 1954, 298—300, obr. 11.

69. Žalhostice

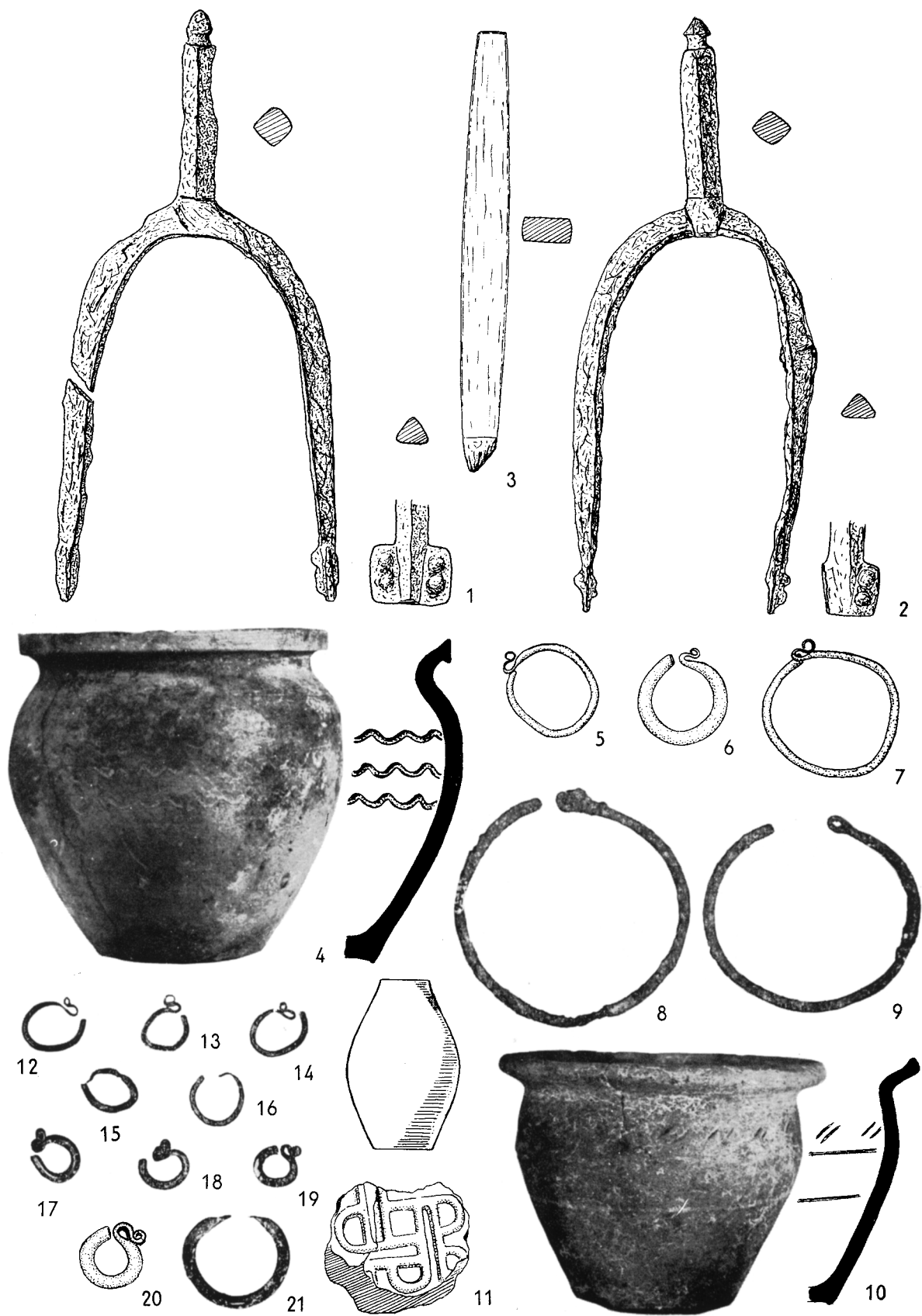
Pískovna koželužny, 1916. Střep z okraje starohradištní hrnc. nádoby, p. o. II, orn.: 2 strmé 6ř. vlnovky vlevo skloněné a pod nimi širší hřeben. pás. Dále 5 střepů pozdně hradištních. Muz. Lit., č. 6962—7 (sb. Ankert). Obr. 54: 4—6.

70. Žitenice

Zahrada domu č. 7. Hradištní střep z hrdla a výdutě, p. o. II, orn.: 2 protisměrné pásy hřeben. vpichů — strmá 4ř. vlnovka.

Zahrada domu č. 11 (parc. č. 398).

Hradištní ker.: 1 o. s., p. o. I, orn.: 2 4ř. vlnovky — hřeben. pás; 1 o. s., p. o. I, orn.: 4ř. hřeben. pás. Střepy z výdutí: 1. 4ř. hřeben. pás — hřeben. vlnovka — hřeben. pás; 2. 4ř. hřeben. vlnovka strmá, vlevo skloněná; 3. 6ř. hřeben. pás — hřeben. vlnovka; 4. 4ř. vlnovka — hřeben. pás; 5.—8. pás svislých hřeben. vpichů; 9. 4 mělké horiz. žlábky — pás šikmých hřeben. vpichů — horiz. žlábky. — Pozdně hrad. ker.: 4 o. s.

Obr. 63. 1—4. Brníkov; 5. Církvice; 6, 7. Čakovice; 8—10. Budyně n. O.; 11—21. Břehoryje (č. 11 podle kresby A. Paudlera).

Zahrada domu č. 23. Pozdně hradištní střep z výdutě.

Zahrada domu č. 55. 3 ml. až pozdně hrad. o. s., p. o. VII, na plecích horiz. rýhy.

Zahrada domu č. 128. Pozdně hradištní ker.: 11 o. s. a 14 s. z výdutí.

Zahrada domu č. 253. Pozdně hradištní střep z výdutě.

Stavba tělocvičny. Vedle 3 s. hradištních (orn.: hřeben. vlnovka — hřeben. pás). jen střepy pozdně hradištní (19. o. s. a 20 s. z výdutí). Muz. Lit., sb. E. Gattermanna. Obr. 54: 7—13.

Lit.: E. Gattermann, Vor- und frühgeschichtliche Funde aus Schüttenitz, Sudeta IV 1928, 57—58.

II. HRADIŠTĚ

1. Dřevčice, o. Česká Lípa

Asi 1 km sv. od obce a 3,5 km jiv. od Holan leží v odlehlé, těžko přístupné poloze nad soutokem Drchlavského a Dřevčického potoka plochá ostrožna, oddělená od náhorní planiny, z níž vybíhá, široce obloukovitým valem. Na jejím severním skalnatém cípu byl postaven, snad ve 14. stol., nevelký hrad nazývaný Hrádek, později Chudý hrádek či Pustý zámek. Od ostrožny jej odděluje široký, hluboký příkop, vylámaný ve skále. Vlastní plocha ostrožny je pokryta k severu se svažujícím polem. Její záp. a sv. stranu tvoří strmé pískovcové stěny a sloupovité skály. Z valu, zabezpečujícího hradiště na jižní straně a dlouhého pův. asi 200 m, se zachovala jen jeho delší, východní část. Západní úsek v délce 50 m byl rozorán a zbylo po něm jen nepatrné vyvýšení terénu a stupňovité snížení na jeho čelní straně. Zachovaná vých. část valu se táhne v délce cirká 150 m. Východním koncem sahá až na samý okraj pískovcových skal, záp. konec je porušen polní cestou. Zde na obnaženém profilu je patrné, že val je pouze hliněný. Je v těchto místech 7 m široký a vysoký na přední straně 2,5 m, na zadní 2 m. Obě stěny — čelní i zadní — jsou až dosud značně příkré. Před valem se táhne slabě snížený pás, zřejmě pozůstatek příkopu, z jehož materiálu byl val navršen. Obr. 10—11.

Archeologické nálezy z plochy hradiště zatím neznáme. Podle A. Sedláčka bylo „po založení zděného hradu užito hradiště dosti rozsáhlého za předhradí a dvůr poplužní, který se při hradu připomíná, bezpochyby tu stával“. Že by val byl vybudován až ve středověku pro zesílení ochrany hradu a předpokládaného dvorce je už s ohledem na rozsáhlost ohrazené plochy a značné rozměry valu nepravděpodobná; ostatně obyvatelé dvorce mohli nalézt vždy spolehlivější ochranu v nepřístupném hradu. Nejpravděpodobnější je datování vzniku hradiště do doby poměrně pozdní slovanské kolonizace tohoto kraje.

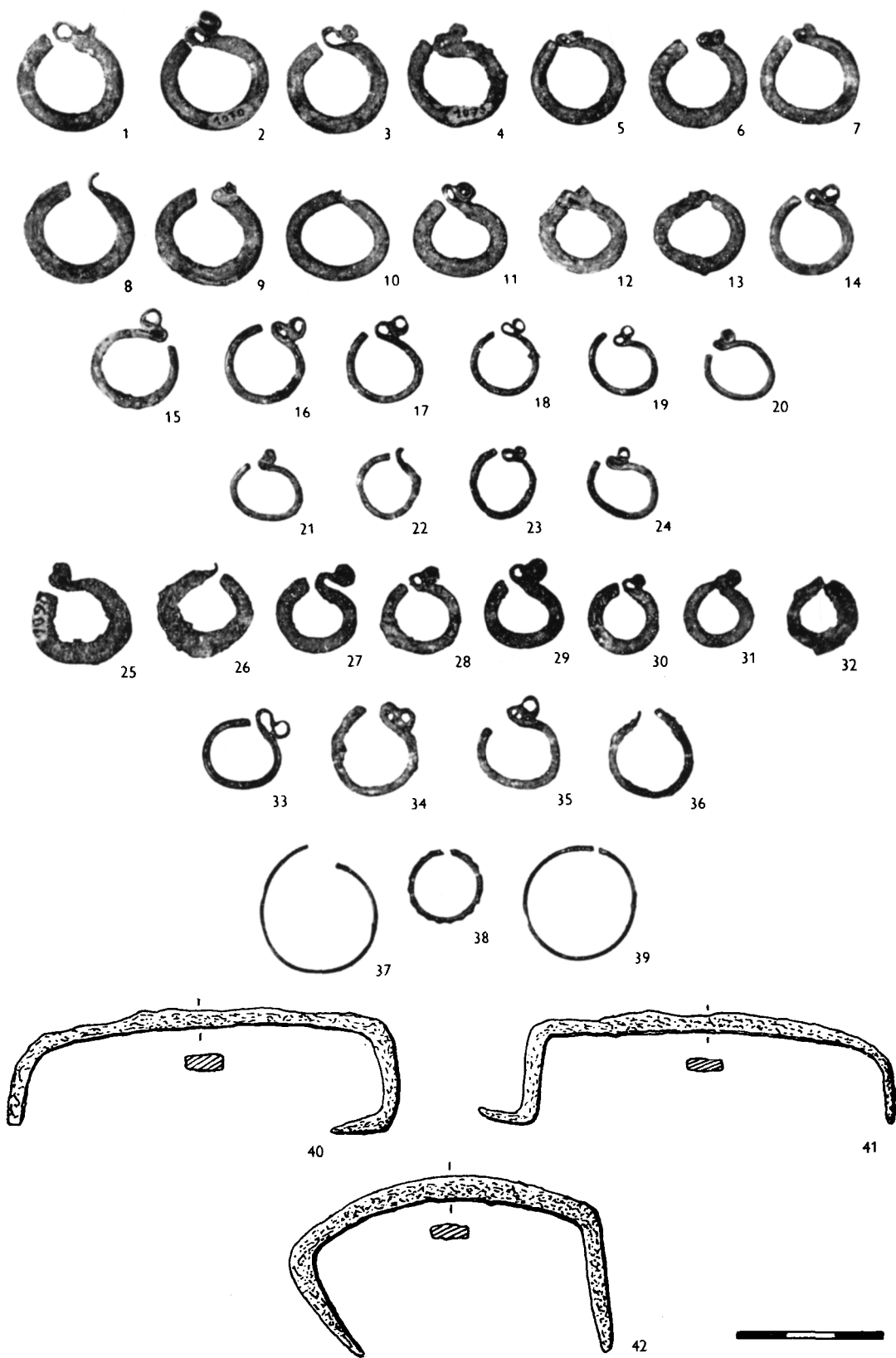
Lit.: A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého, díl XIV, Praha 1923, 259—260; týž, Snůška starých jmen, 21; J. L. Píž, St. III, 1, 369 („hradiště před Chudým hrádkem“).

2. Hradec u Levína

Vrch, na jehož vých. úpatí osada leží, má vrchol (449 m n. m.) opevněn valem; v současné době je terén hustě porostlý lesem a tak zcela nepřehledný. Podle Jarschelova zaměření v r. 1910 ohrazuje val plochu ve tvaru protáhlého čtyřúhelníka o délce stran 99 m (jv.) — 146 m (sv.) — 77 m (sz.) — 165 m (jz.). Východní nároží hradiště porušila stavba Schrollova mauzolea a při této příležitosti byl prorazen i průchod v jz. části valu, při jižním nároží. Val, navršený z hlíny a kamene, je v tomto místě 3,5 m vysoký a 12 m široký. Původním vchodem byl patrně průchod uprostřed sz. strany valu. Vnitřní plocha se zvedá v nevysoký vrchol kopce. Obr. 9.

Archeologické nálezy zde podle J. Jarschela nebyly žádné. Podle Kernova údaje v dotazníku z r. 1940 zde však K. Stellwag nalezl střepy, nebyly však blíže datované a dnes jsou nezvěstné. Na samém úpatí vrchu, u býv. hájovny (Hradec čp. 17) nalezl O. Holubec v říjnu 1960 ve hl. 60 cm litou bronz. rolničku kulovitého tvaru, s hranatým úškem, na hor. polovině zdobenou, uvnitř s nepravidelným žel. zrnkem (Ø rolničky 28 mm, muz. Lit., č. př. 60/63, obr. 55). Tvarově je sice blízká rolničkám nomádského rázu ze stř. d. hradištní, avšak její velikost, výzdoba a jednoduché proříznutí mluví spíše pro středověký původ.

Lit.: Pam. arch. VII 1868, 603; J. E. Vocel, Pravěk, 426; J. Jarschel, Über vorgeschichtliche Wallbauten, Mitt. Ex. Cl. XXXIII 1910, 40—44; J. L. Píž, St. III, 1, 367.

Obr. 64. Budyně, návrší Bruska. Mladohradištní pohřebiště.

3. Levousy — „Šance“

Plochá ostrožna nad obcí je dvěma souběžnými valy severojiž. směru rozdělena na vnitřní hradiště a předhradí. Na vých. straně je k ní připojeno ještě prostranné druhé předhradí lichoběžníkovitého tvaru, rozkládající se na mírném svahu plochy, z níž ostrožna vybíhá a chráněná na sev. a vých. straně příkrými srázy, na záp. straně hlubším žlabem a od jihu třetím valem. Pravidelný snížený stupeň, lemující téměř souvisle celý sev. okraj hradiště, byl zbudován patrně až v době napoleonských válek jako pozice pro baterie. První (vnitřní) val má d. 110 m a je veden v přímém směru. Jeho výška stoupá od nevýrazného j. konce na 1,8—2 m ve stř. úseku (měřeno od plochy pole před valem) a dále až na 3,5 m na severním konci. Jeho šířka měří v průměru 14—16 m. Vnější strana je příkrá, vnitřní, přeměněná až po hřeben v pole, je povlnná. Podle výskytu četných opuk. kamenů na hřebeni má val patrně kamennou konstrukci. Druhý (střední) val byl silně porušen cestou, vedenou po jeho hřebeni. Dnes je výraznější jen jeho sev. polovina, porušená však v poslední době chatami. Tvar profilu je podobný jako u prvního valu. Třetí (vnější) val, d. původně cirká 300—350 m, zůstal s výjimkou záp. části zachován nejlépe. Byl vybudován proti svahu ve tvaru slabě vpřed prohnuté linie se zpět zataženým záp. koncem; tento záp. úsek byl zničen orbou a dnes jej lze sledovat jen jako slabě vyvýšený pás, vždy po orbě silně kamenitý (tj. patrně s kamennou konstrukcí). Zachovaná část valu je po vnější straně lemována příkopem hl. asi 2 m a š. 8 m. Val samotný je vysoký 3—3,5 m a má vnější a i vnitřní stěnu shodně sešikmenou. Obr. 5—7.

Podle povrchových sběrů je možno soudit na silné osídlení plochy hradiště především v ml. d. bronzové, ale i v jiných obdobích pravěku a soustředěně hlavně na ostrožně. Hradištní střepy byly nalézány na všech třech částech hradiště. K datování lze použít zatím nevelkou kolekci střeptů ze sběrů z let 1949—1950 a 1962. Z celk. počtu 86 výrazných střeptů je 16 okrajových a 70 zdobených z výdutí.

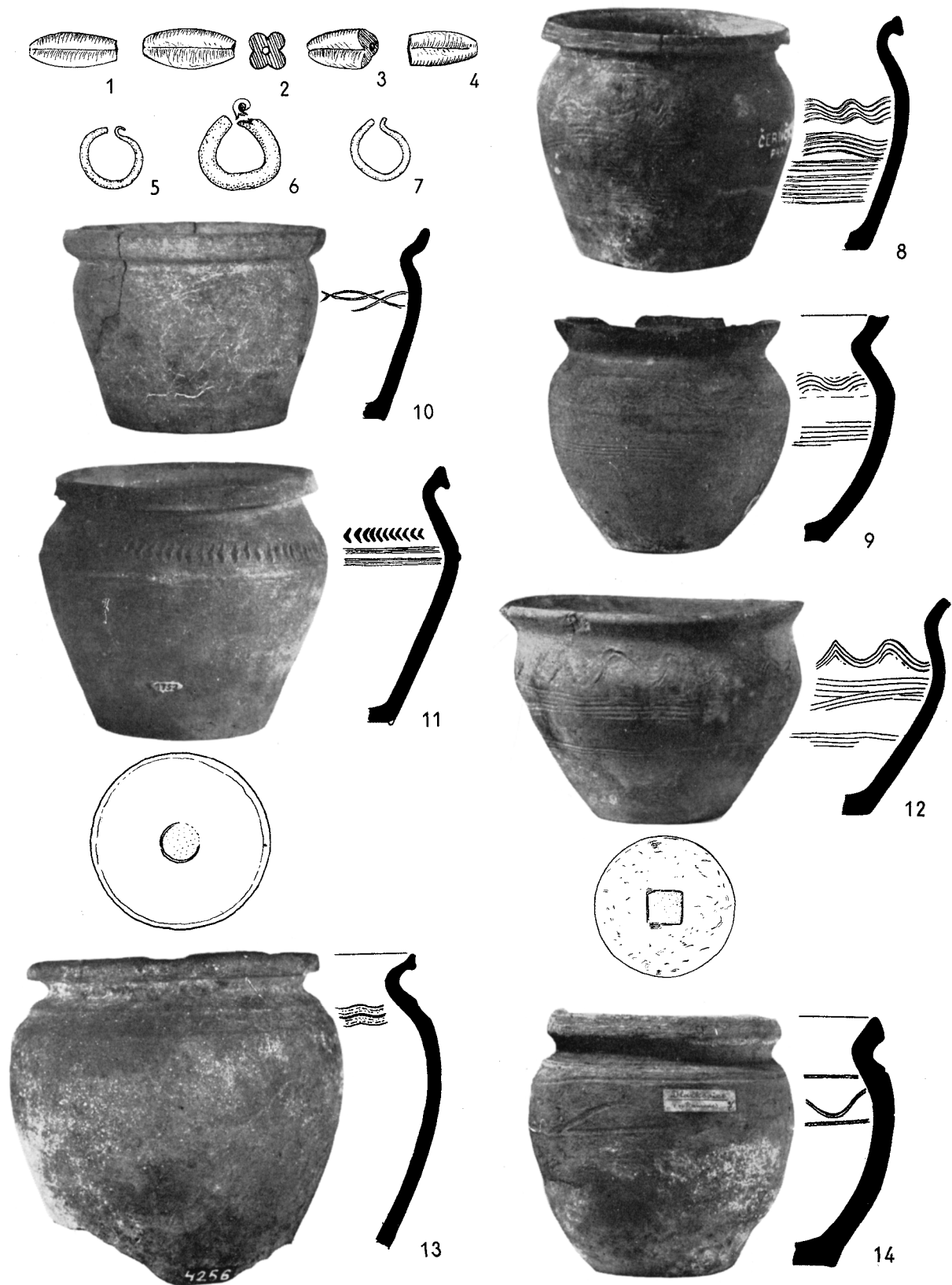
Okrajové střepty: 4 o. s., p. o. II, z nich 2 orn.: 1. hřeben. vlnovka, 2. pás půlobloučkových kolků — 2 mělké horiz. žláby (zdeformován přepálením); 1 o. s., p. o. IV, bez zachov. orn.: 1 o. s., p. o. V, dto; 2 o. s., p. o. VI, z nich 1 orn.: 2 volné 6ř. vlnovky; 7 o. s., p. o. VII, z nich 5 orn.: 1. volná, nízká 4ř. vlnovka, 2.—3. řídké horiz. rýhy, 4. 2 široké mělké žláby — 4ř. vlnovka, 5. hřeben. vlnovka; 1 o. s. pozdně hrad. profilu. — Zdobené střepty z výdutí: 19 s. orn. hřeben. vlnovkami, většinou vyšších, volných forem; 20 s. orn. hřeben. vlnovkami (opět většinou volných), střídánými s hřeben. pásy; 10 s. orn. hřeben. pásy; 1 s. orn.: mělký žlábek — pás šikmých hřeben. vpichů; 1 s. z lomené výdutě, nad lomem pás šikmých hřeben. vpichů, pod výdutí žlábek a 6ř. vlnovka; 1 s. s plast. žebérkem šikmo přetínaným hřeben. vpichy, pod ním hřeben. pás; 1 s. s řádkem obloučkovitých kolků; 1 s., orn.: pás žlábk. rýh — řádek kolků tvaru lomeného S; 1 s. z lomené výdutě, nad výdutí žlábk. rýhy, mezi nimiž řádek vpichů, pod výdutí 2 žlábk. rýhy; 3 s. hustě rýhované; 7 s. řídké rýhované; 2 s. s úzkou lř. vlnovkou; 1 s. s lř. vlnovkou a horiz. rýhou; 1 s. s řádkem ovál. důlků a horiz. rýhováním. — Fragment spodku nádoby s částí dna, orn. volnými hřeben. vlnovkami, na plochem dně plast. značka ve tvaru kruhu rozděleného na třetiny. Muz. Lit., č. 4627—4640, 4680—4731 a neinv. (část materiálu z býv. libochovického muzea je ze sběrů V. Pavlíka). Obr. 24 : 21; 56.

Lit.: J. L. Pič, St. III, 1, 377 (jako „Libušín hrad“; podle popisu je zřejmé, že si nepovšiml třetího valu); J. Malý, Slovanské hradiště u Levousy, Vlast. sborník Podřipska VIII 1930/31, 10—12.

4. Libochovany — „Hrádek“

Mezi V. Žernoseky a Libochovany protéká Labe hlubokou průrvou mezi dvěma skalnatými náhorními plošinami — tzv. Českou branou (Porta bohemica). Jz. nároží plošiny na pravém břehu Labe je odděleno dvěma paralelními, slabě obloukovitými valy a příkopy o délce cirká 550 m a nese název Hrádek. Vnitřní plocha, přeměněná v pole, se sklání k j. a z., až přechází v hluboký žlab, oddělující širokým půlobloukem skalnaté návrší v samém jv. cípu Hrádku. Toto návrší, nazývané Tříkřížový vrch či Kalvarie, hrálo v rámci hradiště roli akropole. Jeho vrchol je při z., s. a v. okraji zvýšený, střed a j. část jsou pokleské. Po staletí byla tato plocha pokryta vinicemi, jejichž terasy a zdi ji postupně deformovaly. Svahy Tříkřížového vrchu spadají na všech stranách příkře dolů; zvláště pak j. a v. strana, tvořené kolnými skalními srázy, jsou téměř nepřístupné. Obr. 3—4.

Pro datování hradiště je k dispozici poměrně početný střeptový materiál — celkem 453 výrazných střeptů ze sbírek H. Ankerta, E. Gattermanna a J. Kerna. U části je udáno naleziště „Tříkřížový vrch“, zbývající část nese jen dvojnásobný údaj „Hrádek-Tříkřížový vrch“ a nevíme proto, zda byla

Obr. 65. 1–8. Černčice, o. Louny; 9, 12. Černěves; 13. Čížkovice; 14. Dlažkovice; 10, 11. Dolánky.

nasbírána na té, či oné části hradiště. (K otázce datování opevnění srv. kap. „Hradiště“). Keramika odtud je ze slabě slídnaté hlíny a její zbarvení se pohybuje od šedých a šedočerných tónů, přes hnědé až po jasně okrové. Na okrajových střepech jsou většinou stopy po obtáčení ústí. Pokud lze určit, pocházejí střepy odtud vesměs z hrnc. nádob a jen několik pozdně hrad. střepů je ze silnostěnných zásobnic.

Tříkřížový vrch. Celkem 364 výraz. střepů, z toho 115 o. s., 249 s. z vydutí nádob. Okrajové střepy: 38 o. s., p. o. I, z nich 22 se zachov. orn.:

1.—13. hřeben. vlnovky, většinou nízké, drobné; 14.—16. hřeben. vlnovky oddělené horiz. žlábkovitou rýhou; 17.—18. hřeben. pás; 19.—22. pás svis. či šikmých hřeben. vpichů. 25 o. s., p. o. II (okrajová ploška vesměs rovně seříznutá, bez ozubu, tj. forma II-1, jen 1 × II-5), z nich 7 se zachov. orn.: 1.—5. hřeben. vlnovky většinou vyšší, ostřejší, vlevo skloněné; 6. hřeben. vlnovka — hřeben. pás; 7. krátké, svislé hřeben. pásky, spojené horiz. hřeben. pásem. 1 o. s., p. o. III, bez zachov. orn. 1 o. s., p. o. IV, dto; 4 o. s., p. o. V, dto; 1 o. s., p. o. VI, dto; 43 o. s., p. o. VII a vyspělejší, s pozdně hrad. orn.; 2 o. s. z pozdně hrad. zásobnic obvyklého typu. — Zdobené střepy z těl nádob: 94 s. orn. hřeben. vlnovkami převahou nízkých, drobných forem; 26 s. orn. hřeben. vlnovkami (formy jak nízké, drobné, tak i volné, plynulé), střídányými hřeben. pásky; 13 s. orn.: hřeben. vlnovky prokládané horiz. žlábkovitými rýhami; 1 s. orn.: 2 mělké žlábky a pod nimi 7ř. vlnovka; 9 s. orn. hřeben. pásem; 2 s. orn.: hřeben. pás — šikmé či cikcakové hřeben. otisky; 1 s. orn.: 2 hřeben. pásky a mezi nimi krátké, šikmé hřeben. pásky; 2 s.: svislé či šikmé krátké hřeben. pásky; 1 s.: hřeben. pás — hřeben. půloblouky s vpichem uprostřed; 13 s.: pásky šikmých hřeben. vpichů; 4 s.: pásky vstřícných hřeben. vpichů; 8 s.: pásky vstřícných hřeben. vpichů kombinované horiz. rýhami; 7 s.: hřeben. pás — pás šikmých hřeben. vpichů; 1 s. řádek důlků — pás šikmých hřeben. vpichů; 1 s.: pás svis. hřeben. vpichů — hřeben. vlnovka; 1 s.: pásky vstřícných hřeben. vpichů — krátké, svislé hřeben. vlnovky; 1 s.: horiz. žlábek — pás svislých hřeben. vpichů — 4ř. vlnovka; 1 s.: hřeben. vpichy půlobloučkovitého tvaru; 1 s.: drobná hřeben. vlnovka — část plast. žebra se svis. hřeben. vpichy; 1 s.: pás šikmých hřeben. vpichů — žebro; 1 s.: 2 pásky širších žlábků a 3ř. vlnovka mezi nimi; ker. pozdně hrad. rázu: 37 s.: řídce kladené horiz. rýhy a žlábky; 9 s.: horiz. žlábky kombinované s volnými žlábk. vlnovkami; 12 s.: volné žlábkovité vlnovky; 1 s.: úzké žlábky a nad nimi řádek svislých záseků; 1 s.: rýha — 2 ř. propletené vlnovky.

Hrádek — Tříkřížový vrch (bez jednoznačného určení lokality).

Celkem 89 střepů, z toho 45 o. s. a 44 s. z výdutí nádob. Okrajové střepy: 17 o. s., p. o. I, z nich 13 se zachov. orn.: 1.—9. hřeben. vlnovky; 10. hřeben. pás; 11. 2 hřeben. vlnovky a mezi nimi žlábk. rýha; 12. 2 hřeben. pásky a mezi nimi 5ř. vlnovka; 13. na nízkých plecích 5ř. vlnovka a na lomené výduti 2 rýhy. 7 o. s., p. o. II, z nich 6 se zachov. orn.: 1.—4. hřeben. vlnovky; 5.—6. hřeben. pás. 1 o. s., p. o. VI, orn.: hluboké horiz. žlábky vytvářejí úzká žebírka, na nichž šikmé hřeben. vpichy. 20 s. pozdně hrad. profilace, z nich 2 o. s. ze zásobnic obvyk. typu. — Zdobené střepy z výdutí: 14 s.: hřeben. vlnovky; 7 s.: hřeben. pás — hřeben. vlnovka; 2 s.: hřeben. pás; 1 s.: pásky svislých hřeben. vpichů oddělené žlábk. rýhou; 1 s.: hřeben. vlnovky oddělené žlábk. rýhou; 18 s. pozdně hrad. rázu. Muz. Lit., č. 6359—6469, 6484—6739, 6752—6797, 6801—6843. Obr. 57—60.

Lit.: *F. Hantschel* 1897, 23—24 (zde i starší literatura); *J. L. Pič*, St. III, 1, 368; *J. Haudeck*, Mitt. Ex. Cl. XXII 1899, 381; *H. Ankert*, Mitt. Ex. Cl. XXV 1902, 196; *J. Kern*, Sudeta I 1925, 165 n; *E. Gattermann*, 6. Jahrbuch der Arbeitsgemeinschaft für Heimatforschung in Leitmeritz, 1930.

5. *Litoměřice — Dómský pahorek*

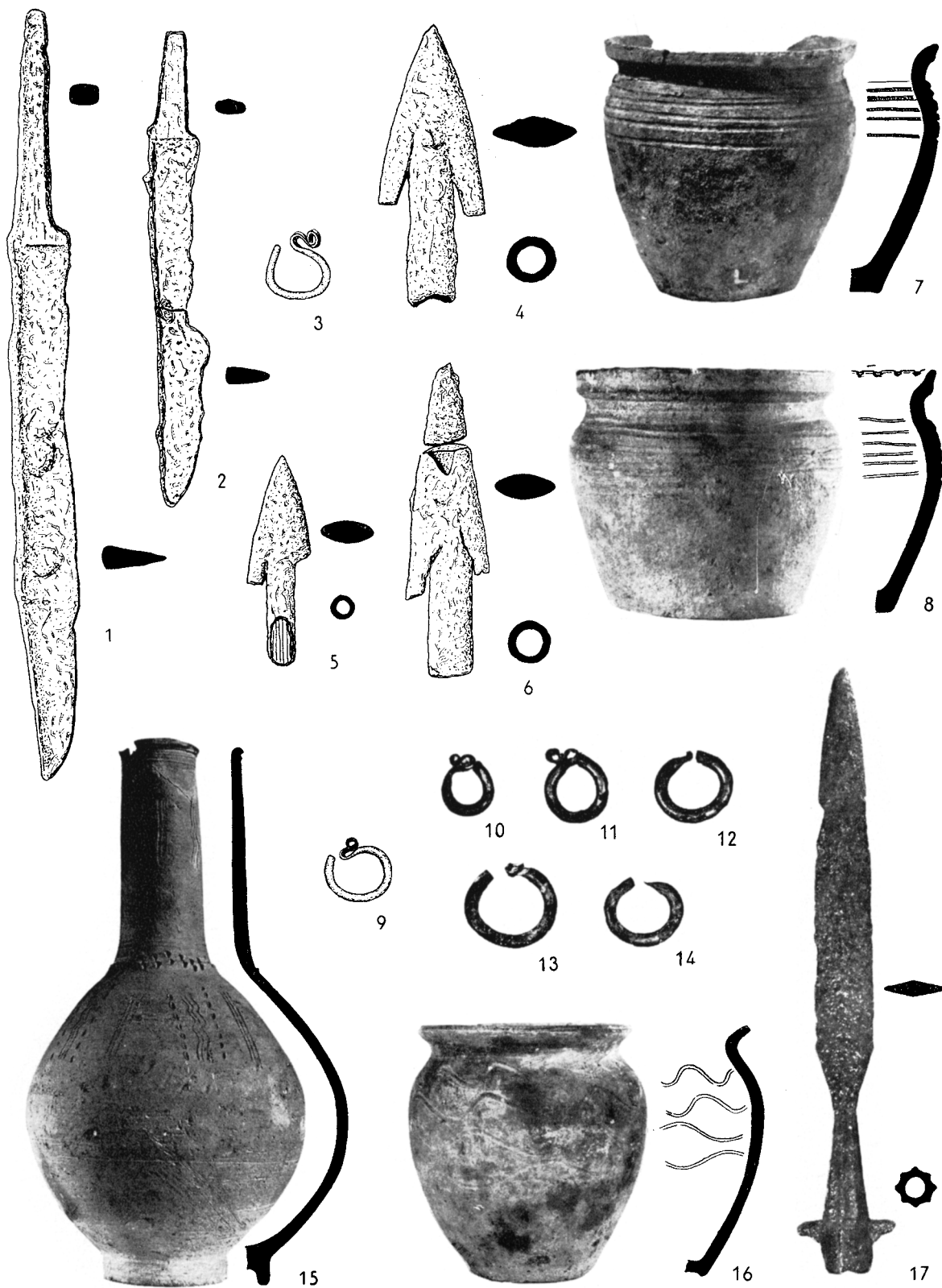
Podrobnější popis uveden v kap. o hradištích, sídlištní a hrobové nálezy popsány v soupisech osad a pohřebišť společně s dalšími nálezy z katastru města. Obr. 1—2.

6. *Stradonice — „Šance“*

Západní konec širokého hřbetu, táhnoucího se asi 2 km jižně od Ohře a paralelně s jejím tokem, je od s. k j. přehrazen široce obloukovitým valem. Rovná vnitřní plocha má nepravidelně oválný tvar a svažuje se k západu. Dnes je přeměněna v pole. Boky a čelo hradiště tvoří příkré, většinou zalesněné stráně, spadající k Deberskému potoku. Z valu o délce asi 300 m je nejlépe zachována střední část, š. 12—13 m a v. 2,5—3 m. Severní i jižní část se pozvolna snižují až na š. 2,5 m a v. 80 cm, oba koncové úseky mají pouze tvar vysoké meze. Přední stěna je příkřejší než stěna zadní. Severní úsek valu lemují po lící straně úvozová cesta — patrně pozůstatek příkopu, jež se však ve střední části vytrácí. Na jednom porušeném místě je patrné, že val byl vybudován z hlíny a větších opukových kamenů. Obr. 12—23.

Datovatelné archeologické nálezy z hradiště zatím chybí; *L. Šnajdr* uvádí, že zde našel jen zlomky pazourkových nástrojů.

Lit.: *L. Šnajdr*, Počátkové předhist. místopisu země České, Pardubice 1891, 15; *J. L. Pič*, Pam. arch. XVI 1893—5, 813; *tyž*, St. III, 1, 384.

Obr. 66. 1–8. Dubany; 9–16. Chotiněves (č. 15 novodobé falzum); 17. Roudnice-Bezděkov.

7. Vetlá — „Sovice“

Osamělý opukový vrch „Sovice“ (277 m n. m.), dominující spolu s Řípem celému Roudnicku, leží 1 km jv. od Vetlé, nad pravým břehem Labe. Jeho svahy, na jv. straně příkré, na ostatních stranách přístupnější, byly v minulosti deformovány sesuvy půdy, doloženými zprávami z let před r. 1788 (vých. svah) a z r. 1883 (sz. svah). Konfigurace terénu však napovídá, že podobným změnám podléhaly i svahy na ostatních stranách. Vrchol kopce má tvar planiny, sklánějící se od v. k z. Východní a jižní straně pokrývaly dříve vinice roudnických Lobkoviců. Vrch byl původně holý a teprve kolem r. 1770 jej osázeli borovicemi. Dnešní název byl užíván už ve 14. stol. (r. 1340 „Sowycz“). Obr. 8.

Zprávy o archeol. nálezech jsou již ze 40tých let min. století. M. Lüssner uvádí, že v r. 1847 našel v místech, kde se půda sesula, mnoho střepů a později, v r. 1867, opět mnoho střepů a zvířecích kostí. Získal také zprávy o záměrném vykopávání kostí na prodej, přičemž byly prý nalezeny i celé nádoby. V současné době máme k dispozici jen nečetný střepový materiál ze sběrů z r. 1953 a pozdějších. Převažují střepy hradištní, avšak několik pravěkých střepů a eneolitická sekerka napovídají, že zde bylo i starší osídlení. Vzhledem k poloze tohoto hradištního sídliště možno soudit, že se jednalo pův. o hradiště, jehož opevnění zaniklo následkem sesuvů půdy.

Okrajové střepy: 3 o. s., p. o. I, z nich 2 orn. drobnými, nízkými hřeben. vlnovkami; 2 o. s., p. o. II, orn. oba hřeben. pásem. — Zdobené střepy z výdutí: 5 s.: hřeben. vlnovky; 4 s.: hřeben. vlnovky a pásy; 3 s.: hřeben. pásy; 1 s.: pásy svislých hřeben. vpichů, oddělované horiz. žlábkovitými rýhami; 1 s.: drobná lř. žlábk. vlnovka; 1 s.: podobná vlnovka a horiz. žlábk. rýha; 1 s.: širší žlábk. rýha — lř. vlnovka; 1 s.: úzké žebro, na němž a podél něhož z obou stran kruhovitě vpichy; 1 s.: vysoké válečkovité žebro hustě šikmo rýhované. Muz. Lit., č. 7085—7114.

Lit.: M. Lüssner, Zprávy archaeologické z Roudnicka, Pam. arch. VII 1868, 575—577; A. Sedláček, Snůška starých jmen, 195; J. Zanker, Aus Gastorf, Mitt. Ex. Cl. XXII 1899, 260—261; J. Ryvola, Pěstování vinné révy v Brzánkách, Vlastivěd. sborník Podřipska IX 1931/32, 74.

8. Vlastislav — „Na šancích“

Při s. okraji obce leží nízká a široká ostrožna, obtékaná na sz. a z. straně říčkou Modlou. Ve směru snadného přístupu z náhorní roviny na sv. straně byly vybudovány tři souběžné valy s příkopy. Nejlépe zachován zůstal vnější val, dosahující dosud výšky 2 m, zatímco vnitřní i střední val byly téměř zničeny orbou. Od r. 1953 zde prováděn Archeologickým ústavem systematický výzkum, vedený Z. Váňou, jehož výsledky známe zatím jen z předběžných zpráv. Bylo zjištěno, že hradištní osídlení zde bylo jen krátkodobé a soustřeďovalo se hlavně při vnitřní straně vnějšího valu. Získané závěry vcelku podporují totožnost hradiště s Kosmovou Vlastislaví. Obr. 24: 22.

Lit.: Z. Váňa, AR VI 1954, 491—495; *tyž*, AR VII 1955, 363—374; *tyž*, AR VIII 1956, 53—58; *tyž*, AR IX 1957, 353—356; *tyž*, Vlastislav, Zabrušany, Bílina. Tři slovanská hradiště v Č. Středohoří, ČNM SV CXXIV 1955, 121—136 (zde i starší literatura).

III. POHŘEBIŠTĚ A NÁLEZY PRAVDĚPODOBNĚ HROBOVÉHO PŮVODU

1. Bechlín

Při stavbě silnice mezi Bechlínem a Krábčicemi odkryto při okraji obce pohřebiště „asi z 10. století“. Nalezeno zde kolem 20 hrobů s pohřby v dřevěných rakvích (bez dalších údajů).

Lit.: zápis v inventáři býv. Podřipského muzea v Roudnici pod č. 319.

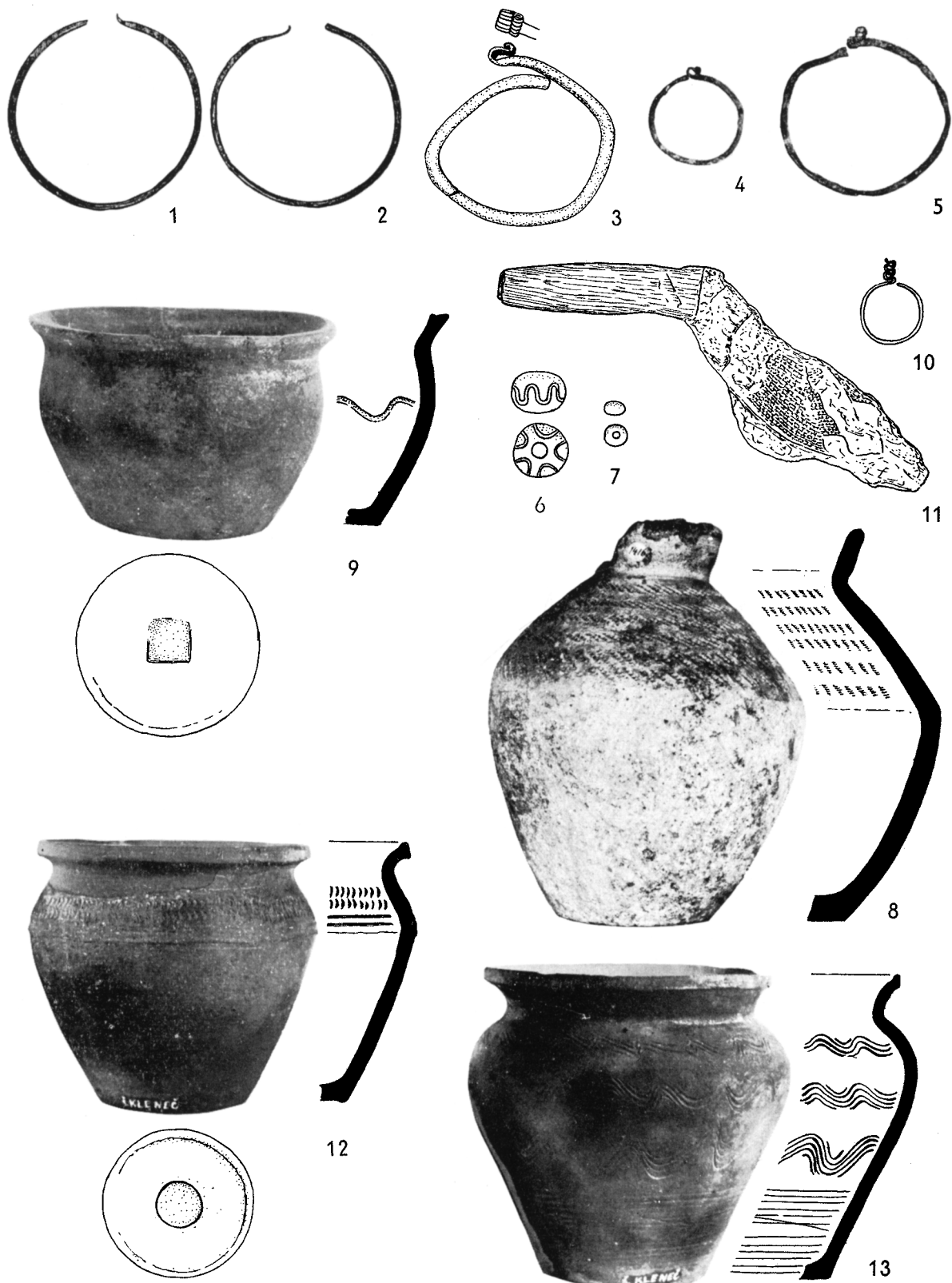
2. Bohušovice nad Ohří

A. Jihovýchodní okraj obce

1. Při kopání základů domu čp. 72 v r. 1930 nalezeny 2 nádoby, podle inventárního zápisu „v kostrových hrobech“:

1. Hrnec, nádoba, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka — 3× šroubovitě obtočený hřeben. pás; d. ploché, s obv. lištou, uprostřed plast. značka ve tvaru kruhu s nezřetelnou vnitřní kresbou (\varnothing 4 cm); p. hnědý až černý, na okraji obtáčený; v. 11,6 cm; NM č. 40693. Obr. 61 : 3. 2. Hrnec, nádoba, p. o. VI, orn.: 8× šroubovitě obtočený hřeben. pás (horní závit zčásti zvlněný); d. slabě konkávní se špatně znatelnou plast. značkou: kruh o \varnothing 33 mm rozdělený slabě obloukovitými žeběrky na třetiny; p. hnědavě šedý až černý se stopami po obtáčení na okraji; v. 18,4 cm; NM č. 40694. Obr. 61 : 4.

Lit.: J. Böhm, zpráva čj. 2705/31 v archivu AÚ ČSAV.

Obr. 67. 1, 2. Doksany; 3. H. Nezly; 4, 5. Hostenice-Sv. Kliment; 6, 7. Chožov; 8. Hoštka; 9. Keblice; 10, 11. Křešice; 12, 13. Kleneč.

B. Pískovny západně od obce, při silnici do Nových Kopist

2. Pískovna za sokolovnou na poli kat. č. 599/1, po levé straně silnice a severně od žel. tratě. V r. 1929 zde nalezeny 2 nádoby společně s kostmi (tj. patrně kostr. hrob či hroby); do muzea je daroval majitel pískovny *V. Třebický* (druhá nádoba nezjištěna):

1. Hrc. nádoba, p. o. II, orn.: 10 horiz. žlábk. rýh, mezi něž vložen slabě zvlněný řádek protáhlých vpichů; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. hnědavě šedočerný, slídnatý, nahoře obtáčený; v. 13,8 cm; muz. Lit., č. 4253. Obr. 61 : 1.

Lit.: *J. Vacek*, ČMSL-VII 1935, 7.

3. Pískovna *V. Třebického* na kat. č. 552—554 po levé straně silnice a jižně od žel. tratě. Níže popsané nálezy mají pouze označení „pískovna *V. Třebického*“ a není tedy jisté, zda jsou z této polohy, nebo z pískovny „za sokolovnou“, která patřila témuž majiteli. Koncem r. 1924 zde nalezeny 2 kostr. hroby. Prvý zničen, z druhého po sesutí zachráněny 2 nádoby; zjištěno jen, že lebka kostry (snad starší ženy) spočívala na kameni:

1. Širší lahvovitá nádoba s krátce rozevřeným okrajem a oble dvojkónickým tělem, p. o. I. Na výduti 2 horiz. rýhy a nad nimi nepravidelné cikcakové pásy ze dvou souběžných řádků mělkých vpichů; na dně kruhovitý, silně vtačený důlek; p. sv. až tm. hnědý, nahoře stopy po obtáčení; v. 11,5 cm; NM, č. 27960. Obr. 61 : 2. 2. Hrc. nádoba, p. o. III, orn.: horiz. hřeben. pás na výduti; d. ploché, místy se slabým otiskem podložky; p. hnědavý s oranž. skvrnami, písčité se stopami po obtáčení; v. 13,6 cm; NM, č. 27961. Obr. 61 : 4.

Lit.: Pam. arch. XXXIV 1925, 248; *L. Jansová*, Hradištní kostrový hrob z Bohušovic n. Ohří, Pam. arch. XXXV 1927, 222—223; *I. Borkovský*, Nejstarší slovanská keramika ze stf. Čech, Pam. arch. XLI 1931, 104, t. X: 43, 44; *J. Neustupný*, Příspěvek k datování hradištní keramiky v Polabí, *Slavia antiqua* I 1948, 399; *Ž. Váňa*, Lahvovité tvary v západoslovanské keramice, Pam. arch. XLVII 1956, 107—108.

Z dalších kostr. hrobů se dostaly do NM v letech 1924 a 1926 tři nádoby. Podle dárce *V. Třebického* je pravděpodobné, že pocházejí opět buď z této, nebo z předchozí pískovny „za sokolovnou“.

1. Hrc. nádoba, p. o. VII, orn.: 3ř. vlnovka na výduti; d. ploché; p. okrově hnědý až hnědočerný, na okraji obtáčený; v. 14,4 cm; NM, č. 40240. Obr. 62 : 2.

2. Hrc. nádoby, p. o. II, orn.: 7ř. vlnovka a pod ní pás 6—7 žlábků; d. ploché s náznaky obvod. lišty; p. hnědavý až šedočerný, na hrdle obtáčený; v. 12 cm; NM, č. 40241. Obr. 61 : 7.

3. Hrc. nádoba, p. o. I, orn.: pás šikmých, řídců kladených hřeben. otisků — 5ř. vlnovka — pás nepravidelně črtaných horiz. rýh; d. ploché, z větší části odprýskané; p. šedý až černý, bez stop po obtáčení; NM č. 40242. Obr. 61 : 6.

4. Obecní pískovna vpravo od silnice a jižně od tratě, v sousedství předchozí pískovny *Třebického*. Patrně z obsahu 1 kostr. hrobu jsou 2 nádoby, nalezené v květnu 1941 a darované do NM učitelem *Vávrou*. Prvá se našla u kolen, druhá u hlavy:

1. Hrc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 6ř. pásy a mezi nimi hřeben. vlnovka; d. ploché, drsné, s obvod. lištou a špatně znatelnou plast. značkou ve tvaru kříže v kruhu (?); p. šedohnědý až černý, hrdlo obtáčený; v. 13,8 cm; NM, č. 57318. Obr. 62 : 1.

2. Hrc. nádoba, p. o. ?, orn. ledabyly provedené; 4 vlnovky a 3 horiz. hřeben. pásy šroubovitě tažené; d. ploché s obvod. lištou; p. žlutošedý, okraj obtáčený; v. 10,6 cm; NM č. 57319.

C. Pískovny severně od obce, mezi silnicí do Terezína a hřbitovem.

5. Pískovna cukrovaru na poli kat. č. 336/2. V r. 1925 zde nalezena nepoškozená nádoba, snad z hrobu. Další nádoba pochází z kostr. hrobu s kamenným obložím (daroval učitel *F. Vydra*):

1. Hrc. nádoba s lomenou výduti, p. o. II, orn.: 2 řádky V kolků na plecích, pod lomem řádek kolků a 2 hřeben. pásy místy slabě zvlněné; v. 13,9 cm; NM, č. 55731 (nezjištěno). Obr. 62 : 3.

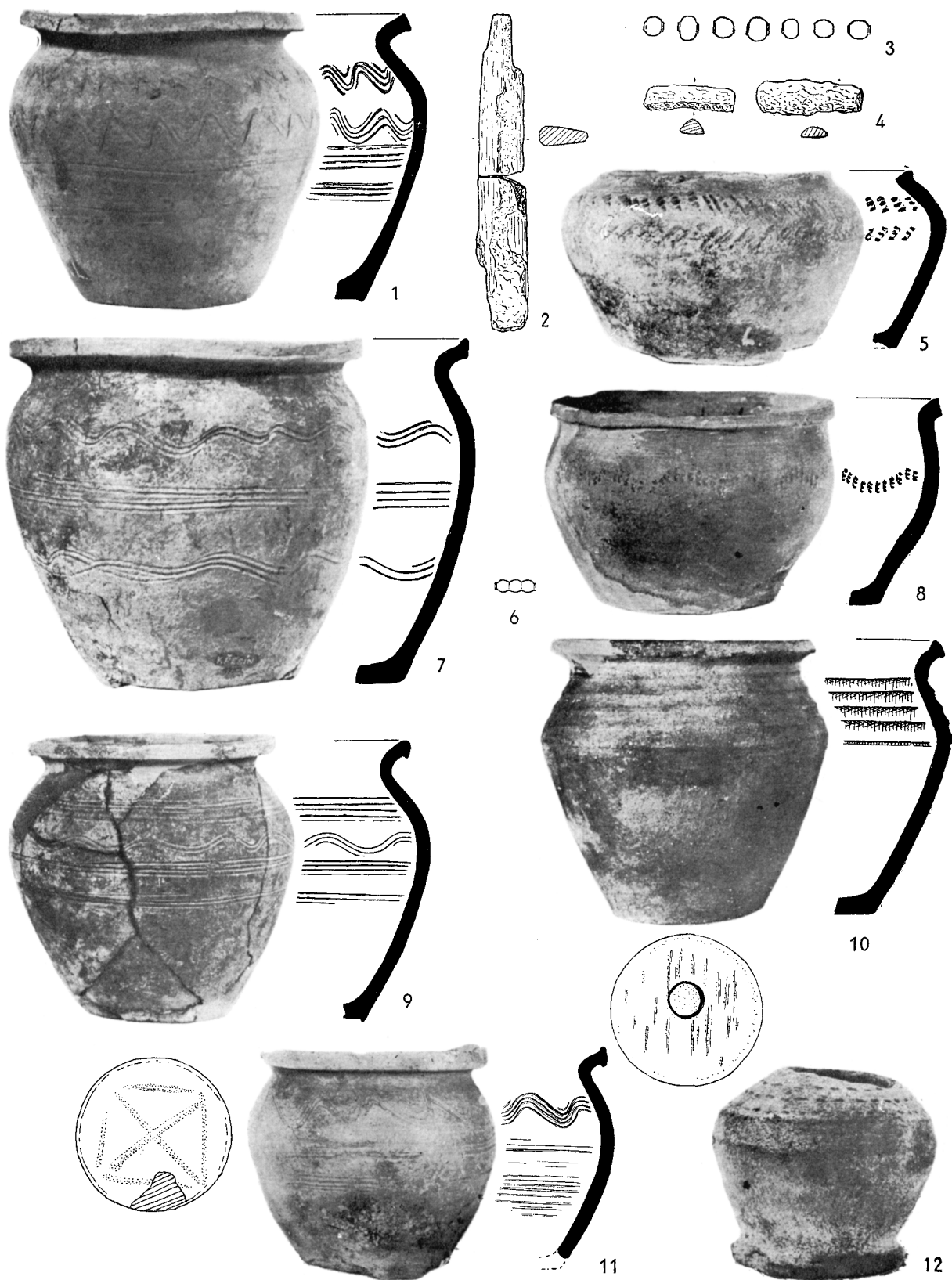
2. Hrc. nádoba s oble lomenou, vysoko položenou výduti, p. o. ?, na podhrdlí pás oble lomených V kolků a pod ním na výduti 2 žlábků; d. ploché, slabě zatažené; p. bělavě šedý až temně skvrnitý; v. 14,7 cm; NM, č. 57320.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. LII 1961, 474, obr. 3 : 2, 6 (omylem jako „pískovna u cukrovaru“).

6. Machova pískovna na poli kat. č. 338/1. Dne 10. VI. 1940 našel p. *Ruppert* kostrový hrob s nádobou:

1. Hrc. nádoba se dvěma hřeben. vlnovkami na podhrdlí; na dně plast. značka ve tvaru kříže; v. 9,7 cm; NM, č. 55732 (nezjištěna).

Lit.: *F. Vydra*, zpráva čj. 5356/40 v archívu AÚ ČSAV.

Obr. 68. Křesín, 1. hrob č. 2; 2–5. hrob č. 4; 6–8. hrob č. 5; 9–12. bez údajů.

D. Bez nálezových okolností.

Při stavbě žel. tratě v r. 1849 byly vedle nálezů z jiných období zachráněny i 3 hrad. nádoby, snad z výbavy hrobů. Bližší určení polohy naleziště není dnes již možné, avšak podle trasy tratě mohlo souviset jak s oblastí A, tak i B.

1. Láhev vejčitého tvaru s okrajem válcovitě seříznutým, na podhrdlí pás mělkých rýh a pod ním řádek vpichů; p. žlutočervený až hnědavý; v. 14,5 cm; sb. Strahov č. 75. Obr. 62 : 4.

2. Hrnc. nádoba s válcovitě seříznutým okrajem, tělo oble dvojkónické. Na podhrdlí dvojitá a pod ní jednoduchá vlnovka nepravidelně rytá, pod lomem rýha; p. tm. šedohnědý, světle skvrnitý; v. 14,2 cm; sb. Strahov č. 76. Obr. 62 : 8.

3. Hrnc. nádoba s rozevřeným, rovně seříznutým okrajem. Na podhrdlí jednoduchá vlnovka, na dně kruhovitý důlek; p. šedý; v. 13,9 cm; sb. Strahov č. 78. Obr. 62 : 5.

Lit.: *V. Špurný*, Archeologická sbírka Strahovské knihovny v Praze, ZPP 1953, 255, obr. na s. 223, č. 2—4.

Ve sbírce bohušovické školy byly bez nález. údajů uloženy 4 hrad. nádoby, předané v r. 1963 litoměřickému muzeu. Podle *J. L. Píče* (Star. III, 1, s. 389) byly na poč. tohoto století v místní škole 3 hrad. nádoby „v městečku vykopané“; snad jde o tytéž nálezy.

1. Hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 8ř. vlnovka; d. ploché s obvod. listou; p. okrově hnědý až šedý, okraj obtáčený; v. 11 cm; muz. Lit., č. 7194. Obr. 62 : 7.

2. Hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 4ř. hřeben. pásy a mezi nimi nízká hřeben. vlnovka; d. ploché s nevýraz. obvodovou listou; p. okrově hnědý až šedý, na hrdle obtáčený; v. 11,4 cm; muz. Lit. č., 7196. Obr. 62 : 9.

3. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: 1ř. drobná vlnovka a pod ní pás nepravidelně črtaných rýh; d. ploché s obvod. listou, uprostřed plast. značka ve tvaru kříže; p. hnědavý, slídnatý, hrdlo obtáčené; v. 8,5 cm; muz. Lit., č. 7195. Obr. 62 : 6.

4. Hrnc. nádoba soudkovitá, p. o. VII, orn.: 4 × šroubovitě obtočený 4ř. pás; d. ploché, s nevýraz. okrajovou listou; p. okrový až bělošedý, hrdlo obtáčené; v. 14 cm; muz. Lit., č. 7197. Obr. 62 : 10.

3. Brníkov

V poloze „Průhon“ nalezen dne 5. IX. 1900 při kladení vodovodu mezi brníkovským dvorem a kruhovkou kostr. hrob se dvěma ostruhami a brouskem, bez bližších nález. údajů:

1.—2. Dvě železné ostruhy shod. tvaru s dlouhým, rovným bodcem kosočtvercovitého profilu, zakončeným drobným žlábkem odsazeným jehlancem. Na koncích ramen trojúhelníkového profilu přichyceny obdélníkové destičky se čtyřmi nýtky; d. 17,2 a 16,8 cm; muz. Lit., č. 4299—4300. Obr. 63 : 1—2.

3. Hranolovitý brousek s pečlivě vyhlazenými stěnami, zhotovený z jemnozrné tmavošedé horniny. Na jednom konci obdélníková ploška, druhý (násadní) konec přihrocený a olámaný. D. 12,4 cm; muz. Lit., č. 4301. Obr. 63 : 3.

Dne 24. V. 1914 daroval *E. Bilicz* do libochovického muzea nepoškozenou nádobu bez nálezových okolností:

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 3 jednoduché, žlábkové vlnovky; d. ploché s obvod. listou a s otiskem dřevěné podložky; p. hnědavě černý, obtáčený; v. 13,5 cm; muz. Lit., č. L 25. Obr. 63 : 4.

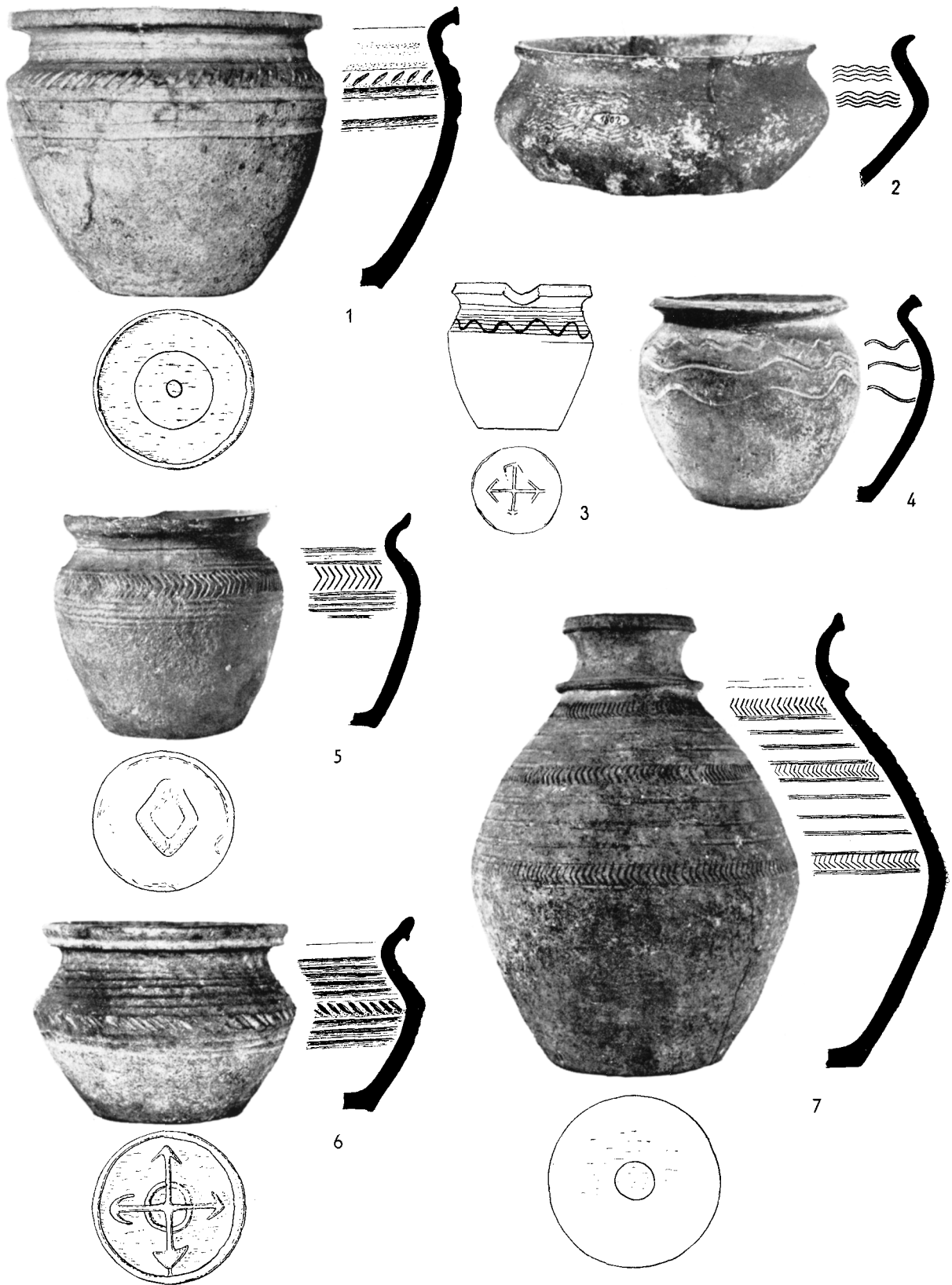
4. Brozany nad Ohří

Podle zprávy *K. J. z Bienenberka* odkryty v r. 1780 kostrové hroby, v nichž u ramen každé kostry stála nádoba bez ucha. *J. Smolík* píše, že slovanské řadové hroby byly nalezeny „Na kopaninách“. Nádoba, vyobrazená v Pam. arch. XLIX 1958, 211, obr. 21: 3 není z Brozan, ale z Lukavce (muz. Lit., č. 4257).

Lit.: *J. Smolík*, Pam. arch. XI 1878—1881, 348, 487.

5. Břehoryje

Jz. od obce, v poloze „Krotowei“, odkryl rolník Weiss na podzim r. 1893, při zakládání chmelnice na svém poli v ostrém úhlu rozcestí polních cest do Jištěř a Libínek, celkem 39 kostr. hrobů. Dne 3. V. 1894 navštívil naleziště *A. Paudler*. v jehož přítomnosti byl odkrat ještě další — čtyřicátý hrob a který s pomocí podrobného dotazníku, vypracovaného *Arnoštem K. z Valdštejna* na základě zkušeností z výzkumu slovanského pohřebiště u Dubé, získal následující informace. Hroby byly uspořádány do řad, přičemž jak jejich vzájemné vzdálenosti v téže řadě, tak vzdálenosti řady od řady se rovnaly zhruba výšce muže. Jejich hloubka postupně klesala ve směru od cesty z 20 až na 70 cm. Kostry ležely natažené na zádech, s rukama podél těla. Orientované byly

Obr. 69. 1. Libčeves; 2, 3. Kyškovice (č. 3 podle kresby A. Piffla); 4–6. Libochovany; 7. Libochovice.

většinou Z—V, jen 5 či 6 mělo opačnou orientaci (V—Z). Za hlavou každého pohřbu stála nepravidelná kamenná deska o rozměrech asi 40 × 40 × 5 cm. Nechyběly ani hroby se dvěma pohřby uloženými nohama proti sobě. Všechny kostry měly úplný chrup, lebka jednoho pohřbu byla rozpolcená. Stopy dřeva nebyly pozorovány. Celkem se našlo 13 záušnic různých velikostí, stříbrných i bronzových a dva zlomky prstenu ze stříbrného drátu. Záušnice se nacházely zpravidla jen na jedné straně lebky, prsten byl navlečen na prstu. Stranou lebky jedné z koster stála nádoba v. 25—30 cm, která se při vyjímání ze země rozpadla; *Paudler* podává její skicu a vyobrazuje část dna s komplikovanou značkou. Jiné milodary se nenalezly, chyběly jakékoliv další ozdoby, mince, zbraně či nože. *Paudlerova* zpráva, uveřejněná v r. 1894, končí sdělením, že p. *Weiss* má v úmyslu pokračovat ve výkopech opět na podzim. Zpráva konzervátora *Grusse* z téhož roku, udávající, že v Břehoryjích bylo během prosince 1893 vykopáno 57 koster, je patrně chybná. Avšak další zpráva z oné doby, jejímž autorem je *F. Hantschel*, oznamuje, že ve sbírce měšťanské školy v Úštěku se nacházely 4 záušnice z břehoryjského pohřebiště, nalezené údajně již kolem r. 1887. Z toho by vyplývalo, že hroby se zde nacházely již před r. 1893 a že tedy počet 40 hrobů, udávaný *Paudlerem*, nelze považovat za úplný. O dalších osudech pohřebiště nemáme zpráv. V r. 1902 navštívil *R. Weinzierl* nově založené muzeum v Úštěku a při té příležitosti se zmínil i o vystavených v něm záušnicích z Břehoryj. Po zrušení tohoto muzea byly sbírky v dezolátním stavu a bez příslušné dokumentace předány do muzea v Litoměřicích, kde je dnes uloženo z břehoryjského pohřebiště celkem 9 záušnic ze dvou kartonů (st. č. II 28, 29):

1. Es. z. s oběma konci roztepanými, kličky chybí; z bronz. drátu plát. stříbrem o síle 3,5 mm, \varnothing 31 × 27 mm. — 2.—3. Dvě es. z. se širší kličkou stříbr. drát o síle 2,7 a 2,4 mm, \varnothing 14 × 13 a 15 × 12 mm. — 4. Es. z. ze stříbr. drátu o síle 1,5 mm, \varnothing 14 × 12 mm. — 5.—7. Tři es. z. z bronz. drátu o síle 2,9, 2,0 a 2,0 mm, \varnothing 13 × 12, 18 × 14,5 a 18,5 × 14,5 mm. — 8.—9. Dvě es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu o síle 1,9 a 2 mm, \varnothing 16 × 15,5, 16,5 × 13,5 mm.

Jedna záušnice, nalezená na pohřebišti v r. 1893 se dostala do sbírky *H. Ankerta*:

10. Es. z. ze silného stříbrného drátu o síle 4 mm, \varnothing 16,5 mm; muz. Lit., č. 5159. Obr. 63 : 11—21.

Lit.: *A. Paudler*, Die Gräberstätte bei Brschehor, Mitt. Ex. Cl. XVII 1894, 120—125, obr.; *F. Gruss*, MCC XX 1894, 105; *F. Hantschel*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 9; *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XXV 1902, 165.

6. Bříza

V r. 1912 byl v lomu na vých. konci obce prokopán zbytek rozsáhlejšího kostrového pohřebiště. Dva hroby s es. záušnicemi byly překryty kamennými deskami, z nichž na jedné byl plastický a na druhé vyrytý kříž. Z výbavy hrobů se dostalo do NM 15 záušnic bronzových nebo stříbrem plátovaných, na dvou stopy pozlacení; 1 es. z. měla oboustranné esovitě ukončení; dále 1 prsten z bronz. pásku otevřený a 1 prsten tyčinkovitý s přeloženými konci, železné držadlo a záchytné úško z vědérka o průměru pouhých 10 cm a poškozený denár Vratislava II. NM č. 54292, 54370 až 54389, 55744—55745 (v úplnosti dosud nepublikováno).

Lit.: *J. Schráníl*, OP IV 1925, 171—172; *Lyž*, Vorgeschichte, 296—297, t. 68 : 6, 73 : 2; *P. Radoměrký*, Obol mrtvých, 15.

7. Budyně nad Ohří

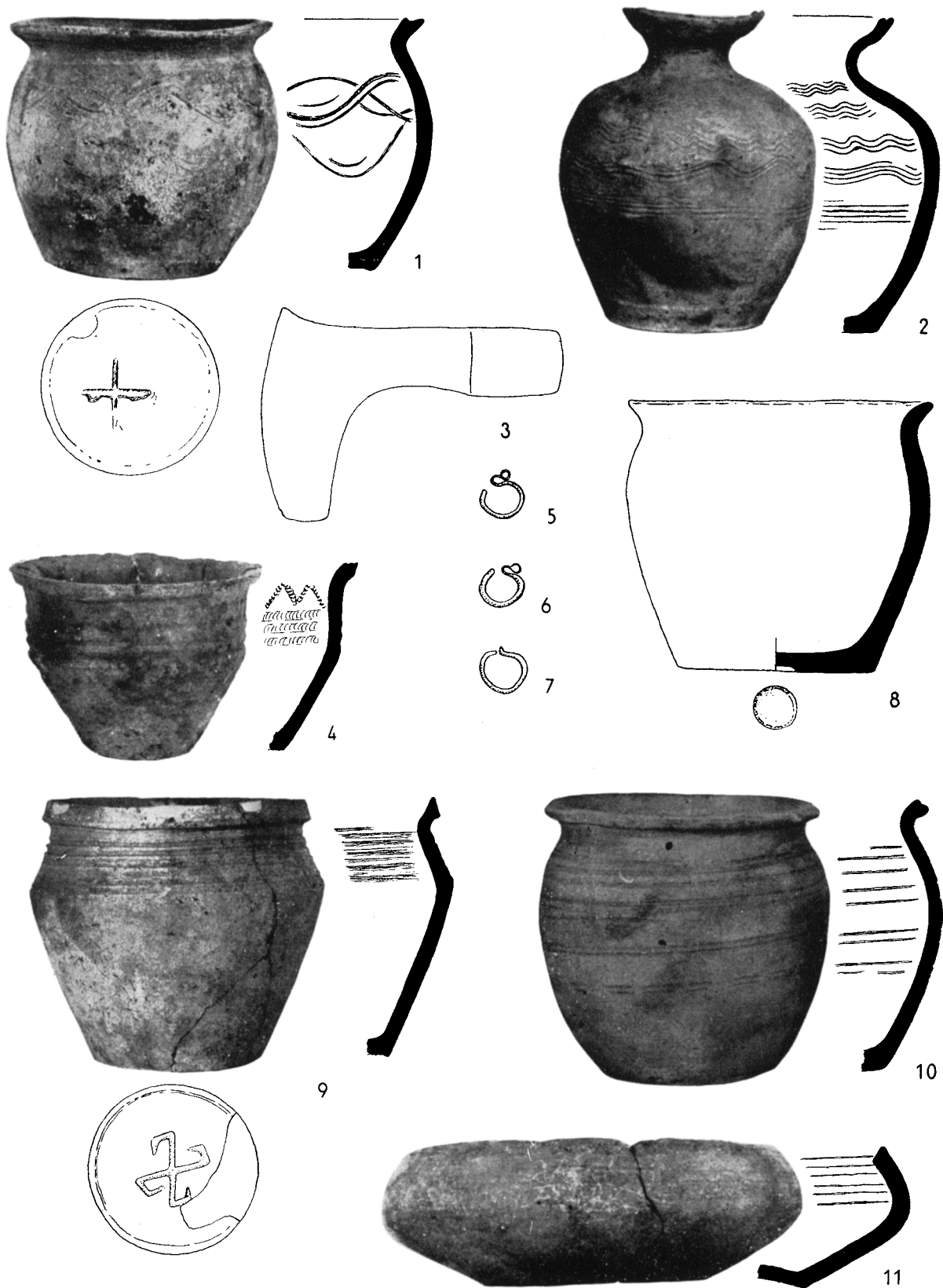
A. Jižní okraj města.

1. Na poli proti hřbitovu (kat. č. 625) odkryli *J. L. Píř* s *A. Jandou* několik kostr. hrobů, bez nál. údajů. Z výbavy těchto hrobů se dostaly 3 záušnice do NM, 6 párů záušnic, 2 záušnice větších rozměrů a 4 lebky do budyňského muzea (st. č. I, 46, 47 z let 1900 a 1902).

V muzeu v Budyni dnes uloženy jen ony dvě velké záušnice, ostatní nezjištěny: 1.—3. Tři es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, síla drátu 3,5—4 mm, \varnothing 23 × 22, 23 × 19 a 23,5 × 19 mm; NM č. 54306—54308. — 4. Es. z. z bronz. drátu o síle 3,2 mm, \varnothing 61,5 × 55 mm; muz. Budyně, č. 1159. Obr. 63 : 9. — 5. Es. z. z bronz. drátu o síle 4 mm, \varnothing 67 × 65 mm; muz. Budyně, č. 1156. Obr. 63 : 8.

2. „U váhy“ (u nádraží?) nalezena za nezn. okolností nádoba:

Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: řádek šikmých záseků — 2 × šroubovitě obtočená žlábk. rýha; d. ploché s obvod. listou; p. šedohnědý, písčité, na hrdle obtáčený; v. 10,1 cm; muz. Budyně, č. 766. Obr. 63 : 10.

Obr. 70. Libotenice (č. 3 podle inv. skici).

B. Návrší Bruska, 1,5 km na vsv. od města.

3. Při hranici katastru Budyně a Píst, po pravé straně silnice do Doksan se zvedá návrší „Bruska“. Při odvážení půdy zde majitel pole *J. Hruška* z Píst odkryl spolu s pracovníky budyňského muzea v r. 1937 celkem 18 kostr. hrobů. Hroby byly hluboké 1—1,2 m a „vyloženy kamennými deskami s kameny podhlavními, některé kostry ležely na dřevě a jedna byla obložena zplna dřevem. U této nalezeny mimo 4 záušnic zbytky železných svorek“. Orientace pohřbů Z—V, pouze jeden opačně. Ve třech případech zjištěny nad kostrami dospělých ještě kostry dětí. V hrobech nalezeno podle *V. Štumpf*a celkem 25 záušnic a 3 žel. svorky.

V muzeu jsou předměty z tohoto pohřebiště připevněny na dvou kartonech (č. 68, 69) — celkem 36 záušnic, tři prsteny a tři žel. svorky. Je proto pravděpodobné, že nějaké hroby byly prokopány ještě navíc; z pohřebiště na Brusce jsou snad i záušnice z litoměřického muzea (srv. Písty).

Karton č. 68: 1.—3. Tři es. z. z bronz. drátu s. 3,8 mm, \varnothing 22 × 20, 22 × 20 a 20,5 × 19 mm. — 4.—7. Čtyři es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 3,6, 3,6, 4,0 a 3,3 mm, \varnothing 21 × 18, 19,5 × 18, 20 × 19 a 20,5 × 19 mm. — 8. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 3,9 mm, \varnothing 22,5 × 20 mm. — 9. Es. z. z bronz. drátu s. 4 mm, \varnothing 22 × 20,5 mm. — 10. Es. z. s odlomenou kličkou z bronz. drátu s. 3,3 mm, \varnothing 21 × 18,5 mm. — 11. Es. z. ze stříbrného drátu s. 4 mm, \varnothing 19,5 × 16,5 mm. — 12. Es. z. z bronz. drátu s. 3,6 mm, \varnothing 18,4 × 16 mm. — 13. Es. z. s odlomenou kličkou z bronz., slabě stříbrem plátovaného drátu o síle 3,4 mm, \varnothing 19,8 × 17 mm. — 14.—16. Tři es. z. z bronz. drátu s. 2,8, 2,0, 1,9 mm, \varnothing 17, 17,5 × 16,5 a 16 mm. — 17.—20. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2, 1,8, 1,8 a 1,6 mm, \varnothing 16,4 × 14, 15,4 × 12, 14,0 × 14,0 a 14,6 × 12,5 mm. — 21.—24. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 1,7, 2,0, 2,0 a 1,9 mm, \varnothing 15,5 × 11,5, 13,5 × 13, 15 × 13,8 a 15,5 × 12 mm. — 25.—27. Tři svorky z železného drátu s. 7 mm, d. 8,5, 7,8 a 6,5 cm.

Karton č. 69: 28. Es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem s. 4,4 mm, \varnothing 20 × 17 mm. — 29. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 3,2 mm, \varnothing 19 × 17 mm. — 30. Es. z. ze stříbrného drátu s. 3,5 mm, \varnothing 17 × 16 mm. — 31.—32. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,6 a 3,3 mm, \varnothing 17 × 15 a 16,5 × 14 mm. — 33. Es. z. z bronz. drátu se zbytky pozlacení, s. 2,4 mm, \varnothing 15 mm. — 34. Es. z. ze stříbrného drátu s. 3,2 mm, \varnothing 14,6 × 13,5 mm. — 35. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 3,6 mm, \varnothing 14,8 × 14 mm. — 36.—39. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 18, 18 × 17, 17,2 × 14 a 16 × 14 mm. — 40. Bronz. prsten otevřený, s perličkovými vývalky na vnější straně, \varnothing 15,5 × 15 mm. — 41.—42. Dva bronz. otevřené prsteny z tenkého drátu kruhového průřezu s. 1 mm, \varnothing 23 mm. Obr. 64.

Lit.: *V. Štumpf*, zpráva čj. 697/38 v archivu AÚ ČSAV; Zprávy památkové péče II 1938, 97; *M. Zápotocký* 1964, 18 (podle nález. údajů leželo pohřebiště na návrší Patrie, podle informací pístských občanů však na vedlejším návrší — na Brusce).

8. Církvice nad Labem

Z kostr. hrobu bez bližších nález. okolností pochází 6 záušnic (v muzeu z nich zjištěna pouze jedna): es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 27 × 24 mm; muz. Ústí, č. 41 (st. č. 3168). Obr. 63: 5.

9. Čakovice

Bez nálezových údajů.

1. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 3 mm, \varnothing 25 mm. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 2,5 mm, \varnothing 38 × 36 mm. Muz. Ústí, č. 2942/a, b. Obr. 63: 6—7.

10. Černčice (o. Teplice)

Asi 300 m jz. od obce, u křižovatky silnice do Milešova s lesní cestou, porušeny v r. 1923 při stavbě silnice (?) kostrové hroby. Porušené hroby pozorovány i na kat. č. 319. Kostry v natažené poloze uložené ve hl. 40—50 cm, orientované V—Z. Pod lebkami kameny. U lebky jednoho z pohřbů nalezeno 13 záušnic; dále nalezeny ještě 2 záušnice plátované stříbrem a bronz. prsteny.

Do bílinského muzea tehdy předáno jen 8 es. záušnic. Z nich (podle inv. karty) 7 kusů z drátu o síle asi 1,5 mm a \varnothing 18—12 × 17—13 mm, 1 es. z. z drátu s. 1,5 mm, \varnothing 26 mm. Muz. Bílina, č. 2278/a—h.

Lit.: *G. Laube*, zpráva a protokol ze dne 28. X. 1923 v archivu bílinského muzea.

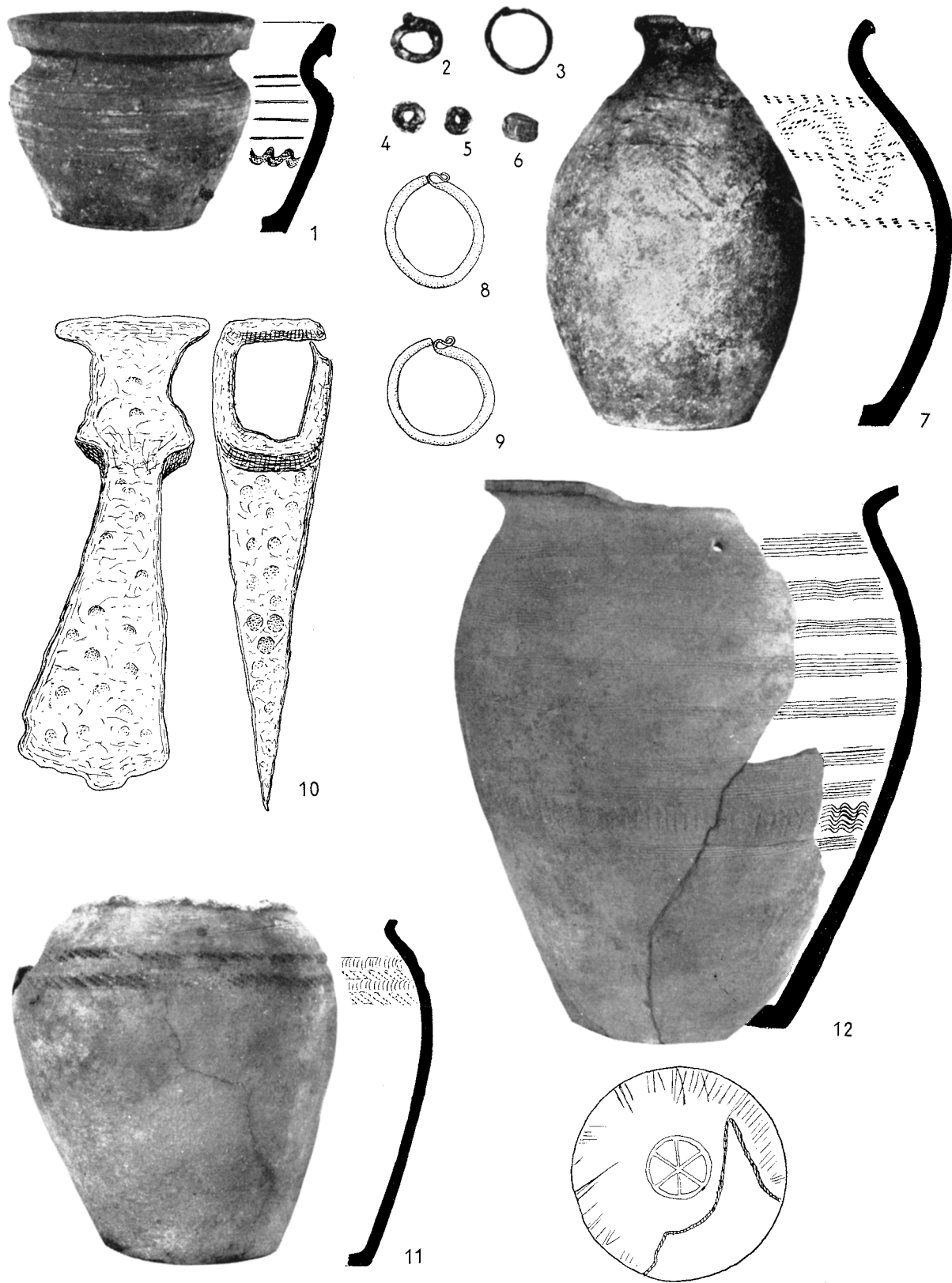
11. Černčice (o. Louny)

Z kostrového hrobu, bez údajů:

1.—4. Čtyři olivovité perly ze zelenavého skla, z nich 2 poškozené, d. 2,7 cm, \varnothing 1—1,2 cm; muz. Louny, č. 2348. Obr. 65: 1—4. — Bez nálezových okolností: 1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 1,6 mm, \varnothing 17 × 14 mm. 3. Es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, s. 4,2 mm, \varnothing 22 × 21 mm. Muz. Lit., č. T 79—81. Obr. 63: 5—7.

Lit.: *J. L. Píž*, St. III, 1, 331 (omylem uvedena jen 1 záušnice).

Bez údajů.

Obr. 71. 1–7. Litochovice; 8–10. Lounky; 11, 12. Libotenice.

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 5ř. vlnovka šroubovitě přecházející ve tři horiz. pásy, splývající v pás jeden; d. ploché, s obvod. lištou; p. šedý, na hrdle stopy po obtáčení; v. 9,5 cm; muz. Louny, č. 476. Obr. 63 : 8.
Lit.: *V. Kučera* 1938, 8, obr. 3.

12. Černěves

Někdy před r. 1900 nalezeny u školy dvě nepoškozené nádoby, bez nález. údajů (z hrobů?):

1. Hrnc. nádoba široce rozevřená, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka — dva horiz. hřeben. pásy; d. ploché, uprostřed s čtverc. důlkem; p. světle hnědý, na hrdle obtáčený; v. 9 cm; muz. Lit., č. R 321. Obr. 65 : 12.

2. Soudkovitá nádoba, p. o. III, orn.: 6ř. vlnovka — hřeben. pás; d. ploché s obvod. lištou; p. šedohnědý, písčitý, hrdlo a podhrdlí obtáčené; v. 9,5 cm; muz. Lit., č. R 322. Obr. 65 : 9.

Další nádoba bez údajů předána býv. roudnickému muzeu v r. 1912:

3. Mísa na nožce s rozevřeným šikmo seříznutým okrajem, orn.: 2 pásy svislých hřeben. vpichů na výduti; p. červenohnědý, písčitý, na hrdle obtáčený; v. 13,9 cm; pův. uložena v muz. Roudnici.

Lit.: *A. Pífl*, zpráva čj. 2478/42 v archívu AÚ ČSAV; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLIX 1958, 238, obr. 38 : 4.

13. Černochovo

Na poli p. *Ľ. Hanzla* č. 40 nalezeny hroby řadové s esovitými záušnicemi, které uloženy ve školní sbírce. — V kostr. hrobě (naleziště neudáno) nalezeny dvě záušnice: 1—2 Es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 11 mm; muz. Teplice, č. 145 a, b.

Lit.: *V. Kučera* 1938, 8; *F. Sedlák*, Nástin dějů Černochova, Vlastivěd. sborník okr. lounského IX 1938/9, 137.

14. Černouček

Na poli A. Novotného objeveny někdy kolem r. 1878 řady hrobů, obložených čedičovými deskami, bez milodarů.

Lit.: *V. Šulc*, Pam. arch. XII 1882—1884, 428.

15. Čížkovice

Bez nálezových údajů:

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: široký žlábek s volnou, dvojžlábkovou vlnovkou; d. chybí; p. hnědý, slídnatý, na horní části obtáčený; zachov. v. 12 cm; muz. Lit., č. 4256. Obr. 65 : 13.

16. Dlačkovice

„U kamene“, bez nálezových okolností:

Silnostěnná soudkovitá nádoba, p. o. VII, orn.: 3—4 horiz. žlábků a mezi nimi volná 1ř. vlnovka; d. ploché s náznakem obvod. lišty; p. šedý, nerovný, na hrdle obtáčený; v. 11,5 cm; muz. Lit., č. T 6. Obr. 65 : 14.

17. Doksany

V třebenické sbírce uloženy bez nálezových údajů dvě záušnice z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 53 až 51 mm, obě s odlomenou kličkou; muz. Lit., č. T 261, 262. Obr. 67: 1—2.

18. Dolánky

Nevelká ostrožna „Na hradišti“, na severním okraji obce. Ve sbírce místní školy viděl odtud *Ľ. L. Píř* hrad. nádobu, nalezenou v kostr. hrobě. V r. 1955 předána budyňskému muzeu školní sbírka, v níž však byly hrad. nádoby dvě a je pravděpodobné, že jedna z nich je identická s nádobou z „Hradiště“:

1. Širší hrnc. nádobka, p. o. V, orn.: dvě nepravidelně se proplétající jednoduché vlnovky; d. slabě konkávní s otiskem dřevěné podložky; p. hnědavě šedý, hrdlo obtáčené; v. 8,3 cm; muz. Budyně, č. 1751. Obr. 65 : 10.

2. Hrnc. nádoba s dvojkónickým tělem, p. o. VII, orn.: na plecích řádkem V kolků a na výduti 2 žlábků; d. rovné s obvod. lištou, uprostřed plochý kruhový důlek \varnothing 12 mm; p. šedočerný, slabě slídnatý, hrdlo obtáčené; v. 10,7 cm; muz. Budyně, č. 1752. Obr. 65 : 11.

Lit.: *Ľ. L. Píř*, St. III, 1, 332.

19. Dražobuz

Záp. okraj obce, poloha „Mohrleite“ (Mohrova stráň) nad rozcestím silnice do Vrutice s polní cestou do Libínek. V r. 1904 při zakládání chmelnice na jv. straně zachyceno pohřebiště — celkem

asi 20 kostr. hrobů, hlubokých pouze 30—40 cm, uspořádaných do řad. Kostry orientované S—J (ve směru svahu), na čele každé hladký kámen. Beze zbytků dřeva a bez milodarů — „erst beim letztausgegrabenen Skelette wurde ein Bodenstückscherben von einer Steinguturne gefunden, und zwar bei einer aschigen kleinen Brandstätte“. *H. Ankert* považoval (bez udání důvodů) toto pohřebiště za současné s břehoryjským.

Lit.: *K. Wilde*, dopisy *H. Ankertovi* z 20. XI. a 3. XII. 1904 v muz. Lit.

V zimě r. 1906 nalezeny opět kdesi v těchto místech hroby se záušnicemi a nádobami, u lebek kamenné desky (podle ústní informace, kterou získal *K. Lichtenfeld* v r. 1907 a zaznamenal bez dalších podrobností; udání polohy: „Strasse von D. nach der Skořepmühle, gleich hinter dem letzten Hause (beim Dorfe) . . .“).

Lit.: *K. Lichtenfeld*, nálezový deník F II v muz. Lit.

20. Dubany

Býv. cihelna F. Holého na již. svahu vrchu Rohatce, asi 100 m severně od silnice do Křesína. Dne 15. III. 1914 zde odkryli 2 kostr. hroby, hl. asi 2 m a obložené i pokryté opukovými deskami, pozorovány také stopy dřeva. Kostry v natažené poloze, Z—V. Při jedné nalezena záušnice, při druhé nůž:

1. Es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 19 × 16 mm; muz. Lit., neinv. Obr. 66 : 3. — 2. Zlomek žel. nože (nezjištěn).

Dne 6. XI. 1931 ohlášen libochovickému muzeu nález dalších 5 hrobů. Čtyři byly hl. přes 1 m, pátý pouze 30 cm. Nad kostrami, orientovanými opět Z—V, pozorováno vždy prkno a na něm větší kameny. V 1 hrobě nalezena nádoba, v dalších pak nůž, 3 šípky a žel. slitky:

3. Železný nůž se zahroceným trnem, hřbet slabě obloukovitý, d. 22,7 cm; muz. Lit., č. 4296. — 4.—6. Tři železné šípky s tulejkou a krátkými křídélky, d. 6, 8,1 a 9,4 cm; muz. Lit., č. 4295, 4297—8. 7.—9. Tři beztvaré železné slitky, muz. Lit., č. 4292—4. — 10. Hrc. nádoba, p. o. VII, orn.: 5 × obtočen úzký žlábek; d. ploché; p. šedý až hnědavý, slabě slídnatý, hrdlo obtáčené; v. 12 cm; muz. Lit., č. L 49. Obr. 66 : 1, 2, 4—7.

V r. 1946 poskytl majitel cihelny *A. Knorovi* povšechnou informaci: „Před léty . . . zasažena menší skupina hrobů s kostr. pohřby naznak, obloženými kameny i dřevem; v několika z nich nalezeny u lebek kroužky“.

Lit.: *K. Křenek*, 1. přírůstkový deník libochovického muzea, 23, 98; *A. Knor*, zpráva čj. 228/46 v archivu AÚ ČSAV.

Bez nálezových okolností. V NM uložena nádoba, opatřená štítkem s lokalitou a datem 1908, zakoupená ze sbírky p. *Woperschalka*:

Hrc. nádoba masivního těla, p. o. VII, orn.: horní hrana okraje důlkovaná, na těle 6 × šroubovitě tažený úzký žlábek; d. ploché, nerovné; p. okrově hnědý až šedočerný, slabě slídnatý; v. 10 cm; NM, č. 55213. Obr. 66 : 8.

21. Horní Beřkovic

Při stavbě rodinných domků (p. Richter ad.) porušovány kostr. hroby. *J. Böhm* ve zprávě ze dne 12. IV. 1928 uvádí, že dosud bylo nalezeno 5 hrad. hrobů, z nichž 1 obsahoval dva dětské pohřby. V jednom hrobě nízká hrad. nádobka, zdobená horiz. čarami na podhrdlí a se značkou na dně. Z výbavy ostatních hrobů zachována jen stříbrná záušnička a dvojitý bílý, skleněný korálek. Podle zprávy „Venkova“ z 16. IV. 1928 bylo zjištěno 6 hrobů s kostrami v natažené poloze, obrácenými k východu. V dětském hrobě nalezen náhrdelník z dvojitých korálek, které až na 1 přišly nazmar. Dále nalezeny „drobné náušničky z tenkého drátu bronzového s konci esovitě zakončenými“. V NM uložen obsah hrobu matky s dítětem (dar *B. Hellicha*):

1. Plochý kvádrotvitý korál se zkosenými rohy, vybroušený ze světle oranžového žíhaného kamene (achát?); 14 × 13,5 × 8 mm; NM, č. 54701. — 2. Es. z. ze stříbrného drátku s. 2 mm, \varnothing 12 × 10 mm, s kličkou š. 3,5 mm; NM, č. 55702.

Lit.: *J. Böhm*, zpráva čj. 547/28 v archivu AÚ ČSAV; zpráva v časopise Venkov ze dne 16. IV. 1928 (archív AÚ ČSAV).

22. Horní Nezly

Na louce kat. č. 408 za domem čp. 3 nalezena v r. 1901 v hl. asi 50—60 cm vrstva kamene a v ní záušnice:

Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, napřavidelně oválného tvaru, přelomená (patrně recentně); široce roztepaná klička je podélně rýhovaná; \varnothing asi 50 × 45 mm; muz. Lit., sb. *Lichtenfeld* č. N 12. Obr. 67 : 3.

Lit.: *K. Lichtenfeld*, nálezový deník N I, s. 15 v muz. Lit.

23. Horní Počáply

U železniční zastávky, po levé straně silnice do Bechlína porušeny dne 19. XI. 1959 při výkopu základů dva kostr. hroby. Podle údajů dělníků byly obdélníkového tvaru o rozměrech asi 150 × 60 cm a jejich stěny byly obloženy opukovými kameny. Orientace pohřbů SZ—JV. Bez milodarů; *Vl. Sakař* je datuje jako pravděpodobně mladohradištní.

Lit.: *Vl. Sakař*, nálezová zpráva čj. 6108/59 v archivu AÚ ČSAV.

24. Hostenice — samota Sv. Kliment

Na místě městečka Mury, zničeného rozvodněnou Ohří snad v r. 1342, zůstal kostelík sv. Klimenta a několik usedlostí. *A. Janda* uvedl v r. 1932 bez jakýchkoliv dalších údajů, při pravém břehu Ohře byl v blízkosti osady objeven na polích novodvorských sousedů hřbitov „s nesčetnými kostrami z prvé doby pohanské, užívaný až do zániku osady“. Při ověřování tohoto údaje v r. 1964 však zjištěno, že tato poloha je vzdálena od Mur téměř 1 km a navíc, že není jisté, že porušené hroby byly opravdu slovanské. V budyňském muzeu jsou uloženy bez nál. okolností 2 záušnice s údajem „sv. Kliment“ — tj. z areálu dnešní samoty:

1. Es. z. z bronz. drátu s. 1,8 mm, \varnothing 26 × 25 mm; muz. Budyně, č. 1154. — 2. Es. z. ukončená pův. očkem, jehož vrchol ulomen, z bronz. drátu s. 1,9 mm, \varnothing 47 × 42 mm; muz. Budyně, č. 1155. Obr. 67 : 4, 5.

Lit.: *A. Janda*, Osady Mury, Vlastivědný sborník Podřipska IX 1931/32, 5–7; *M. Zápotocký* 1964, 17–18.

25. Hoštka

Kdesi u obce nalezena bez bližších údajů láhev, kterou *R. Weinzierl*ovi předal *H. Mattausch*. Část jejího povrchu prý vyčnívala ze země a byla zelenavě zbarvena mechem:

Láhev s dvojkónickým tělem, p. o. I, orn. na plecích 6 pásy šikmých hřeben. otisků; d. ploché; p. světlehnědý, sedě skvrnitý, písčítý, nahoře obtáčený; v. 22,5 cm; muz. Teplice, č. 29 (st. č. W 1416). Obr. 67 : 8.

Lit.: *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 115; *týž*, Fundprotocolle III, 136; *J. L. Píř*, St. III, 1, 393; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, obr. 1 : 4.

26. Hrdly

V r. 1851 nalezena poblíž strážního domku dráhy nádoba zdobená vlnicí a opatřená na dně značkou; předána do NM (nezjištěna).

Lit.: *J. E. Wocel*, Pravěk, 463; *J. Hlavatý*, Pam. arch. II 1857, 235; *J. L. Píř*, St. III, 1, 393.

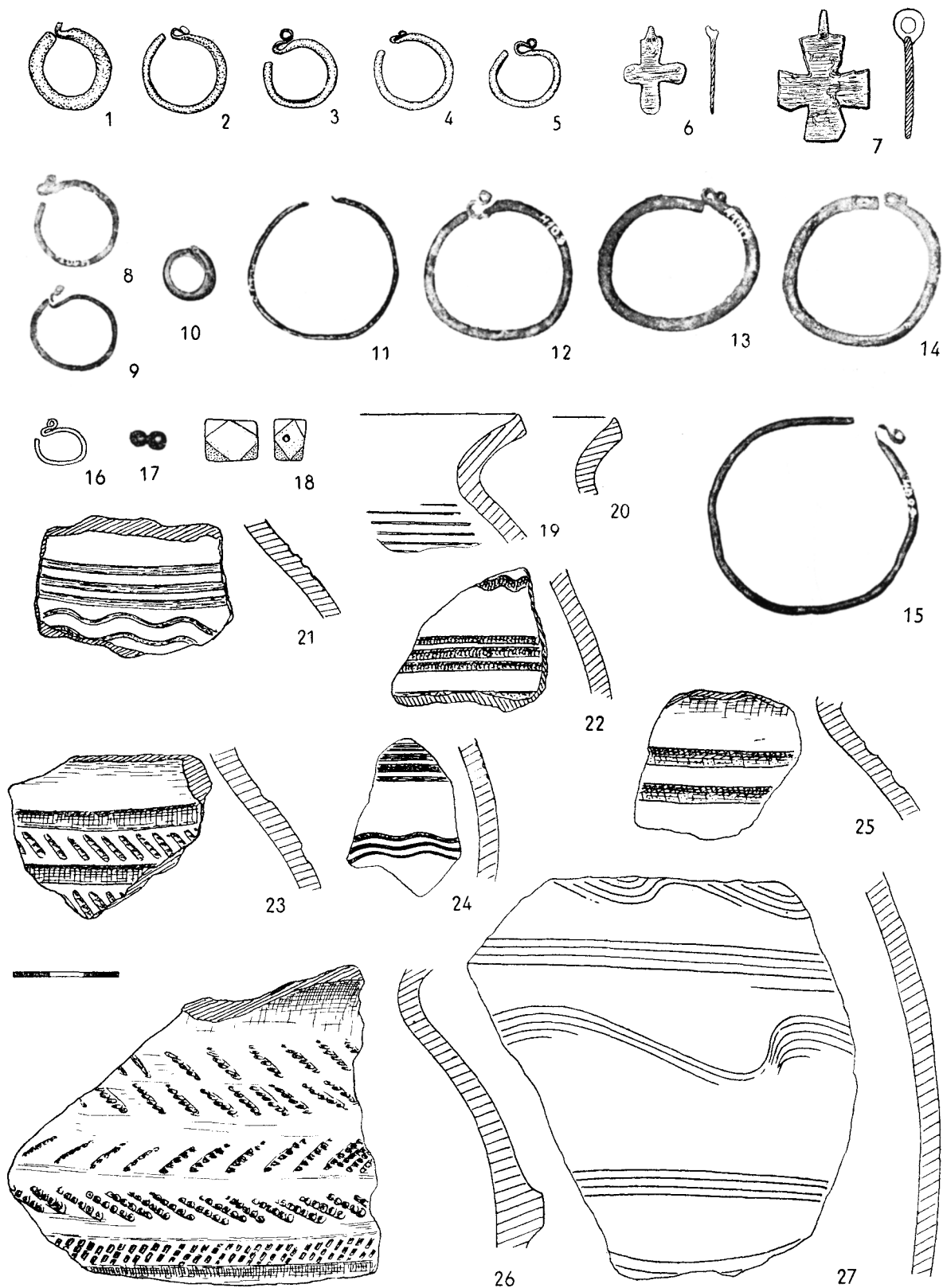
27. Hrobce

Pole kat. č. 419 v poloze „Nad studánkou“. Ve hl. 1 m nalezeny „dvě kostry v natažené poloze; ležely k východu“. Jedna z nich měla za hlavou „nádobu s vlnitým ornamentem“ (nezjištěna).

Lit.: inventář sbírky *Č. Zahálky* z býv. roudnického muzea, č. 82 a s. 11.

28. Chotíněves

Cihelna V. Ungermanna na návrší nad vých. okrajem obce, po pravé straně silnice do Liběšic. Prvá zpráva o hrobových nálezech je již z r. 1860: „kosti mezi opukou a blíž toho popelnice a jiné nádoby“; nálezy se však nezachovaly a mohlo jít i o hroby k. únětické. V r. 1864 odkryt hrob s nápadně silnou kostrou, která na prstě pravé ruky měla prsten, darovaný později do NM (č. 1). V r. 1868 darována do NM záušnice, nalezená v hrobě při kostře, jejíž lebka byla obložena kameny (č. 2). Současně s hrad. hroby nacházeny také hroby ze starších období. V r. 1894 zde nalezeno dalších 5 záušnic (bez údajů), které jsou patrně totožné se záušnicemi, připevněnými na kartonu č. II, 27 z býv. ústěckého muzea (č. 3–7). Záušnici a nádobu z chotíněvesského pohřebiště obdržel *H. Ankert* (č. 8, 9), další zdobená hrad. nádoba byla odtud ve sb. *A. Henkeho* v Liběšicích a později se dostala do sbírky *J. Fialy*. Ve sbírce učitele *J. Fialy* v Liběšicích (později v Kravařích) byly podle *J. Kerna* celkem 4 nádoby z tohoto pohřebiště, dnes až na 1 láhev ne-

Obr. 72. Litoměřice. 1–5. Dómské nám. (hrobové naleziště č. 2); 6, 7. Mírové nám. (nal. č. 5); 8–14. pohřebiště na záp. straně Mírového nám. (nal. č. 3); 15. Michalská ul. (nal. č. 4); 16–27. Jesuitská ul. (nal. č. 7, 16–18. konstr. hrob, 19–27. střepy ze zásypu hrobu).

zvěstné (č. 10). V r. 1932 daroval p. *Kotva* do býv. Českého muzea v Litoměřicích záušnici z kostr. hrobu, odkrytého „u Chotiněvsi“, patrně opět v Ungermannově cihelně (č. 11). Další nálezy z pohřebiště vyobrazeny v práci *G. Klepsche* (č. 12—17); jde snad o předměty z jeho sbírky, která byla po jeho smrti předána do libešické školy (před r. 1940) a dnes je již nezvěstná. Konečně jedna láhev a zlomky kování z tohoto naleziště se dostaly do sbírky *K. Lichtenfelda* (č. 18—19):

1. Masivní kruhovitý prsten ze stříbrného pásku čočkovitého průřezu, uzavřený, \varnothing 16 mm, v. 7 mm; NM, č. 54767. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 15 \times 14; NM, č. 54768. — 3. Es. z. s širší kličkou, ze stříbrného drátu s. 3,8 mm, \varnothing 16 mm. — 4.—7. Čtyři es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 4—4,2 mm, \varnothing 24 \times 21, 28 \times 25, 24 \times 20 a 20 \times 19,5 mm; z nich dvě s odlomenou a jedna s porušenou kličkou; muz. Lit., sb. Úštěk, č. kartonu II, 27. — 8. Es. z. z bronz. drátu s. 1,9 mm, \varnothing 18 \times 16 mm, muz. Lit., č. 5154. — 9. Hrc. nádoba, p. o. II, orn.: 4 žlábkovité vlnovky; d. ploché; p. sv. až bělohnědavý, černě skvrnitý, obtáčený; v. 12,8 cm; muz. Lit., č. 4271. — 10. Tenkostěnná láhev s vysokým, úzkým hrdlem, odděleným od vejčitého těla žebérkem; na obvodu dna prstenec téměř 2 cm vysoký; orn. pod okrajem a na spodku hrdla úzkým pásem rýh, na hrdle svislými hřebeny. pásy střídavě rovnými a slabě zvlněnými a tento motiv se uplatňuje i na plecích, kde navíc kombinován svis. řádky vpichů; p. cementově šedý, jemně písčité a velmi tvrdě vypálený; v. 25,7; muz. Lit., př. č. 66/63 (získána ze škol. sbírky v Kravařích v r. 1963). Celkově tato nádoba působí jako falzum. — 11. Es. z. z bronz. drátu, muz. Lit., př. č. 742/32 — nezjištěna. — 12.—15. Čtyři es. z. malých rozměrů, ztracené. — 16. Hrc. nádoba s válcovitým okrajem, orn. nízkou 3ř. vlnovkou a pod ní hřeben. pásem (ztracena). — 17. Hrdlo a část výdutě láhve zdobené pásy šikmých hřeben. vpichů (ztracena). — 18. Láhev s rovně rozevřeným hrdlem a s vyšším tělem s výdutí v horní třetině; orn. několika pásy šikmých hřeben. otisků; v. 18 cm (popis podle inv. skicy); NM, č. 96581 — ze sb. *K. Lichtenfelda*, nezjištěna. — 19. Zlomky železných obrouček z kování vědérka; obroučky š. 9 mm jsou na vnější straně podélně prožlábnuté; \varnothing asi 16 cm; muz. Lit., č. 5158 (Skel. I, 1908—1909). Obr. 66 : 9—16.

Lit.: Pam. arch. IV 1860, 186; VI 1864, 37; VIII 1868, 237; *F. Hantschel*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 30; *J. L. Pič*, St. III, 1, 334—335; *J. Kern*, Materialien IV, Nr. 26, 37, 44; *týž*, Fremdeinflüsse, 245—248, obr. 6; *E. Pokorný*, ČMSL IV 1932, 5; *G. Klepsch*, Von der Sonnenseite des Geltsch, 1932, 23. obr.

29. Chožov

Z kostr. hrobu bez udání polohy:

36 zploštělých kuličkových perel z modrého skla, z nich dvě větší zdobené bílou vlnovkou; \varnothing 7 a 23 mm; muz. Č. Budějovice — sb. Ohrada č. 617. Obr. 67 : 6, 7.

30. Ječovice

V místech starého hřbitova, „kde nyní k již. straně mezi novou věží a hospodou veřejná cesta jest“, nalezeny podle zápisu faráře *J. Haslera* z Ostfeldu četné kostr. hroby, orientované Z—V a v nich více než 60 záušnic měděných, z nichž některé byly pozlacené či postříbřené. Za novým hřbitovem, od statku č. 2 až „k hospodě za ohradou nynějšího kostela“ odkopávána v r. 1782 hlína a tehdy nalezeno „mnoho tisíc lidských mrtvol ve hrobích a sice v pořádku a tak hustě pohřbených, že ani na půl lokte mezi nimi prázdné prostory nebylo. Ležely vesměs nohama k východu. U každé ruky byly položeny kameny, jakož i pod hlavou na způsob prkénka, a pod přemnohými hlavami ležely měděné kroužky, některé pozlacené, ostatní postříbřené, všechny jednoho tvaru, ale ne všechny stejně veliké. Více než sto jich přišlo mně do rukou, mnohé dal jsem rozlítí, některé pak jsem rozdál. Všecky měly jeden konec zahnutý“. Také na sv. od hřbitova, na části farské zahrady nalezeno „přemnoho kostí lidských a pět pohřebních kamenů, ale beze všeho nápisu.“

Lit.: Pam. arch. IV 1860, 94—95; *J. L. Pič*, St. III, 1, 336.

31. Jeviněves

Na polích pod Hrádkem jz. od obce, podle dr. *Floriána* až za myslivnou, v úhlu polních cest do Ledčic a Vepřku, bylo při rozšiřování úvozu několik slovanských hrobů. V jednom z nich nalezeny 2 pozlacené gombíky s kroužkovými úšky, zdobené pletencovým ornamentem; zakoupeny od *F. Černého* pro NM (č. 42633—4).

Lit.: *J. Böhm*, zpráva čj. 622/28 v archivu AÚ ČSAV; *J. Schráníl*, České země za doby knížecí, Praha 1932, tab.; *J. Filíp*, Pravěké Československo, Praha 1948, 360, t. 25 : 49.

32. Keblice

J. L. Pič uvádí, že v třeбенickém muzeu byly hrad. nádoby z Keblic (nezjištěny). Ze sbírky školy předána v r. 1962 do muzea nádoba, snad z katastru obce:

Hrnc. nádoba širšího těla, p. o. III, orn.: volná žlábkovitá vlnovka; d. ploché, s nevýraznou čtvercovou prohlubní; p. okrově hnědý až černý, slabě slídnatý, na okraji obtáčený; v. 7,3 cm; muz. Lit., č. 4560. Obr. 67 : 9.
Lit.: *J. L. Piž*, St. III, 1, 395.

33. *Kleneč*

Ve sbírce místní školy byly 2 celé, jen na okrajích slabě poškozené nádoby; v r. 1962 předány muzeu:

1. Hrnc. nádoba s dvojkónickým tělem, p. o. VII, orn.: 2 horiz. žlábků na výdutí a nad nimi na plecích 2 řádky svislých pŕlměsíčkových kolků; d. ploché s obvod. listou, a uprostřed s kruh. otiskem \varnothing 2 cm; p. okrový až černý, slabě slídnatý, na hor. části obtáčený; v. 11,1 cm; muz. Lit., nein. Obr. 67 : 12.

2. Hrnc. nádoba s výraznou, vysoko položenou výdutí, p. o. II, orn.: tři 5ř. vlnovky — široký hřeben. pás; d. ploché; p. hnědavý až tm. šedý, hrdlo obtáčené; v. 13,7 cm; muz. Lit., nein. Obr. 67 : 13.

34. *Křesín*

A. Slovanské hrobové nálezy pocházejí vesměš z prostoru záp. od obce a jižně od silnice do Duban, z úseku mezi školou a starou pískovnou před hřbitovem. Pohřebiště leželo při okraji prvé nezaplavované terasy levého břehu Ohře.

Hrob I nalezen v býv. pískovně v r. 1909. Z jeho obsahu daroval v r. 1951 uč. *F. Žázvorka* libochovickému muzeu „jantarový korál tmavohnědé barvy, slovanský střep zdobený tečkami v řadách a střep zdobený čárkami v řadách“ (nezjišřeno).

Hrob 2 odkryt 26. XI. 1925 na poli A. Nováka, kat. č. 183—4, proti škole. Ve hl. 50 cm ležela kostra v natažené poloze, Z—V, u nohou stála nádobka:

Hrnc. nádoba s výraznou výdutí, p. o. II, orn.: dvě 4ř. vlnovky — 1 až 2 nepravidelně tažené hřeben. pásy; d. ploché s okraj. listou; p. hnědavě šedý, slabě písčité, nahoře obtáčený; v. 12,8 cm; muz. Lit. č. L 42. Obr. 68 : 1.

Hrob 3 nalezen 20. XII. 1925 vedle hrobu předchozího. Při kostře železný nožík, který se nezachoval.

Hrob 4 se našel „u školy pod silnicí směrem k lukám“. Bez bližších údajů. Do muzea z něho darována 17. II. 1950 nádobka a v ní nůž, zlomky kování, 7 korálků a 8 dětských zubů:

1. Miskovitá nádobka s nízkým hrdélkem, výraznou výdutí a plochým, většinou olámaným dnem. Okraj šikmo dovnitř seříznutý. Na výdutí dva protisměrné pásy šikmých hřeben. vpichů; d. olámané; p. bělošedý až hnědavý, písčité; v. 7,5 cm; muz. Lit., č. L 39. — 2. Dva zlomky železného nože s trnem, hrot chybí; zachovány zbytky pochvy; zachov. d. 9,4 cm. — 3. 11 zlomků želez. obrouček trojúhelníkovitého až oválného profilu, š. 7—10 mm (z kování věděrka). — 4.—10. Pět soudečkovitých korálků z modrého skla a dva korálky ze skla bílého, \varnothing 5—7 mm; obr. 68 : 2—5.

Hrob 5 byl porušen při stavbě oplocení nového vepřína JZD, záchranný výzkum proveden 25. IV. 1961. Po skrytí ornice se ve slabé vrstvě spraše ve hl. 40 cm rýsoval obrys protáhle obdél-níkové hrobové jámy 1,9 × 0,6 m, zapuštěné do štěrkopísku terasy. Na dně ve hl. 70 cm ležela kostra nznak, orientovaná ZSZ—VJV, lebku stočenou tváří ku pravému rameni, ruce natažené podél těla. Pod levou tváří korálek, u chodidla levé nohy menší nádoba a kdesi u levého kolena dělníky nalezena druhá, větší nádoba. Zbytky druhého pohřbu: nad hrdlem kostry, 10 cm nad spod. čelistí nalezena skupina zubů a nad holení levé nohy, opět asi 10 cm, skupina drobných kůstek, které zasahovaly i nad menší nádobu a do její výplně v ústí (antropologický rozbor dosud neproveden):

1. Korálek ve tvaru tří spojených, podélně rýžkovaných soudečků z bílého skla, pokrytý stříbřitou povlakovou vrstvičkou; d. 13 mm, \varnothing 3,5 mm; muz. Lit., č. 1754. — 2. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: dvě 3—4ř. vlnovky a mezi nimi hřeben. pás; d. ploché s nevýraz. obvodovou listou; p. šedohnědý, černě skvrnitý, na hrdle obtáčený; v. 15,2 cm; muz. Lit., č. 1752. — 3. Širší hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: slabě zvlněný pás ze svislých hřeben. vpichů; d. ploché, z větší části doplněné; p. šedý, nahoře obtáčený; v. 9,3 cm; muz. Lit., č. 1753, obr. 68 : 6—8.

Lit.: *K. Křenek*, 1. přírůstkový deník libochovického muzea, 59; *V. Pavlík*, 3. přírůstkový deník libochovického muzea, 10, 159; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLIX 1958, 189, obr. 27 : 2 (omylem „okolí Libochovan“); *M. Zápotocký*, nálezoová zpráva v archívu AÚ ČSAV.

B. Bez nálezoových okolností. Tři celé nádoby, patrně také z hrobů, byly ve sbírce místní školy, další nádoba v libochovické sbírce:

1. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka — hřeben. pás; d. chybí; p. hnědý až okrový, nahoře obtáčený; v. 9 cm; muz. Lit., č. 4604. Obr. 68 : 11. — 2. Hrnc. nádoba, p. o. VI, orn.: tři 5ř. pásy a nízká hřeben. vlnovka,

vložená mezi pás první a druhý; d. ploché, s obvod. lištou a plast. značkou tvaru lichoběžníka uvnitř s ondřejským křížem; p. šedočerný, písčítý, nahoře obtáčený; v. 12,7 cm; Lit. č. 4606, obr. 68 : 9. — 3. Hrnec. nádoba, p. o. II, tělo dvojkónické, orn.: na plecích 4 široké žlábků a pod výdutí 1 úzký; d. ploché se slabým otiskem dřevěné podložky, uprostřed kruhovitý důlek; p. sv. hnědý, černě a oranžově skvrnitý, slabě slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 11,8 cm; muz. Lit. č. 4607, obr. 68 : 10. — 4. Oble dvojkónická nádoba se silně zataženým okrajem, zdobená na plecích 4 řádky vpichů; na okraji patrně sekundární zabroušení — nádoba pův. opatřena hrdlem; d. odsazené a rozšířené, ploché se slabým otiskem dřev. podložky a s náznakem plast. značky ve tvaru X (?); p. šedý, temně skvrnitý; v. 8,8 cm; muz. Lit., č. L—387, obr. 68 : 12.

35. *Křešice*

Při výkopu kanalizace a odpadové jímky pro dům čp. 123 byly v zahradě sousedního domu na podzim 1954 zachyceny 2 hroby:

Hrob 1 zapuštěn do hl. 230 cm v tekoucím písku; asi v místech pánve nalezen železný srp, lebka a chodidla nebylo již možno odkrýt.

Část ostří a rukojeti želez. srpů, zachov. d. 12,6 cm; na rukojeti zbytek dřev. držadla, na jedné straně ostří zbytek tkaniny prostoupené rzí; muz. Lit., č. 4544. Obr. 67 : 11.

Hrob 2 obsahoval kostru v natažené poloze, s pravou rukou složenou dlaní u lebky; na pravé straně lebky náušnice:

Náušnice kruhovitá z tenkého bronz. drátu o síle 1 mm, \varnothing 16 mm, jeden z konců svinut do trojnásobné esovité smyčky; muz. Lit., č. 4543. Obr. 67 : 10.

36. *Kystra*

Za neznámých okolností zde nalezeny nádobka s vlnovkou a záušnice. U ovčína měly být nalezeny slovanské kostr. hroby. V r. 1958 zjištěny na ostrožně obtékané Ohří zlomky hrad. keramiky a porušené kosterné pozůstatky.

Lit.: *V. Kučera* 1938, 9; *N. Mašek*, zpráva čj. 1897/58 v archívu AÚ ČSAV; *týž*, AR XII 1960, 270.

37. *Kyškovice*

A. Při stavbě silnice do Roudnice nalezeno v obci u božích muk asi 15 hrobů s těly pochovanými patrně v dřevěných truhlách. V jednom hrobě tři esovité záušnice.

Lit.: zápis v inventáři Podřipského muzea v Roudnici pod č. 318.

V pískovně uprostřed obce odkryty *J. Hralou* a *N. Maškem* ve dnech 13.—14. XI. 1956 dva kostrové hroby. Hrob 1 byl již zcela zničen, z hrobu 2 zachycena pouze vých. část hrobové jámy, obložená po obvodu 5 většími opukovými kameny, a dolní končetiny kostry, orientované Z—V.

Dotazy u místních obyvatel zjištěno, že při stavbě silnice, vedoucí těsně podél písečnicku, byly kdysi zničeny četné hroby podobného rázu, s kamenným obložením. Tato zpráva zřejmě odpovídá předchozímu údaji z roudnického inventáře a pomáhá zároveň blíže lokalizovat polohu pohřebiště.

Lit.: *N. Mašek*, nálezořá zpráva čj. 1463/57 v archívu AÚ ČSAV; *týž*, AR XII 1960, 270.

B. Bez nálezořových okolností. V r. 1918 nalezena nádobka, která se dostala do majetku pí *M. Horákové* z Roudnice:

Hrnec. nádoba s dvojkónickým tělem, orn. na plecích horiz. rýhování či žlábkováním a přes ně taženou jednoduchou vlnovkou; na dně plast. značka ve tvaru kříže s šípkami na koncích ramen (ukončení jednoho z ramen nezřetelné); v. 9 cm, uložení neznámo (podle kresby *A. Piffly*). Obr. 69 : 3.

Lit.: *A. Piffly*, zpráva čj. 4787 a 5013/40 v archívu AÚ ČSAV.

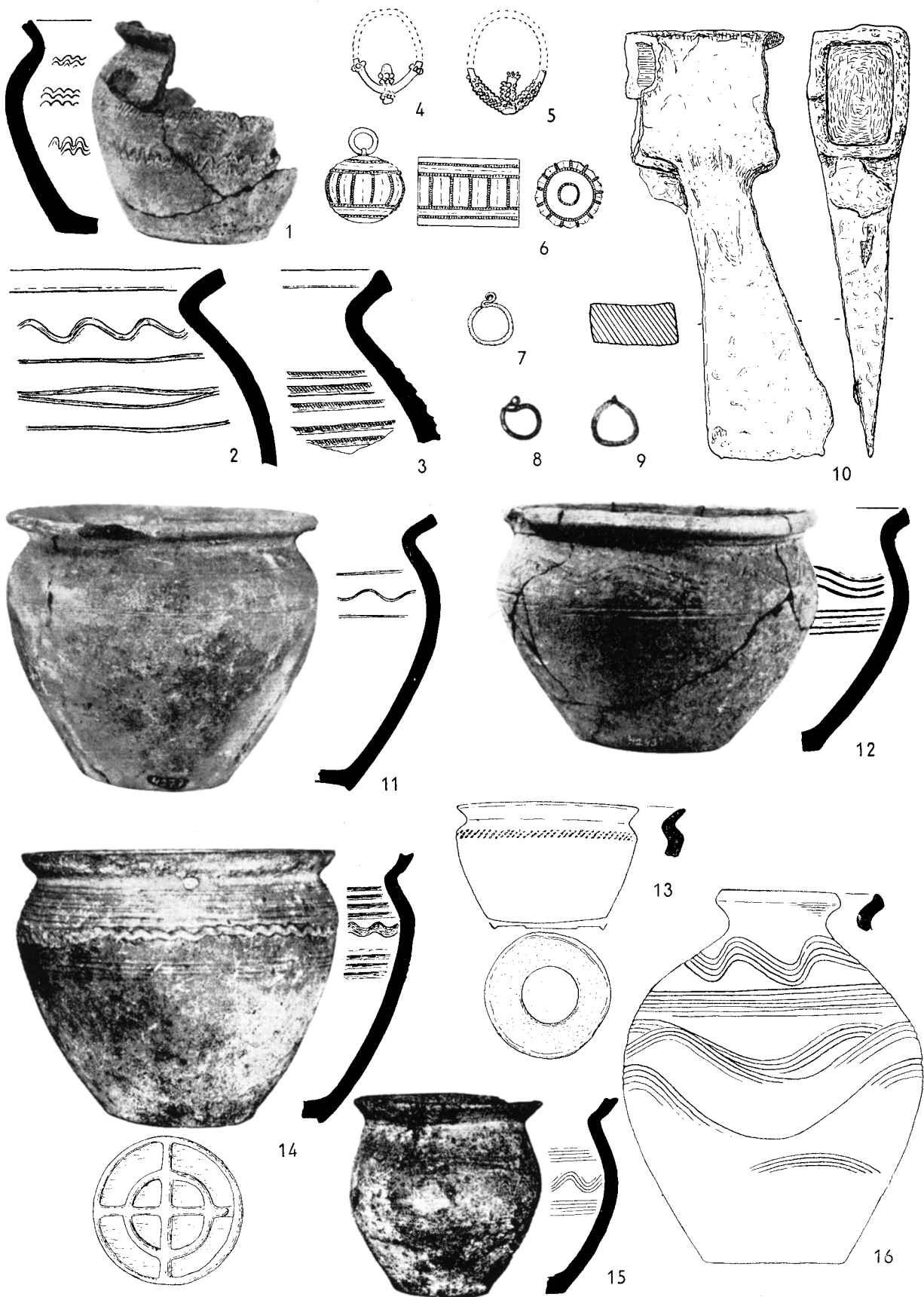
V r. 1955 předána do muzea v Budyni ze školní sbírky ve Vetlé horní část nádoby, nalezené v Kyškovicích:

Horní část miskovité nádoby esovitého profilu, p. o. I, orn.: 2 4ř. drobné vlnovky; p. hnědý až hnědočerný, slabě slídnatý; zachov. v. 6 cm; muz. Budyně, č. 1802. Obr. 69 : 2.

38. *Libčeves*

A. Na poli *J. Hammerschmieda* vedle lobkovické sýpky nalezena bez nález. okolností nádoba:

Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: na výdutí pás šikmých záseků a pod ním 2 širší žlábků, hrdlo dvakrát slabě prožlábnuté; d. ploché s obvod. lištou, uprostřed dvě tence vyryté soustředné kružnice; p. šedočerný, nahoře obtáčený; v. 12,8 cm; muz. Teplice, č. 21 (st. č. HK 13075). Obr. 69 : 1.

Obr. 73. Litoměřice. 1—3. Mrazírny n. p. (nal. č. 12; 2, 3. ze zásypu hrobu); 4—5. návrší Božka ? (podle kresby *J. Kerna*); 6, 10. vila Deutsch (nal. č. 27); 7. škola B. Němcové (nal. č. 21); 8, 9. vila Vrdák (nal. č. 20); 11. staré nádraží (nal. č. 11); 12. Viničná ul. (nal. č. 28); 13. záp. strana Mírového nám. (nal. č. 3); 14, 16. Gaubeho cihelna (nal. č. 29); 15. okolí kasáren (nal. č. 28).

B. Bez nálezových okolností.

Tři es. záušnice, ø 39, 15 a 14 mm, muz. Louny, č. 539—541 (nezjištěny).
Lit.: *J. L. Píž.*, St. III, 1, 338.

39. Libkovice pod Řípem ?

Do sbírky býv. roudnického muzea se dostal někdy před r. 1950 železný meč, dnes bez označení. Po srovnání inv. údajů (neúplných) se sbírkovými předměty se jako nejpravděpodobnější nabízí identifikace se st. inv. č. 183 [„meč železný, kovový slitek. Nalezeno mezi Libkovicemi a Kostomlaty „Za kopci“. Vyoráno ve hloubce jednoho střevíce z ornice (černá půda). Libkovice-Kostomlaty, dar *J. Rous* starší“]. V každém případě jde o nález z Roudnicka, neboť celá roudnická sbírka je úzce krajová.

Železný meč typu Y má dvojbřitou čepel, uprostřed slabě podélně prožlábnutou, hrot a ostří poškozeny rží; zachov. d. čepele 72 cm. Rukojeť d. 13,8 cm se směrem ku konci zužuje z pův. šířky 2,8 cm na 1,4 cm a je ukončena protáhlým jablkem d. 6,8 cm, se zdviženými konci, k němuž zespodu přiléhá prohnutý plochý pásek shodně tvarovaný se spod. stranou jablka. Příčka (d. 13,2 cm) ve tvaru úzkého protáhlého oválu, má spodní plochu rovnou, horní vypuklou. Celková délka meče 86 cm. Po konzervaci v laboratoři libereckého muzea se na čepeli objevilo zřetelné dělení na tři části. Část střední o šířce 17—20 mm je složena ze dvou souběžných úzkých pásků šikmo proužkovaných; toto pravidelné střídání mělkých a hlubších nepravidelných proužků vzniklo zřejmě korozí měkkého železa. Na druhé straně čepele tato kresba není patrna. Na střední část jsou z obou stran navařeny břity. Meč byl zřejmě zhotoven technikou svárkového damasku. Muz. Lit. č. H 6352. Obr. 15.

40. Libochovany

Všechny nálezy hrobů z d. hradištní, u nichž známe naleziště, pocházejí z jedné a téže polohy — z návrší na vých. okraji obce, protátého dnes železniční tratí. Odtud patrně pocházejí i obě nádoby z Maderovy sbírky.

1. U hrabčící sušárny na okraji obce „proti Hrádku, kde se silnice křížuje s drahou“, nalezen koncem května 1892 kostr. hrob, pokrytý několika kameny a obsahující pohřeb dívky ve věku 10—11 let se sedmi esovitými záušnicemi; na obou kostech spánkových zelené zbarvení.

Lit.: *J. Matiegka*, Český lid III 1894, 66; *J. L. Píž.*, St. III, 1, 339.

2. Pole p. Klepsche po levé straně tratě do Ústí, proti strážnímu domku ČSD. V r. 1901 a 1902 zde odkryl *F. Mittelbach* celkem 4 hroby:

Hrob 1 byl hl. $\frac{3}{4}$ m, kostra v něm uložena naznak a orientována Z—V. Z lebky, poškozené již předchozí těžbou písku, zbyla jen spodní čelist. V nohách svísele postavena velká kamenná deska a u ní část nádoby, zdobené pásem rýh („mit Rillenband, ganz analog den Gefässen im Kumpfes Garten“ — srv. Litoměřice-Voldána), nezjištěna.

Hrob 2 položen paralelně s předchozím. Z kostry, orientované Z—V, zůstaly neporušené jen dolní okončtiny.

Hrob 3 — odkryta jen lebka, zbytek kostry zůstal pod polní cestou.

Hrob 4 obložen šesti kameny, kostra uložena naznak a orientována Z—V; bez dalších údajů.

Lit.: *F. Mittelbach*, nálezová zpráva v muz. Lit.

3. Pozemek kat. č. 858 (*F. Riedl*), vých. od tratě, za strážním domkem. V r. 1903 zde odkryt kostr. hrob hl. 1 m a orientovaný Z—V, u jehož nohou stála nádoba:

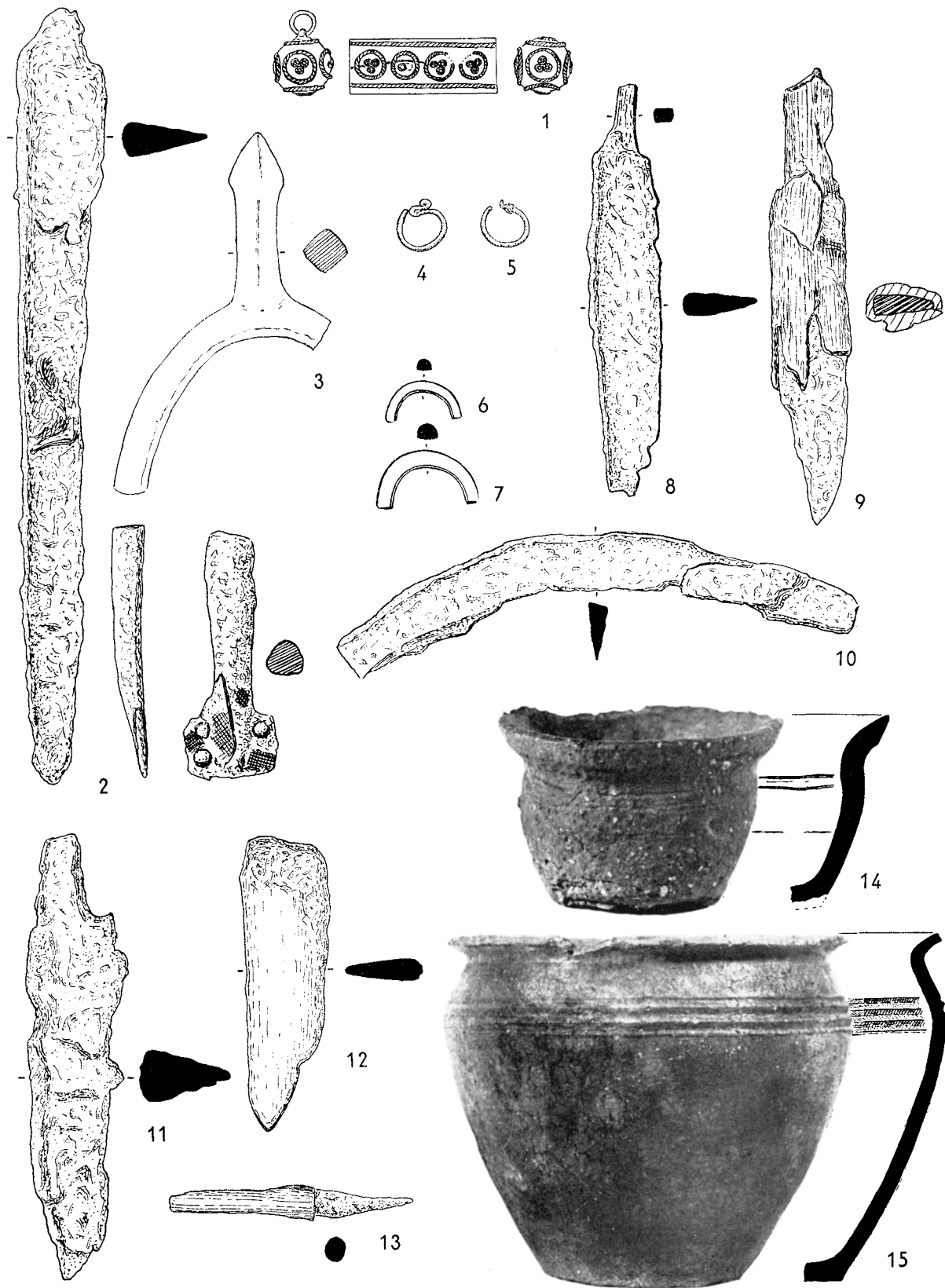
Širší hrncovitá nádoba s dvojkónickým tělem, p. o. VII, orn.: výduř šikmo přesekávaná, nad ní na plecích 5 horiz. žlábků a pod ní 3 široké žlábků; d. ploché s obvod. lištou a s plast. značkou ve tvaru kruhu a kříže s rameny šípovitě ukončenými; p. šedohnědý, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 8,1 cm; muz. Teplice, č. HK 12706. Obr. 69 : 6.

Lit.: *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XXVII 1904, 37; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLIX 1958, 230, obr. 32 : 3.

4. Při oplocování vily *J. Weisse* nalezen v r. 1904 hrob s kostrou ženy a nádobou „mit dem charakteristischen Verzierungsmotiv, ohne Bodenmarke“; muz. Teplice, nezjištěno.

Lit.: *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XXVIII 1905, 429; *J. L. Píž.*, St. III, 1, 339.

5. Do sbírky *H. Madera* se dostaly 2 nádoby, nalezené v hrobech při výkopech základů pro novostavby (?) na obec. pozemku („Ortsried, Grundgrabung“):

Obr. 74. Litoměřice, Voldána (nal. č. 13). Č. 11–15 hrob 14.

1. Hrnec, nádoba, p. o. II, orn.: 3 jednoduché žlábkovité vlnovky; d. ploché s obvod. lištou; p. šedý až hnědavý, písčité, slabě slídnatý; v. 9,1 cm; muz. Lit., č. 5159, obr. 69 : 4. — 2. Hrnec, nádoba, p. o. II, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi řádek V kolků; d. ploché s plast. značkou ve tvaru plast. kosočtverce; p. hnědavé až tm. šedý, písčité, slabě slídnatý; v. 9,5 cm; muz. Lit., č. 5160, obr. 69 : 5.

41. Libochovice

A. „Při silnici na svahu k Oharce“ odkryto řadové pohřebiště s pohřby „v ploských hrobech“. Nálezy neuvedeny, *J. Smolík* toto pohřebiště považoval za slovanské.

Lit.: *J. Smolík*, Pam. arch. XI 1878–1881, 487.

B. Bez nálezových okolností.

Láhev oble dvojkónického těla, p. o. VII, hrdlo odsazeno plast. žebrem; orn.: 3 řádky V kolků a 10 řídce kladených horiz. rýh; d. ploché s rytou kružnicí o \varnothing 2,4 cm uprostřed; p. šedohnědý až žlutavý, slabě slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 27,5 cm; muz. Lit., č. L 48. Obr. 69 : 7.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLII 1956, 120, obr. 9 : 2.

42. Libotenice

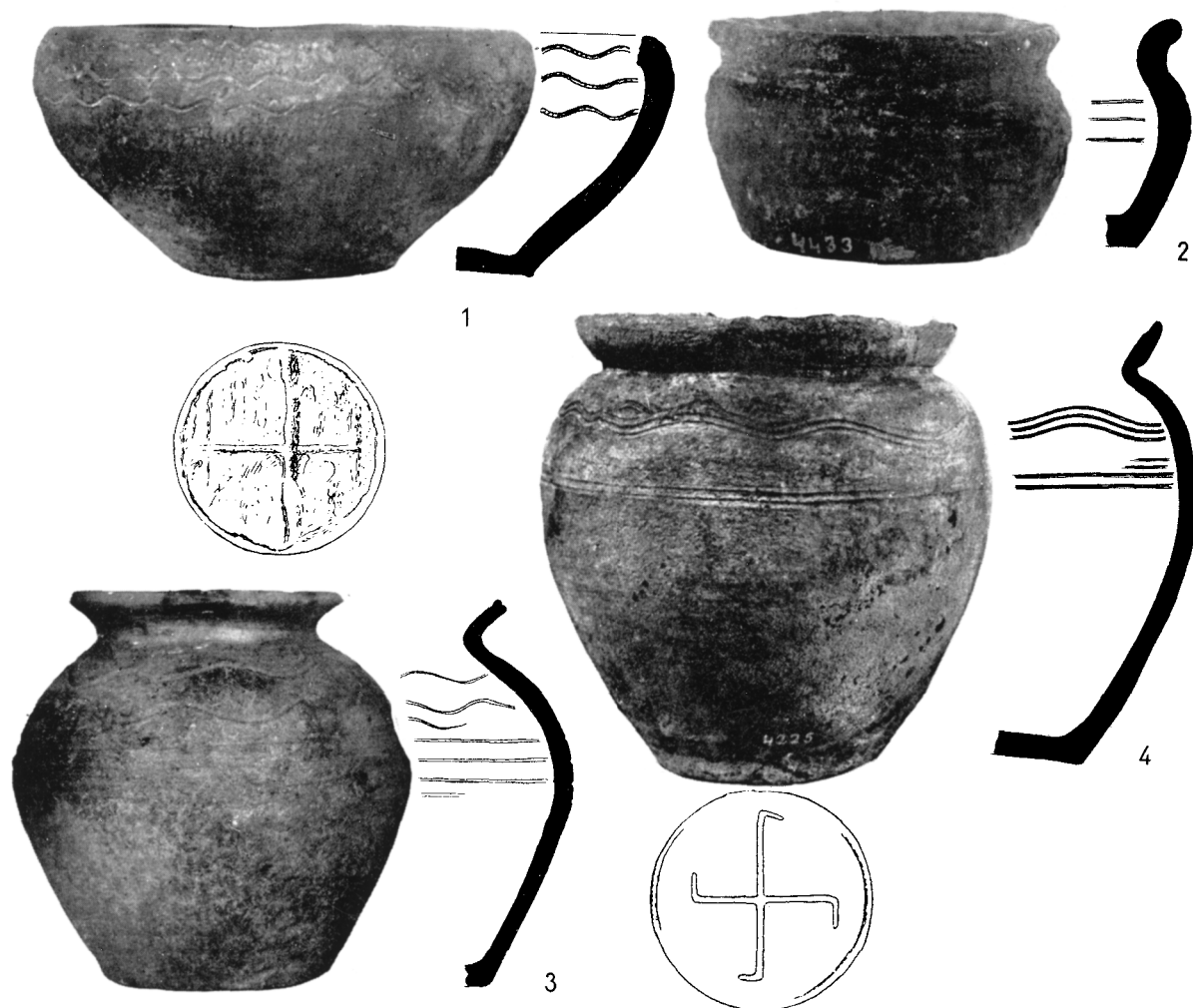
A. Písčité návrší „Na ladech“ na severním okraji obce, po levé straně silnice do Nučnic, před novým hřbitovem. Počátkem stol. zde nalezeny hrad. kostrové hroby s esovitými záušnicemi, z nichž 2 darovala správa místní školy do NM (č. 1—2). V březnu 1902 daroval odtud *R. Škoda* roudnickému muzeu 2 nádoby společně nalezené (č. 3—4); třetí nádoba z tohoto nálezů zůstala v místní škole. V r. 1902 dále našel *J. Lenert* při stavbě domku 2 kostr. hroby. Hrob 1 obsahoval kostru muže, orientovanou Z—V; u nohou ležela sekera s dřevěnou rukojetí asi 1,5 m dlouhou (č. 5). Hrob 2 byl obložen velkým množstvím kamenů („skoro fůra“) a spočívala v něm kostra, orientovaná opět Z—V, s esovitou záušnicí (ztracena). Opodál tohoto hrobu nalezena nádoba (č. 6). Později, v březnu 1903 darovala správa místní školy muzeu v Roudnici kolekci nálezů, mezi nimiž byly i 3 záušnice, pocházející z pohřebiště „Na ladech“, s poznámkou, že byly nalezeny v kostr. hrobě pův. celkem v počtu sedmi kusů (č. 7—9).

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 18 × 15 a 18 × 14 mm; NM. č. 54811—2. — 3. Soudkovitá nádoba, p. o. III, orn.: nepravidelně proplétané 1 až 3ř. vlnovky; d. ploché s obvod. lištou, s asymetricky umístěnou plast. značkou tvaru kříže; p. sv. hnědý, skvrnitý, na hrdle obtáčený; v. 10 cm; muz. Lit., č. R 217; obr. 70 : 1. — 4. Hrnec, nádoba, p. o. I, nezdobená; d. ploché s kruhovitým důlkem o \varnothing 12 mm uprostřed; p. šedohnědý až hnědočerný, nerovný, drsný; v. 7,3 cm; NM, č. R 218; obr. 70 : 8. — 5. Železná sekera tvaru šířičiny s dolů protaženou bradou (podle inv. skicy, dnes nezvěstná); do konce rukojeti byl v násadním otvoru sekery zaražen „hrot mosazný ozdobený růžicí“, který ztracen; obr. 70 : 3. — 6. Láhev s rozevřeným hrdlem, p. o. III, tělo široce baňaté, orn.: 4 4ř. vlnovky — hřeben. pás; d. ploché; p. žlutavě šedý, písčité, na hrdle obtáčený; v. 15 cm; st. č. R 242 (uložena v NM), obr. 70 : 2. — 7.—9. Tři es. z., z nichž dvě ze stříbrného drátu s. 1,5 a 1,3 mm, \varnothing 12 × 10 a 12,5 × 11 mm, třetí z bronz. drátu s. 1,2 mm a \varnothing 13 × 11 mm, s odlomenou kličkou; č. R. 316 (st. č. 263), uloženy v NM; obr. 70 : 5—7.

Lit.: *J. L. Piž*, Pam. arch. XXI 1905, 346, 459; *tyž*, St. III, 1, 339.

B. V r. 1955 předány z místní školy do muzea v Budyni dvě hrad. nádoby. Další čtyři nádoby (z nich 2 fragmentární) předány v r. 1963 do muzea v Litoměřicích. Tyto nádoby jsou patrně také z hrobů, snad jen s výjimkou nádoby č. 4520, jejíž výška převyšuje obvyklou výšku hradištní hrobové keramiky:

1. Hrnec, nádoba, p. o. II, orn.: 3 horiz. žlábků a nad nimi klikatka z hřeben. vpichů; d. ploché s nezřetel. kruhovým důlkem \varnothing 2,1 cm; p. tmavošedý, na hrdle obtáčený; v. 6,9 cm; muz. Budyně č. 1849, obr. 70 : 4. — 2. Vyšší hrnc. nádoba s olámaným hrdlem, orn.: 2 nevýraz. žlábků na plecích a 2 pásy šikmých hřeben. vpichů; d. ploché, hrboilaté; p. hnědavý až šedočerný, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; zachov. v. 17 cm; muz. Budyně, č. 1852, obr. 71 : 11. — 3. Plochá miska se zataženým okrajem, nad výdutí až k okraji pás mělkých rýh; d. dovnitř vlnitě; p. šedo- až okrově hnědý, obtáčený; v. 5,6 cm; muz. Lit., č. 4517, obr. 70 : 11. — 4. Hrnec, nádoba s lomenou výdutí, p. o. VII, na plecích horiz. rýhování; d. ploché s obvod. lištou, uprostřed plast. značka ve tvaru svastiky; p. béžový, nahoře obtáčený; v. 10,5 cm; muz. Lit., č. 4518, obr. 70 : 9. — 5. Soudkovitá nádoba, p. o. IV, orn.: horiz. řídké rýhování; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. hnědý skvrnitý, písčité; v. 11,5 cm; muz. Lit., č. 4519, obr. 70 : 10. — 6. Vysoká hrnc. nádoba, p. o. II, tělo vejčité, orn.: 8 hřeben. pásů osmířádkových, místy slabě zvlňných, a 8ř. vlnovkou vloženou mezi poslední dva pásy; d. ploché s plast. značkou ve tvaru kruhu děleného třemi čarami na šestiny; p. hnědý až šedočerný, okraj obtáčený; v. 32 cm; muz. Lit., č. 4520, obr. 71 : 12.

Obr. 75. Litoměřice, Voldána (nal. č. 13).

43. Litochovice

A. U domu čp. 9 (p. Hausmann) nal. v listopadu 1929 několik hrad. hrobů. Ve sb. *G. Justa* a *O. Tschakerta* je uložen silně fragmentární kosterný materiál z hrobů č. 1, 3, 4, 6, dále nádobka z hrobu 3 a prsten se záušnicí a 3 skleněnými perličkami z hrobu 4, jinak bez údajů:

1. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: $6 \times$ šroubovitě obtočená žlábkovitá rýha a naspodu lř. vlnovka; d. ploché s obvod. lištou; p. okrově hnědý až hnědočerný, slabě slídnatý, na hrdle a místy i na těle stopy obtáčení; v. 9 cm; muz. Lit., sb. J–T, č. 837; obr. 71 : 1. — 2. Es. záušnice z bronz. drátu (nezjištěna). — 3. Bronz. prsten (nezjištěn). — 4.–6. Tři skleněné perličky (nezjištěny). Obr. 71 : 2–6.

B. Bez nálezových okolností. V r. 1924 předána četnickou stanicí do NM část hrad. nádoby z kostr. hrobu (nezjištěna). V teplickém muzeu je bez nálezových údajů nádoba:

Šíhlá láhev s nízkým, úzkým hrdlem, p. o. VI; vejčité tělo zdobeno na plecích 3 řádky z hřeben. otisků a přes ně položenými 2 nepravidelnými vlnovkami, taktéž z hřebenových otisků; d. ploché; p. rudohnědý, na hrdle obtáčený; v. 24 cm; muz. Teplice, č. 19; obr. 71 : 7.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, 117, obr. 5 : 7.

44. Litoměřice

A. Dómský pahorek

1. Rybářské nám. na záp. okraji pahorku. V r. 1954 odevzdány do muzea dva pozdněhrad. fragmenty nádob, údajně z kostr. hrobu, a při té příležitosti sděleno, že již dříve v těchže místech, tj. na zahradě kat. č. 262 u domu č. 138, nalezen dvojhrob se dvěma nádobami, snad slovanskými, které odevzdány do muzea (nezjištěny).

2. Dómské náměstí před katedrálou sv. Štěpána. Na počátku stol. zachyceny při kladení vodu v prostoru před kanovníckými domy konstr. hroby bez milodarů, patrně již středověké. Ve sb. *F. Mittelbacha* bylo několik předmětů zřejmě hrobové proveniencí, získaných z okolí katedrály:

Tři bronz. záušnice většího průměru. — Stříbrný gombík (Bommel); nezjištěno.

Lit.: *J. Kern*, *Materialien* III, Nr. 176–178, IV, Nr. 43; *R. v. Weinzierl*, *Mitt. Ex. Cl. XXVII* 1904, 39 (ve zprávě o výstavce starožitností *F. Mittelbacha* uvádí z Dómského nám. pouze záušnice, gombík je jmenován jen mezi nálezy z Voldány, srv. inv. č. 4431).

Do sb. *H. Ankerta* se dostalo za neznámých okolností 5 záušnic, nalezených zřejmě v hrobech buď přímo v katedrále nebo v její blízkosti (v inventáři pouze „Leitmeritz-Dom“):

1. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 3,5 mm, plátovaná stříbrem, \varnothing 24 × 21,5 mm, muz. Lit., č. 5175. — 2.—5. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 1,8–2 mm, \varnothing 23 × 22, 22 × 21, 20 × 18 a 20 × 17 mm, muz. Lit., č. 5176–9. Obr. 72 : 1–5.

Při hloubení protistřepinového zákopu před kanovníckými domy v době od listopadu 1943 do srpna 1944 byly zjištěny dvě skupiny hrobů, mezi nimiž byl odstup 6 m. Skupina A čítala 9 či 10 hrobů s kostrami uloženými naznak a orientovanými přibližně S—J, hl. asi 1,25—1,6 m. Pohřby byly orámovány a některé i překryty kamennými deskami. V hrobě I kryla lebku i hrud deska 80 × 60 × 17 cm a lebka v hrobě IV byla překryta kamenem 50 × 45 × 18 cm velkým. Bez milodarů. Skupinu B tvořilo 6 konstr. hrobů, které se však odlišovaly od hrobů skupiny A menším zahloubením (90—100 cm), lepší zachovalostí koster, odchýlnou orientací (1 × SV—JZ, 5 × SZ—JV) a malými rozměry jam, do kterých byla těla vtlačena tak, že ve dvou případech došlo k pokrčení nohou. *J. Kern* proto považoval za hradištní pouze hroby skupiny A, zatímco hroby skup. B spojoval se středověkými válečnými údalostmi.

Lit.: *J. Kern*, nálezové zprávy čj. 4136—4137/46 v archívu AÚ ČSAV.

B. Území starého města

3. Západní strana Mírového náměstí.

Dům č. 20. V r. 1909 byly na pozemku domu při kopání kanalizace odkryty tři konstr. hroby a při nich větší počet střepů s vlnovkovým ornamentem.

Lit.: zpráva v *Leitmeritzer Zeitung* ze dne 28. VI. 1913.

Dům č. 21. Při kopání základů v r. 1913 bylo odkryto celkem 24 hrobů, z nich prvých deset bez bližších údajů. Hroby č. 11—24 jsou zakresleny na plánku *J. Kerma* a popsány pouze sumárně. Kostry ležely naznak ve směru Z—V. Hloubka hrobových jam dosahovala až 2 m, ale směrem k východu ubývala a na stěně výkopu bylo patrné stoupání původního terénu. Jejich zásyp byl promíšen uhlíky, popelem a střepy, zdobenými vlnovkami. Hroby neměly kamenné obložení, pouze pod kostrami bylo lze pozorovat silné zbytky dřeva. Při pohřbech se našlo celkem 6 záušnic a skleněný kroužek, avšak zprávy o jednotlivých hrobových celcích se liší; v rukopisné poznámce je udáno, že pocházejí z pěti hrobů (č. 15 — dvě záušnice, č. 16 — jedna, č. 18 — kroužek, č. 20 — jedna záušnice, č. 23 — dvě), v lístkovém katalogu zase, že jsou ze tří hrobů (bez udání jejich čísel).

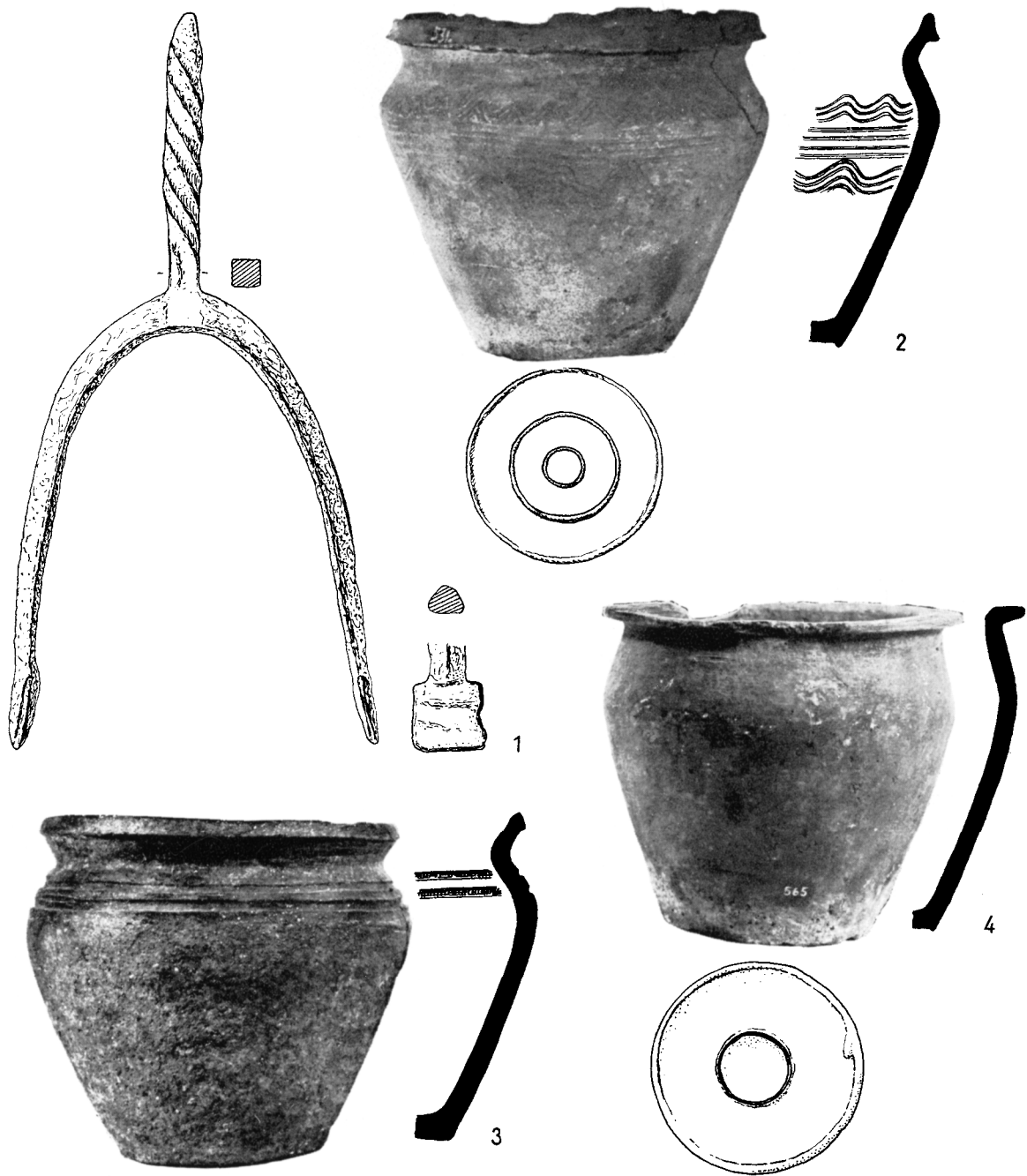
1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 4,2 a 4 mm, \varnothing 47 × 43 a 47 × 40 mm, muz. Lit., č. 4100—4101. — 3. Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 43 × 42 mm, č. 4103. — 4. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 2,2 mm, \varnothing 24 mm, č. 4104. — 5.—6. Dvě es. z. s odlomenými kličkami, z bronz. drátu s. 1,9 a 1,5 mm, \varnothing 43 × 41,5 a 25 × 22 mm, č. 4105—4106. — 7. Kroužek z tmavošedého skla, při jedné straně zesílený, \varnothing 16 × 15 mm, č. 4102. Obr. 72 : 8—14.

Dalších pět konstr. hrobů, orientovaných Z—V se našlo při kladení plyn. potrubí před domem č. 20. Hloubka hrobových jam měřila asi 1,2 m, milodary nepozorovány dělníky žádné.

Před domem č. 15 nalezen konstr. hrob. s nádobkou:

Miniaturní hrneček s rovně rozevřeným hrdélkem a zaobleným okrajem, nad oble lomenou výdutí pás šikmých hřeben. vpichů; d. ploché s obvod. lištou a uprostřed s vyvýšenou kruhovitou ploškou; v. 3,6 cm; inv. č. K 769 (uložen v NM, popis podle *Kernovy* inv. skicy). Obr. 73 : 13.

Lit.: *J. Kern*, rukopisné poznámky v muz. Lit. : *týž*, *Vorzeit*, 30—31; zpráva v *Leitmeritzer Zeitung* ze dne 28. VI. 1913.

Obr. 76. Litoměřice, Habelovo pole a cihelna (nal. č. 14 a 15).

4. Michalská ulice

Před domem „U kamenného jelena“ č. 18 v ústí ulice do jz. rohu náměstí nalezen při kladení plyn. potrubí hrob s kostrou starce a záušnicí:

Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 56 × 54 mm, muz. Lit., č. 4099. Obr. 72 : 15.

Lit.: *J. Kern, Materialien I, Nr. 88; týž, Vorzeit, 30–1.*

Při sev. straně ulice, před jejím vyústěním do Krajského náměstí zachyceny při kladení kabelu ve hl. 70 cm čtyři kostr. hroby s pohřby uloženými naznak, bez nálezů (čelist lebky v hrobě 2 měla zelenavé zbarvení).

Lit.: *J. Kern, rukopisná poznámka v muz. Lit.*

K hrad. pohřebišti patřil snad i kostr. hrob, nalezený v únoru 1953 při hloubení sondy před domem č. 17, při ústí Michalské ul. do Mírového náměstí. Střepy údajně v něm nalezené se ztratily.

Lit.: *J. Fiala*, rukopisná poznámka v muz. Lit.

5. Na jižní straně Mírového náměstí nalezeny při kopání základů pro dům spořitelny tři lebky „spolu se střepinami staršími i novějšími (až i z XVII. století ?), s kostmi, podkovami atd.“. Antropologický rozbor uveřejnil *J. Matiegka*. Podle blízkosti naleziště k farnímu kostelu a podle zelenavého zbarvení na jedné z lebek, svědčícího snad na bronz. záušnici soudil, že zde bylo pohřebišť z X.—XII. stol., „snad první křesťanský hřbitov v Litoměřicích“.

Lit.: *J. Matiegka*, Sběrka materiálů k předhistorické antropologii zemí českých, Český lid III 1894, 67.

Do sbírky *H. Ankerta* se dostaly dva křížky, nalezené v kostr. hrobech kdesi na náměstí, bez bližších údajů:

1.—2. Dva ploché bronz. křížky s úšky na zavěšení, u většího z nich ramena ke koncům slabě rozšířená, rozměry: 38 × 25 a 25 × 16; muz. Lit., č. H 4404—5. Obr. 72 : 6, 7.

Lit.: *J. Kern*, Fremdeinflüsse, 243, Abb. 4.

6. Kostelní náměstí. V červnu 1919 kladena kanalizace kolem farního kostela Všech svatých a při této příležitosti bylo porušeno velké množství kostr. hrobů ze starého městského hřbitova. Mezi jižní stranou kostela a sochou P. Marie zachycen i 1 hrob z d. hradištní. Kostra v něm byla uložena o 30—40 cm hlouběji než pohřby středověké a při ní nalezena masivní záušnice (uložení neznámo).

Lit.: *J. Kern*, rukopisná poznámka v muz. Lit.

7. Jesuitská ulice. Již v polovině 19. stol. nalezeny ve sklepech domu č. 231 hrobové nádoby (Graburnen), dnes neznámé. Při kopání základů pro novostavby na místě býv. gymnasia (č. 2) porušen dne 25. VI. 1957 kostr. hrob. Ve hl. 2,2 m (1,5 m pod původní úroveň) uložena naznak kostra, patřící snad ženě (drobnější, vysoká asi 155 cm) s lebkou poněkud vyvýšenou. Okolo kostry bylo několik kamenů a u lebky nalezena záušnice a dva korálky. V zásypu hrobové jámy přimíšeny hradištní střepy a ze skrývky z okolí hrobu získány střepy pozdně hradištní a středověké.

1. Es. z. ze stříbrného drátu s. 1,5 mm, \varnothing 14 × 11 mm, muz. Lit., č. 4303. — 2. Příčně členěný korálek ve tvaru dvou spojených kuliček z modrého skla, d. 11 mm, \varnothing 6 mm, č. 4304. — 3. Hranolovitý korál se zkosenými rohy z červenožlutého jantaru, d. 14 mm, \varnothing 11 × 8 mm, č. 4305. — 4. 38 střepů ze zásypu hrobu (2 o. s., p. o. II, 12 s. zdobených hřeben. pásy, dále hřeben. pásy střídánými hřeben. vlnovkami a pásy hřeben. vpichů, horiz. rýhováním i jednoduchými žlábk. vlnovkami), č. 4306—4321. Obr. 72 : 16—27.

Lit.: *J. Lippert*, Leitmeritz von seiner Gründung bis zum Beginn seiner Cechisierung, Mitt. des Verein f. G. d. D. in Böhmen V 1867, 56; *J. Fiala*, nálezová zpráva v muz. Lit.

8. Býv. hotel Červený jelen v Dlouhé ulici. Při kopání základů pro přístavbu na dvoře v listopadu 1904 odkryty kostr. hroby, pocházející podle nalezených střepů údajně z počátku středověku. Podle zápisu *J. Kerna* byl u spánku jedné kostry nalezen „zlatě lesklý kroužek“, který vzal polír.

Lit.: zprávy v Leitmeritzer Wochenblatt z 12. a 16. XI. 1904; *J. Kern*, rukopisná poznámka v muz. Lit.

9. Dominikánské náměstí. Při kladení kanalizace porušeny kostr. hroby a u lebek nalezeno „mnoho malých kroužků“.

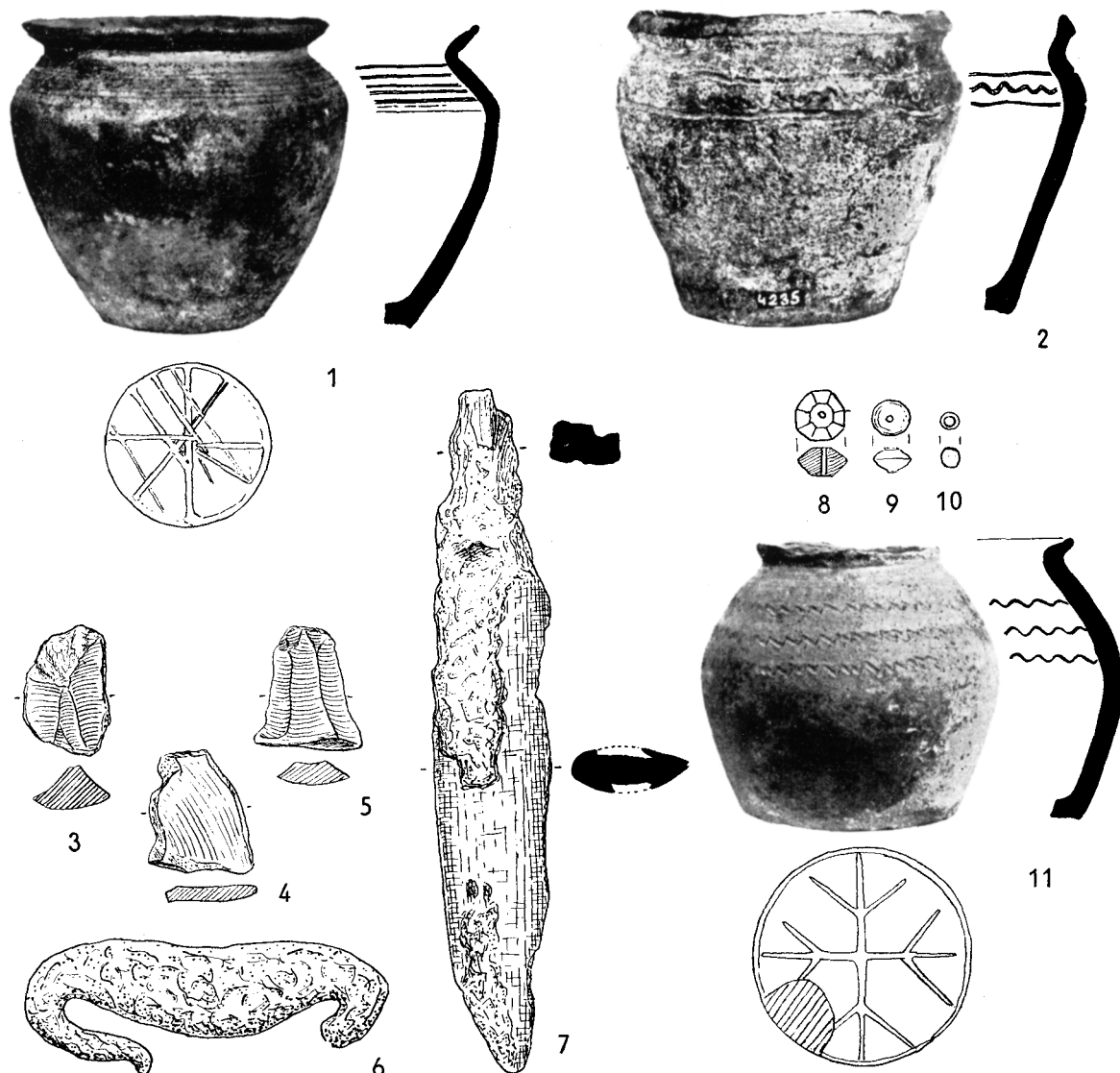
Lit.: *J. Kern*, rukopisná poznámka v muz. Lit. (podle informace políra *Hanische*).

10. Městský pivovar. V červenci 1925 hlouben rezervoár na dvoře pod „hvězdárnou“, přičemž nalezeny dva kostr. hroby, dvě celé nádoby a četné střepy hradištní. Jedna z koster zapuštěna do bílé, mazlavé hmoty. Nálezy nezjištěny.

Lit.: *J. Kern*, rukopisná poznámka v muz. Lit.

C. Předměstí Dubina mezi Dómským pahorkem a Labem

11. Při rozšiřování nádraží na již. okraji města (dnes již zrušená stanice Litoměřice-město) nalezena kostra s nádobou u nohou. Lebka popsána *J. Matiegkou*, nádoba je podle jeho údajů totožná patrně s č. 4277:

Obr. 77. Litoměřice. 1–2. Akciová cihelna (nal. č. 16); 3–11. Cihelná ul. (nal. č. 17 8–10. hrob 4; 3–7. 11. hrob 5).

Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: dvě horiz. rýhy a mezi nimi jednoduchá vlnovka; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. šedý, drsný; v. 12,6 cm; mus. Lit. č. 4277. Obr. 73 : 11.

Lit.: *J. Matiegka*, Sběrka materiálu k předhistorické antropologii zemí českých, Český lid III 1894, 66–67.

D. Návrší na jz. okraji města, mezi Švermovou ul. a Labem

12. U sv. nároží hlavní budovy Mrazíren, n. p. (býv. Labskozámeckého pivovaru), porušen 2. VI. 1951 při hloubení kanálu kostr. hrob. Ve hl. asi 70 cm ležela kostra d. asi 190 cm a nápadně dlouholebá. Do muzea předána necelá nádobka, vyplněná původně bílou, práškovitou hmotou a dále 8 střepů a zlomek žernovu ze zasypu hrobu:

1. Část hrnc. nádoby, p. o. II, orn.: tři pásy krátkých, strmých 3ř. vlnovek; d. ploché; p. temně šedý, nahoře obtáčený; v. 9,4 cm; muz. Lit., č. 4242. — 2. 8 střepů, z nich 3 okrajové, orn. hřeben. pásy a jednoduchou vlnovkou, na 1 s. 3ř. vlnovka; muz. Lit., č. 5166–5173. — 3. Úlomek válcovitého porfyrového žernovu s vyhlazenou, slabě konkávní horní plochou; č. 5174. Obr. 73 : 1–3.

Lit.: *J. Fiala*, nálezová zpráva v muz. Lit.

E. Předměstí Voldána

13. Zahradka pí Kumpfové, kat. č. 1294, na rohu ul. Čs. armády (býv. Hilscherovy) a Stránského (Gutenbergovy). Při zástavbě novými domy č. 11 a 12 v r. 1903 a v několika letech následujících

zde bylo porušeno konstr. pohřebiště a sídlištní objekty z doby hradištní. Nálezy zde postupně zachraňoval dr. *F. Mittelbach*; podle jeho nově objevených rukopisných poznámek můžeme alespoň přibližně rekonstruovat nálezovou zprávu. Pohřebiště, resp. ta jeho část, která byla při pracích odkryta, čítalo na třicet hrobů. Na přehledném plánu je jich však zakresleno jen něco přes polovinu (hroby č. 1, 10—20, 25—29). Z kusých údajů o úpravě hrobových jam víme, že jen ve dvou případech byl obvod lemován kamennými deskami (hroby č. 12, 29). V hrobě č. 1 byl jakýsi kamenný zával, hrob č. 14 měl opět kamenné desky postaveny jen v záhlaví a v nohách, v hrobě 19 byla lebka překryta kamenem. Poměrně časté jsou zmínky o zbytcích dřevěných prken (hroby č. 13, 14, 16, 17, 18 a 21). Jámy měly vesměs obdélníkový tvar a byly zapuštěny do spraše do hl. 1,5 až 2 m. Orientace koster je v *Mittelbachových* poznámkách udávána vždy Z—V, avšak podle plánu je patrné, že existovaly i malé odchylky na obě strany. Z výbavy hrobů můžeme dnes bezpečně identifikovat jen předměty z hrobů č. 14 a 29, zbývající hrobové nálezy jsou souhrnně popsány na konci této partie.

Hrob 1 (10. II. 1903). Podle výpovědi dělníků odkryta ve hl. asi 1 m vrstva kamenů. Mezi nimi nalezena nádoba a pod nimi kostra, orientovaná Z—V. V hlíně kolem pohřbu byly střepy. Asi 1 m od kostry nalezeny malé stříbrné mince (podle *J. Kerna* se jednalo nejméně o dva denáry typu Otto — Adelheid), jejichž příslušnost ke hrobu tedy není jistá. Mince i nádoba z hrobu 1 byly ztraceny.

Hrobů č. 2 až 11 se týká pouze sumární poznámka, že jim nebyla věnována taková pozornost, jako hrobům následujícím a že neobsahovaly ani kovové, ani keramické nálezy, které by zasluhovaly zmínky. V jednom z hrobů nalezena „mit Grünspan überzogene Zierperle“ — jde zřejmě o gombík z *Mittelbachovy* sbírky (srv. inv. č. 4431).

Hrob 12. Jáma zčásti obložena vápencovými deskami. Kostra vysokého silného muže uložena naznak, Z—V. U chodidel 2 želez. ostruhy s rameny opatřenými na koncích čtyřúhelníkovými destičkami a s otiskem tkaniny (snad totožné s inv. č. H 7295). U nohou nádoba zdobená pásem rýh na výduti. Po levé straně kostry krátký, jednobřítý nůž se širokým hřbetem. Bez udání polohy nalezena želez. přezka se zbytkem řemene.

Hrob 13. Jáma bez kamen. obložení, se zbytky dřeva. Kostra orientována Z—V, bez milodarů.

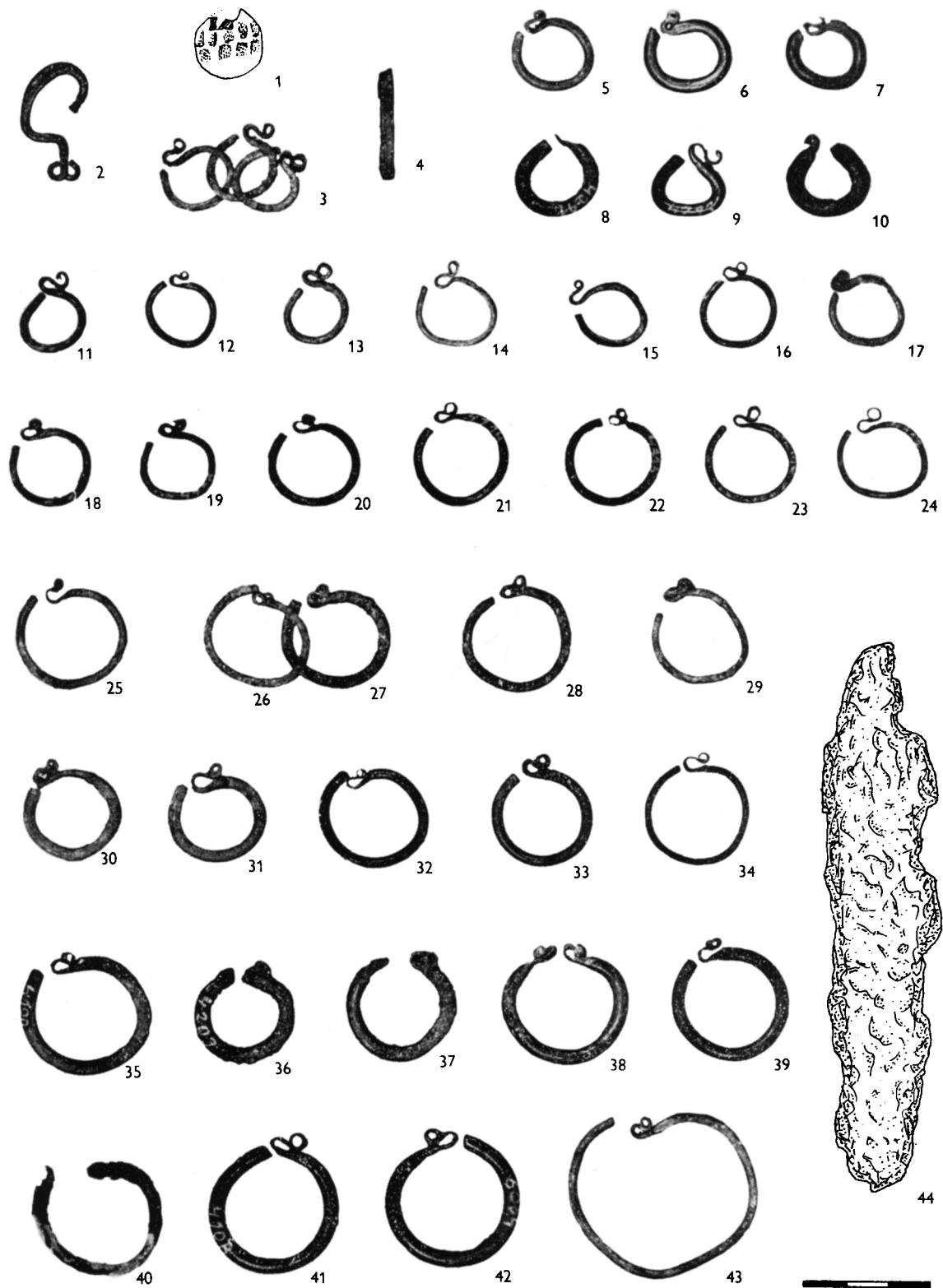
Hrob 14 (5. III. 1903). Za lebkou visle postavena vápencová deska, druhá deska stála v nohách a nad tou vodorovně položena deska třetí. Zbytky rakve či prken. Kostra uložena naznak, dlaně složeny v klíně, orientována JZ—SV. Po levé straně lebky nůž s trnem, hrot čepele druhého nože a šídlo. V pánvi pazorkový úštěp. U pravého kolena stála menší nádoba a u nohou větší nádoba, překrytá výše zmíněnou vodorovnou deskou. Hrob byl vyzdvižen in situ a je vystaven v muzejní expozici.

1. Želez. šídlo kuželovitěho tvaru, zapuštěné do zbytku dřevěné rukojeti; d. 6,6 cm, muz. Lit., č. 4438. — 2. Želez. nůž jednobřítý, s trnem obdélníkového profilu, silně korodovaný; d. 12,2 cm, č. 4439. — 3. Hrot čepele plochého želez. nože, d. 8 cm, č. 4440. — 4. Miniaturní miskovitá nádoba, p. o. II, orn.: 2 až 3 horiz. nepravidelné rýhy, d. olámané, p. sv. hnědý až černý, drsný; v. 4,4 cm, č. 4441. — 5. Hrnec. nádoba, p. o. II, tělo oble dvojkónické, orn.: 3 horiz. žlábků, d. slabě zatažené, p. rudě hnědý až hnědý, tmavě skvrnitý, obtáčený na kruhu, slabě slídnatý; v. 13,9 cm, č. 4442. — 6. Pazourkový úštěp (nezjištěn). Obr. 74 : 11—15.

Dvojhrob 15—16 (7. III. 1903). Jáma 180 × 140 cm. Kostra 15 uložena značně hlouběji než kostra 16, obě naznak, orientované Z—V. U nohou starší osoby v hrobě 15 stála málo profilovaná nádoba s vlnkami na výduti. Bez udání polohy nalezeny tvarově nevýrazné zlomky železa a provrtaný bronz. předmět, o kterém *F. Mittelbach* soudil, že pocházel z hlavice rukojeti nože. V hrobě 16 pozorovány na lebce zbytky dřeva a zelenavé skvrny, záušnice však nezjištěny.

Hrob 17. Jáma 100 × 40 cm se zbytky dřeva. Kostra dítěte ve věku výměny chrupu, orientovaná Z—V. Vedle lebky 2 záušnice a hrubý, hranatý závěsek z červenohnědého jantaru, provrtaný. U nohou malá nádoba s hřeben. vlnkou. Hrob těsně přiléhá k záp. polovině s. stěny hrobu 18.

Hrob 18. Jáma 190 × 60 cm, asi o půl metru hlubší, než hrob 17, se zbytky dřeva. Kostra silného muže orient. Z—V, bez milodarů. Vých. závěr hrobu porušen starou zahradní zdí. *F. Mittelbach* pozoroval u nohou kostry jamku, snad po nádobě, vyjmuté při stavbě zdi.

Obr. 78. Litoměřice, Plešivecká ulice (nal. č. 19).

Hrob 19. V jámě bez kamenného obložení kostra dítěte ve věku výměny chrupu, Z—V, bez milodarů. Nad lebkou kámen.

Hrob 20. V jámě bez kamenného obložení kostra dospělé ženy, SZ—JV, bez milodarů.

Hrob 21 (18. IX. 1903). V jámě se zbytky dřeva kostra ženy (?), Z—V, bez milodarů.

Hrob 22 bez bližších údajů. Podle výpovědi dělníků v něm nalezena ostruha (ztracena), přeslen a část skleněného prstenu (sb. *F. Mittelbacha*).

Hrob 23. Kostra silného staršího muže, Z—V, bez milodarů. Na lebce smrtelné zranění — sečná rána těžkým, ostrým předmětem.

Hrob 24. Kostra ženy bez milodarů.

Hroby 25—28 bez jakýchkoliv údajů.

Hrob 29. Jáma d. 180 cm, s obvodovým obložáním obdélníkového tvaru, sestaveným z vápencových desek růz. velikostí. Kostra staré ženy uložena naznak, s lebkou na pravé tváři, Z—V. U levého spánku záušnice, u nohou mísa:

1. Es. z. malých rozměrů, nezjištěna. — 2. Mísa se zataženým hrdlem, okraj kolmo seříznutý, orn. na výduti třemi jednoduchými vlnovkami; d. slabě vkleknuté s nezřetel. otiskem dřevěné podložky a s asymetricky umístěnou značkou ve tvaru plast. kříže; p. okrově hnědý až šedočerný, nahoře obtáčený; v. 7,5 cm, muz. Lit., č. 4224. Obr. 75 : 1.

Hrob 30. V r. 1906 byl za nezn. okolností prokopán kostr. hrob, z jehož výbavy získal *J. Kern* nádobku:

Miskovitá nádobka se slabě rozevřeným okrajem a prozhlábnutým hrdlem, p. o. I, orn.: pás tří žlábků; d. ploché s nezřetel. otiskem soustředných kruhů; p. šedočerný, přeleštěný, v. 4 cm, muz. Lit., č. 4433. Obr. 75 : 2.

Z výbavy hrobů, prokopaných dr. *F. Mittelbachem* pochází soubor předmětů, jejichž hrobovou příslušnost dnes nelze již bezpečně určit; navíc není jisté, zda některé z nich nejsou z pozdně hrad. sídlištních objektů:

1. Gombík z. měděného(?) plechu s kruhovým úškem, zdobený kroužky z tordovaného drátu uvnitř s růžicemi ze tří kroužků; \varnothing 17 mm, muz. Lit., č. 4431, obr. 74 : 1. — 2. Polovina prstenu z jasně žlutého, průhledného skla, \varnothing 27 mm, č. 4474, obr. 74 : 7. — 3. Polovina prstenu ze sytě zeleného, průhledného skla, \varnothing 21 mm, č. 4475, obr. 74 : 6. — 4.—8. Jantarová perla, jantarový závěsek, hliněná perla, 1 větší a 1 menší es. z. (nezjištěny). — 9.—10. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 1 mm, \varnothing 13 \times 13 a 12,5 \times 12 mm, u druhé odlomena klička, č. 5156—5157, obr. 74 : 4, 5. — 11.—12. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,5 mm, \varnothing 44 \times 41 a 42 \times 41 mm. Sb. *F. Mittelbacha* č. 74, nezjištěny. — 13. Ostří jednobřitého želez. nože se zbytky kožené(?) pochvy, zachov. d. 12,5 cm, č. H 7294, obr. 74 : 9. — 14. Zlomky želez. ostruhy s delším bodcem čtvercového profilu, ukončeným čtyřbokým jehlancem; ramena trojúhelníkovitého profilu opatřena na koncích obdélníkovými destičkami se 4 nýty; pův. d. asi 17 mm (ztracená část podle kresby *J. Kerna*), č. H 7295, obr. 74 : 3. — 15. Dlouhý úzký želez. nůž s trnem, jednobřítý, silně korodovaný, d. 21,5 cm, č. 4435, obr. 74 : 2. (Železné předměty č. 4435—4437 byly uloženy společně v sáčku s údajem „kostr. hrob 15.—16.“, což však nesouhlasí s nález. zprávou). — 16. Želez. jednobřítý nůž s trnem, d. 11,1 cm, č. 4437, obr. 74 : 2. — 17. Část oblouku želez. zprohýbaného srpu, d. 14,2 cm, č. 4436, obr. 74 : 10. — 18. Soudkovitá nádoba, p. o. V, orn.: 3ř. vlnovka — 4ř. hřeben. pás; d. slabě zatažené, s plast. svastikou; p. žlutavě šedý až šedočerný, obtáčený; v. 15,2 cm, č. 4225, obr. 75 : 4. — 19. Lahvovitá nádoba širšího, soudkovitého těla, p. o. IV, orn.: 2 až 3 jednoduché vlnovky a pás 3 až 4 širokých rýh; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. sv. hnědý až šedočerný; v. 14,7 cm, č. 4246, obr. 75 : 3.

Lit.: *F. Mittelbach*, nálezová zpráva v muz. Lit., *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XXVII 1904, 38—39; *J. Kern*, Fremdeinflüsse, 242.

F. Cihelny u hřbitova na západním okraji města

14. Habelovo pole u hřbitova na sz. části pozemku kat. č. 1277, po levé straně Michalovické ul., těsně před lososicko-českolipskou tratí. Nejprve zde byl otevřen hliník, pak celý pozemek byl připojen ke hřbitovu. V r. 1905 zde *F. Mittelbach* odkryl kostr. hrob. Nádobu, stojící za lebkou, daroval *H. Ankertovi*:

Hrnc. nádoba s oble lomenou výduti, p. o. VII, orn.: pás 3—4 mělkých širokých žlábků, lemovaný z obou stran 3ř. vlnovkou; d. ploché se dvěma plast. soustřednými kruhy uprostřed; p. šedočerný až hnědočerný, na okraji a hrdle obtáčený; v. 13,5 cm, muz. Lit., č. 4270. Obr. 76 : 2.

Lit.: *J. Kern*, Materialien II, Nr. 93.

15. Habelova cihelna zabírala jv. část pozemku kat. č. 2327 vpravo od Michalovické ul., těsně za lososicko-českolipskou tratí. V r. 1885 zde našel *H. Ankert* asi 30 nádob, z nichž jen 1 je

dnes v muzeu (č. 1). Později zjistil *J. Kern* v profilu cihelny lidské kosti a střepy nádob, zdobené vlnovkovým ornamentem. Četné nálezy učiněny i při stavbě železniční tratě. Dne 18. VIII. 1901 byla při těžbě porušena celá řada konstr. hrobů. Jeden z nich prozkoumal *J. Kern*. Pod závalem z kamenných desek ležela ve hl. 90 cm kostra v poloze naznak, bez milodarů. Z ostatních hrobů pozoroval asi 7 lebek, kosti a mnoho kamenných desek.

Lit.: *J. Kern*, *Materialien* II, Nr. 76; *tyž*, rukopisné poznámky v muz. Lit.

Dne 8. VII. 1905 prokopal neznámý student konstr. hrob a nádobu v něm nalezenou odevzdal *F. Mittelbachovi*:

Hrnc. nádoba p. o. VII, orn.: 2 horiz. žlábků; d. slabě vlnuté; p. rudohnědý až černý, nahore obtáčený; v. 13,6 cm, muz. Lit., č. 4244, obr. 76 : 3.

Do sbírky litoměřické reálky byla odtud darována ostruha, předaná později muzeu; bez nálezových okolností:

Želez. ostruha s dlouhým, šroubovitým bodcem kuželovitě ukončeným; ramena trojúhelník. průřezu opatřena na koncích čtvercovými destičkami; d. 18 cm, muz. Lit., č. H 6384. Obr. 76 : 1.

Lit.: *J. Kern*, *Fremdeinflüsse*, 245, Abb. 5 (ostruha).

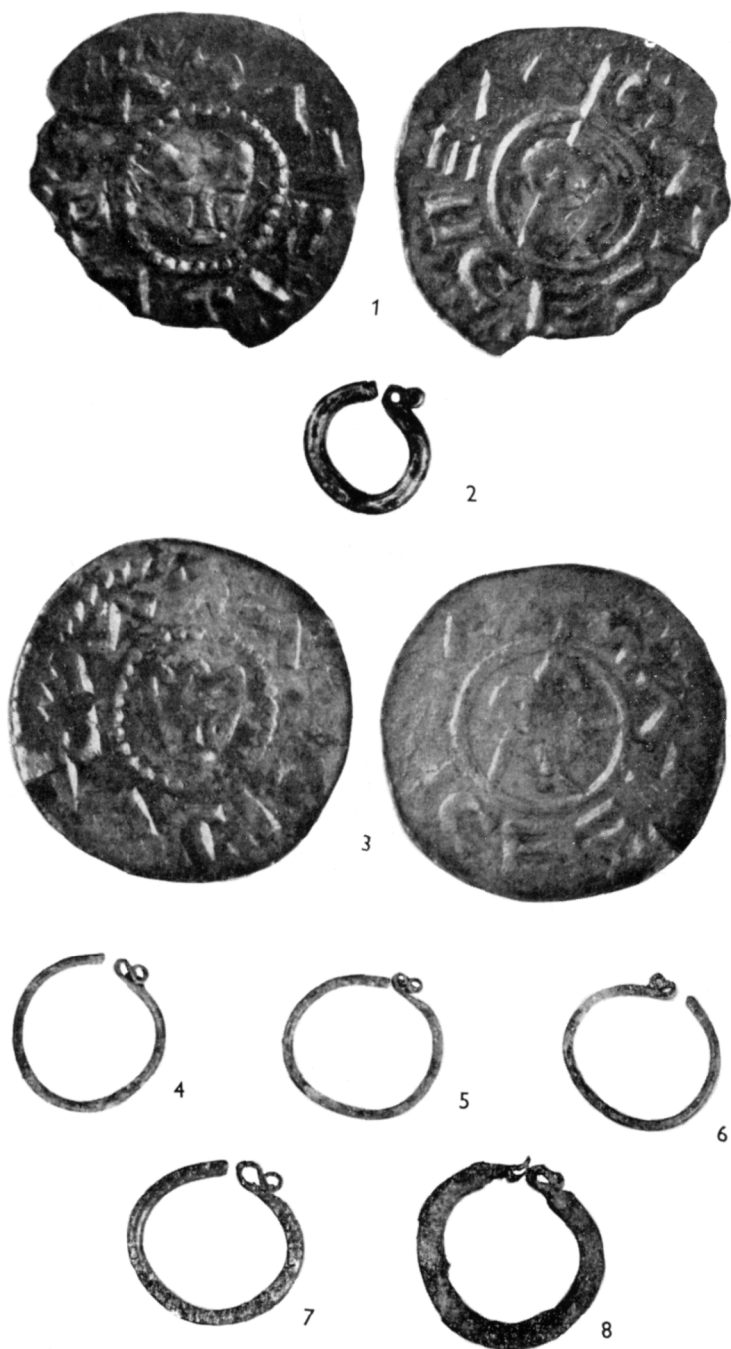
G. Akciová cihelna mezi Kamýckou a Michalovickou ulicí, na severozápadním okraji města

16. Akciová cihelna, pracoviště č. 6. Na jižním konci cihelny, na 6. pracovišti, se objevovaly konstr. hrobys nádobami na kruhu robenými a zdobenými vlnovkovým ornamentem. *J. Matiegka* odtud proměřil 1 lebku a v litoměřickém muzeu jsou z této lokality 2 nádoby:

1. Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 2 hluboké, nepravidelné rýhy a mezi nimi stejně hluboce a nepravidelně rytá vlnovka; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. šedý, okraj a hrdlo obtáčené; v. 11 cm; č. 4235 (z r. 1887, z hrobu(?), obr. 77 : 2. — 2. Hrnc. nádoba, p. o. V, orn.: pás šesti horiz. žlábků; d. ploché s plast. značkou tvaru zdvojeného (?) kříže; p. šedohnědý, obtáčený; v. 11 cm; č. 4236 (ze sb. býv. třebenického muzea, st. č. 33, s poznámkou „1/2 m hluboko s kostrou“); obr. 77 : 1.

Lit.: *J. Matiegka*, *Crania Bohemica* I, Praha 1891, 124—125.

17. Dimitrovova (býv. Cihelná) ulice. Při hloubení základů pro dům č. 48 byly ve dnech 19. až 31. X. 1933 odkryty 4 hroby a při kladení kanalizace hrob pátý.

Obr. 79. Litoměřice, Plešivecká ul. (nal. č. 19): 1—2. hrob 8, 3—8. hrob 20.

Hrob 1. Kostra orientovaná Z—V, bez milodarů.

Hrob 2. Jáma d. 180 a hl. 130 cm. Obvodové obložení elipsovitého tvaru sestaveno z 12 kolmých vápencových desek a 1 čedičového kamene. Z kostry, ležící nznak a orientované přibližně SZ—JV se téměř nic nezachovalo. Při nohou, v sz. rohu, nalezeny rozpadlé zbytky železného kování vědra. Na prsou pozorovány zbytky jakési dřevěné hole, sahající až ke kolenům.

Hrob 3. Jáma d. 70 a hl. 130 cm. Na dně zbytky kostry dítěte, SSZ —JJV. Ve výši prsou dvě perly ze smolné hmoty, d. 7 a 17 cm (nezjištěny).

Hrob 4. Jáma d. 180 a hl. 115 cm. Silně ztrávená kostra uložena nznak ve směru Z—V. Na hrdle 1 jantarová a 8 skleněných perliček:

1. Jantarová perla ve tvaru osmibokého dvojkónického komolého jehlance rudohnědé barvy, \varnothing 11 mm, muz. Lit., č. 4465, obr. 77 : 8. — 2.—5. 4 skleněné perly dvojkónického tvaru, orn. vodorovnými proužky zčásti již špatně znatelných barev: červené, žluté, bílé a zelené(?); \varnothing 9 mm, č. 4466—9, obr. 77 : 9. — 6.—9. 4 soudečkovité perličky ze žlutavého skla, \varnothing 5 mm, č. 4470—3, obr. 77 : 10.

Hrob 5. Jáma d. 175 cm, hl. ?. Kostra uložena nznak, paže podél těla, orientace neudána. Po levé straně pasu nůž, mezi chodidly nádobka, ocílka a tři pazourkové odštěpky:

1. Želez. nůž jednobřítý, se zbytky pochvy, silně korodovaný; z trnu jen část, hrot odlomený; d. 15,5 cm, č. 4434, obr. 77 : 7. — 2. Nízká lahvovitá nádobka s okrajem většinou olámaným, orn.: 3 vlnovky; d. ploché s obvodovou lištou a plast. značka ve tvaru kříže s rozvětvenými konci ramen; p. okrově hnědý až černý, nahoře obtáčený; v 9,1 cm, č. 4237, obr. 77 : 11. — 3. Želez. ocílka s rameny zpět zahnutými, d. 8 cm, č. 4238, obr. 77 : 6. — 4.—6. Tři pazourkové odštěpky se skvrnami rzi, č. 4239—4241, obr. 77 : 3—5.

Lit.: *W. Walter*, nálezová zpráva v muz. Lit.; *J. Kern*, Sudeta XI 1935, obr. 5; *Z. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, obr. 5 : 4.

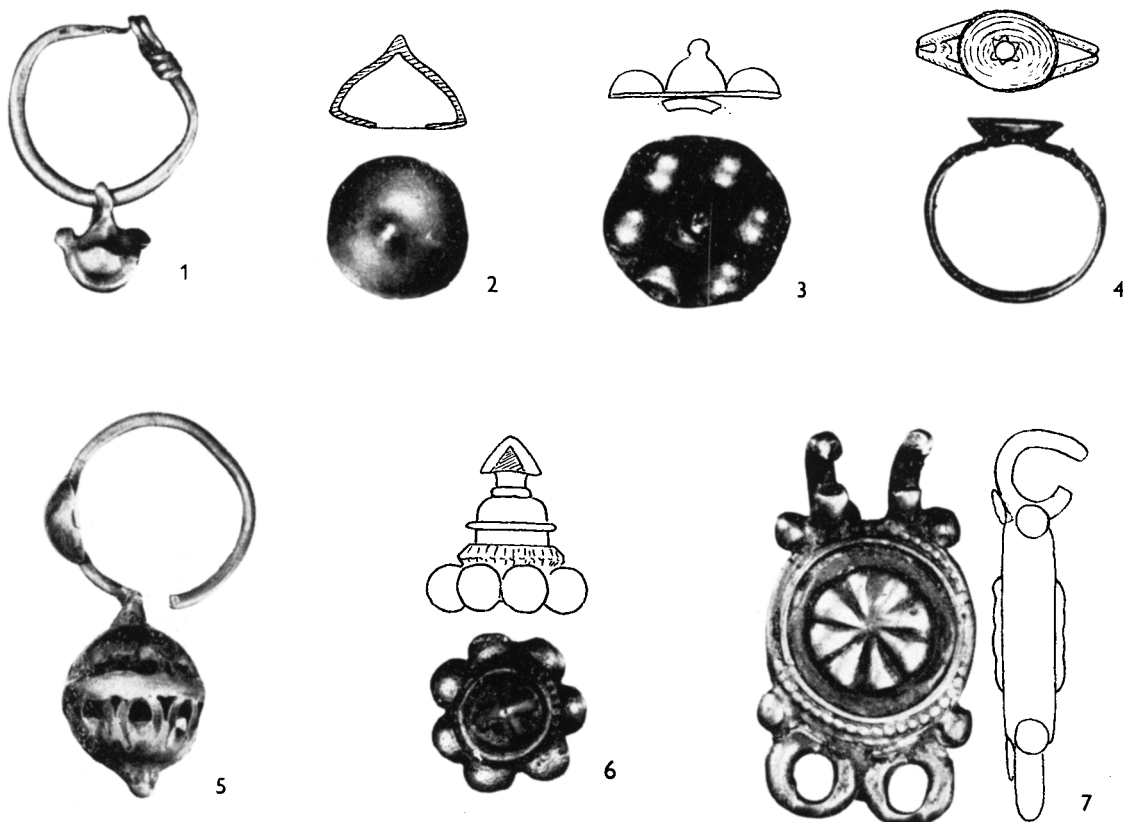
18. Bez přesnějšího udání polohy. Při kladení vodovodního potrubí ke kasárnám dělostřelectva v dubnu 1911 nalezeny kdesi v blízkosti býv. Lopatovy cihelny četné kostr. hroby. Do sbírky *H. Ankerta* se dostaly z jejich výbavy dvě záušnice:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, s. 3 mm, \varnothing 25 × 21 mm; muz. Lit., č. 4443—4.

H. Severní okraj města

19. Plešivecká ulice. Podle anonymní zprávy v archivu AÚ ČSAV zde bylo porušeno při kopání základů pro stavbu nových domů několik hrobů s nataženými kostrami, vybavených záušnicemi. „Blíže údaje chybí, neboť dělníci nález zatajili. Několik záušnic získal do své sbírky major *Donek*“. V litoměřickém muzeu jsou dnes z těchto hrobů uloženy celkem tři soubory předmětů. Prvý je ze sbírky *J. Kerna* (10 záušnic, č. 4108—4117). Druhý soubor (č. 4213—4223) má stejně jako soubor první udánu pouze lokalitu („Plešivecká ul.-pohřebiště“); s výjimkou č. 4216—4217 jde o předměty zakoupené od *E. Donka*. Teprve třetí soubor (č. 4186—4212, 7157—7175) je opatřen štítky se zcela povšechnými údaji — vedle lokality a data i číslo hrobu: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 19, 20. Získán byl v době od listopadu 1932 do listopadu 1933. Jak je patrné z číslování na štítcích, bylo zde nejméně 20 hrobů. Při šetření v r. 1964 zjištěno, že hroby byly nalezeny při vých. konci ulice.

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 3,6 a 3,9 mm, \varnothing 31 × 29 a 31,5 × 31 mm, č. 4108—9. — 3.—4. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 21,5 × 19 a 22 × 19 mm, č. 4110—4111. 5.—6. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,5 a 2,7 mm, \varnothing 26 × 24 a 24 × 23 mm, č. 4112—3. — 7.—8. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,3 a 2,1 mm, \varnothing 22 × 21,5 a 22 × 21 mm, č. 4114—5. — 9.—10. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 1,7 mm, \varnothing 17,5 × 16,5 a 21 × 19 mm, č. 4116—7. — 11. Es. z. ze stříbrného drátu s. 3 mm, \varnothing 17 × 14, č. 4213. — 12. Es. z. z bronz. drátu s. 1,5 mm, \varnothing 25 × 24, č. 4214. — 13.—15. Tři es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, s. 4, 3,5 a 3,2 mm, \varnothing 19 × 17, 30 × 27 a 28 × 27, č. 4215—7 (záušnice č. 4216 má oba konce ukončeny klíčkou). — 16.—18. Tři es. z. z bronz. drátu s. 1,8, 2 a 2 mm, \varnothing 18 × 17, 18 × 17 a 20 × 20 mm, č. 4218—4220. — 19. Es. z. z bronz. drátu s. 2,4 mm, \varnothing 47 × 42 mm, č. 4221. — 20. Záušnice ve tvaru otevřeného oválu z plochého bronz. drátu; jeden konec členěn ve tři drobné vývalky, druhý je rozeklaný ve dva zpět zahnuté háčky; \varnothing 28 × 15 mm, č. 4222. — 21. Es. z. s odlomenou klíčkou, z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 29 × 27 mm, č. 4223. — 22.—25. Čtyři es. z. bronz. drátu s. 2, 1,7, 1,5 a 2 mm, \varnothing 16 × 14, 19 × 17, 16 × 15 a 16 × 15 mm, č. 4186—4189 („9. XI. 1932, I — 2 × 2 Bronzedrahtringe“). — 26.—27. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 3,5 a 2,5 mm, prvá plátovaná stříbrem; \varnothing 31 × 29 a 20 × 18 mm, č. 4190—1 „I. 1933, grosses Ring Skel I, kleines Ring Skel. V“). — 28.—29. Plochý, dutý kruhový knoflík z bronz. plechu, snad recentní; kuličkovitý závěsek z bronz. plechu, orn. po obvodu dvěma řádky vtepaných důlků, \varnothing 15 mm, č. 4192—3 („Skelett 3“). — 30.—33. Tři es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, do sebe navlečené, \varnothing 16 × 15, 17 × 15, 17 × 16 mm, č. 4195—7. Es. z. ze stříbrného drátu s. 3,2 mm, \varnothing 21 × 17 mm, č. 4198 („1 Silberring u. 3 Bronzedrahtohrringe“).

Obr. 80. Litoměřice, Eliášova ulice (nal. č. 23). Stříbrné šperky z kostrového (?) hrobu.

von rechten Ohr des Skel. 4. Vom linken Ohr dieses Skel. 2 Silberringe“). — 34.—36. Tři es. z. z bronz. drátu s. 2, 2 a 3 mm, \varnothing 26 × 24, 26 × 24 a 26 × 25 mm, č. 4199—4201 („7. VI. 1933, 4 Ringe d. Skel. IV, 2 grössere am r. Ohr, 2 kleinere am link. Ohr“ — tedy 1 záušnice chybí). — 37.—38. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,4 a 4 mm (druhá z nich plátovaná stříbrem), \varnothing 25 a 23 mm, č. 4202—3 („8. VI. 1933, grosser Ring links, kleiner Ring rechts bei Skel. B VI“). — 39.—41. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 1,8 a 4 mm, druhá z nich plátovaná stříbrem, \varnothing 22 × 22 a 26 × 25 mm, č. 4204—4205; zlomek tenkého bronz. plechu prolamovaného, nezřetel. tvaru, č. 4206 („8. VI. 1933, Skel. B VII“). — 42.—44. Stříbrný denár Vratislava II jako knížete (1061—1085), *Fiala*, České denáry, typ XX-910, t. IX: 8; 1 es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, s. 3 mm, \varnothing 20 × 18 mm; 1 pozdně hrad. střep z výdutě, orn. hlubokými horiz. žlábků; č. 7157—9. („Nov. 1932, Skel. 8: 1. kleine Münze, 2. St. Bronze, 3. St. Scherbe (aus oberen Schicht)“). — 45.—46. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 23 × 20, 23 × 21 mm, č. 4207—8 („2 Ringe Skel. 19“). — 47.—52. Stříbrný denár Vratislava II jako knížete (typ stejný, jako u denáru z hrobu 8); tři es. z. z bronz. drátu s. 1,5 mm, \varnothing 23 × 21, 24 × 23, 23 × 22 mm; es. z. ze stříbrného drátu, s. 2,4 mm, \varnothing 26,5 × 25 mm; es. z. plátovaná stříbrem, s. drátu 3,5 mm, \varnothing 28 × 27 mm; „Skel. 20“). — 53. Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, se silně otřelým stříbrným plátováním, \varnothing 19 × 17 mm, č. 4209. — 54. Krátká bronz. tyčinka nepravidelně hraněná, d. 26 mm, č. 4210. — 55.—56. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 3,2 mm, prvá z nich plátovaná stříbrem, \varnothing 19 × 18, 16 × 15 mm, č. 4211; předměty č. 4209—4212 darovány v listopadu 1933 pouze s údajem „Slav. Friedhof“. Obr. 78, 79. Lit.: zpráva čj. 1761 ze dne 11. XI. 1935 v archivu AÚ ČSAV.

Posledními nálezy z této lokality jsou nože ze dvou kostr. hrobů, odkrytých dne 23. III. 1938:

1. Jednobřítý želez. nůž s trnem, značně poškozený korozí, d. 12,8 cm, muz. Lit., č. 4464, obr. 78 : 54. — 2. Druhý nůž (st. č. 1479) nezjištěn.

CH. Vilová čtvť pod Mostnou horou

20. Při stavbě vily p. Vrdáka v Kozinově ul. č. 1877 na kat. č. 2527/6 našly se dne 13. X. 1932 tři záušnice (1 ztracena), pocházející patrně z porušeného kostr. hrobu. Příložený lístek *H. Ankerta* s nález. údajem je špatně čitelný; uvádí se v něm také, že již dříve byla nalezena při výkopu základů jedné vily, sousedící s vilou Vrdákovou, kostra s nožem, pazourky a nádobou, patrně slovanskou:

1. Es. z. ze stříbrného drátu s. 1,5 mm, \varnothing 14 × 13 mm, muz. Lit., č. 4181. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 15 mm, klička odlomena, č. 4182. Obr. 73 : 8—9.

I. Dominikánský pahorek, návrší severně od starého města

21. Škola B. Němcové na rohu ul. Osloboditelů a B. Němcové. Při stavbě školy nal. v březnu 1905 na školním hřišti konstr. hrob. Z jeho výbavy získal H. Ankert pro svou sbírku záušnici:

Es. z. z bronz. drátu s. 1 mm, \varnothing 13 mm, muz. Lit., č. 5152; obr. 73 : 7.

22. Rooseveltova (dříve Ohornova) ul. V r. 1906 zde byl za nezn. okolností odkryt konstr. hrob, z jehož výbavy se dostala do sb. H. Ankerta „slovanská záušnice“ (st. č. 559, nezjištěna).

23. Eliášova (dříve Jahnova) ul. V r. 1921 odkryt ve vzdálenosti asi 36 m od dolního konce ulice, při její pravé straně a v úrovni horní hranice domovní parcely č. 2 hrob (kostrový?) „durch zwei Quarzitblöcke gekennzeichnet“. Z jeho výbavy se dostalo do sbírky H. Ankerta 7 šperků, osmý ztracen. Svým charakterem je tento nález zcela odchylný od šperků doby hradištní a je patrně mladší; pro úplnost jej zde však uvádím:

1. Dutý knoflík přílbovitě tvaru z tenkého stříbrného plechu, opatřený v základně kruhovitým otvorem; \varnothing 14 mm, v, 9 mm; muz. Lit., inv. č. 4423. Obr. 80 : 2. — 2. Kruhovitý terčík ze stříbrného plechu. Uprostřed horní strany kuželík kuličkovitě ukončený a po obvodu 6 dutých polokoulí. Na spodní straně zbytek bronz. úška; \varnothing 17–18 mm, v, 7 mm; inv. č. 4424. Obr. 80 : 3. — 3. Stříbrný prsten s oválnou plechovou číškou 9,5 \times 8 mm, v jejímž středu je otvor s cípky pro přichycení skleněné vložky či drahokamu po obvodu. Obroučka je na vnější straně dělena ve dvě žeběrka, oba její konce jsou rozdvojeny a na hrotech přichycena číška; \varnothing 18 mm; inv. č. 4425. Obr. 80 : 4. — 4. Kroužkovitá náušnice ze stříbrného drátu o síle 1,8 mm, s jedním koncem zahroceným, druhým rozděleným ve dva pramenky, jejichž zpětným vinutím vytvořeno záchytné očko; \varnothing 19 \times 18 mm. Dutý závěšek člunkovitě tvaru 12 \times 10 mm je na spod. straně otevřený. Inv. č. 4426. Obr. 80 : 1. — 5. Kroužkovitá náušnice ze stříbrného drátu o síle 1,4 mm, \varnothing 20 mm. Naspodu dutá kulička \varnothing 14–15 mm s dvěma řadami trojúhelníkových či oválných otvorů po obvodu. Po straně oblouku přichycena dutá puklička. Inv. č. 4429. Obr. 80 : 5. — 6. Masivní pyramidovitě kování z postříbřeného bronz. Na obvodu ze 7 kuliček destička s přesekávaným obvodem a na té klobouček s čtyřbokým jehlancem na vrcholu. \varnothing 16 mm, v, 19 mm; inv. č. 4427. Obr. 80 : 6. — 7. Stříbrná záponka, opatřená dvěma navzájem kolmými dvojicemi oček a při nich přiletovány celkem 4 kuličky. Výzdoba na obou stranách oválného těla je shodná: uprostřed plastická rozeta, po obvodu žebérko a perličkový pás, při kořenech oček umístěny ještě tři drobné růžice (pouze na jedné straně). Délka 38, šířka 21,5 mm. Inv. č. 4428. Obr. 80 : 7.

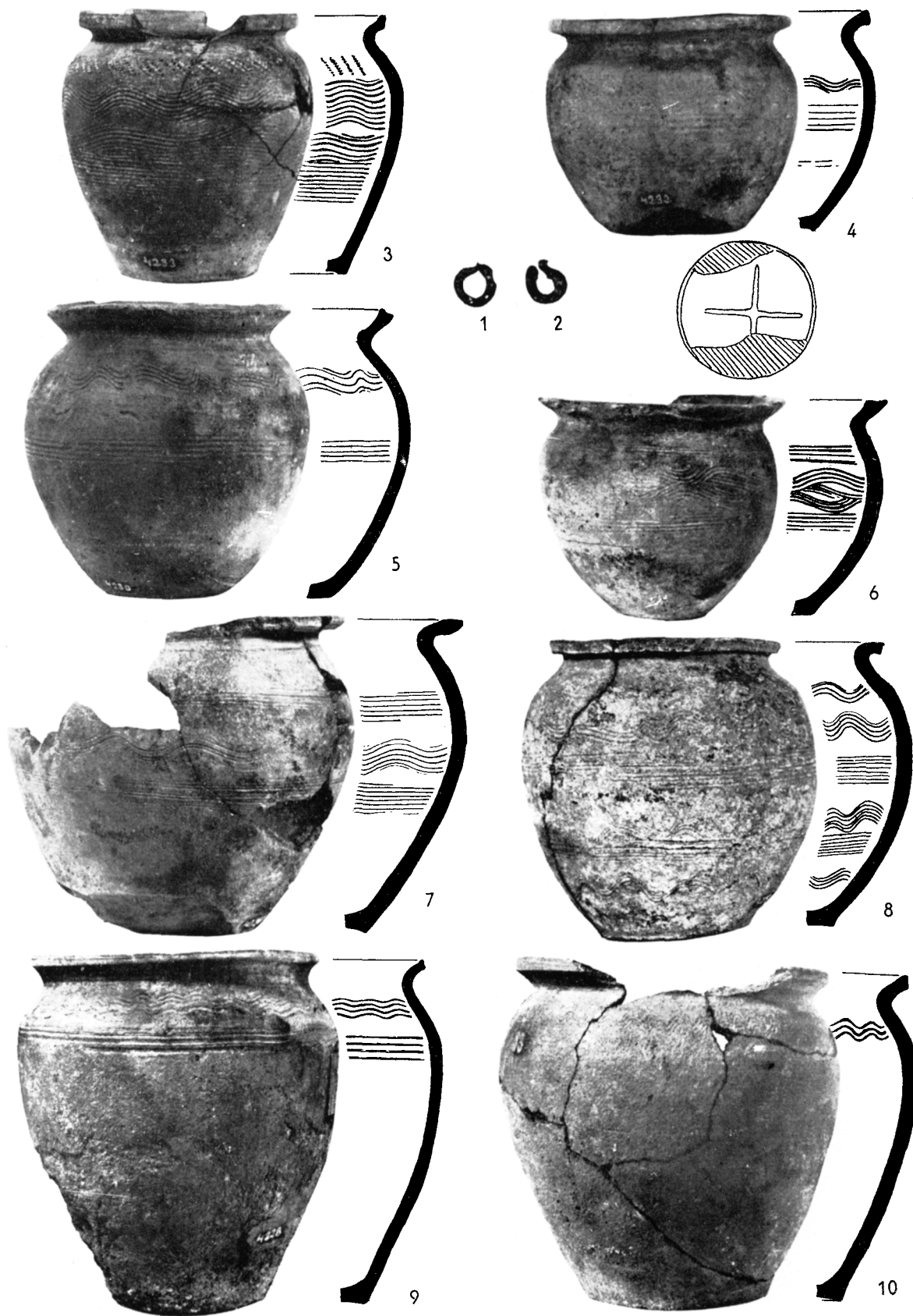
Lit.: J. Kern, Fremdeinflüsse, 252–4.

J. Návrší na východním okraji města — „Božka“

24. Kasárny pěšího pluku v úhlu mezi Českolipskou a Viničnou ulicí. Při stavbě kasáren v r. 1887 nalezen větší počet pravěkých nádob, zčásti dobře zachovaných, z nichž většinu tvořily hrnc. nádoby hradištní, pocházející zřejmě z hrobů. Uloženy byly nejprve v litoměřické reálce a později předány muzeu (č. 1–5). V r. 1905 zachránil neznámý počet hrobů (nejméně pět) F. Mittelbach; z jejich výbavy je dnes v muzeu 1 nádoba a další nádoba z téhož roku, bez údajů (č. 6–7). Při stavebních pracích v kasárnách se našly 2 záušnice (č. 8–9) a nádoba (nezjištěna) a dostaly se nejprve do sb. E. Gattermanna, později do muzea. Konečně v r. 1951 byl u nároží jedné z kasárenských budov odkryt konstr. hrob, z jehož výbavy předána muzeu nádoba (č. 10):

1. Vysoká hrnc. nádoba, p. o. II, výduť oble lomená, orn.: 4ř. vlnovka — hřeben. pás; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. šedohnědý až černý, písčítý, nahoře obtáčený; v. 16,3 cm; muz. Lit., č. 4228; obr. 81 : 9. — 2. Hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: dva 5ř. hřeben. pásy a mezi nimi nepravidelně proplétané hřeben. vlnovky; d. ploché; p. okrově hnědý až černý, jemně písčítý se stopami obtáčení; v. 10,2 cm; č. 4229; obr. 81 : 6. — 3. Hrnc. nádoba, p. o. IV, orn.: 7ř. vlnovka — hřeben. pás; p. hnědavý až černý, nahoře obtáčený; d. ploché; v. 13 cm, č. 4230; obr. 81 : 5. — 4. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka — hřeben. pás; d. ploché s plast. značkou ve tvaru kříže; p. šedohnědý, černě skvrnitý, nahoře obtáčený; v. 10 cm; č. 4232; obr. 81 : 4. — 5. Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: pás šikmých hřeben. vpichů — dvě 7ř. vlnovky — široký hřeben. pás; p. hnědavý až černý, slabě slídnatý, se stopami obtáčení; d. ploché s obvodovou lištou; v. 11,2 cm; č. 4233; obr. 81 : 3. — 6. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: čtyři 5ř. vlnovky — dva 5–6ř. hřeben. pásy; d. ploché; p. hnědavě šedý, obtáčený; v. 13,5 cm; č. 4227; obr. 81 : 8. — 7. Hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka; d. slabě vklepnuté s otiskem dřevěné kruhovitě podložky; p. šedohnědý, písčítý, obtáčený; v. 16 cm; č. 4231; obr. 81 : 10. — 8.–9. Dvě es. z. ze stříbrného drátu s. 3,5 mm, \varnothing 13 mm, obě bez kličky; č. 4179–4180; obr. 81 : 1,2. — 10. Torzo hrnc. nádoby, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 7ř. vlnovka; d. otlučené; p. okrově hnědý až černý; v. 14,5 cm; č. 4234; obr. 81 : 7.

25. „Staré šance“ za kasárny pěšího pluku, severně od nákladového nádraží. V r. 1892 byly odkrývány při rozvážení šancí a zakládání vinice konstr. hroby. Nálezy tehdy zachraňoval J. Kolár, ředitel zemědělské školy. Do sb. H. Ankerta se dostalo 7 nádob (z nich dnes identifikovány jen 3),

Obr. 81. Litoměřice, kasárna pěšího pluku (nal. č. 24).

3 jantarové perly a 8 záušnic (č. 1—14). Do sb. J. Kerna se odtud dostaly předměty, připevněné na kartonu s údajem „Schanzen — Ackerbauschulfund, Ex. Kl.“ a 1 nádoba (č. 15—19):

1. Láhev s olámaným hrdlem, oble dvojkónickým tělem a plochým dnem; na podhrdlí dvě dvojice provrtaných otvorů; orn.: dvojice ostrých, širokých rýh, střídající se s pásy V kolků; p. rudohnědý až šedý, slabě slídnatý; v. 19 cm; č. 4267; obr. 82 : 10. — 2. Láhev s rozevřeným hrdlem a baňatým tělem, p. o. III, orn.: 3 š. vlnovky — řádek svislých hřeben. otisků — 2 hřeben. vlnovky; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. rudohnědý až šedý, na hrdle obtáčený; v. 13,1 cm; č. 4268; obr. 82 : 8. — 3. Láhev s olámaným okrajem, štíhlým, oble dvojkónickým tělem a plochým dnem; orn.: 9 slabě zvlněných úzkých žlábků, pod okrajem 2 protilehlé, kruhové otvory; p. světle šedý, černě skvrnitý, slabě slídnatý; v. 20,7 cm; č. 4269; obr. 82 : 9. — 4.—6. Tři jantarové perly ve tvaru dvojkónického osmistenného komolého jehlanu rudohnědé barvy, \varnothing 11—12 mm, č. 5149—5151; obr. 82 : 1—3. — 7.—14. Osm es. z. (nezjištěny, st. č. 375—382). — 15.—16. Dvě es. z. ze stříbrného drátu s. 2,4 mm, \varnothing 14 × 12 mm, č. K 294—5; obr. 82 : 4, 5. — 17. Střep z hrnc. nádoby, p. o. II, na podhrdlí pás ze dvou řádků obdélníkových otisků dvozubého kolků; p. šedý, slabě slídnatý; č. K 296; obr. 82 : 6. — 18. Zkumavka s rostlinnými zbytky (snad zbytky dřeva z rakve). — 19. Lahvovitá nádoba se slabě rozevřeným hrdlem, p. o. I, orn.: 4 řádky svislých hustě kladených obloučkovitých kolků; p. béžově hnědý až černý, nahoře obtáčený; v. 10 cm; č. 4289; obr. 82 : 7.

Lit.: *J. Blumentritt*, Mitt. Ex. Cl. XVI 1893, 71; *MAGW XXIV* 1894, (15); *MCC XX* 1894, 111; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, 112—3, obr. 3 : 2.6; 10 : 2 (omylem „Litoměřicko“).

Pozemek kat. č. 2915/2 mezi Viničnou a Nádražní ul. V květnu 1902 zde nalezen na cvičišti poblíže vinice zemědělské školy, při jižním okraji návrší, kostr. hrob, z jehož výbavy odevzdán do muzea meč:

Železný meč typu Y má dvojhřibou čepel uprostřed podélně slabě prožlábnutou, hrot chybí. Rukojeť se směrem ke konci zužuje z pův. šířky 3 cm na 1,7 cm a je ukončena protáhlým knoflíkem (d. 7,1 cm). Příčka (d. 13,9 cm) má v nárysu tvar úzkého obdélníka, v půdorysu pak tvar obdélníka se slabě vydutými stranami a zaoblenými rohy. Na horním konci čepele je v délce 13,5 cm vyražen takřka nečitelný nápis; podle slabě znatelných posledních písmen (... BERH+T) jde o jméno porýnského mečíře Ulfberhta. Povrch meče je silně korodován a nápis se objevil teprve po konzervaci v laboratoři libereckého muzea; *J. Kern* jej při podrobném popisu v r. 1935 ještě nepozoroval. Celková délka meče 85,2 cm, z toho délka čepele 73,5 cm. Muz. Lit., č. H 6351. Obr. 14.

Lit.: *J. Kern*, Ein Wikingerschwert aus Leitmeritz, Sudeta XI 1935, 26—29.

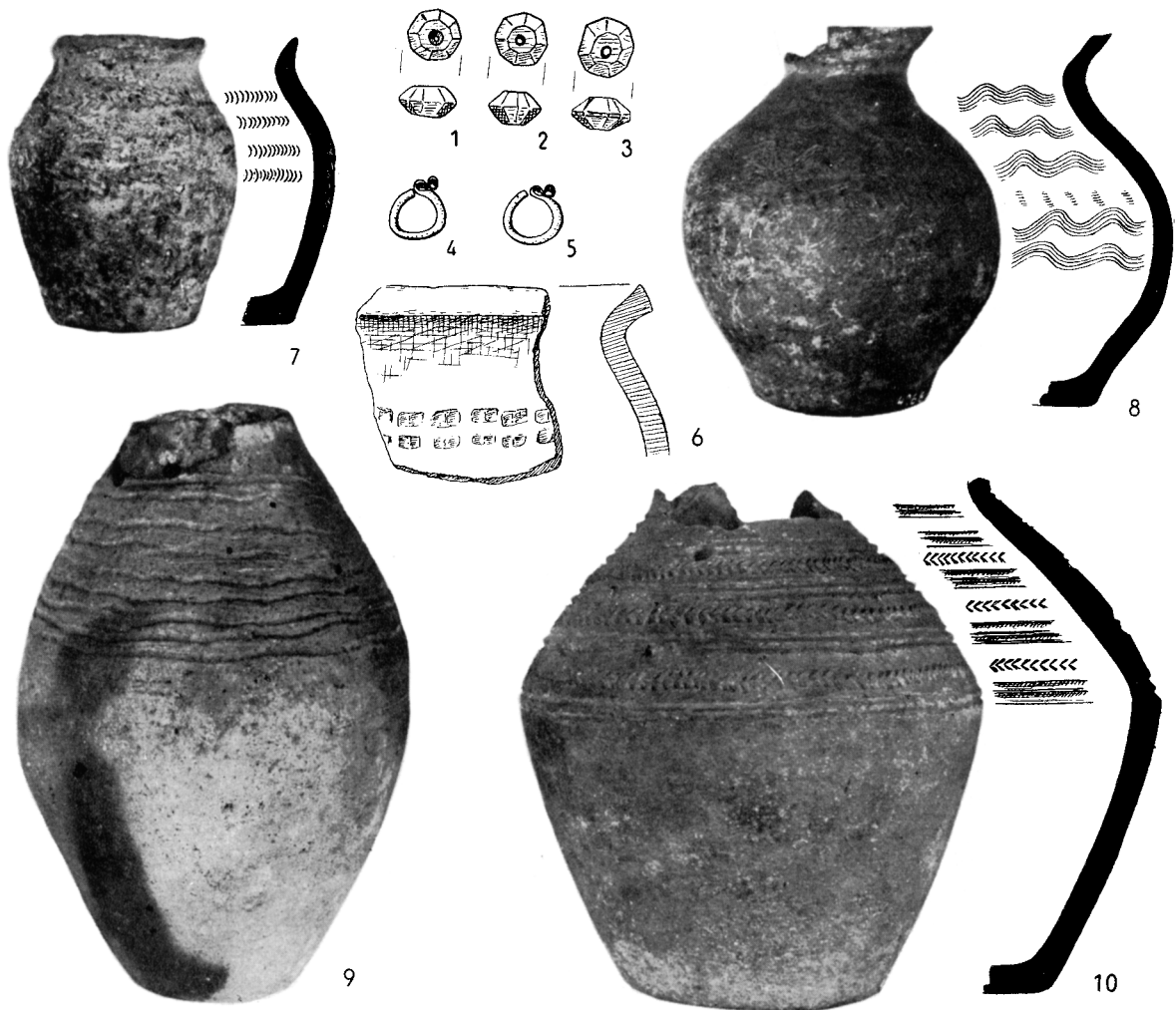
26. Lopatovo pole u kasáren. V listopadu 1925 byly při stavbě domu pro důstojníky kdesi proti parku porušeny kostr. hroby. V jednom hrobě nalezeny 2 nádoby, nožik a skleněné korálky. Nálezy byly předány řed. školy *Bauerovi* a dnes jsou nezvěstné; popis podle *Kernových* skic:

1. Hrnc. nádoba, orn. na výduti hřeben. vlnovkou a hřeben. pásem. Její tvar přibližně odpovídá obr. 81 : 7. — 2. Hrnc. nádoba tvarově shodná s předchozí, orn. na výduti 2 hřeben. pásy a mezi nimi hřeben. vlnovkou. — 3. Zbytek želez. nožíku silně poškozeného rzí. — 4. Kulovitý korálek po obvodu svisle žebrovaný, z modrého skla. — 5.—7. Tři kulovité korálky z modrého skla. — 8.—10. Tři korály s podélnými žebry (olivovité) ze zelenavého skla.

Lit.: *J. Kern*, rukopisná poznámka v muz. Lit.

27. Při stavbě vily A. Deutsche na kat. č. 2879, v úhlu mezi Českolipskou a Nádražní ul. nalezeny v r. 1889 při snižování terénu lidské kosti, zbytky dřeva a nádoby s rytým, tečkovaným a vlnovkovým ornamentem. Zde také odkryt hrob, sestavený z vápencových kamenů a překrytý deskou, který obsahoval zbytky kostry a nádobu (nedatováno). Na jižním svahu vykopána železná sekera (inv. č. 4542). Asi uprostřed pozemku nalezen soubor předmětů z výbavy dalších hrobů. Vedle laténských náramků, nánožníků a nákrčníku (*J. Filip*, Keltové ve stř. Evropě, Praha 1956, 363) zde i nálezy z doby hradištní: 2 gombíky, 2 otevřené stříbrné náramky se zesílenými konci (či záušnice? — rozměry neudány), několik zlomků stříbrného sítkového filigránu, „ein Capsel mit Erhöhungen“ ze stříbra a skleněné perly o průměru 5 mm. *J. Schráníl* (OP IV 1925, 179, pozn. 63, 180, pozn. 69) píše o těchto nálezech jako o chronologicky důležité výbavě jednoho hrobu. Avšak *A. Teubner* ve své zprávě se nejprve jen povšechně zmínil o „nálezu přibližně uprostřed pozemku“, načež následoval souhrnný výčet předmětů laténských, hradištních a nádob, z nichž jediná vyobrazená představuje lužický okřín. Bezpečné nálezové souvislosti tedy chybí. Předměty byly darovány do litoměřického muzea, kde z nich dnes je jen jeden z obou gombíků a sekera.

1. Gombík z měděného pozlaceného plechu s kroužkovým úskem, dvanáctistěnný, zdobený perličkovitě vybíjenou lineární výzdobou; po dvou vodorovných liniích na horní a spodní straně a spojující je svislé linie na střední části. Stranou úška kruhovitý otvor. \varnothing 22,5 mm; č. 4430; obr. 73 : 6. — 2. Želez. sekera se štíhlým spuštěným ostřím, odsazeným od násadní části; v obdélníkovém otvoru zbytky dřeva z topůrka; d. 13,1 cm; č. 4542; obr. 73 : 10.

Obr. 82. Litoměřice, „Staré šance“ (nal. č. 25).

Lit.: A. Teubner, zpráva v MCC XVI 1890, 209; J. Schráníl, Vorgeschichte, 302; týž, OP IV 1925, 179, pozn. 63 (soudí, že stříbrná kapsule představovala ostatkovou schránku).

28. Viničná ulice a blízké okolí kasáren. Při stabě vily pp. Müllera a Kusebaucha nal. v r. 1933 kostr. hrob, z jehož obsahu se vedle zlomků lebky a kyčelní kosti zachovala 1 nádoba:

1. Široká hrnc. nádoba, p. o. II, orn.: 4ř. vlnovka — hřeben. pás; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. sv. hnědý, nahoře obtáčený; v. 11,5 cm; muz. Lit. č. 4243. Obr. 73 : 12.

V r. 1904 prodána teplickému muzeu nádoba nalezená bez bližších údajů při stavbě domu v blízkosti kasáren:

Soudkovitá nádoba, p. o. III, orn.: 2 5ř. pásy a 4–5ř. vlnovka mezi nimi; d. ploché; p. sv. hnědý; v. 9 cm; muz. Teplice, č. HK 12818. Obr. 73 : 15.

29. Býv. Gaubeho cihelna na levé straně Českolipské ulice, kat. č. 2761. V této cihelně, založené mezi léty 1820 a 1826 se často nacházely kostrové hroby vykládané prkny a obsahující nádoby a někdy i mince („In allen diesen Gräbern trifft man Urnen von gebranntem Thon, deren jede eine Münze enthält, von welchen aber nur einzelne, von Wladislaw II, etwas erkennbar sind.“) Kromě toho v nich údajně nalezeny i četné další předměty — železný meč, sekera, ocílka a ozdoby — o nichž však není, stejně jako o nádobách a mincích, již nic bližšího známo. Nádoba hradištního typu a korálek se prý podle F. Hantschela dostaly do sbírky R. Weinzierla. Jsou zřejmě identické s nálezy, uloženými v teplickém muzeu pod č. W 529 a 649 s Weinzierlovým údajem „gefunden in Leitmeritz, in der Mariahilferstrasse, mit anderen Korallen in einer Urne. Geschenk

des Herrn Hanamann 5. I. 1886“. Ulice P. Marie Pomocné je však od Gaubeho cihelny vzdálena asi 400 m a není jasné, zda chybu při uvádění naleziště učinil *F. Hantschel*. nebo *R. Weinzierl*.

1. Hrnec. nádoba s vyduťtí oble lomenou, p. o. III, orn.: 2 4ř. pásy a mezi nimi jednoduchá žlábkovitá vlnovka; d. ploché s obvod. lištou a plast. značkou ve tvaru kříže a kruhu: p. tmavěhnědý, obtáčený; v. 12,5 cm; muz. Teplice, č. W 649 (nové č. 22); obr. 73 : 14. — 2. Bělavě modrý korálek (nezjištěn), muz. Teplice, č. W 529.

Lit.: *J. G. Sommer*, Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt, Bd. I Leitmeritzer Kreis, Praha 1833, 13; *F. Hantschel*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 33; *R. v. Weinzierl*, Fundprotocolle III, 134.

V r. 1921 se odtud dostala do sbírky *J. Kerna* nádoba s poznámkou: „letztes Gefäß des grossen Grabfeldes“:

Lahvovitá nádoba, p. o. II, orn.: 3—4 hřeben. vlnovky a hřeben. pás, vložený mezi 1. a 2. vlnovku; d. ploché s otiskem dřev. podložky; v. 15,6 cm; č. K 2369 (uložena v NM, nezjištěna). Obr. 73 : 16 (podle skicy *J. Kerna*).

K. Litoměřice — jih, osada Želetice na levém břehu Labe

30. Býv. Nitschova pískovna na vých. polovině kat. č. 1031/2. *J. Kern* zde v letech 1907—1911 prokopál 9 hrad. kostrových hrobů, z nichž však pouze sedmý je blíže popsán:

Hrob 7 odkryt v r. 1907 při těžbě písku. Kostra muže orientovaná S—J ležela naznak na širokém prkně a druhým prknem byla překryta. U lebky a v nohách stály široké, těžké vápenc. kameny. Vlevo u nohou stála nádoba, podél pravé nohy želez. sekera se zbytkem dřevěné rukojeti, u pravé ruky šipka č. 4172, po levé straně těla 3 šipky spojené rzí; poloha oštěpu a nože neudána:

1. Želez. sekera se širokým, původně obloukovitým ostřím, tyl oboustranně lalokovitě vytažený; d. asi 13 cm; muz. Lit., č. 7231; obr. 83 : 1. — 2. Želez. trojúhelníkovitá šipka s tulejkou, v níž zbytek dřeva; d. 6 cm; muz. Lit., č. 4172; obr. 83 : 4. — 3.—5. Tři želez. šipky s krátkými křídélky, spojené rzí; spodní šipka (d. 4 cm) s tulejkou, horní šipka (d. 4,5) má tordovaný řap; č. 4174; obr. 83 : 5. — 6. Želez. hrot šípu či oštěpu úzkého, listovitého tvaru, d. 10,1 cm; č. 4173; obr. 83 : 2. — 7. Želez. nůž s trnem, jednobřítý; zachov. d. 10,3 cm; č. 4175; obr. 83 : 3. — 8. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: řádek kroužkových otisků — 3ř.—4ř. vlnovka; d. ploché; p. hnědavě černý, na hrdle obtáčený; v. 14,5 cm; č. 4170; obr. 83 : 6.

O ostatních hrobech nález. údaje chybí. Podle zachovaného plánu byly orientované shodně s hrobem 7, tedy S—J. Hrob 5 obsahoval nádobu č. 4171 a hrob 9 (odkryt v r. 1911, dětský) byl konstrukčně shodný s hrobem 7 a obsahoval nádobu č. 4176:

1. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: pás 6 až 7 širokých, ostrých rýh a mezi ně vložena jednoduchá vlnovka; d. ploché s obvodovou lištou; p. šedohnědý, nahoře obtáčený; v. 15,4 cm; muz. Lit., č. 4171; obr. 83 : 8. — 2. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: dva pásy 4ř. překřížených vlnovek — hřeben. pás; d. ploché s obvodovou lištou a plast. značkou ve tvaru kříže; p. hnědavě šedý, nahoře obtáčený; v. 9 cm; č. 4176; obr. 83 : 7.

Lit.: *J. Kern*, Fremdeinflüsse, 238—9; *týž*, Materialien II, Nr. 12, 52, 53 a plánek v muz. Lit.

45. Lounky

Na poli p. Mlynáře odkryty kostr. hroby s esovitými záušnicemi, ze kterých dvě darovány býv. roudnickému muzeu. V r. 1904 daroval p. *Mlynář* do NM dvě sekery z kostr. hrobů, snad opět z těchto míst:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 33 × 29, 31 × 29 mm; č. R 354—5 (uloženo v NM); obr. 71 : 8, 9. — 3.—4. Dvě želez. sekery, z nich prvá se štíhlým, spuštěným ostřím, odsazeným od čtverhranné násadní části, tyl oboustranně jazykovitě vytažený; d. 13,6 cm; NM, č. 55740; obr. 71 : 10. Druhá sekera je podle inv. skicy tvarově shodná s předchozí. d. 14,8 cm; NM, č. 55741 (nezjištěna).

Lit.: *J. L. Píř*, Pam. arch. XXI 1905, 344, 459; *týž*, St. III, 1, 340.

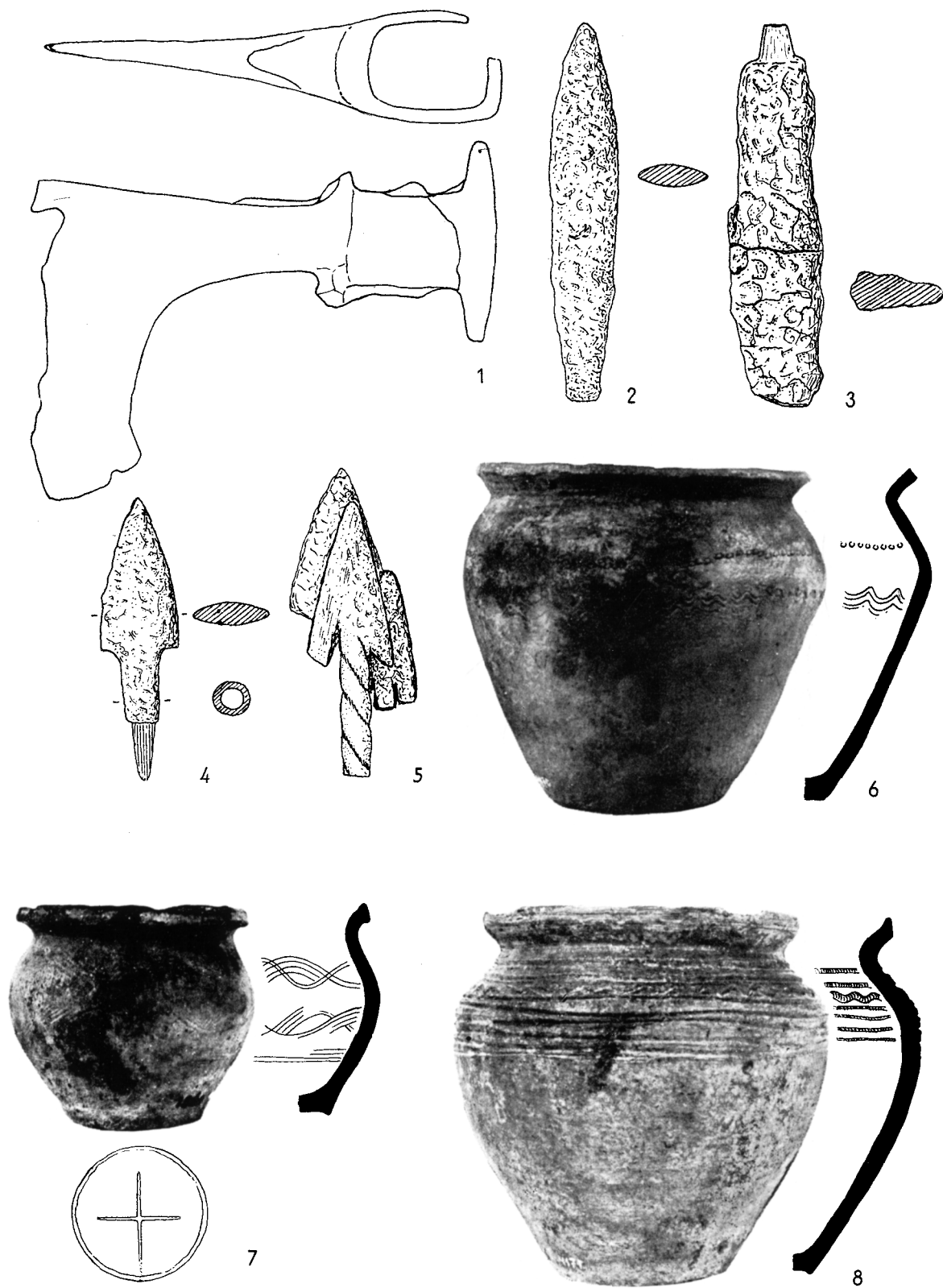
46. Lovosice

A. Střed města, u kostela sv. Václava

1. V blízkosti kostela sv. Václava nal. při kladení potrubí pod mladšími pohřby a ve značné hloubce kostr. hroby překryté (a obložené ?) velkými kamennými deskami. V jednom z nich 3 záušnice o velkém průměru; zlomek jedné v teplickém muzeu, zbývající dvě údajně ve sb. *J. Matiegky*:

Zlomek es. z. z bronz. drátu s. 1,5 mm, \varnothing 38 mm; muz. Teplice, č. 81 (st. č. W 943).

Lit.: *J. Matiegka*, Crania, 117; *R. v. Weinzierl*, Fundprotocolle I, 10 (údaje poněkud odchylné: „Kanalbau vor dem Goldenen Engel, gef. nebst zwei anderen (dr. Matiegka) gelegentlich der Legung der Gasröhren. Frühjahr 1890. Geringe Tiefe, Skelettgrab. Scherben. Dr. Matiegka.“); *J. L. Píř*, St. III, 1, 341.

Obr. 83. Litoměřice-Želetice, Nitschova pískovna (nal. č. 30): 1–6. hrob 7; 7. hrob 9; 8. hrob 5.

B. Nová škola a okolní pole, mezi Hlavní ul. a železniční trati

2. Při stavbě školy nal. kostr. hroby, z jejichž výbavy se dostalo do sbírky *H. Madera* 5 záušnic a nádoba:

1. Es. z. z bronz. drátu s. 2,5 mm, \varnothing 20 × 19 mm; muz. Lit., č. 4248; obr. 84 : 2. — 2.—4. Tři es. z. z bronz. drátu s. 1,8 mm, \varnothing 18 × 14, 15 a 16 mm; muz. Lit., č. 4249—4251; obr. 84 : 3—5. — 5. Es. z. s odlomenou kličkou, z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 13 × 11 mm; muz. Lit., č. 4252; obr. 84 : 6. — 6. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: 5 širokých horiz. žlábků; d. ploché s takřka neznatelnou značkou ve tvaru 1 či 2 soustředných plast. kružnic; p. žlutošedý až šedočerný, na hrdle obtáčený; v. 10,3 cm; muz. Lit., č. 5161; obr. 84 : 1.

3. Na poli v blízkosti školy se našly 2 záušnice, bez údajů (dar ředitelství školy):

1. Es. z. ze stříbrného drátu s. 2,8 mm, \varnothing 25 × 23 mm, muz. Lit., č. 1266; obr. 84 : 7. — 2. Es. z. se širokou kličkou (6 mm), z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 25 × 21 mm; muz. Lit., č. 1267; obr. 84 : 8.

C. Sprašové návrší na jižním okraji města

4. Pole vedle plynárny, vlevo od silnice do Sirejovic. V červenci 1890 zde odkryl *J. Matiegka* 8 kostr. hrobů a na podzim 1892, když polem vedena stoka ze sulejovického cukrovaru, prokopal dalších 12 hrobů. Všech 20 hrobů bylo shodně orientováno Z—V (pouze hrob č. 17 SZ—JV) a rozmístěno „asi ve třech dosti pravidelných řadách“ (srv. *Matiegkův* pláněk). Některé z nich porušeny orbou. Úprava hrobů (*Matiegka* uvedl jen celkový přehled): vždy ve hl. 50—75 cm se objevila kamenná konstrukce, složená obvykle z velkých vápencových desek. Kameny buď lemovaly obvod, nebo stály svisle a překrývaly je ploché desky tak, že vznikla skříňka. Dna jam z upěchované hlíny. Ve všech hrobech pozorovány stopy dřeva. V hrobě 8 kostra překryta nejprve několika trámy a na ty navrstven velký počet menších kamenů. Kostra v hrobě 18 byla překryta množstvím kamenů a nad tím, asi v místě levé nohy, kostra děčka.

Výbava hrobů:

Hrob 1. Na levé straně lebky zelenavé zbarvení snad po záušnici.

Hrob 2. U levého kyčle chlapce asi patnáctiletého nožik:

Želez. nožik jednobřítý, pův. s trnem, d. 9,6 cm, NM, č. 54816.

Hrob 3. Z obou stran lebky dívky asi patnáctileté záušnice se zbytky pásků, na nichž připevněny:

1.—2. Dvě es. z. ze stříbrného drátu s. 3 mm, \varnothing 20 × 19 mm, NM, č. 54817—8. — 3. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 3 mm, \varnothing 20 × 20 mm, NM, č. 54819.

Hrob 11. Po stranách lebky celkem 3 záušnice:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 18,5 × 17, 14 × 15 mm; NM, č. 54820—1. — 3. Záušnice s přeloženými, rovně ukončenými konci, z bronz. drátu s. 2,5 mm; \varnothing 19 × 18 mm; NM, č. 54822.

Hrob 15. U pravé nohy nalezena nádoba:

Hrnec. nádoba s krátce rozevřeným hrdlem a vyšším, vejčitým tělem; zdobena 2 hřebem. vlnovkami a pod nimi 2 hřebem. pásy; na dně otisk dřevěné podložky a plast. značka ve tvaru M(?); nejspíše, popis podle *Matiegkovy* kresby.

Hrob 16. Nalezena záušnice:

Es. z. ze stříbrného drátu, s. 3,5 mm, \varnothing 19 × 18,5 mm, NM, č. 54823.

Hrob 17. U pohřbu dívky nalezeny dvě náušnice:

1.—2. Dvě stříbrné náušnice, zhotovené z tenkého drátu, na němž navlečeny tři plechové bubínky, zdobené filigránem; NM, č. 54824—5 (č. 54824 nejspíše, z č. 54825 dnes jen drátěná obroučka; popis podle *Matiegkovy* skicy).

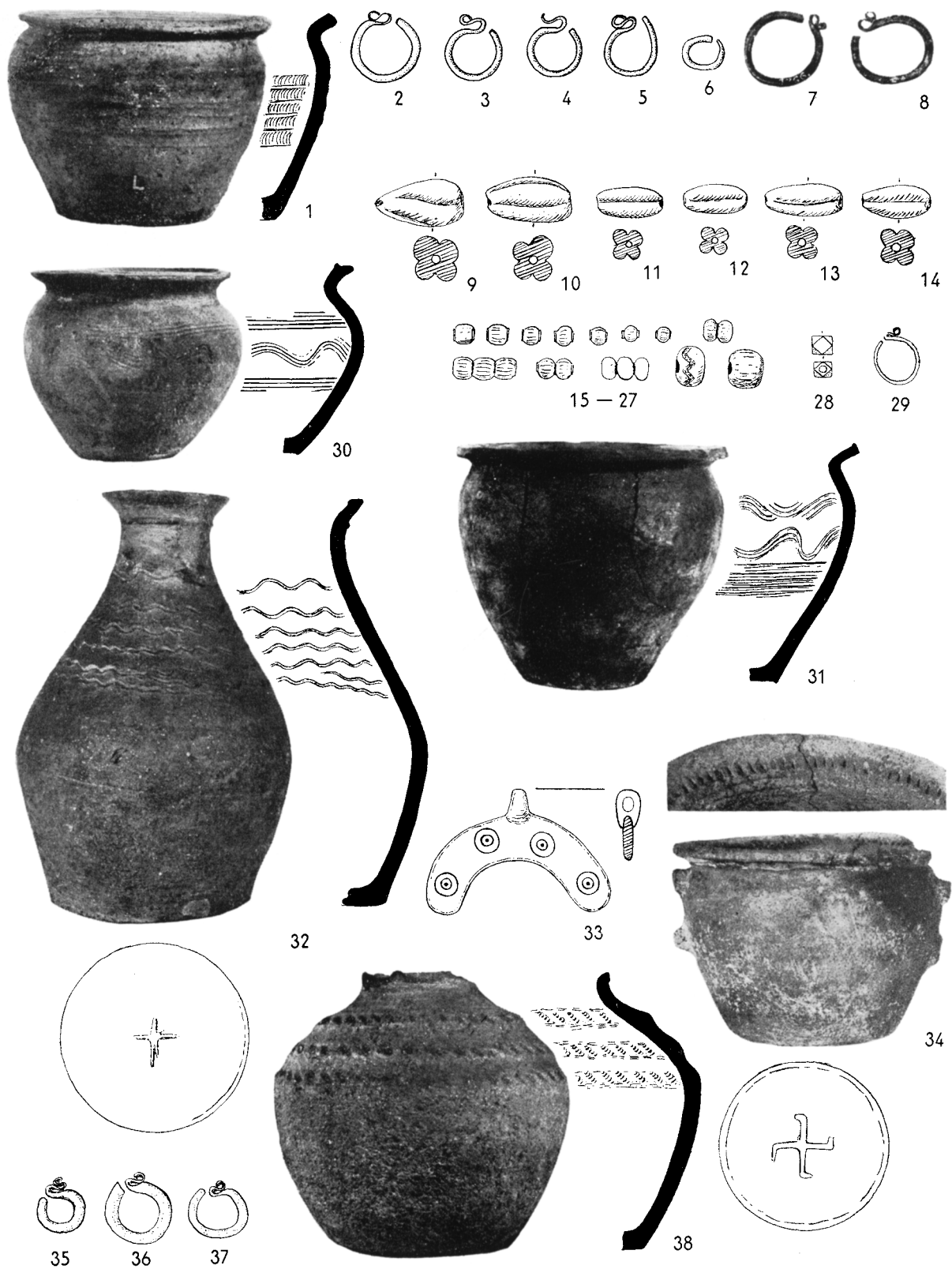
Lit.: *J. Matiegka*, *Crania*, 115—7; *týž*, *Český lid* II 1893, 706—7, obr. a pláněk; *J. L. Píř*, *St. III*, 1, 340—1.

5. Reiserova cihelna. V r. 1932 zde prokopán kostr. hrob s nádobou:

Láhev se štíhlým hrdlem a vodorovně seříznutým okrajem; na hrdle žebérko, na těle 6 jednoduchých žlábk. vlnovek; d. ploché se značkou ve tvaru kříže; p. okrově hnědý, slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 18,8 cm; muz. Lit., č. 53; obr. 84 : 32.

Lit.: *J. Vacek*, *ČMSL* V 1933, 8; *Z. Váňa*, *Pam. arch. XLVII* 1956, 116, obr. 7.

Ve stejném roce prokopal *G. Just* v té části cihelny, která leží blíže trati, další tři (?) hroby, bez bližších údajů. Ve dvou hrobech bylo po nádobě (ze dne 5. IX. 1932); krabička s perlami

Obr. 84. Lovosice. 1–6. stavba nové školy (nal. č. 2); 7, 8. pole u školy (nal. č. 3); 9–34. Reiserova cihelna (nal. č. 4); 35–38. Schwarzenberská cihelna (nal. č. 5).

a záušnici nese označení „Grab mit Schmuck u. Holz, Gefäss bei Füssen, 15. IX. 1932“ — jde tedy o nálezy buď z jednoho z obou předchozích hrobů, nebo z hrobu třetího:

1. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: 2 4ř. vlnovky — hřeben. pás; d. ploché s obvod. lištou a s velmi slabě zratelnou značkou ve tvaru kříže (?); p. béžové a černě skvrnitý, nahoře obtáčený; v. 11,1 cm; muz. Lit., č. J—T 95; obr. 84 : 31. — 2. Širší hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 4—6ř. vlnovka; d. ploché s obvod. lištou; v. 7,8 cm; muz. Lit., č. shodné s předchozím; obr. 84 : 30. — 3. Es. z. ze stříbrného drátu s. 1 mm, \varnothing 15 \times 13 mm. — 4. Krychlovitý korálek se zkosenými rohy, z modrého skla, 6 \times 5 mm. — 5. Kulovitý korál z modrého skla, s klikatou bělavé barvy, \varnothing 12 mm. — 6. Kulovitý korál z modrého skla, \varnothing 12 mm. — 7.—18. Dva trojkuličkové a dva dvojkuličkové příčné dělené korálky, osm jednotlivých kuličkových korálků z bílého a modrého skla se stříbrnou povlakovou vrstvičkou. — 19.—25. Šest celých a čtyři zlomky korálů s podélnými žebry (olivovitých) ze světlezelenavého skla, d. 19 až 24 mm (jeden ze zlomků je přepálený). — 26. Drobné zlomky tenkého bronz. plechu. Č. 3 až 26 v muz. Lit., č. J—T 82; obr. 84 : 9—29.

Do sbírky *A. Pobela* se dostala nádoba a závěšek, nalezené společně v „jámě“ (snad hrob):

1. Širší nádoba s krátce rozevřeným okrajem, p. o. I, na jehož vnitřní straně je řádek hlubokých, šikmých vpichů; na výduti 2 protilehlá válečkovitá ucha, obě odlomená; d. ploché s obvod. lištou a plast. značkou ve tvaru svastiky; p. šedý slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 9 cm; muz. Lit., č. 1270; obr. 84 : 34. — 2. Lunicový závěšek plochý, s polokruhovitými konci a úzkým úškem; zdobený na každé straně 4 obrazci ve tvaru dvou soustředných kružnic s bodem uprostřed; d. 5,4 cm; muz. Lit., č. 732; obr. 84 : 33.

Lit.: *J. Kern*, *Fremdeinflüsse*, 256.

6. Schwarzenberská ruční cihelna. Počátkem r. 1938 prokopali *G. Just* tři kostr. hroby, bez bližších údajů.

Hrob 1 (25. I. 1938), bez milodarů, vedle kostry nalezeny jen zlomky dřeva.

Hrob 2 (25. I. 1938). Z jeho obsahu tři záušnice:

1.—2. Dvě es. z. ze stříbrného drátu s. 2,8 a 2,4 cm, \varnothing 13,5 \times 12, 16,5 \times 15 mm. — 3. Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 20 mm. Muz. Lit., J—T „25. I. 1938“. Obr. 84 : 35—37.

Hrob 3 (21. II. 1938). Ve hl. 75 cm nal. silně ztrávená kostra, orientovaná Z—V, u nohou nádoba:

Láhev s olámaným okrajem, úzkým hrdlem a širokým, nízkým tělem; na výduti 3 nevýraz. žebra se šikmými otisky hřebene; p. šedohnědý, slabě slídnatý, písčitý; d. ploché; v. 12,8 cm; muz. Lit., J—T 21. III. 1938. Obr. 84 : 38.

Bez náleзовých údajů:

1. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: 3ř. vlnovka a pod ní 2 \times šroubovitě obtočený úzký žlábek; d. slabě konkávní, drsné, s asymetricky položenou plast. značkou ve tvaru svastiky; p. sv. hnědý až hnědočerný, slabě slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 13,8 cm; muz. Lit., č. 5164; obr. 85 : 1. — 2. Zlomky želez. obrouček — kování vědérka; š. 8—9 mm, profil ve tvaru D či podélně slabě prožlábnutý; muz. Lit., č. 5165.

D. Bez náleзовých okolností

1. Část oblouku záušnice z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 36 mm; spolu s ní uloženy zlomky lebky se zelenavou skvrnou na spánku; muz. Lit., č. 1269 (sb. *Henke*). — 2. Soudkovitá nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 4ř. hřeben. vlnovka; d. ploché; p. šedý, písčitý; v. 9,6 cm; muz. Lit., č. 1271 (sb. *Henke*), obr. 85 : 2.

47. *Lukavec*

A. Parc. č. 198, 199/2 a 200/3. Při výkopu základů pro novostavby nal. v r. 1932 asi dvacet kostr. hrobů s nádobami a zlomkem nože. Nálezy byly uloženy na obec. úřadě a jejich další osud není znám.

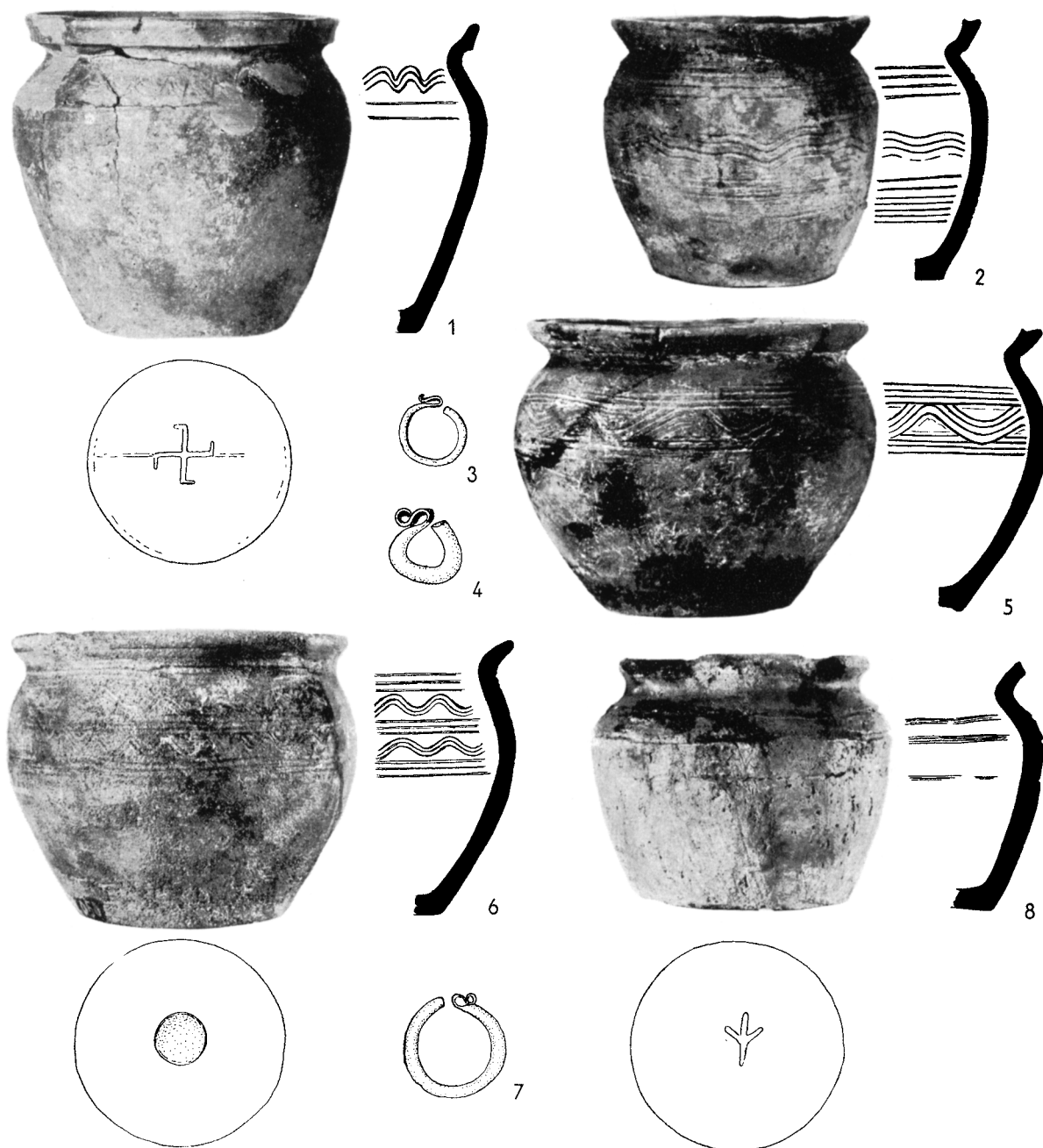
Lit.: *L. Horáková-Jansová*, *Pam. arch. XXXIX* 1933, 89; hlášení obec. úřadu čj. 564/32 v archívu AÚ ČSAV; *J. Böhm*, zpráva čj. 432/32, tamtéž.

B. Bez bližších údajů.

Kaplan *Fremund* daroval do NM lebku, nádobu a zlomky kování vědra — zřejmě z kostr. hrobu:

1. Hrnec. nádoba, p. o. I, orn.: 3 3ř. pásy proložené 2 3ř. vlnovkami; d. ploché, s ne zcela symetricky vyrytým jednoduchým kroužkem \varnothing 2 cm; p. hnědý až černý, písčitý, na hrdle obtáčený; v. 11 cm; NM, č. 54050; obr. 85 : 6. — 2. Zlomky želez. obrouček — kování vědérka, silně korodované, š. 1 cm; NM, č. 54051.

Lit.: *J. Matiegka*, *Český lid III* 1894, 69 (uvádí jen lebku a kování); *J. L. Půž*, *St. III*, 1, 341; *Ž. Váňa*, *Pam. arch. XLIX* 1958, 205, obr. 17 : 5.

Obr. 85. 1. Lovosice, Schwarzenberská cihelna (nal. č. 5); 2. Lovosice, bez údajů; 3–6. Lukavec; 7. Lukohořany; 8. M. Žernosky.

V r. 1910 se dostaly do sb. *J. Kerna* 2 záušnice z jednoho hrobu („inventar eines Grabes dieses kl. Friedhofes“). V r. 1912 či 1913 nalezen ještě jeden hrob s malou záušnicí, která ztracena.

1. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 4 mm, \varnothing 19 × 17 mm; muz. Lit., č. K 1780; obr. 85 : 4. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 1,8 mm, \varnothing 18 × 17 mm; muz. Lit., č. 1781; obr. 85 : 3.

Lit.: *J. Kern*, Materialien I, Nr. 61.

V muzeu je uložena nepoškozená nádoba, snad také z hrobu :

Širší hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 4–5ř. vlnovka; d. ploché, s obvod. lištou; p. hnědavě černý, nahore obtáčený; v. 11,4 cm; muz. Lit., č. 4257; obr. 85 : 5.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLIX 1958, 211, obr. 21 : 3 (omylem Brozany).

48. Lukohořany

Při stavbě silnice do Třebívlic, ve větší vzdálenosti od obce nal. záušnice (hrob ?); do muzea darována 14. V. 1924 cestmistrem *Jiráskem*:

Es. z. z bronz. drátu plátovaného stříbrem, s. 3,5 mm, \varnothing 26 mm; muz. Lit., č. L „14. V. 1924“; obr. 85 : 7-
Lit.: *K. Křenek*, 1. přírůstkový deník libochovického muzea, 46.

49. Malé Žernoseky

Při stavbě školy v r. 1890 nal. ve hl. asi 75 cm kostr. hrob: pohřeb v natažené poloze, s rukama podél těla, Z—V; kolem skrovné zbytky dřeva a u nohou nádoba. Jiné kostr. hroby, patrně také hradištní, nalezeny na tomto místě již dříve.

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 3 × šroubovitě obtočená žlábkovitá rýha; d. slabě konkávní s asymetricky umístěnou plast. značkou ve tvaru kříže se zdviženými rameny; p. šedohnědý až černý, na hrdle obtáčený; v. 9 cm; NM, č. 54009; obr. 85 : 8.

Lit.: *J. Matiegka*, *Crania*, 125—6, t. IV: a, b; *Ž. Váňa*, omylem vyobrazil a mapoval v Pam. arch. LII 1961, 468, obr. 5 : 4 jako nádobu z M. Žernosek NM, č. 54009 jinou nádobu libočanského typu.

50. Mlékojedy

Mladohradištní pohřebiště na poli kat. č. 74.

Pole kat. č. 74 leží jihojihovýchodně od obce, při samém okraji první nezaplavované terasy na levém břehu zaniklého labského ramene a 1/2 km jižně od dnešního toku Labe. Pozemek má tvar trojúhelníka, jehož sz. stranu tvoří břeh terasy, jižní stranu úvoz polní cesty z Mlékojed do Lukavce a jv. stranu polní cesta, odbočující ze st. silnice Litoměřice-Lovosice na jih. Majitel pole J. Gellert zde dal počátkem r. 1911 odkopávat hlínu, určenou na zúrodnění polí zničených povodní. Hned při započetí skrývky, která postupovala od s. cípu pole na jih, byly zachyceny první hroby. Zpráva o nich dána *J. Kernovi*, který naleziště dne 3. II. navštívil a získal od majitele povolení k soustavnému zkoumání dalších nálezů. V letech 1911—1914 zde postupně prokopával vedle sídlištních objektů latěnských a římských i pohřebiště z doby hradištní, čítající celkem 75 hrobů.

Podloží je zde šterkopísek terasy, krytý vrstvou spraše. Výška ornice na vých. polovině pole měřila pouze 25 cm, směrem k západu, kam se pole mírně svažovalo, mocnost humózní vrstvy značně stoupala. Hroby byly zpravidla zapuštěny do spraše a jejich obrys se po skrývce jasně rýsoval. Výjimku tvořily jednak hroby na vých. okraji pohřebiště, kde zásyp měl jen slabou příměs ornice, a dále pak některé hroby nejzápadněji položené, kde síla ornice byla již značná a dna hrobů nezasahovala do spraše.

Hroby byly seskupeny do úzkého pásu o délce asi 60 m a šířce 25—30 m. Z plánu (obr. 86) je patrné, že přirozenými hranicemi pohřebiště byly na sz. straně okraj terasového stupně a na straně jižní úvoz polní cesty; nelze však vyloučit jeho další pokračování sv., event. i vých. směrem. Zajímavou otázkou je vztah pohřebiště k oběma polním cestám. Zahloubení úvozu cesty do Mlékojed naznačuje její velké stáří a také druhá polní cesta, začínající přímo proti litoměřickému Dómskému pahorku, v místě býv. labského brodu a vedoucí odtud téměř přímým směrem do Lukavce a dále na Čížkovice a Třebenice, je patrně prastarou komunikací. Je proto pravděpodobné, že pohřebiště bylo již v době svého založení situováno na křižovatce dvou cest.

Hroby, vesměs ploché, byly nepravidelně rozmístěné, a zdá se, že bez záměrného řadového uspořádání; pouze ve střední části je na několika místech náznak krátkých řad. Podle orientace se dělí do dvou skupin:

Prvou skupinu tvoří pouze 5 hrobů (č. 9, 32, 36, 66 a 71), orientovaných Z—V (u č. 9 a 32 nejisté, zda Z—V či V—Z) a rozptýlené po celé délce pohřebiště. Z nich 1 patrně dětský, 2 či 3 ženské a 1 s pohřbem ml. muže. Úprava hrobové jámy byla různá: v č. 32 za lebkou zídka z pěti kamenů, v č. 36 kostra ležela na prkně v kamenném obložení, nad pohřbem v č. 66 zbytky prkna a mrtvý v č. 71 uložen jen v prosté zemi; č. 9 bez bližších údajů. Pohřby této skupiny byly oproti skupině druhé v průměru častěji vybaveny milodary (tři hroby z pěti). Mladý muž v č. 32 vypraven jako jezdec (ostruhy, nůž, sekerka a vědro), ženy v č. 66 a 71 měly jantarové a skleněné perly.

Druhou skupinu tvoří 69 hrobů, orientovaných JZ—SV. 20 hrobů bylo dětských, z nich 6 (č. 23, 28, 31, 43, 58, 59) situováno vždy v těsné blízkosti hrobu s dospělým jedincem tak, že je patrná vzájemná souvislost; oněch 6 sousedních hrobů náleželo zřejmě ženám (2 vybaveny zá-

ušnicemi, 2 určeny podle kostry jako pravděpodobně ženské, 2 neurčeny). Celkem 49 hrobů obsahovalo pohřby dospělých. Určení pohlaví je většinou nejisté a i v případech, kdy je uváděno, nelze je považovat za spolehlivé. Úprava hrobových jam vykazovala celou řadu variant:

	Počet hrobů	Hroby s výbavou
A Kamenná konstrukce:		
1. obvodové obložení	23	6
2. obvodové obložení, lebka překryta kam. deskou	2	1
3. tři malé kameny za lebkou	1	—
4. dvě kam. desky v nohou	2	—
5. kam. deska pod zády	1	—
6. konstrukce ve tvaru skříňky	1	1
7. kam. obložení bez bližších údajů	1	—
celkem:	31	5
	= 44,9%	
B Kamenná konstrukce kombinovaná s dřevem:		
1. kam. obvodové obložení, dřev. desky nad i pod kostrou	1	—
2. kam. obvodové obložení, dřev. desky nad kostrou	3	1
3. kam. obvodové obložení, dřev. desky pod kostrou	1	—
4. kam. obvodové obložení, dřev. desky pod kostrou a na delších stranách	2	1
5. kam. obvodové obložení, dřev. desky nad kostrou a nad nimi ploché kameny	2	—
6. kam. obvodové obložení, dřev. desky pod kostrou a kam. desky nad ní	1	—
7. kam. obvodové obložení, překryté kam. deskami a prkna po stranách kostry	2	—
8. kam. obvodové obložení, na dně jámy vrstva dřev. třísek	1	1
9. kam. obvodové obložení se zbytky dřeva, bez bližších údajů	2	1
10. kam. deska na obvodu hrobové jámy, nad kostrou zbytky dřeva	1	1
11. kam. deska nad kostrou a pod kostrou prkno	1	—
12. kam. zával, po jedné straně kostry zbytky dřeva	1	—
celkem	18	5
	= 26,0%	
C Dřevo:		
1. prkna pod kostrou	3	—
2. po stranách lebky slabé stopy dřeva	1	1
celkem	4	1
	= 5,8%	
D Pohřby v prosté zemi	4	1
	= 5,8%	
E Úprava hrobové jámy neudána	12	—
	= 17,4%	
	69	12
	= 100%	

Z 69 hrobů této skupiny bylo milodary opatřeno 15 hrobů (21,7%), z nich jen 1 dětský (č. 44). Vedle vědra (č. 69), nožů (č. 14, 69), bronz. prstenů (č. 12, 41) a skleněných korálků (č. 12, 44) obsahovaly pouze esovité záušnice (č. 8, 12, 13, 14, 15, 29, 38, 48, 49, 54, 56, 60). Hroby s milodary jsou rozmístěny po celé délce pohřebiště, bez nějakého výraznějšího soustředění.

Mezi oběma skupinami hrobů je patrně nevelký chronologický rozdíl. Pro tento předpoklad svědčí následující okolnosti:

1. Podle celkového plánu i detailní kresby byl hrob č. 36, orientovaný Z—V, porušen a zčásti překryt hrobem č. 37, orientovaným JZ—SV.

2. Zatím co hroby 1. skupiny měly ještě rovnoběžkovou orientaci, obvyklou u slovanských hrobů, pak hroby 2. skupiny byly jednotně orientovány JZ—SV. Vyneseme-li na mapu směr pohledu mrtvých této 2. skupiny, zjistíme, že směřoval přímo na litoměřický Dómský pahorek s kapitulním chrámem sv. Štěpána, vzdálený odtud 1,25 km. Je velmi pravděpodobné, že ukládání hrobů v tomto směru bylo diktováno snahou, aby zemřelí hleděli ke kostelu.

3. Konečně pozorujeme v 1. skupině větší počet hrobů s milodary (60%), zatímco jejich podíl ve skupině druhé činí pouze 21,7%; tento poměr však třeba brát s rezervou, protože obě skupiny jsou počtem zcela neúměrné (v poměru 5 : 69).

Po založení mlékojedského pohřebiště bylo tedy patrně jen několik prvních hrobů uloženo ještě ve staré orientaci Z—V. Pak došlo k obratu a další hroby byly orientovány tak, aby mrtví hleděli ku chrámu na litoměřickém Dómském pahorku. Jestli se tak stalo v době založení kapituly (v r. 1057 či 1058), kdy můžeme předpokládat silnější christianizaci zejména nejbližšího venkova, nebo již v době starší, nelze zatím říci; podle zastoupených zde typů es. záušnic by se tak stalo o něco dříve.

Na pohřebišti byly zjištěny i některé rituální nepravidelnosti. V nevelké hrobové jámě č. 64 nalezena pod závalem z pěti pískovcových desek lebka starší osoby. Jde o pohřeb samotné hlavy, způsob, který *Ž. Krumphanzlová* uvádí jako jeden z ochranných prostředků proti vampýrům (Pam. arch. LII 1961, 546). Hrobová jáma č. 75 byla porušena kotlovitou jámou, zasahující až ke dnu, na němž nalezeny zbytky prkna, ne však pohřeb. *J. Kern* z této situace soudil na exhumaci zemřelého, snad opět v souvislosti s pověrami o upírech. V hrobě č. 17 pozorovány ve výši ramen dvě hromádky bílého popela s několika zlomky kalcinovaných kůstek a podobně v hrobě č. 60 nalezena na hrudi zemřelého hromádka bílého popela. Jednoznačné vysvětlení posledních dvou případů není dnes už možné.

Mezi hroby se našlo rozptýleno také 7 jam (A—G) — vesměs nehlubokých okrouhlých prohlubní. Byly bez nálezů, pouze v jedné z nich, jejíž číslo bohužel nelze identifikovat, byl střep z hrdla hradištní hrncovité nádoby horizontálně rýhované (nezjištěn) a ve hl. 35 cm silná vrstva drobných ostrohranných pískovcových odštěpků, bez větších kusů. *J. Kern* soudil, že šlo o vrstvu odpadu, vzniklého při úpravě desek, určených k obkládání hrobových jam. K těmto účelům se užívalo převážně desek pískovcových, pocházejících patrně až z okolí V. Žernosek, řídce i čedičových, břidlicových, slínových či valounů z labského štěrku. V *Kernově* sb. je dále střepový materiál sídl. charakteru, jehož soupis je uveden v seznamu sídlišť.

Popis hrobů

Prvých devět hrobů odkryli koncem ledna 1911 dělníci z trestné čety a popis těchto hrobů je rekonstruován jen podle jejich údajů.

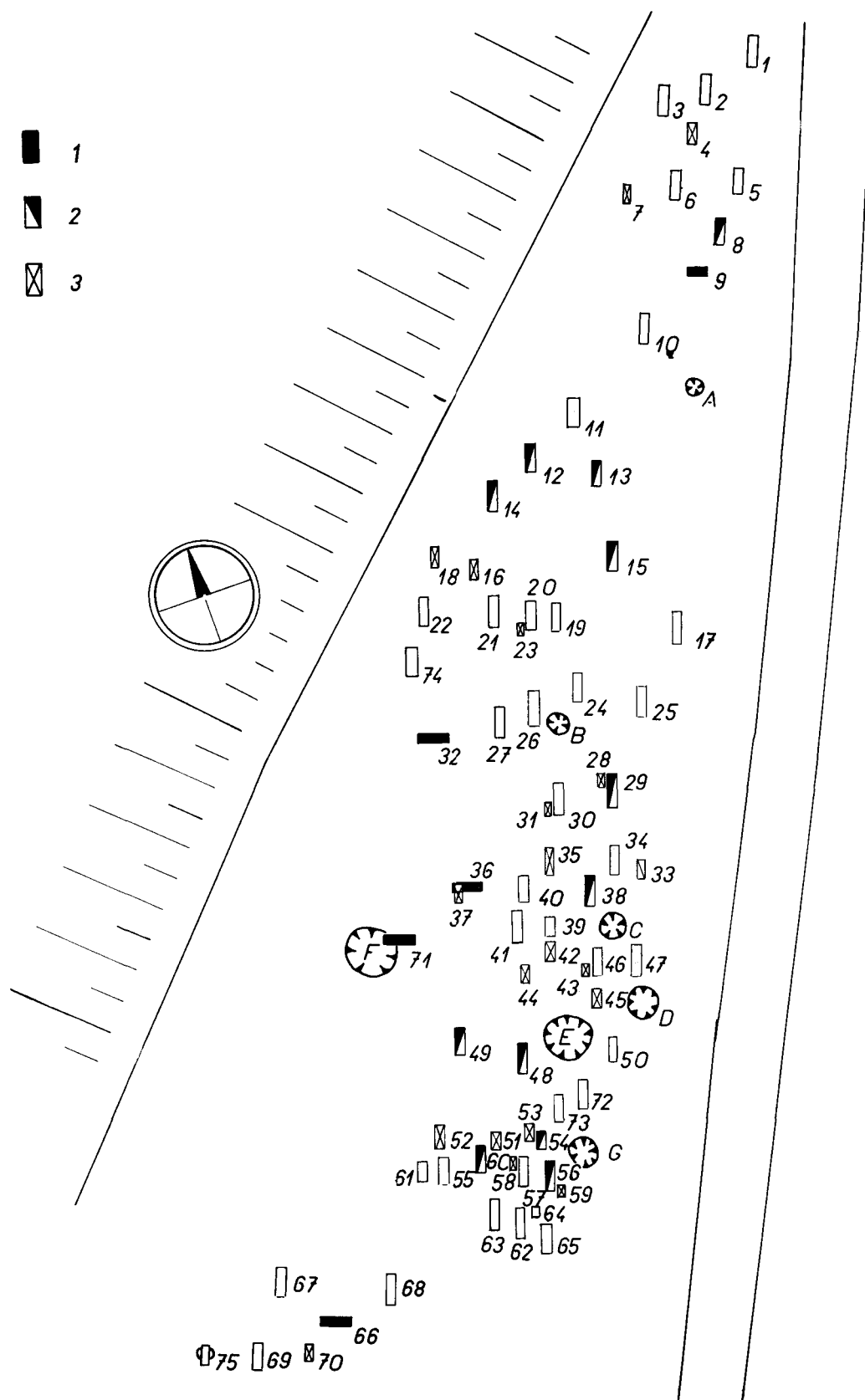
Hrob 1. Kostra staršího jedince uložena naznak ve směru JZ—SV. Pod ní zbytky prkna. Bez milodarů.

Hrob 2. Jáma obložena asi 8 pískovcovými deskami. Kostra silného dospělého muže uložena naznak, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 3. Kamenné obložení složené celkem z 10 pískovcových desek, z nichž jedna překrývala lebku. Pohřeb staršího jedince uložena naznak, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 4. Ve hl. 45 cm uložena v prosté zemi silně strávená kostra dítěte, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 5. Jáma 150 × 90 cm, hl. 65 cm. Na obvodu dna postaveno kolem lebky a nohou po

Obr. 86. Mlékojedy. Celkový plán mladohradištního pohřebiště na kat. č. 74 (výzkum *J. Kerna* 1911–1914, měřítko neudáno). Výklad značek: 1. starší hroby, orientované Z–V (či V–Z); 2. hroby s esovitými záušnicemi; 3. dětské hroby.

třech pískovcových deskách. Kostra mladého jedince (dívky ?) uložena naznak, s rukama podél těla a dlaněmi na pánvi, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 6. Jáma d. 170 a hl. 65 cm. Na obvodu dna 13 větších i menších kamenných desek. Pohřeb dospělého jedince, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 7. Jáma 65 × 30, hl. 50 cm. Kostra dítěte s mléčným chrupem, JZ—SV. Za lebkou 3 pískovcové kameny velikosti pěsti. Bez milodarů.

Hrob 8. Obvod dna jámy (rozměry ?) pečlivě obestaven 14 pískovcovými deskami o rozměrech až 62 × 30 a 43 × 43 cm. Na dně vrstva ztrouchnivělého dřeva, jež podle *J. Kerna* nepochází z prkna, ale z dřevěných třísek d. 2 až 4 cm. Tato vrstva zasahovala i pod kamenné obložení a byla tedy nasypána ještě před jeho postavením. Kostra orient. JZ—SV. Na pravé spánkové kosti patrně zelenavé zbarvení. Pod ní na dně záušnice:

1. Esovitá záušnice z bronz., stříbrem plátovaného (?) drátu o síle 3 mm, \varnothing 17 × 14; inv. č. K 1811 (uloženo v Nár. muzeu pod inv. č. 96585 — nezjištěna). Obr. 88 : 1.

Hrob 9. Podle údajů dělníků obsahoval patrně dětský pohřeb, orientovaný v rovnoběžkovém směru (Z—V či V—Z). Bez milodarů.

Hrob 10. Jáma 190 × 65 cm, bez kam. obložení. Kostra starší osoby uložena naznak, s rukama podél těla, JZ—SV. Pod pravou stranou pohřbu zbytky širokého prkna d. 170 cm. Na dně pod prknem nalezeny 2 kousky červeně vypálené hlíny. Bez milodarů.

Hrob 11 (26. V. 1911). Jáma 165 × 65, hl. 60 cm. Zbytky kostry starší osoby, uložené naznak, JZ—SV, dlaně složené v pánvi. Za hlavou, u chodidel a při levé ruce postaveno po jedné kam. desce, na pravé straně těla desky dvě. Bez milodarů.

Hrob 12 (1. VI. 1911). Jáma 150 × 65, hl. 60 cm. Obvodové obložení pečlivě sestaveno ze 13 větších, kolmo postavených desek. Kostra mladé ženy ležela naznak, JZ—SV, levá ruka podél těla a dlaň pravé položena na pánvi. Na obou spáncích a na člancích prstů zelenavé zbarvení. Po pravé straně lebky 4 záušnice, po levé 3, na hrdle skleněný korálek a na rukou po prstenu. Na záušnicích pozorovány stopy šňůr, na kterých byly zavěšeny:

1. Es. z. z bronz. drátu s. 1,3 mm, \varnothing 14 × 12 mm, č. 4124; obr. 88 : 4. — 2.—5. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 1,5—1,8 mm, \varnothing 10 × 9, 16 × 12,5, 14 × 13, 17 × 13,5 mm; muz. Lit., č. 4119—4122; u č. 4122 odlomena klička, č. 4120 navlečena do č. 4121; obr. 88 : 3, 5—7. — 6. Es. z. z bronz. drátu s. 2,9 mm, \varnothing 15 × 13,5 mm; č. 4123; obr. 88 : 7. — 7. Es. z. z bronz. drátu s. 3 mm, \varnothing 16,5 × 13,5 mm; č. 4125; obr. 88 : 9. — 8. Perlička ze světle-modrého skla, oválného tvaru, \varnothing 7 × 6,8 mm; č. 4126; obr. 88 : 2. — 9.—10. Dva prsteny z plochého bronz. pásku s přeloženými konci, \varnothing 21 × 19 mm, š. 5 mm; č. 4127—8 (druhý rozpadlý); obr. 88 : 10—11.

Hrob 13 (1911). Pečlivě sestavené obložení asi ze 12 kamenných desek. Kostra ženy (?) uložena naznak, JZ—SV. Na levém spánku stopy zpráchnivělých lněných pásků, 2 záušnice a prsten; při pravém spánku 1 záušnice a prsten:

1. Es. z. ze stříbrného drátu s. 2 mm, \varnothing 15 × 12 mm, K č. 1872 (nezjištěna), obr. 88 : 13. — 2.—3. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 1,5 mm, \varnothing 12,5 × 12 mm, druhá rozlámaná; č. K 1273—4 (nezjištěny); obr. 88 : 12. — 4.—5. Dva prsteny otevřené, jeden ze stříbrného a druhý z bronz. pásku na vnitř. straně plochého, vně vypuklého, \varnothing 22 × 20, š. 5 mm; č. K 1875—6 (nezjištěny); obr. 88 : 14—15. Obrázky podle inv. kreseb.

Hrob 14 (1911). Pečlivě sestavené obdélníkovité obložení z 10 kamenných desek. Kostra ženy (?) uložena naznak na prkně, další dvě prkna na delších stranách, JZ—SV. Na levé straně pánve nožík, při pravém spánku záušnice:

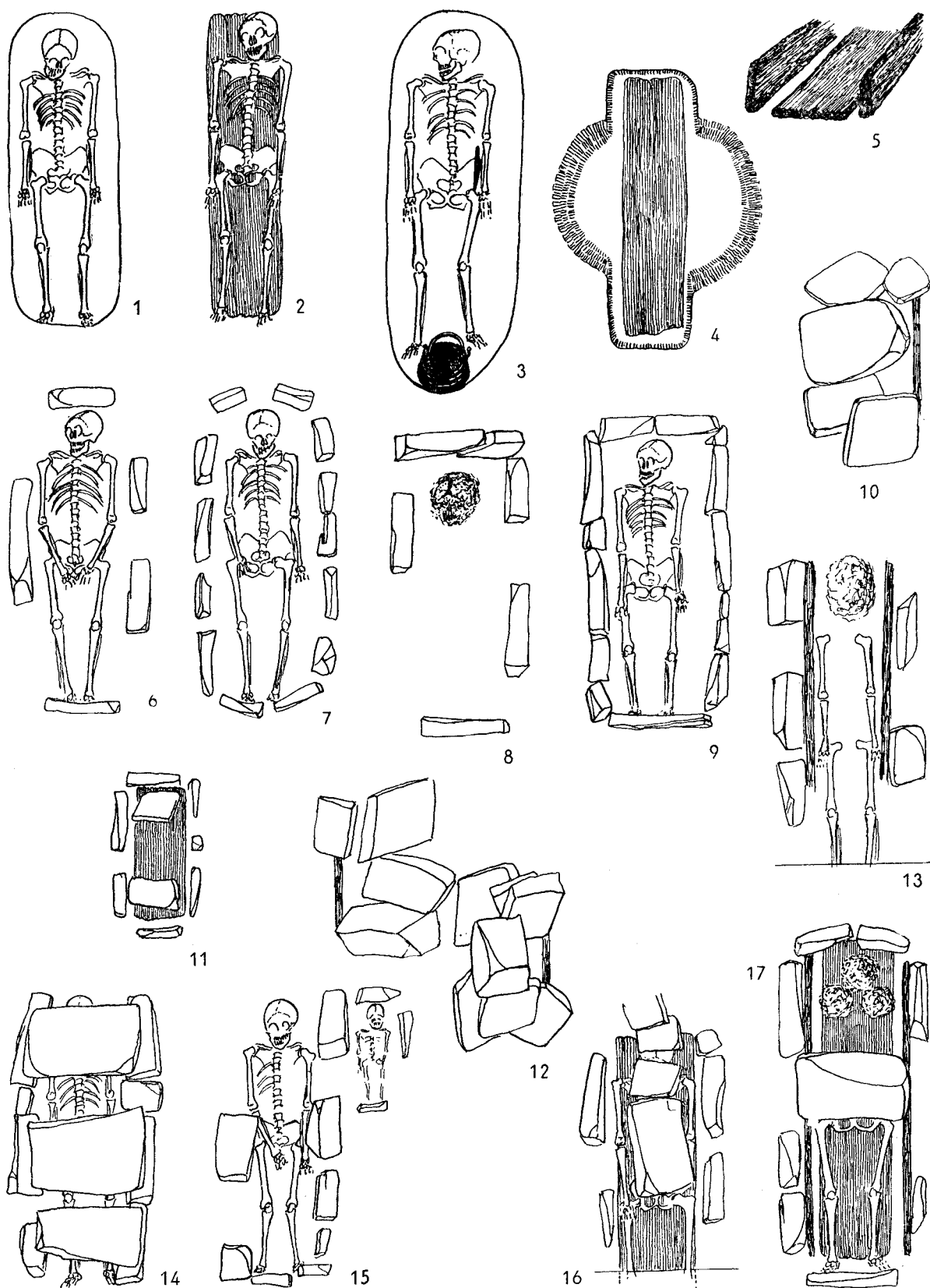
1. Želez. nožík s trnem, silně korodovaný, přelomený, d. 8,8 cm; muz. Lit., č. 4129; obr. 88 : 17. — 2. Es. z. ze stříbrného drátu s. 1,6 mm, \varnothing 12 mm; č. K 1878 (uložena v NM pod č. 96584 — nezjištěna); obr. 88 : 16.

Hrob 15 (1911). Obdélníkovité obložení sestavené z 8 kamenných desek. Kostra uložena naznak, JZ—SV. Na každé straně lebky záušnice:

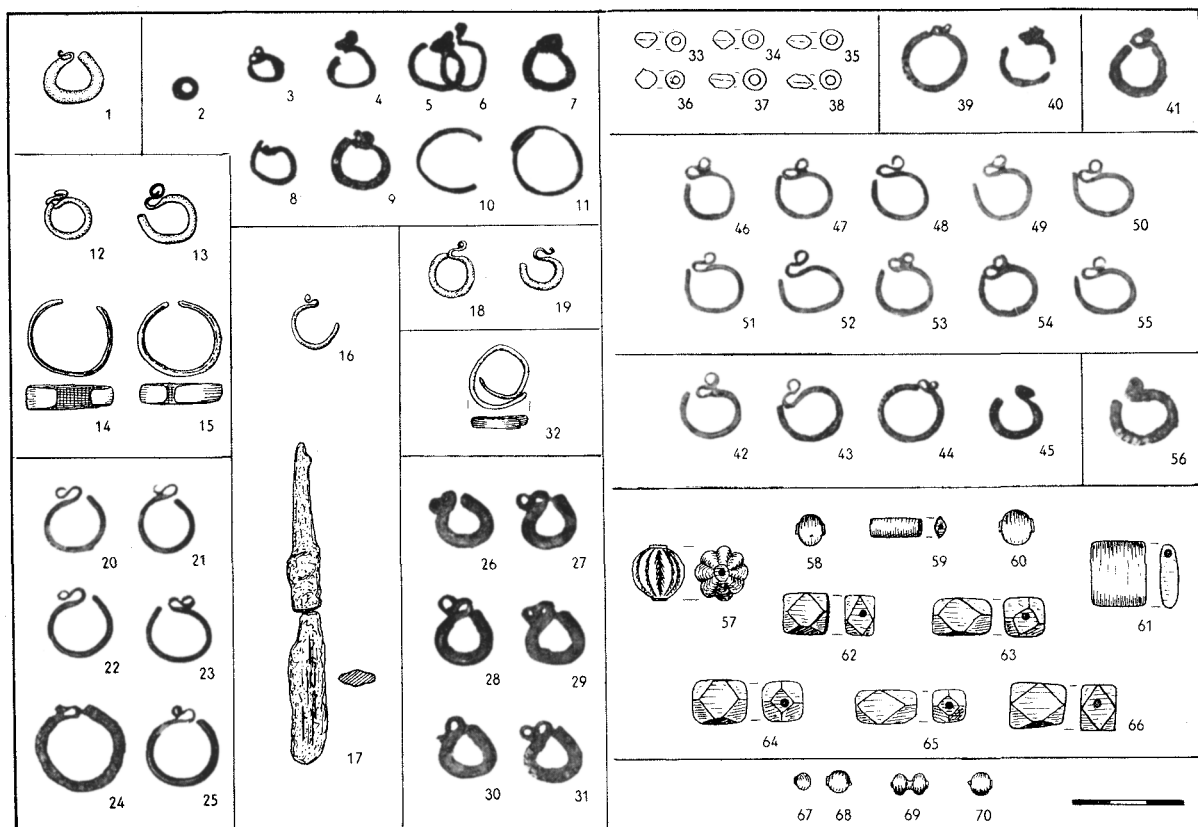
1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 12 × 10 a 13 × 12 mm; č. K 1279—1280 (uloženy v NM pod č. 96586—7, nezjištěny); obr. 88 : 18—19.

Hrob 16 (1911). Velmi mělce položená kostra dítěte, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 17 (1911). Neúplné obdélníkovité obložení: na již. straně (za lebkou) 2 desky, na sev. straně 1, na vých. straně 3 a na záp. straně 2. Na dně zbytky širokého prkna a dvě užší prkna

Obr. 87. Mlékojedy, mladohradištní pohřebiště: 2. hrob 10; 3. hrob 69; 6. hrob 11; 7. hrob 12; 8. hrob 65; 9. hrob 35; 10. hrob 52; 14. hrob 29; 15. hrob 30, 32; 16. hrob 34; 17. hrob 17. — 1, 4, 5, 11, 12, 13. čísla hrobů neudána (kresby J. Kerna).

Obr. 88. Mlékojedy, mladohradištní pohřebiště: 1. hrob 8; 2–11. hrob 12; 12–15. hrob 13; 16–17. hrob 14; 18, 19. hrob 15; 20–25. hrob 28; 26–31. hrob 38; 32. hrob 41; 33–38. hrob 44; 39, 40. hrob 48; 41. hrob 49; 42–45. hrob 54; 46–55. hrob 56; 56. hrob 60; 57–66. hrob 66; 67–70. hrob 71.

postavena po delších stranách. Nznak ležící kostra orientovaná JZ—SV. Lebka rozpadlá na malé zlomky tak, že u *J. Kerna* vznikl dojem, že šlo o úmyslné rozdrčení (podobně jako u hrobu č. 64). *J. Kern* dále udává, že ve výši ramen nalezl dvě hromádky bílého, téměř prachového popela, jen s několika málo většími kalcinovanými zlomky kostí. Bez milodarů.

Hrob 18 (1911). Jáma 70 × 30 cm, hl. 50 cm. Špatně zachovaná kostra dítěte, JZ—SV. U nohou ležela pískovcová deska a vedle levé holeně druhá. Bez milodarů.

Hroby 19, 20, 21 (1911) odkryty dělníky. Jejich rozměry (d. 1,6 m, hl. 65 cm) i JZ—SV orientace byly u všech shodné. Bez zbytků dřeva. Kam. obvodové obložení, sestavené asi z 15 pískovcových desek, měl z nich pouze hrob č. 20; tento hrob obsahoval patrně pohřeb ženy a souvisel s dětským hrobem 23. Bez milodarů.

Hrob 22 (1911). Nálezové údaje chybí.

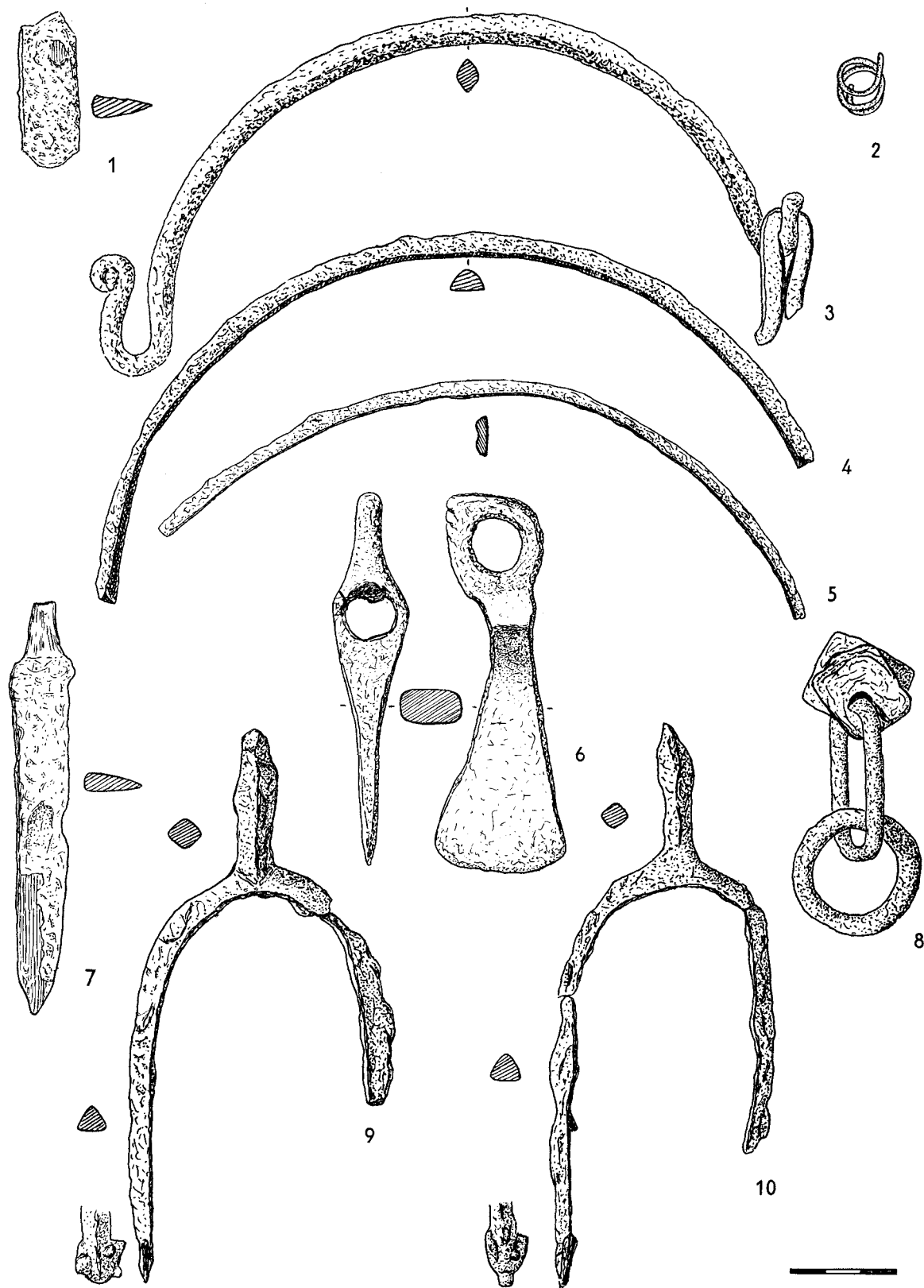
Hrob 23 (1911). Při odkrývání hrobu 20 nalezen záp. od lebky a hrudi kostry pohřeb dítěte s mléčným chrupem, uložený značně mělčeji—v jámě hl. pouze 30 cm, o rozměrech asi 50 × 30 cm. Obvodové obložení sestavené ze 6 menších kamenů. O dvou atypických střepech, nalezených na obvodu hrobu soudil *J. Kern*, že také patřily k obložení.

Hrob 24 (16.—17. XII. 1911). Jáma d. asi 1,7 m, hl. 90 cm. Obložení, složené z 11 desek, i kostra staršího jedince rozrušeny ještě před *Kernovým* příchodem. Bez milodarů.

Hrob 25 (20. II. 1912). Jáma 180 × 60 cm, hl. 1 m. Obvodové obložení složené ze 7 velkých, těžkých pískovcových desek. Kostra velmi silné konstrukce uložena nznak, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 26 (1912). V hloubce pouhých 30 cm zbytky kostry staršího jedince JZ—SV, poškozené orbou i skrývkou. Z obvodového obložení zachovány jen zlomky kamenných desek.

Hrob 27 (1. III. 1912). Kamenné obložení ze dvou čedičových a asi 6 pískovcových, středně velkých desek. Nad pohřbem zbytky prkna a ve výši prkna a zčásti i nad ním asi 10 až 12 menších

Obr. 89. Mlékojedy, mladohradištní pohřebiště: 1, 3, 4. hrob 69; 2, 5–10. hrob. 32.

plochých kamenů. Značně ztrávená kostra uložena naznak, s lebkou pokleslou na pravou stranu, JZ—SV. Bez milodarů.

Hroby 28, 29 (9. V. 1912). Jáma hrobu 29 o rozměrech 150 × 50 cm, hl. 85 cm. Kamenná konstrukce ve tvaru skřínky: po čtyřech deskách na delších stranách a přes ně položeny tři velké obdélníkové desky. Kostra ženy uložena naznak, JZ—SV. Na levém spánku vedle ztrouchnivělé hmoty i 1 větší a 2 malé záušnice, na pravém spánku 3 záušnice shodné velikosti.

1. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 3,5 mm, \varnothing 25 × 24 mm; muz. Lit., č. 4131; obr. 88 : 24. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 2,5 mm, \varnothing 21 × 19 mm; č. 4133; obr. 88 : 25. — 3.—6. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2, 1,8, 1,8 a 1,6 mm, \varnothing 18 × 16, 18 × 15, 16 × 15 a 17 × 15 mm; č. 4132, 4130, 4134—5; obr. 88 : 20—23.

Při jižní polovině záp. strany hrobu 29 odkryt mělce uložený hrob 28 se zbytky kostry dítěte. Bez milodarů.

Hroby 30, 31 (10. V. 1912). Jáma 160 × 50 cm, hl. 50 cm. Na záp., již. a části vých. strany obvodové obložení složené z 8 pískovcových desek. Kostra uložena naznak, JZ—SV. Lebka stočena na pravou tvář, levá ruka natažena podél těla, dlaň pravé položena v pánvi. Bez milodarů. Jáma vybíhala v jižní polovině záp. stěny v mělčí výklenek (hl. 40 cm) — hrob 31. Obvodové obložení sestávalo ze tří malých pískovcových desek, vých. stěnu pak tvořila jedna z desek hrobu 30. Silně strávená kostra velmi mladého individua, bez zubů, uložena naznak ve směru JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 32 (10. V. 1912). Jáma hl. 40 cm. Kostra mladšího muže uložena naznak, s rukama podél těla, Z—V či V—Z? Za lebkou, při stěně jámy složeno 5 pískovcových kamenů do jakési zídky. Po pravé straně pánve ležel nůž, u pravé ruky sekerka, stopy po jejíž dřevěné rukojeti směřovaly ku pravé noze. Při chodidlech se našly zlomky ostruh. Při levé straně těla zbytky kování vědérka a drátěná spirálka:

1. Želez. nůž s krátkým trnem, jednobřítý, d. 12 cm; muz. Lit., č. 4164; obr. 89 : 7. — 2. Miniaturní želez. sekerka se svis. úškem v tylové části, d. 10,6 cm; č. 4166; obr. 89 : 6. — 3.—4. Zlomky dvou tvarově shodných želez. ostruh s protáhlým, čtyřbokým bodcem, ramena trojúhelníkovitého profilu ukončena zachytnými destičkami jazykovitého tvaru, se dvěma nýty; d. 15,5—16 cm; č. 4160—1; obr. 89 : 9, 10. — 5. Zlomky želez. obrouček š. 1 cm, na vnější straně prožlábnuté; č. 4163; obr. 89 : 5. — 6. Dva články želez. řetězu — kruhový a oválný, provlečené dvěma čtvercovými destičkami (patrně z kování vědérka); č. 4168; obr. 89 : 8. — 7. Spirálka o třech závitech ze želez. drátu s. 3 mm, \varnothing 14 mm; č. 4167; obr. 89 : 2.

Hrob 33 (1912). Jáma hl. pouze 30—35 cm. Obvodové obložení sestaveno ze dvou větších a tří menších pískovcových desek. Kostra dítěte s mléčným chrupem, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 34 (1912). Jáma hl. 85 cm, její sev. část zničena. V zachované již. části tvořilo obvodové obložení 7 kam. desek. Na širokém prkně uložena naznak kostra starší ženy (?), JZ—SV. Na hrudi velká plochá kam. deska a jiná menší kvadratická deska kryla lebku, která její vahou zcela rozdrcena. Bez milodarů.

Hrob 35 (1912). Souvislé obdélníkové obložení, sestavené celkem ze dvanácti kamenů — zčásti plochých desek, zčásti menších balvanů. Kostra dítěte s mléčným chrupem uložena naznak, JZ—SV. Bez milodarů.

Hroby 36, 37 (21. I. 1913) ležely v těsné blízkosti tak, že druhý z nich porušoval a zčásti i překrýval hrob první. Hrob 37 měl souvislé obvodové obložení a obsahoval pohřeb dítěte či mladistvé osoby, orientované JZ—SV. Na jeho sv. roh navazoval směrem k v. zbytek obložení hrobu 36, orientovaného opačným směrem (Z—V), se zbytky kostry snad ženy, položené na prkně. Kamenná konstrukce obou hrobů obsahovala celkem 23 kamenů, až na 1 čedičovou desku a 1 křemencový valoun to byly vesměs pískovcové desky. Bez milodarů.

Hrob 38 (21. I. 1913). Jáma 170 × 45 (?) cm, hl. 110 cm. Souvislé obvodové obložení obdélníkového tvaru z pískovcových desek, z nichž jedna podložena čedičovým kamenem. Severní konec hrobu zničen před *Kernovým* příchodem. Kostra dospělé osoby silných kostí, JZ—SV. Lebka pokleslá na levou tvář, na obou stranách po třech záušnicích:

1.—6. Šest es. z. ze stříbrného drátu s. 4 až 4,3 mm, \varnothing 16 × 16, 16 × 15, 16,5 × 16, 16 × 15, 17 × 16,5 a 16 × 15,5 mm; muz. Lit., č. 4136—4141. Obr. 88 : 26—31.

Obr. 90. 1–3, 8. Polepy, pískovna; 4–7. Polepy, kostr. hrob u benzin. pumpy; 9–16. Pátek n. O.; 17–20. N. Kopisty.

Hrob 39 (12. VI. 1913). Obdélníkovité obvodové obložení, sestavené asi z 9 pískovcových desek. Pohřeb mladistvé osoby se slabými kostmi, JZ—SV. Nad kostrou zbytky dřeva silné až 3 cm, táhnoucí se od lebky až k chodidlům. Za lebku pod zbytky dřeva zlomek železa:

1. Drobný zlomek železného předmětu neurčitého tvaru, zachov. d. 2 cm (nezjištěn).

Hrob 40 (1913). Jáma 180×45 —50 cm, hl. 120 cm. Kamenné obložení porušeno dělníky. Sestávalo asi ze 6 či 7 desek. Kolem lebky postaveny 4 desky. Kostra dospělého muže (?), JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 41 (1913). Jáma 160×35 cm, hl. 70 cm. Kostra ženy (?) orientována JZ—SV, pravá ruka položena přes pánev. Po stranách lebky slabé stopy dřeva. V hlíně z hrobové výplně našli dělníci dodatečně prsten: (podle *J. Kerna* „nicht Schmuck der Leiche, sondern Grabopfer“):

1. Prsten s volně přeloženými konci, z bronz. proužku na vnitř. straně plochého, vně vypuklého; inv. č. K 2059 (ulož. v Nár. muzeu pod č. 96588, nezjištěn; popis a kresba podle *Kernovy* inventární skicy). Obr. 88 : 32.

Hroby 42, 43 (1913). Dva dětské hroby, hl. max. 30 cm, zničené při skrývce. Kam. obložení nezjištěno. Hrob 43 těsně sousedil s hrobem 46 (žena s dítětem ?). V hrobě 42 nalezen hřeb:

1. Železný hřeb d. 23 mm, bez hlavičky, se zbytky dřeva (inv. skica *J. Kerna* s pozn.: „einziger Eisennagel aus dem ganzen Grabfeld“).

Hrob 44 (VI. 1913). Jáma d. 70 cm, hl. 35 cm. Obvodové obložení ze 7 kamenů, z nich 1 čedičový kámen v nohách a 2 pískovcové desky v zahlaví pohřbu. Kostra dítěte JZ—SV, ve věku výměny chrupu. Pod spod. čelistí přes krční obratle položena řada 11 korálků (z nich 1 se rozpadl a z jiného zachována jen polovina):

1. Jedenáct korálků oble dvojkónického tvaru, ze žlutého (?) skla, pokrytých šedobílou povlakovou vrstvičkou; inv. č. K 2059 (ulož. v Nár. muzeu pod inv. č. 96589, nezjištěno; popis a kresba podle *Kernovy* inventární skicy). Obr. 88 : 33—38.

Hrob 45 (1913). Jáma d. 55 cm, hl. 35 cm. Obdélníkové obvodové obložení ze 7 pískovcových desek, překryté nad hlavou a nad chodidly po jedné desce. Nad pohřbem pozorována nápadně silná vrstva ztrouchnivělého dřeva — zbytek krátkého, hrubě štípaného prkna. Zbytky kostry dítěte s mléčným chrupem, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 46 (1913). Jáma 165×45 cm, hl. 80 cm. Kamenné obložení bez bližšího popisu. Špatně zachovaná kostra ženy (?), JZ—SV, bez milodarů. K jižní polovině záp. stěny těsně přilhal o 50 cm mělčí dětský kostr. hrob 43.

Hrob 47 (1913). Jáma 165 —170 \times 45 cm, hl. 90 cm. Kamenné obložení sestavené ze 7 či 8 čedičových a pískovcových kamenů, bez bližšího popisu. Při pohřbu, orientovaném JZ—SV pozorovány stopy dřeva. Bez milodarů.

Hrob 48 (17. VI. 1913). Obdélníkové obložení, sestavené ze 7 kamenů. Zbytky zpráchnivělého prkna a pod nimi pohřeb dívky, JZ—SV, na spáncích po jedné záušnici:

1. Es. z. ze stříbrného drátu s. 2,2 mm, \varnothing 18 \times 17 mm; muz. Lit., č. 4147; obr. 88 : 39. — 2. Dva zlomky es. z. se zdeformovanou kličkou, z bronz. drátu s. 2 mm; č. 4149; obr. 88 : 40.

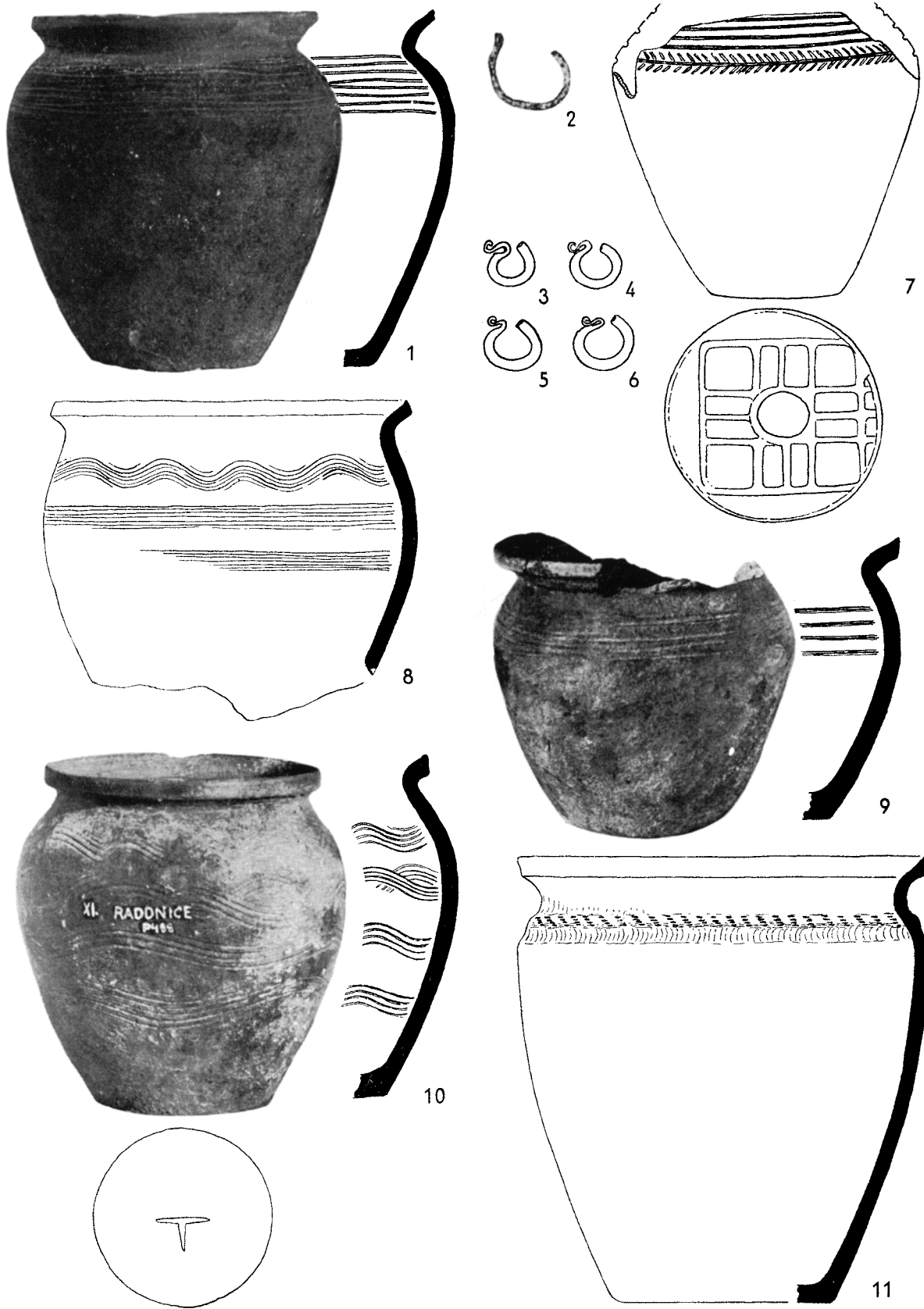
Hrob 49 (1913). Bez souvislého kam. obložení, v jámě pouze 1 velká deska. Nad pohřbem silná vrstva zpráchnivělého dřeva. Kostra orientovaná JZ—SV, lebka spočívala na levé tváři a pod ní záušnice:

1. Esovitá záušnice z bronz. drátu o síle 3 mm, plátovaná stříbrem, \varnothing 15 \times 15 mm; muz. Lit., inv. č. 4145. Obr. 88 : 41.

Hrob 50 (14. VII. 1913). Nálezové údaje chybí. Podle celk. plánu hrob dospělého jedince, orientovaný JZ—SV či SV—JZ směrem. Bez milodarů.

Hrob 51 (22. XI. 1913). Jáma hl. asi 20 cm. Z obložení odstraněno ještě před *Kernovým* příchodem asi 10—12 čedičových desek. Kolem lebky postaveny 4 desky. Silně strávená kostra dítěte s mléčným chrupem, JZ—SV. Pod ní zbytky tří paralelně položených užších prken. Bez milodarů.

Hrob 52 (1913). Jáma d. 85, hl. 60 cm. Podle skicy mělo obložení formu závalu z 5 kam. desek. Po jedné straně pohřbu úzký pruh ztrouchnivělého dřeva. Z kostry dítěte zachovány jen korunky mléčného chrupu, JZ—SV. Bez milodarů.

Obr. 91. 1, 2. Poplze; 3-7. Prackovice; 8-11. Radonice n. O.

Hrob 53 (1913). Jáma d. téměř 1 m, hl. asi 60 cm. Obvodové obložení obdélníkového tvaru překryté několika kam. deskami. Po jedné straně pohřbu zbytky ztrouchnivělého dřeva. Silně strávená kostra dítěte s mléčným chrupem, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 54 (1913). Kamenné obložení a zbytky dřeva (blíže nepopsáno). Podle celk. plánu jde o hrob orientovaný JZ—SV. Na jedné straně lebky 4 záušnice:

1. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 2,8 mm, \varnothing 14 × 12 mm, muz. Lit., č. 4148; obr. 88 : 42. — 2.—4. Tři es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing 18 × 16, 17,5 × 14,5 a 17 × 14,5 mm; č. 4142, 4144, 4146; obr. 88 : 43—45.

Hrob 55 (29. XI. 1913). Jáma d. asi 150 cm, hl. 35—40 cm. Obložení sestaveno asi ze 7 či 8 kamenů; několik desek postaveno po obvodu a zbývající položeny nad lebkou a trupem. Po levé straně pohřbu zbytky dřeva. Kostra dospělé osoby slabší konstrukce, JZ—SV, bez milodarů.

Hrob 56 (1913). Jáma d. 150 cm, hl. 65 cm. Obdélníkovité obložení sestavené asi z 10 kam. desek, lebka překryta 1 deskou. Kostra mladistvé osoby, JZ—SV, se 4 záušnicemi při pravém a 6 při levém spánku:

1.—10. Deset esovitých záušnic z bronz. drátu o síle 1,8 mm, \varnothing 16—17 × 14—15 mm; muz. Lit., inv. č. 4150—4159. Obr. 88 : 46—55.

Hrob 57 (1913). Jáma d. 150 cm, hl. 65 cm. Obložení z kam. desek. Nad pohřbem i pod ním zbytky silných prken, kostra JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 58 (1913). Přiléhá k sev. polovině záp. strany předchozího hrobu. V mělké jámě kostra dítěte, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 59 (1913) přiléhá k jv. rohu hrobu 56. V jámě d. 50 cm a hl. 45—50 cm plochá kam. deska, kryjící kostru dítěte s mléčným chrupem. Pod pohřbem zbytky prkna. Bez milodarů.

Hrob 60 (1913). Jáma d. 160 cm, hl. 75 cm. Obvodové obložení z kam. desek. Kostra dospělé osoby, JZ—SV. Na hrudi (obratle a žebra nezjištěny) hromádka bílého popela („Aschenlage weiss, fein gepulvert, aber doch gröber wie bei Grab 17“). Při levém spánku záušnice:

1. Esovitá záušnice z bronz., stříbrem plátovaného drátu o síle 3 mm, \varnothing 18 × 15 mm; muz. Lit., inv. č. 4143. Obr. 88 : 56.

Hrob 61 (1913). Jáma hl. 50 cm. Obložení z kam. desek blíže nepopsáno. Podle celk. plánu pohřeb orientován JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 62 (3. XII. 1913). Nálezové údaje chybí.

Hrob 63 (3. XII. 1913). Již. část zničena. Obdélníkovité obvodové obložení sestaveno ze 4 desek, 1 deska položena napříč přes kolena zemřelého. Nad pohřbem zbytky prkna. Kostra dospělé osoby silné konstrukce, JZ—SV. Bez milodarů.

Hrob 64 (3. XII. 1913). V jámě stejné šířky i hloubky jako sousední hroby nalezena pod závalem z 5 pískovcových desek rozdrčená lebka starší osoby.

Hrob 65 (XII. 1913). Obvodové obložení obdélníkového tvaru sestaveno z 5 kam. desek. Z kostry zachována jen lebka dospělé osoby, JZ—SV. Bez milodarů.

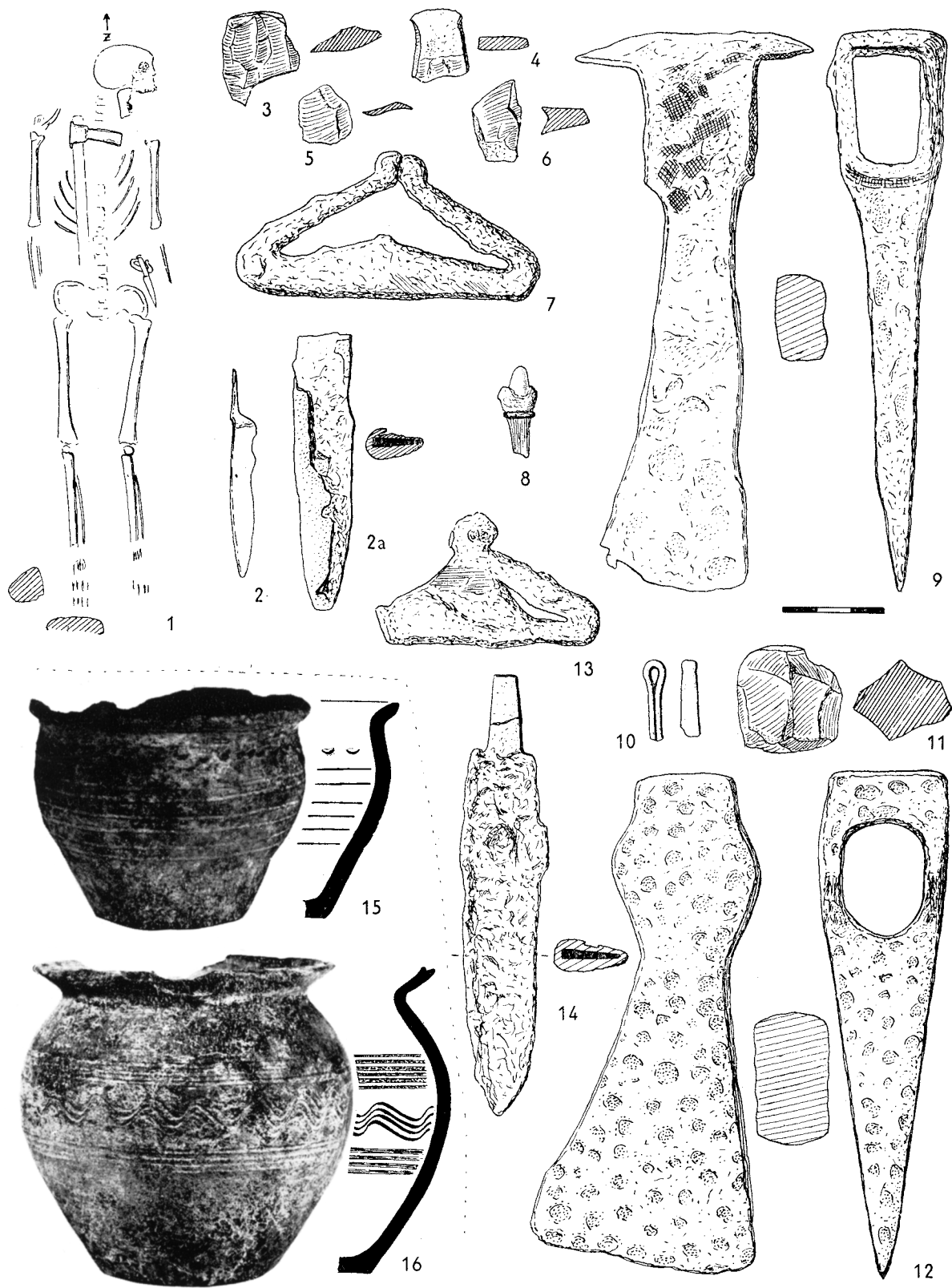
Hrob 66 (XII. 1913). Jáma 160 × 60 cm, hl. 60—65 cm. Nad pravou stranou pohřbu zbytky prkna, nad levou stranou a zčásti i pod pohřbem dřevěné uhlíky. Kostra ženy, Z—V, s náhrdelníkem:

1.—5. Pět jantarových korálů ve tvaru kvádrů se zkosenými rohy, d. 12—15 mm. — 6. Jantarový korál ve tvaru plochého kvádríku se zaoblenou horní i spodní stranou, 18 × 14 × 5 mm. — 7. Korál ve tvaru svisle žebrovaného melounku z modrého skla, \varnothing 14 mm. — 8.—9. Dva skleněné korálky ve tvaru dutých kuliček se stříbřitou povlakovou vrstvičkou, \varnothing 9 a 8 mm. — 10. Korál čočkovitého průřezu z modrého skla, d. 13 mm. — 11. Válečkovitá perlička ze zelenavého skla, poškozená; d. 5 mm. Č. 1—11, inv. č. K 2131—2141, uloženo v NM (nezjištěno). Obr. 88 : 57—66.

Hrob 67 (XII. 1913). Jáma hl. 90 cm. Kostra dospělé osoby, JZ—SV, bez milodarů.

Hrob 68 (XII. 1913). Jáma hl. 35 cm. Kostra starého muže, JZ—SV, pod křížovými obratli podložena velká pískovcová deska. Bez milodarů.

Hrob 69 (31. XII. 1913). Jáma 170 × 60 cm, hl. 70 cm, bez kamenného obložení. Kostra muže s pažemi podél těla, JZ—SV. Mezi loktem levé ruky a pánví nůž, mezi chodidly kování vědérka:

Obr. 92. Prosmky: 1—9. hrob 1; 10—12. hrob 2; 13, 14. hrob 4; 15, 16. bez údajů.

1. Držadlo s esovitými konci a 14 zlomků obrouček trojúhelník. profilu celkem ze tří obrouček, muz. Lit., č. 4432; obr. 89 : 3—4. — 2. Zlomek čepele jednobřitého žel. nože zachov. d. 4,5 cm; č. 4432 a; obr. 89 : 1.

Hrob 70 (1914). Jáma hl. pouze 25 cm. Zbytky dětské kostry, porušené orbou, JZ—SV. U chodidel dva pískovcové kameny. Bez milodarů.

Hrob 71 (1914). Kostra ženy uložena v prosté zemi, Z—V. Při ní korálky:

1.—4. Čtyři skleněné sekané korálky (3 po jedné a 1 po dvou kuličkách) se stříbřitou povlakovou vrstvičkou, \varnothing 5—6 mm; č. K 2099—2102, uloženy v NM (nezjištěny); obr. 88 : 67—69.

Hroby 72—74 zakresleny v celkovém plánu, ale nálezové údaje k nim chybí.

Hrob 75 (1914). Na dně obdélníkovité jámy zbytky prkna, bez pohřbu. Delší strany porušeny kotlovitou jámou, zasahující až ke dnu hrobu. *J. Kern* předpokládal, že jde o záměrnou exhumaci.

Lit.: *J. Kern*, nálezová zpráva v muz. Lit.

51. *Nové Kopisty*

A. Kostrové hroby s nádobami hradištního typu, bez bližších údajů. Jedna nádoba se měla dostat do muzea v Litoměřicích (nezjištěna), jedna do muzea v Teplicích a jednu daroval v r. 1892 *J. Matiegka* do NM:

1. Širší hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 2 7ř. pásy; d. ploché, s otiskem dřevěné podložky, s obvodovou lištou; p. šedý až hnědý, obtáčený; v. 15,5 cm; muz. Teplice, č. 118; obr. 90 : 19. — 2. Širší hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 1 až 2 horiz. rýhy — jednoduchá, nepravidelně tažená vlnovka — 4ř. hřeben. pás; d. ploché s asymetricky umístěným mělkým kruh. důlkem \varnothing 27—29 mm; p. hnědavý až šedý, na hrdle obtáčený; v. 16 cm; NM, č. 54801; obr. 90 : 17.

Lit.: *F. Hantschel*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 13; *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XXVIII 1905, 462; *J. L. Píž*, St. III, 1, 337.

B. Bez nálezových okolností. Ze sbírky místní školy převzaty v lednu 1964 dvě nádoby, patrně místní proveniencí (škola jen pro místní děti):

1. Štíhlá hrnc. nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi ně vložené 2 10ř. vlnovky; d. ploché, s náznaky okrajové lišty; p. tm. hnědavý, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 15,2 cm; muz. Lit., neinv.; obr. 90 : 20. — 2. Soudkovitá nádoba, p. o. VII, orn.: 6× šroubovitě obtočená volná vlnovka; d. ploché s obvod. lištou; p. okrový až šedý, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 10,8 cm; muz. Lit., neinv.; obr. 90 : 18.

52. *Pátek nad Ohří*

Panské pole poblíž železniční tratě. Hrob s kostrou děvčete, jež mělo u jednoho spánku 5 záušnic nad sebou a na hrdle 12 korálků:

1.—5. Pět es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 4, 4, 5, 4 a 3 mm, \varnothing 21, 19, 21, 16 a 16 mm; NM, č. 54863—7; obr. 90 : 9—12 (1 nevyobrazena). — 6.—17. Dva válcovité korály z modrého skla, d. 1 cm; pět dvojkónických z bílého skla, \varnothing 7 mm; poškozený válcovitý korál podélně rýhovaný, ze zelenavého skla, d. 7 mm; kulovitý korál z bílé pasty, \varnothing 6 mm; zlomek kulovitého korálu z černé, žíhané skelné hmoty; dva kulovité korály chalcedonové (?), \varnothing 8 mm; NM, č. 54868; obr. 90 : 13—16.

Z dalších porušených hrobů jsou záušnice:

1.—3. Tři es. z. z bronz. a stříbrného (č. 54869) drátu s. 2 mm, \varnothing 14 mm; NM, č. 54869—54871. — 4. Es. z. z bronz. drátu s. 4 mm, \varnothing 14 mm; NM, č. 54872.

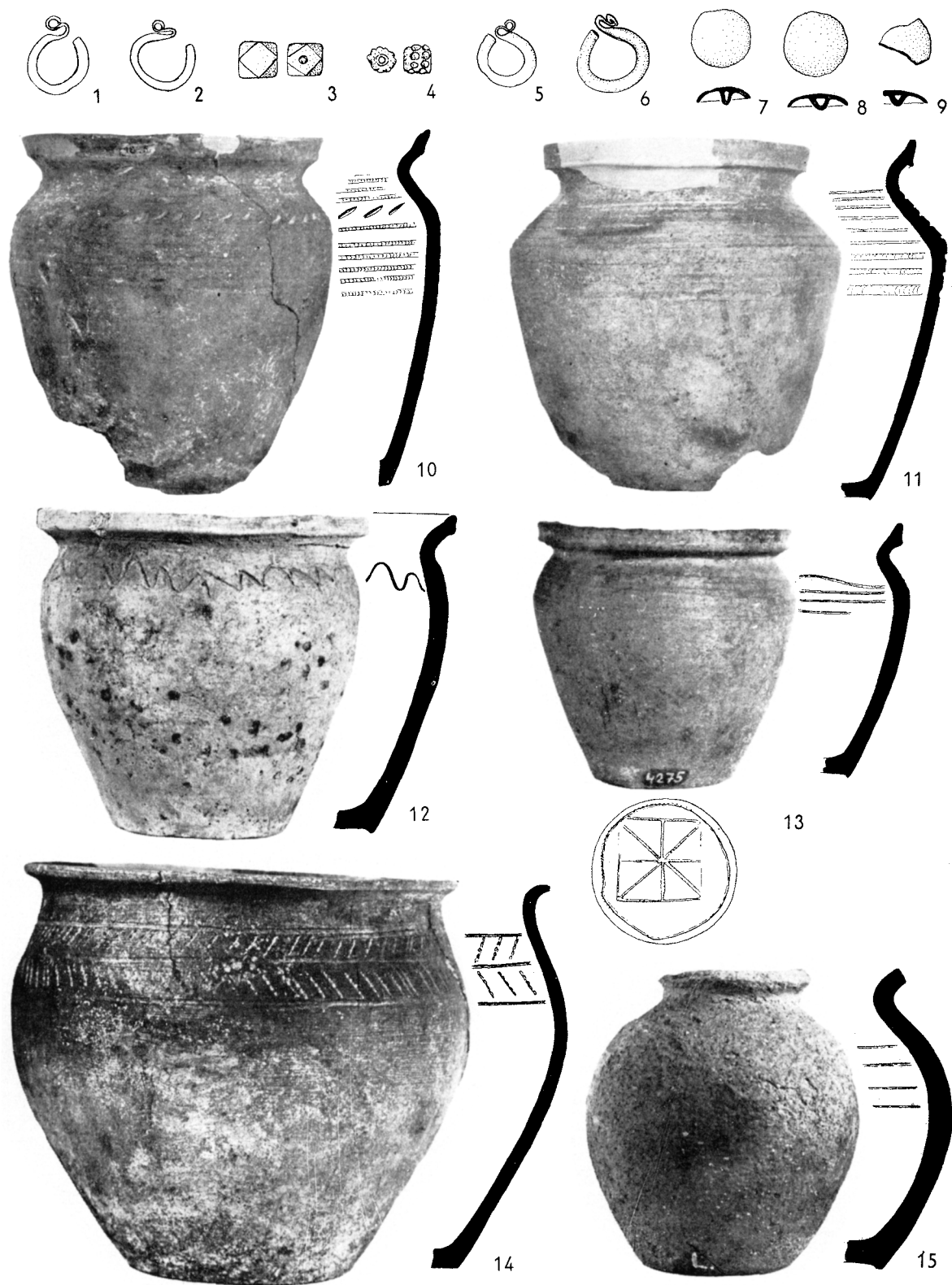
53. *Písty*

Bez bližších údajů. 29. V. 1938 daroval řed. školy *B. Všetická* dvě záušnice z kostr. hrobu; je však pravděpodobné, že jde o nález z pohřebiště na „Brusce“ (srv. Budyně B) — nálezy odamtud byly vedeny pův. i v budyňském muzeu pod lokalitou Písty:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,5—3 mm, \varnothing 18 a 17 mm; muz. Lit., č. 673—4.

54. *Počáply*

A. Jižně od obce hlouben na podzim 1964 průkop pro závlahové potrubí těsně při pravé straně polní cesty do Trávčic. Asi 200 m na jih od okraje obce a 45 m jz. od kříže na rozcestí, zjistili pracovníci Geol. ústavu ČSAV dne 7. 10. v sesutém profilu dva porušené hroby. Kostry byly uloženy v hl. asi 80 cm a orientované obě Z—V; vzdálenost mezi nimi činila několik metrů. Pod

Obr. 93. 1—9. Slavětín; 10, 11. Rohatce; 12. Radovesice; 13. Soběnice; 14. Roudnice; 15. Slatina.

kostrami byl patrný tmavší proužek — zbytek dřev. prkna. Hrobové jámy zapuštěny do čistého písku. U lebky jedné z koster nal. na jedné straně 2 a druhé 1 záušnice:

1.—3. Tři es. z. kruhovitě, z bronz. drátu s. 4 mm, \varnothing 23 × 22, 22,5 × 22 a 21 × 19 mm; muz. Lit., č. 7154—6.

B. V hrobě se zcela ztrávenou kostrou nalezen meč. Bez bližších údajů, poloha neudána. Podle inv. záznamu se tak stalo „při stavbě domu“, naproti tomu *J. Kern* se odvolává na informaci spolupracovníka býv. Českého muzea v Litoměřicích *E. Donka* a píše, že hrob se našel kolem r. 1936 v pískovně. Meč předán muzeu ze školní sbírky:

Železný meč Nadolského typu α s dvojbřitou čepelí d. 59,8 cm, oboustranně podélně prožlábnutou, hrot chybí; rukojeť d. 11,5 cm se ke konci zužuje z pův. šířky 2,5 na 1,2 cm a je zapuštěna do těžkého, masivního jablka tvaru ořechu para d. 8,2 cm; rovná, tyčinkovitá příčka má obdélníkový tvar a čtvercový profil, d. 13,8 cm; povrch značně korodován; zachov. d. 73,6 cm; muz. Lit., č. 689. Obr. 17.

Lit.: *J. Kern*, Fremdeinflüsse, 235.

55. Polepy

A. Pískovna při sv. okraji obce, parc. č. 622

Při těžbě písku odkryto asi 40 kostr. hrobů se stěnami vyloženými pravouhlými kamennými deskami a patrně překryté dřevem. Pouze ve třech hrobech nal. po nádobě (2 nezřetelně vyobr. v článku *J. Czerného* nezjištěny, třetí v muzeu), ostatní hroby bez milodarů:

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 4 × šroubovitě obtočená rýha; d. ploché s obvod. lištou a plast. značkou ve tvaru čtverce se 4 bradavkami v rozích a jednou uprostřed; p. červenohnědý, šedě skvrnitý, slabě slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 9,1 cm; muz. Lit., č. 4254; obr. 90 : 1.

Lit.: *J. Czerny*, Sudeta V 1929, 58.

Dne 6. VIII. 1953 zde nalezen kostr. hrob s nádobou:

1. Hrnc. nádoba, p. o. VII, výduť oble lomená, orn.: nízká 3ř. vlnovka; d. ploché; p. hnědavě šedý, nahoře obtáčený; v. 11,5 cm; muz. Lit., č. 4225. Obr. 90 : 8.

Dne 15. IV. 1955 zde odkryli *J. Fiala* a *J. Jedlička* kostr. hrob obložený opukovými kameny, hl. 120 cm. Nad pohřbem, orientovaným v rovnoběžkovém směru (Z—V či V—Z ?) zbytky prkna. U lebky 2 záušnice:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2,2 a 2,5 mm, \varnothing 14 × 12, 14 × 11 mm; muz. Lit., č. 4302/1—2. Obr. 90 : 2, 3.

Dne 25. VI. 1956 zde provedl průzkum *VI. Sakař*. Zjistil, že při těžbě písku místním JZD zde byly během posledních týdnů zničeny nejméně 4 kostr. hroby s kamenným obložením. Podle údajů dělníků možno odhadovat počet hrobů zničených v posledních letech nejméně na dvacet. S výjimkou jednoho, v němž „bronz. kroužky“, byly údajně bez milodarů.

Lit.: *VI. Sakař*, nálezořová zpráva čj. 2306/56 v archívu AÚ ČSAV.

B. Bez přesnější lokalizace. Při hloubení základů pro nádrž benzínové pumpy (na silnici do Vrutice, či na křiřovatce ulice vedoucí od nádraží na jih, se st. silnicí ?) nalezen na podzim 1928 kostr. hrob. Z jeho obsahu předány do muzea: sekera, kování vědra a brousek (nezjiřtěno):

1. Želez. sekerka se štíhlým, spuštěným ostřím, odsazeným od násadní části, jejíž týlová plocha má hor. i spod. okraj slabě vytažen; d. 10,5 cm; obr. 90 : 6. — 2. Část držadla čtverc. profilu a zlomek obroučky trojúhelník. profilu z kování věderka o \varnothing asi 18 cm; obr. 90 : 4—5. — 3. Úzký, hranolovitý brousek, d. 12,5 cm; ukončen na jedné straně rovnou ploškou, druhý konec olámaný; obr. 90 : 7.

Lit.: *J. Kern*, Sudeta VI 1940, 52, Abb. 3; *tyž*, Skizzenbuch III, 8; *J. Zeman*, Pam. arch. XLVII 1956, 90, 101 (náleř omylem datován do d. římské).

56. Poplze

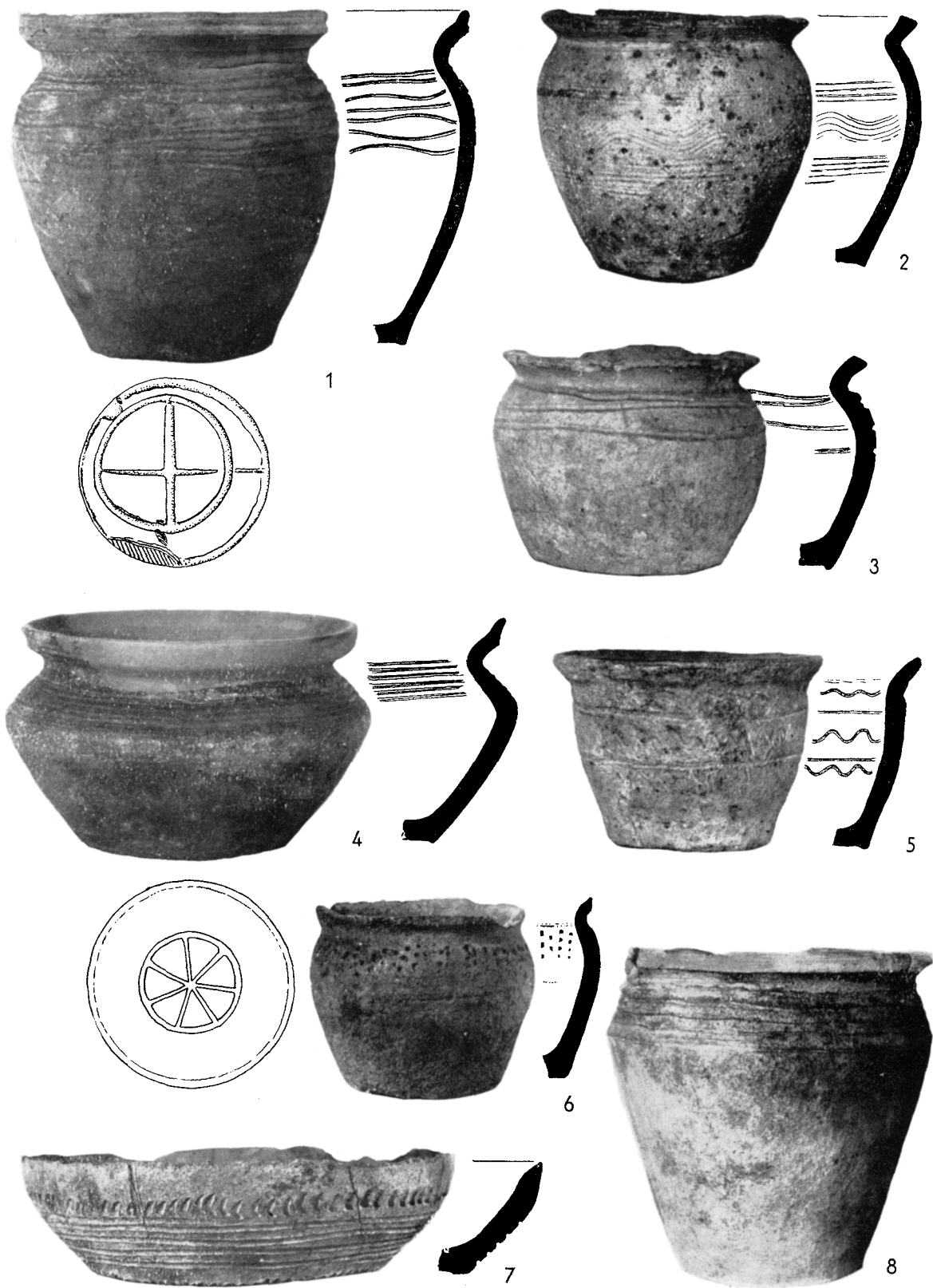
A. U mostu přes Ohři nal. v r. 1910 při kopání silnice záušnice:

Es. z. z bronz. drátu s. 2 mm, \varnothing ? (zdeformovaná, klička odlomena); muz. Lit. L — neinv.; obr. 91 : 2.

B. Ve školce p. *Funka* nal. v r. 1912 nádoba téměř nepořškozená:

Hrnc. nádoba, p. o. VII, orn.: 8 × šroubovitě obtočená rýha, místy zvlněná; d. ploché s obvod. lištou; p. sv. šedý, nahoře obtáčený; v. 15 cm; muz. Lit., č. L 410; obr. 91 : 1.

Lit.: *K. Křenek*, 1. přírůřtkový deník libochovického muzea, 17.

Obr. 94. 1—5. Svařenice; 6, 7. Vrutice; 8. Sulejovice.

57. Prackovice

V r. 1909 porušeno při stavbě domu J. Linharta č. 107 pohřebiště. Naleziště leží na poměrně příkrém svahu (stoupání 25—30 cm na 1 m), nad cestou do Dobkovic, v poloze „Herrengarten“. Před zástavbou zde byl sad a ještě dříve vinice. Velmi četné rozptýlené lidské kosti a zlomky keramiky se nacházely místy již v povrchové vrstvě. Nálezce předpokládal, že tyto zbytky koster asi 10 jedinců pocházely z hrobů zničených při rigolování vinice.

Hrob 1. Kostra staršího muže, vysoká asi 170 cm, naznak s rukama podél těla. Hl. vodorovného dna měřila v nohách 60 cm, u hlavy 120 cm. Kamenné orámování o rozměrech 180 × 60 cm složeno z čedičových kamenů v. 25—30 cm, lebka překryta 2 vápencovými deskami. U nohou nádoba:

1. Dvojkónická nádoba s olámaným okrajem, zdobená horizontálními rýhami a větvičkovým motivem (V kolky). Na dně plast. značka ve tvaru čtverce, děleného třemi vodorovnými a třemi svislými lištami, uprostřed s kruhem (?). Zachovaná výška 12 cm. Uložení neznámo, pův. v majetku *J. Linharta*. Popis a obr. podle *Kernovy skicy*. Obr. 91 : 7.

Hrob 2 obsahoval zbytky porušené kostry dítěte v jámě bez kam. obložení. Na lebeční kosti rezavě červená skvrna. Bez milodarů.

Dvojhrob 3—4. Horní pohřeb: kostra dítěte v. asi 120 cm natažena s rukama podél těla, Z—V. Bez milodarů a bez kam. obložení. Mezi ní a spod. pohřbem zbytky silného prkna. Spodní pohřeb: kostra dítěte v. asi 1—1,1 m, Z—V, bez kam. obložení. Po obou stranách lebky po záušnici (v nálezové zprávě uvedeny 2, v Kernově skicáři 4 záušnice):

1.—4. Čtyři esovité záušnice z bronz., stříbrem plátovaného (či stříbrného?) drátu o síle 3 mm, \varnothing 17 × 15,5, 16 × 15, 16 × 14,7 a 15 × 14,3 mm; uložení neznámo, pův. v majetku *J. Linharta*, popis a obr. podle *Kernovy skicy*. Obr. 91 : 3—6.

Hrob 5. V obložení o rozměrech 190 × 60 cm, složeném z čedičových kamenů uložena kostra ženy v. 168 cm, s pažemi podél těla, Z—V. Na kostech pozorovány abnormálně vyvinuté svalové úpony. Hl. vodorovného dna měřila v nohou 60, u hlavy 125 cm. Bez milodarů.

Hrob 6 obsahoval silně strávenou kostru, orientovanou Z—V, údajně ve skrčené poloze. Bez milodarů.

Lit.: *J. Linhart*, nálezová zpráva v muz. Lit.; *J. Kern*, Skizzenbuch I, 12—13 (kresby nálezů).

58. Prosmyky

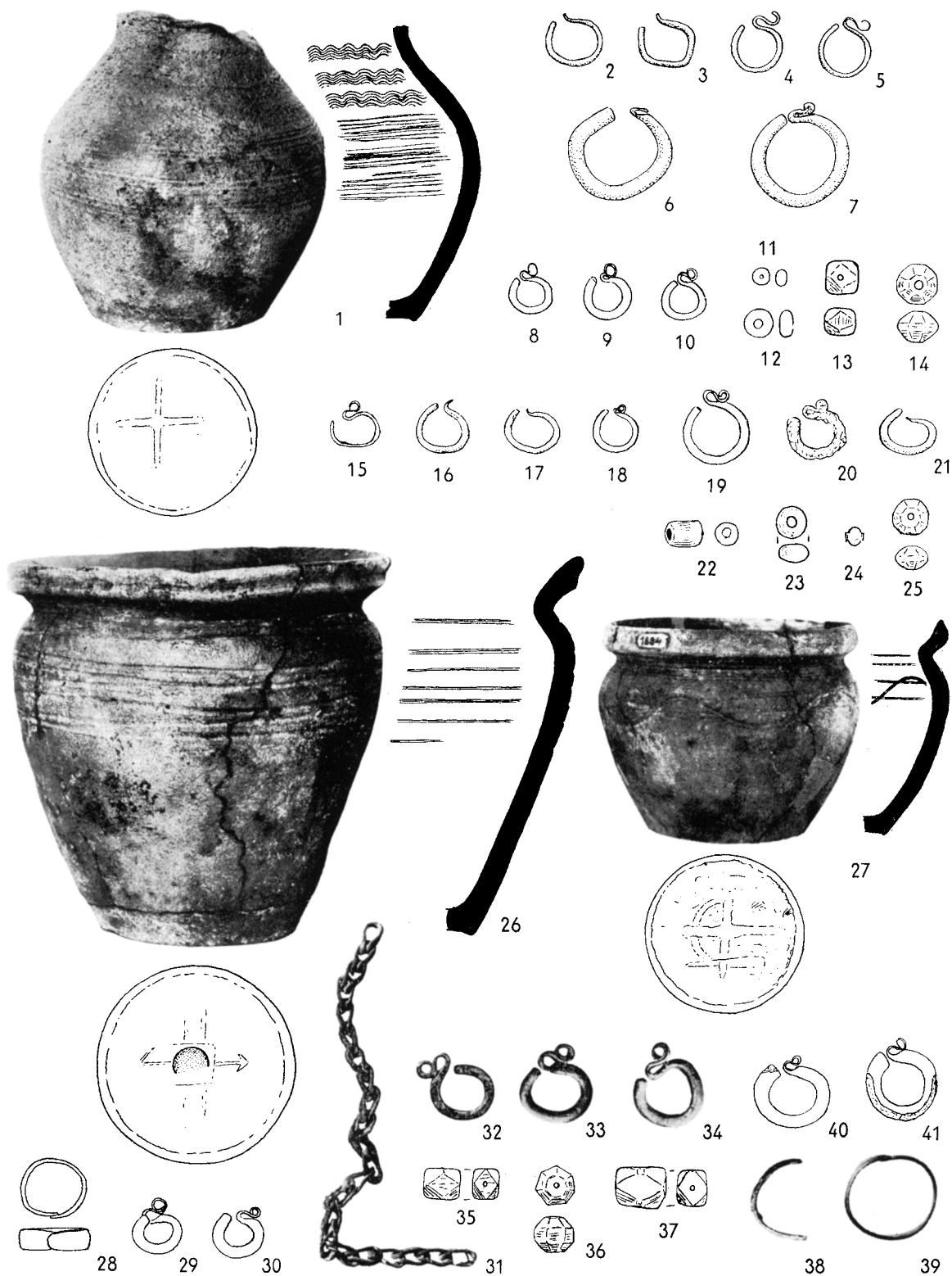
A. Pole kat. č. 719/720 při záp. okraji obce. V r. 1901 zde odkryto 5 kostrových hrobů, z nichž 3 (č. III—V) z d. hradištní.

Hrob 1 (III). Ve hl. 40 cm kostra 40—50letého silného muže, v. 180 cm, v poloze naznak ve směru Z—V, obličejem stočeným k severu. Při nohou 2 kameny, jinak bez obložení. Na pravé straně hrudi sekera obrácená ostřím k páteři, se zbytky dřevěné rukojeti sahající až k pánvi — tedy o délce cirká 50 cm. Na levém boku nůž, ocílka a 4 pazourky, kdesi u nohou šídlo a na dně jámy střep:

1. Želez. sekera s týlem oboustranně jazykovitě vytaženým, štíhlé spuštěné ostří odsazeno od násadní části schůdkem; d. 16,5 cm; muz. Teplice, č. 90; obr. 92 : 9. — 2. Želez. nůž s trnem, odsazeným vrubem od slabě prohnutého břitu; zbytky kožené pochvy a dřevěné rukojeti; nalezen ve 4 zlomcích, z nichž zachován zůstal jen jediný (srv. kresbu); celý vyobrazen u Weinzierla, l. c., t. I; d. 15,5 cm; muz. Teplice, č. 92; obr. 92 : 2, 2a. — 3. Želez. ocílka s trojúhelníkovitou základnou a dvěma rameny k sobě ohnutými; d. 88 mm; muz. Teplice, č. 93; obr. 92 : 7. — 4.—7. Čtyři nepravidelné pazourkové odštěpky; muz. Teplice, č. 94; obr. 92 : 3—6. — 8. Želez. šídlo (?) s tupým, zaobleným hrotem, na trnu zbytky dřevěného držadla; d. 27 mm; muz. Teplice, č. 95; obr. 92 : 8. — 9. Střípek zdobený rovnoběžnými žlábkami; muz. Teplice, č. 96.

Hrob 2 (IV) vzdálen od předchozího hrobu 2 m. Ve hl. 70 cm porušena při hloubení základů pro tovární objekt A. Schramma kostra muže v natažené poloze, bez kamenného obložení, Z—V. Na pravé straně pánve sekera, při pravém rameni (?) paz. jádro, odštěpek a nůž, u hrdla bronz. závlačka:

1. Želez. sekera s čtverhranným týlem a trojúhelníkovitým ostřím se slabě spuštěným břitem, delší strany nepravidelně oválného násadního otvoru oboustranně vytažené; slabě korodovaný povrch pokryt jamkovými prohlubněmi (tepáním); d. 14,5 mm; muz. Teplice, č. 97; obr. 92 : 12. — 2. Železný nůž nezjištěn. — 3.—4. Pazourkové jádro nepravidelně ostřípané, č. 98, obr. 92 : 11 a odštěpek (nezjištěn). — 5. Bronz. závlačka d. 23 mm; č. 99; obr. 92 : 10.

Obr. 95. 1—27. Straškov; 28—41. Vojnice (28—31. hrob 1, 32—39. hrob 2, 40, 41. hrob 3).

Hrob 3 (V). Špatně zachovaná kostra uložená naznak, Z—V, ve zbytcích dřevěné rakve. Na pravé straně horní čelisti zelenavá skvrna, snad po záušnici.

V těchto místech, jako předchozí hroby, byl v r. 1902 odkryt na poli J. Hellera (kat. č. neudáno) další hrob:

Hrob 4 (VI). Ve hl. 50 cm kostra staršího muže s nožem a ocílkou:

1. Želez. nůž s úzkým trnem, ostří se slabě obloukovitým hřbetem, na čepeli zbytky kožené pochvy a pod ní zbytky tkaniny; d. 13 cm; muz. Teplice, č. 101; obr. 92 : 14. — 2. Želez. ocílka s trojúhelníkovitou základnou a dvěma k sobě ohnutými rameny; p. silně korodovaný, na jedné straně zbytek dřeva; d. 68 mm; muz. Teplice, č. 102; obr. 92 : 13.

Lit.: *R. v. Weinzierl*, Skizzenbuch I, 68—76; *tyž*, TBT 1901, 24—5, t. 1 : 3 (inventář hrobu 3); *tyž*, Mitt. Ex. Cl. XXV 1902, 164 (hrob 3); *tyž*, Mitt. Ex. Cl. XXVII 1904, 38 (hrob 4).

B. Bez bližších údajů. V r. 1921 nal. kostrový hrob s nádobou, která se dostala do sb. *J. Kerna* a záušnicemi, které ztraceny. Údajně zde nalezeny ještě dvě nádoby, pocházející snad z dalších rozrušených hrobů (nezjištěny). Nádobu z jiného kostr. hrobu z katastru obce odevzdána do litoměřického muzea:

1. Soudkovitá nádoba, p. o. III, orn.: dva 4—6ř. horiz. pásy a mezi nimi hřeben. vlnovka; d. ploché s otiskem dřevěné podložky; p. šedohnědý, tm. skvrnitý, nahoře obtáčený; v. 14,6 cm; muz. Liz., č. 4177; obr. 92 : 16. — 2. Hrnec. nádoba, p. o. I, orn.: 7× obtočená žlábk. rýha a řádek vrypů; d. ploché s obvod. lištou a otiskem dřev. podložky; p. šedý až hnědavý, na hrdle obtáčený; v. 8,2 cm; muz. Lit., č. 651; obr. 92 : 15.

59. Radonice nad Ohří

A. Nad břehem Ohře odkryty kostr. hroby, „u jedné kostry nalezen denár Vladislava II, i nějaké střepy nalezeny“ (*J. L. Píř*). „Na vrchu při silnici ke Slavětínu řadové hroby z počátku křesťanství“ (*B. Matějka*). Není jasné, zda jde o jedno či o dvě různá pohřebiště.

Lit.: *J. L. Píř*, St. III, 1, 345; *B. Matějka*, Soupis památek v okrese lounském, Praha 1897, 55; *V. Kučera*, 1938, 10; *P. Radoměřský*, Obol mrtvých u Slovanů v Čechách a na Moravě, Sborník NM IX. A, č. 2, Praha 1955, 22.

B. Bez nálezových údajů:

1. Es. z. bronzové — nezjištěny (podle údaje *V. Kučery*). — 2. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: čtyři 4—6ř. vlnovky; d. ploché s plast. značkou ve tvaru T; p. šedý, drsný; v. 15 cm; muz. Louny, č. 488; obr. 91 : 10. — 3. Hrnec. nádoba, p. o. VII, na podhrdlí žlábek a nad ním pás šikmých hřeben. otisků; d. ploché; p. šedohnědý, hrdlo obtáčené; v. 18,5 cm; muz. Louny, č. 2138; obr. 91 : 11. — 4. Hrnec. nádoba, p. o. II, hrdlo odsazené, na podhrdlí 4× šroubovitě obtočený žlábek; d. ploché; p. šedohnědý, hrdlo obtáčené; v. 13,5 cm; muz. Louny, č. 2139; obr. 91 : 9. — 5. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: 6ř. vlnovka a 2 hřeben. vlnovky šroubovitě vinuté; d. chybí; p. šedočervenavý, na hrdle obtáčený; zachov. v. 13,4 cm; muz. Louny, č. 2251; obr. 91 : 8.

60. Radovesice nad Ohří

Nad panským lomem nal. bez bližších údajů nádoba; do muzea ji daroval 24. V. 1914 geometr *E. Bilics*:

Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: jednoduchá vlnovka; d. ploché s obvod. lištou; p. sv. hnědý, nahoře obtáčený; v. 14,6 cm; muz. Lit., č. L 26; obr. 93 : 12.

Lit.: *K. Křenek*, 1. přírůstkový deník libochoveckého muzea, 30 (zde i zpráva o nález 4 kostr. hrobů v lomu p. Venclíčka; orientovány byly V—Z, v prvním nal. nádobka a ve čtvrtém „zrezavělé železo a malý, modrozelený korálek“. Nálezy jsou nezcenné a je pravděpodobné, že jde také o hroby hradištní).

61. Rohatce

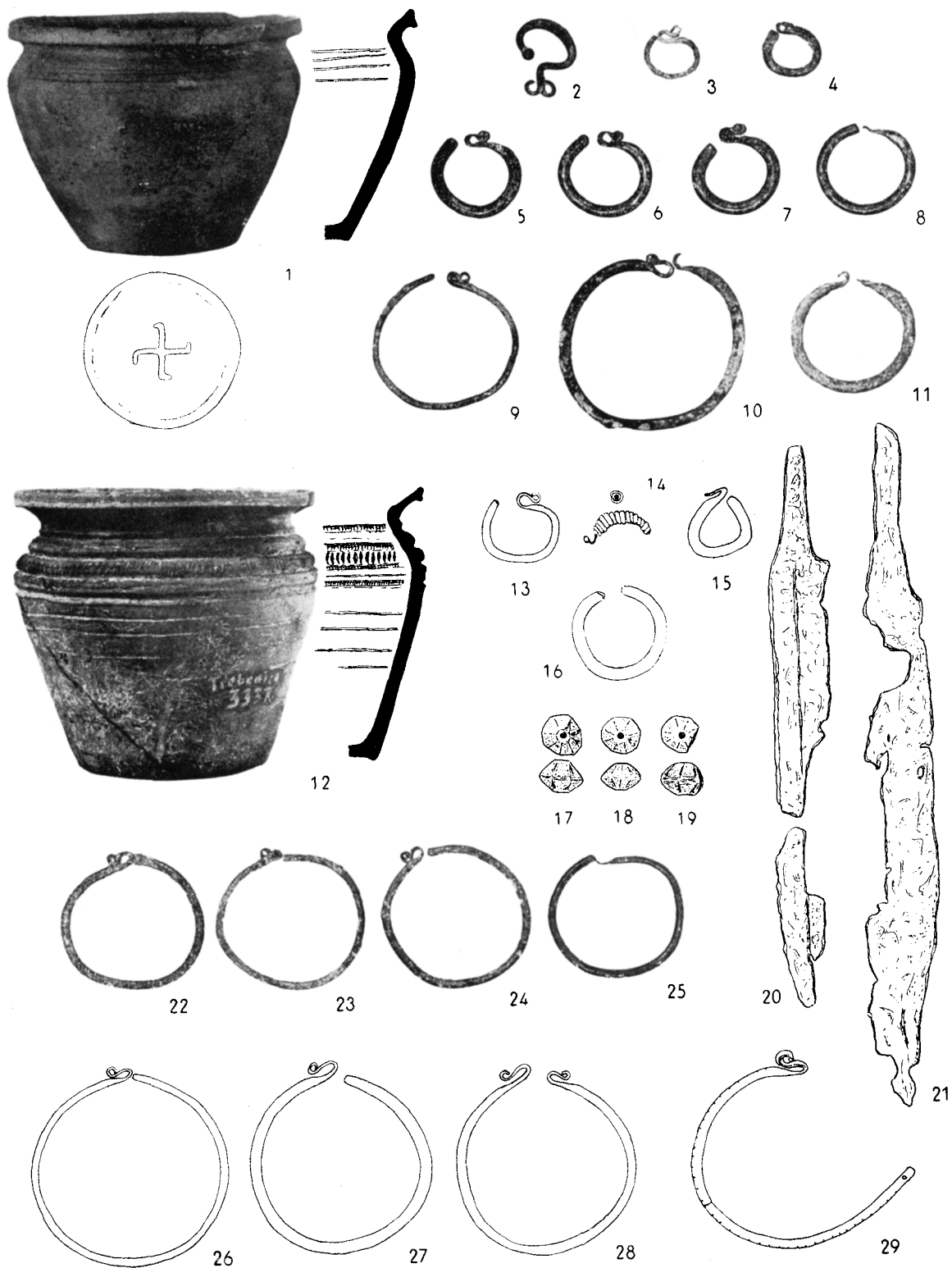
V r. 1955 předány do muzea v Budyni n. O. z místní školní sbírky dvě nádoby, pocházející snad z katastru obce (škola jen pro místní děti):

1. Hrnec. nádoba, p. o. VII, s lomenou výdutí, orn.: 9× obtočený úzký, ostrý žlábek, ze dna zachov. jen zlomek s obvod. lištou, s otiskem dřevěné podložky a částí plast. značky — kružnice (poškozená část má čerstvé lomy); p. sv. šedý, hnědavý, slabě slídnatý, hrdlo obtáčené; v. 15,5 cm; muz. Budyně, č. 1856; obr. 93 : 11. — 2. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: 11× obtočený mělký, široký žlábek, proložený řádkem šikmých vrypů; d. chybí, lomy čerstvé; v. 17,8 cm; muz. Budyně, č. 1857; obr. 93 : 10.

62. Roudnice nad Labem

A. *Husova ul.* západně od mostu přes Labe. Při kopání základů pro novostavbu č. 106 nalezeny bez bližších údajů 2 nádoby, darované v r. 1898 do muzea:

1. Hrnec. nádoba s vodorovně vyklopeným hrdlem, oblým okrajem a plochým dnem. Na plecích dvě 4ř. vlnovky a pod nimi dvě horiz. rýhy; p. sv. šedý, slabě slídnatý; v. 16 cm; č. R 337 (st. č. 16), uložena v NM. — 2. Hrnec. nádoba, p. o. I, orn.: 2 protisměrné pásy šikmých hřeben. otisků lemované mělkými horiz. žlábkami; d. ploché; p. hnědavý až černý, na hrdle obtáčený; v. 18 cm; muz. Lit., č. R 326 (st. č. 17); obr. 93 : 14.

Obr. 96. 1–12. Třebenice; 13–21. Volenice; 22–25. Ústěk; 26–28. Panenský Týnec; 29. úpatí vrchu Stražiště u V. Žernosek.

B. *Roudnice-Hracholusky*. Na pozemcích V. Kapra a sousedů (č. 274—276) odkryto na ploše asi 35 × 25 m pohřebiště s hroby v pravidelných, 2 m od sebe vzdálených řadách. Pod některými kostrami pozorovány zbytky dřeva a nad nimi na prsou pískovcové balvany. Hroby hl. vesměs 70 cm byly orientovány Z—V. „Ač hrobů těch otevřeno již velké množství, nenalezeny v nich ani nejmenší stopy nějakých milodarů.“

Lit.: *V. Šulc*, Pam. arch. XII 1882—1884, 427—8. Jedna lebka z těchto hrobů popsána *J. Matiegkou* (Č. lid III 1894, 71).

C. Bez nálezových údajů.

1. Esovité záušnice z bronz. drátu v archeol. sbírce berlínského muzea (z Roudnice či Roudníků u Chabařovic, Mus. f. Völkerkunde Nr. IV f 510). Literatura: *J. Filip*, Bohemika v Berlíně, Pam. arch. XXXVIII 1932, 65.
2. Lahvovitá nádoba s okrajem válcovitě seříznutým. Těle oble dvojkónické s výduť položenou uprostřed výšky. Výzdoba rozložena od podhrdlí až pod výduť: 4 čtyřřádkové vlnovky a pod nimi horiz. pás osmiřádkový. Dno ploché, z větší části poškozené. Povrch hnědavý až šedý; výška 20,5 cm; inv. č. R 338 — ulož. v Nár. museu.

63. Slatina pod Házmburkem

Bez nálezových okolností. Dne 24. V. 1914 daroval *E. Bilics* nádobku:

Masívní láhev, p. o. II, s úzkým hrdlem a kulovitým tělem; d. slabě vklenuté, s obvod. lištou; p. sv. šedý, písčité, původní povlaková vrstvička až na nepatrné zbytky odprýskána a na zachovaných místech řídké horiz. rýhování; v. 13,6 cm; muz. Lit., č. L 27. Obr. 93 : 15.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, obr. 15 : 1.

64. Slavětín

V kostr. hrobech nalezeny bez bližších údajů:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu s. 2 a 3 mm, \varnothing 18 mm. — 3. Válečkovitý korál ze světlemodrého skla se dvěma řadami bradavek po obvodu, \varnothing 9 mm. — 4. Korál krychlovitý se zkosenými rohy, z modrého skla, d. 12 mm. — 5. Zlomek korálu z modrého skla. NM, č. 33342—6. Obr. 93 : 1—4.

Další nálezy, patrně také hrobové, daroval 31. VIII. 1904 p. *Kučera* do *Herbersteinské* sbírky:

1.—2. Dvě es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 3,5—4 mm, \varnothing 20 × 20, 19 × 16 mm; muz. Lit., č. L 250—1; obr. 93 : 5—6. — 3.—5. Dva celé a zlomek třetího knoflíku ve tvaru kruhovitě pukličky s úškem, \varnothing 18 mm (hradištní?); muz. Lit., č. L 252—4; obr. 93 : 7—9.

65. Soběnice

Pole kat. č. 868/2 a 873. *K. Lichtenfeld* zaznamenal ústní zprávy o četných kostr. hrobech z let 1893—4, 1898—9, 1909, 1921 a 1922, bohužel nedatovaných. V r. 1893 či 1894 zde našel *J. Richter* při odkopávání pahorku 7 koster ve hl. $\frac{3}{4}$ lokte, u jedné „šavle“, u jiné nádoba a korálek:

1. Hrc. nádoba, p. o. VII, orn.: 4 × šroubovitě otočený úzký žlábek, v hor. řádku slabě zvlněný; d. ploché s obvod. lištou a plast. značkou ve tvaru čtverce uvnitř s dvojitým (hvězdicovitě zdvojeným) křížem; p. šedý až sv. hnědý, hrdlo obtáčené; v. 11,6 cm; muz. Lit., č. 4275; obr. 93 : 13. — 2. Oblý předmět (korálek?) nepravidelný, přetavený, z namodralého skla se třemi bílými nitěmi (nezjištěn, sb. *Lichtenfeld*, č. C 6).

Lit.: *K. Lichtenfeld*, nálezový deník Sob. I, 11—14 v archívu muz. Lit.

66. Stradonice u Loun

Na katastru obce nalezeny bez bližších údajů kostr. hroby s es. záušnicemi (nezjištěny).

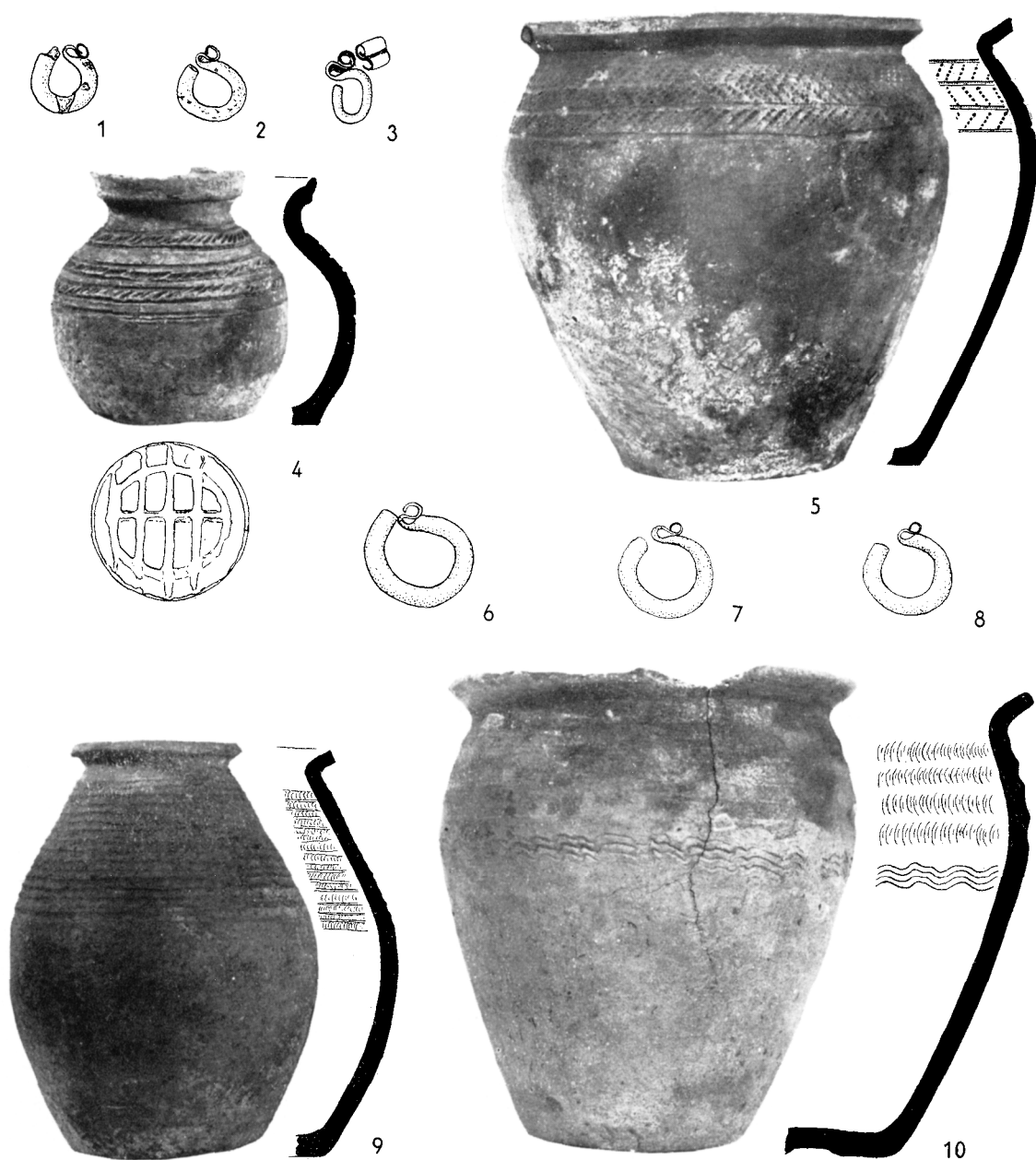
Lit.: *J. L. Píž*, St. III, 1, 347 (zde i starší literatura).

67. Straškov

A. Při stavbě nových domů u božích muk nalezeno, snad v r. 1910, asi na padesát kostr. hrobů s pohřby „v dřevěných rakvích“. Tehdy darovali továrník *Kyslík* a p. *Franz* do roudnického muzea lebku, záušnice, nádobku (nezjištěna) a zbytky dřeva z rakve:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu se zbytky stříbrného plátování s. 4 mm, \varnothing 29 × 26 a 28 × 26 mm. — 3.—6. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2, 1,5, 1,2 a 1,2 mm, \varnothing 16 × 14, 16 × 14, 15 × 14 a 15 × 14 mm; č. R 360—365 (st. č. 322), uloženy v NM; obr. 95 : 2—7.

Lit.: zápis v archeol. inventáři roudnického muzea pod č. 322.

Obr. 97. 1–5, 9. Žalhostice; 6–8, 10. Židovice u Roudnice.

Snad z téhož pohřebiště pocházejí i předměty z kostr. hrobů, uložené bez bližších údajů v NM:

1.–3. Tři es. z. s široce roztepanou kličkou (š. 4–4,5 mm) ze stříbrného drátu s. 2,4 a 2,1 mm, \varnothing 13,5 \times 12, 12,5 \times 10, 12,5 \times 12,5 mm; NM, č. 34308–10 (spolu s č. 34307 údajně z jednoho hrobu; ze sb. *Chaurovy*). — 4.–14. Náhrdelník z 11 korálů: 1 jantar. korál kvádrotvorný se zkosenými rohy, 9,4 \times 9 \times 7,5 mm; 8 jantar. korálů ve tvaru dvojkónických, komolých jehlanců, \varnothing 10–12 mm, v. 6–9 mm; 2 kulovité, oboustranně zploštělé korály ze sklovité hmoty, \varnothing 8 a 6 mm, v. 5 a 3,5 mm; NM, č. 34307. — 15.–17. Tři es. z. ze stříbrného drátu s. 2, 2 a 1,5 mm, \varnothing 15 \times 12, 15 \times 12 a 13,5 \times 9 mm; NM, č. 54934–6. — 18.–21. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2,5 a 1 \times 1,5 mm, \varnothing 19 \times 18, 17 \times 13, 16 \times 14, 12 \times 11 mm; NM, č. 54937–40. — 22.–35. Náhrdelník ze 14 korálů: 10 jantarových korálů ve tvaru dvojkónických, komolých jehlanců, \varnothing 10–12 mm, v. 6–9 mm; 1 válečkovitý korál z tm. modrého skla, \varnothing 7,5 mm, d. 10 mm; 1 soudečkovitý sekaný korálek z bílého skla, \varnothing 5,5 mm, d. 5 mm; 2 kulovité, oboustranně zploštělé korály z bělavé sklovité hmoty, \varnothing 9 mm, v. 5 mm; NM, č. 54941. Obr. 95 : 8–25. — 36. Láhev s olámaným okrajem, zdobená třemi 5–6řádkovými vlnovkami a třemi horiz. pásy o větším počtu rýh; d. ploché se slabou obvod. lištou a asymetricky umístěnou značkou ve tvaru plast. kříže; p. hnědavě šedý, písčité; zachov. v. 12 cm; Nár. museum, inv. č. 20594. Obr. 95 : 1. — 37. Masivní hrncovitá nádoba s profilovaným okra-

jem, na výduti $7 \times$ obtočený úzký žlábek. Na plochem dně s obvodovou lištou nezřetelná plast. značka se středovou částí překrytou otiskem poněkud šikmo položeného kruhovitěho důlku; p. hnědošedý, písčítý, na hrdle obtáčený; v. 12,8 cm; Nár. museum, inv. č. 20595. Obr. 95 : 26.

Lit.: *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLVII 1956, 127, obr. 13 : 4 (láhev).

B. V r. 1955 předána do budyňského muzea nádoba ze školní sbírky, snad z katastru obce:

1. Hrncovitá nádoba s profilovaným okrajem, zdobená $4 \times$ šroubovitě obtočenou žlábkovitou rýhou, překreslenou jednoduchou volnou vlnovkou. Dno ploché, drsné, s nevýraz. obvodovou lištou a nezřetelnou plast. značkou ve tvaru kruhu s křížem (?); p. světlešedý, na hor. části obtáčený; v. 9,2 cm; muz. Budyně n. O. inv. č. 1884. Obr. 95 : 27.

68. Sulejovice

A. U továrny Fruta, n. p., prokopána v r. 1957 část mladohrad. pohřebiště s 50 hroby; výzkum *M. Buchvaldka* — nepublikováno.

B. Bez nálezových okolností. V březnu 1933 daroval řed. školy *Ā. Rýgl* do muzea záušnici, nal. snad v hrobě. Ve sb. z Ohrady nádoba:

1. Es. z. z bronz. drátu s. ?, \varnothing 23 mm; muz. Lit., č. 77 (nezjištěna). — 2. Hrnec. nádoba s dvojkónickým tělem, na plecích 5 širokých žlábků; muz. Č. Budějovice, sb. Ohrada č. 2041; obr. 94 : 8; tamtéž pod inv. č. 2042—4 sekera, srp a nožík, snad také slovanské (v inventáři nevyobrazeny).

69. Svařenice

A. Při stavbě silnice v letech 1866 a 1867 nal. kostrové hroby s nádobami. Tři nádoby odtud obdržel zvěrolékař *Mattausch*, který je v r. 1895 daroval *R. n. Weinzierlovi* do Teplíc:

1. Hrnec. nádoba, p. o. III, orn.: 2 hřeben. pásy a mezi nimi 5—6f. vlnovka; d. olámané; p. hnědavý, písčítý, nahoře obtáčený; v. 9,7 cm; muz. Teplice č. 16; obr. 94 : 2. — 2. Široká hrnc. nádoba, p. o. I, orn.: 3 jednoduché vlnovky střídané horiz. rýhami; d. ploché s otiskem dřev. podložky a obvod. lištou; p. okrově- až šedohnědý, drsný; v. 7,9 cm; muz. Teplice, č. 17; obr. 94 : 5. — 3. Široká soudkovitá nádoba, p. o. II, orn.: $3 \times$ šroubovitě obtočená rýha, místy slabě zvlněná; d. ploché s obvod. lištou, uprostřed sotva znatelný důlek; p. šedý, písčítý, na hrdle obtáčený; v. 9,2 cm; muz. Teplice, č. 18; obr. 94 : 3.

Lit.: *F. Hantschel*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 243; *R. v. Weinzierl*, Mitt. Ex. Cl. XX 1897, 115; *Ā. L. Píř*, St. III, 1, 347; *Ž. Váňa*, Pam. arch. XLIX 1958, 204, obr. 8 : 4.

B. Písečníky záp. od obce, na poli p. *Petráka* proti sušárně. Někdy ve dvacátých letech, kdy zde započato s těžbou, se zde přicházelo na kostr. hroby, ale zjišťovací výzkum byl bezvýsledný. V hrobech se nacházely hrad. střepy a záušnice; 4 esovité záušnice byly v majetku p. *Petráka*.

Lit.: *Ā. Böhm*, Drobné prehistorické nálezy, Pam. arch. XXXV 1927, 59.

V r. 1929 se 1 nádoba dostala do muzea; nalezena byla v kostr. hrobu ve „svařenické pískovně“, tj. patrně ve stejných místech, jako nálezy uváděné *Ā. Böhem*. Další nádoba (č. 2) se našla v pískovně Wolfově:

1. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: $7 \times$ šroubovitě obtočený úzký žlábek, místy slabě zvlněný; d. ploché s obvod. lištou a plast. značkou ve tvaru kruhu s křížem; p. sv. hnědý, nahoře obtáčený; v. 14 cm; muz. Lit., č. 4260; obr. 94 : 1. — 2. Mísovitá nádoba, p. o. VII, výduť oble lomená; orn.: $6-7 \times$ šroubovitě obtočený úzký žlábek; d. ploché s plast. značkou ve tvaru kola se sedmi paprsky; p. šedočerný, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 9,5 cm; muz. Lit., č. 5163; obr. 94 : 4.

70. Štětí

Při bagrování základů pro domy nově budovaného sídliště na jižním okraji města, mezi silnicí do Mělníka a Labem, bylo zničeno hrad. pohřebiště. *N. Maškovi*, který zde v době od 27. III. do 16. IV. 1957 prováděl záchranný výzkum, se podařilo zachytit celkem 5 hrobů, z nichž většina byla již natolik porušena, že bylo obtížné určit i polohu koster. Pohřby jednotně orientovány SSZ—JJV, v hrobech č. 1, 2, 4 zbytky kamenného obložení, v hrobě č. 2 nepatrné zbytky dřeva. Pod rozdrčenou lebkou v hrobě č. 2 nalezeno 8 esovitých záušnic ze silnějšího bronz., stříbrem plátovaného drátu, \varnothing 25—28 mm. U lebky v hrobě č. 3 nalezeno 6 es. záušnic z tenkého bronz. drátu, \varnothing 12—18 mm.

Lit.: *N. Mašek*, nálezová zpráva čj. 6022/58 v archívu AÚ ČSAV; *týž*, AR XII 1960, 271.

71. Trávčice

V prostoru křižovatky silnice Terezín-Nučničky s odbočkou do Trávčic, 700 m sz. od kraje obce zničen průkopem pro závlahové potrubí v červnu 1964 kostr. hrob. Kostra, orientovaná JJZ—SSV, rozmetána strojem, mezi sebranými kostmi i zlomek jakéhosi želez. kování s otiskem dřeva na jedné straně. Z hrobové jámy, hl. 95 cm a zapuštěné do štěrkopísku, zachováno jen jz. nároží se zbytky kamenného obložení, sestaveného z dvojité svisle stavěných slínových desek o rozměrech 25 × 25 či 30 × 20 cm. Podle četných zlomků dalších desek možno soudit, že hrob měl obložen celý obvod, event. jeho větší část. Datování je nejisté; vzhledem ke kamen. obložení, želez. zlomku a nepravěkému vzhledu kosterných pozůstatků je tento hrob nejspíše z pozdní d. hradištní.

Lit.: M. Zápotocký, nálezová zpráva v muz. Lit.

72. Třebenice

A. Na náměstí u kostela a před školou nal. někdy před r. 1905 kostr. hroby se záušnicemi. Ve třebenické sbírce je z území města celkem 13 záušnic — z toho 12 z náměstí a 1, bohužel nelze určit která, je z polohy „farní pole“:

1. Záušnice ve tvaru otevřeného plochého oválu, bronz.; jeden konec rozeklaný ve dva zpět zahnuté háčky (kovovitý), druhý ukončen kuličkou; \varnothing 24 × 15 mm; muz. Lit., č. T 276; obr. 96 : 2. — 2. Es. z. z bronz. drátu s. 1,8 mm, \varnothing 16,5 × 13 mm; muz. Lit., č. T 273; obr. 96 : 3. — 3. Es. z. z bronz. drátu s nepatrnými zbytky pozlacení, s. 2,8 mm, \varnothing 17,5 × 15 mm; č. T 198; obr. 96 : 4. — 4.—6. Tři es. z. ze stříbrného drátu s. 4 mm, \varnothing 27 × 26, 28 × 24, 26 × 23; č. T 199—201; obr. 96 : 5—7. — 7. Es. z. ze stříbrného drátu s. 3,3 mm, \varnothing 30 × 28 mm; č. T 202; obr. 96 : 8. — 8. Es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 4 mm, \varnothing 37 × 35 mm, pův. se dvěma kličkami (jedna odlomena); č. T 192; obr. 96 : 11. — 9.—10. Dvě es. z. z bronz. drátu, menší s. 2,5 a \varnothing 44 × 41 mm, větší s. 3,5 a \varnothing 55 × 52 mm; č. T 193—4. Obr. 96 : 9, 10.

B. Bez náleзовých okolností uloženy v roudnické sbírce dvě nepoškozené nádoby:

1. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: 8 × šroubovitě obtočená žlábkovitá rýha a řádek svislých záseků; d. slabě konkávní, s obvod. lištou; p. sv. hnědý, hrdlo obtáčené; v. 12,2 cm; muz. Lit., č. R 333; obr. 96 : 12. — 2. Hrnec. nádoba, p. o. VII, orn.: 4 × šroubovitě obtočený úzký žlábek; d. ploché s nevýraz. obvodovou lištou, uprostřed plastická svastika; p. okrově hnědý, na hrdle obtáčený; v. 11,2 cm; muz. Lit., č. R 334; obr. 96 : 1.

73. Ústěč

Na náměstí mezi kostelem a pomníkem Josefa II (dnes pomník s pluhem) bylo odkryto při kladení vodovodního potrubí několik kostr. hrobů se záušnicemi. Kostry přeneseny na hřbitov, 4 záušnice předány míst. muzeu:

1.—4. Čtyři es. z. z bronz. drátu s. 2,6, 2,5, 2,5 a 2,1 mm, \varnothing 41 × 40, 44 × 42, 40 × 38, 43 × 40 mm; muz. Lit., sb. Ústěč karton II, 72; obr. 96 : 22—25.

Lit.: H. Ankert, MCC 1909, 445; J. Kern, Materialien II, Nr. 79; J. Jarschel, Mitt. Ex. Cl. XXXII 1910, 10 (píše pouze o jednom hrobě se záušnicemi, nalezeném mezi pomníkem Josefa II a domem F. Pľucka).

74. Vědomice

Pole školního statku západně od st. silnice Roudnice-Litoměřice, mezi obcí a osadou Zavadilkou. Při rozšiřování 4. zavlažovacího kanálu bylo zachyceno na 150.—172. m od st. silnice 7 kostrových hrobů. Hroby č. 1—4 a 6 položeny v jedné řadě, stácející se od S k JZ, kolem níž na východní straně ve vzdál. 1,5 až 2,5 m obíhal mělký žlábek, široký necelý 1 m. Hroby č. 5 a 7 byly asi 10 a 15 m západněji a byly zničeny při pracích. Hrobové jámy obloženy opukovými kameny. Pozorovány zbytky dřeva. Orientace pohřbů Z—V. V hrobech č. 2 a 6 žel. hřeby, v hrobě č. 3 opět několik hřebů a u nohou pohřbu zvířecí kost, v hrobě č. 4 kostra ženy, kolem jejíž lebky bylo 6 es. záušnic o max. průměru 16 až 20 mm. Asi 200 m od pohřebiště nalezena hrubě pracovaná nádoba se třemi mělkými rýhami pod výdutí.

Lit.: N. Mašek, nálezová zpráva čj. 1460/57 v archívu AÚ ČSAV; týž, AR XII 1960, 271.

75. Veltěže

Východně od obce měly být nalezeny bronz. záušnice i jiné předměty a uloženy v ohradské sbírce (nezjištěny). Kostr. hroby se záušnicemi měly být prozkoumány archeologickým ústavem pod chlěvem p. Nymse (poloha neudána, nezjištěno). Vzájemný poměr obou nalezišť není jasný.

Lit.: V. Kučera 1938, 12.

76. Vojnice

A. V NM uloženy milodary ze tří kostr. hrobů, zakoupené někdy po 1. sv. válce od p. *Matuchy*. V r. 1959 mi místní občané ukázali polohu, kde se tyto hroby našly: severně od obce, na jižním svahu vrchu Stráň:

Hrob 1

1.—2. Dvě es. z. ze stříbrného drátu s. 3,5 a 2,5 mm, \varnothing 18,5 \times 15, 19 \times 13; NM, č. 55036—7; obr. 95 : 29, 30. — 3. Prsten oválného tvaru z plochého stříbrného pásku se zaoblenými, krátce přeloženými konci; \varnothing 19 \times 17,5 mm, š. 4,5—5 mm; č. 55038; obr. 95 : 28. — 4. Stříbrný (?) řetízek ze 22 článků; č. 55039; obr. 95 : 31.

Hrob 2

1.—3. Tři es. z. ze stříbrného drátu s. 2,5, 2,5 a 2 mm, \varnothing 15 \times 15, 15 \times 14, 13 \times 11 mm; č. 55040—2; obr. 95 : 32—4. — 4.—5. Oválný prsten z plochého stříbrného pásku se zaoblenými, krátce přeloženými konci, \varnothing 21 \times 19, š. 5 mm; polovina druhého prstenu z plochého bronz. pásku š. 4 mm, \varnothing 17 mm; č. 55043—4; obr. 95 : 38—9. — 6.—8. Tři korály: dva kvádrovité se zkosenými rohy, 14 \times 12,5 \times 8 a 10,5 \times 10 \times 7 mm, třetí s fasetovanými stěnami, \varnothing 12 \times 10,5 mm; zhotoveny prvý z karneolu, druhý a třetí z achátu (?); NM, č. 55045; obr. 95 : 35—37.

Hrob 3

1.—2. Dvě es. z. z bronz., stříbrem plátovaného drátu s. 4 mm, \varnothing 25 \times 20, 21 \times 18 mm; NM, č. 55046—7; obr. 95 : 40—41.

Lit.: *J. L. Píř*, St. III, 1, 350; *J. Schráníl*, Vorgeschichte, t. 68 : 2.

B. Dne 15. V. 1950 zachyceny při rozšiřování silnice do Vojniček, ve zvýšeném břehu, dva hroby. Toto naleziště leží na kat. č. 67, asi 400 m záp. od předchozího naleziště a přísluší zřejmě k Vojničkám. Kostry v obou hrobech byly uloženy naznak, Z—V, s rukama podél těla. Překryty, zejména kolem hlavy a od pánve k chodidlům, obložením z větších opukových kamenů. Bez milodarů; u prvé kostry našel cestář pískovcový kámen ve tvaru šipky s obdélníkovým výřezem v bázi, snad recentní.

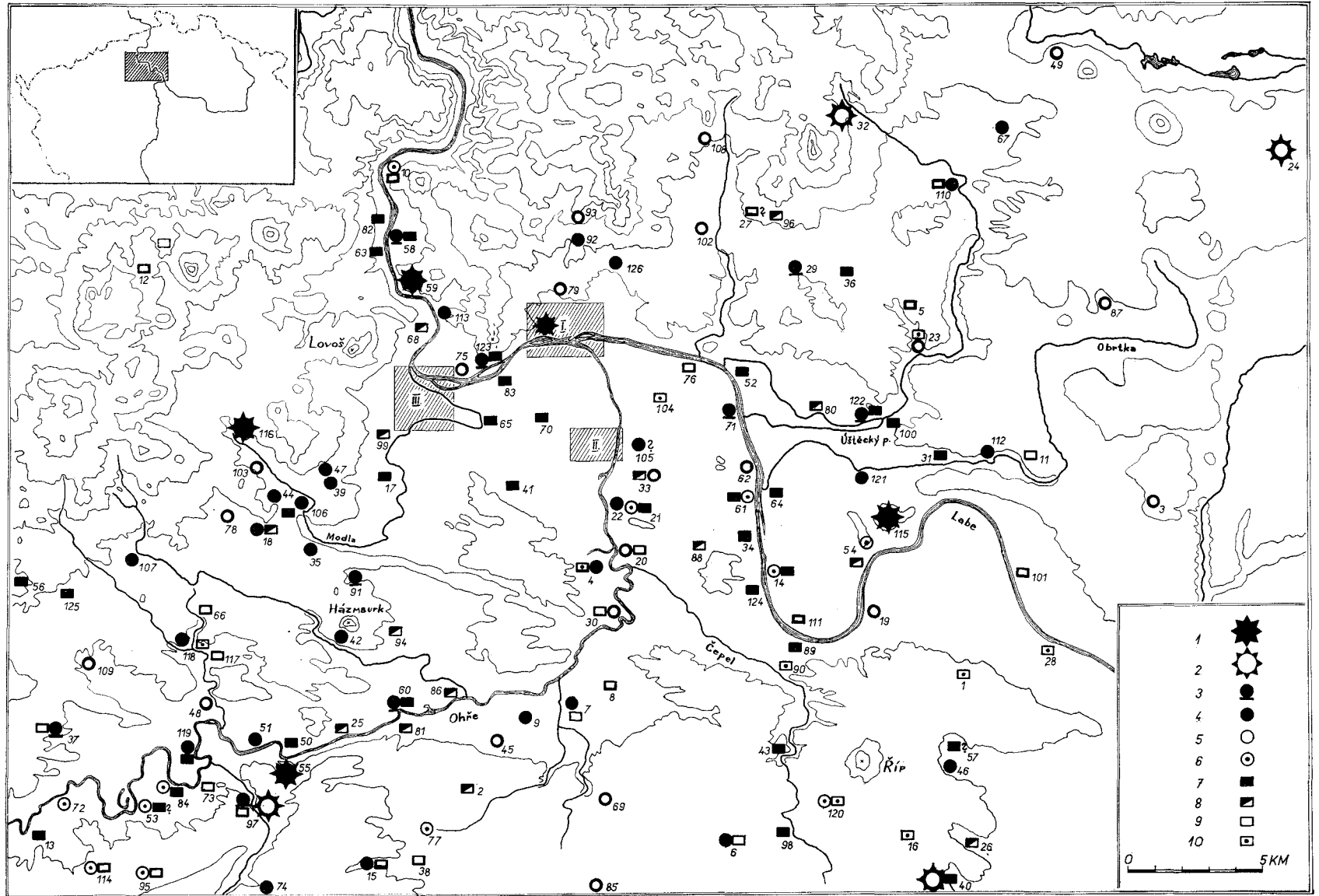
Lit.: *V. Pavlík*, 3. přírůstkový deník libochovického muzea, 27—8; *týž*, zpráva čj. 3331/50 v archívu AÚ ČSAV.

Vysvětlivky k mapě obr. 98.

Šrafované plochy I-III znázorněny na podrobnějších mapách (I = obr. 25—27, Litoměřice; II = obr. 30, Bohušovice; III = obr. 29, Lovosice).

Výklad značek: 1. hradiště s nálezy slovanské keramiky; 2. hradiště patrně slovanská, dosud však nedatovaná; 3. nálezy sídlištní keramiky starohradištního rázu; 4. dto středo- až mladohradištního rázu; 5. dto pozdně hradištní; 6. dto blíže nedatované; 7. pohřebiště a ojed. nálezy hrobové a pravděpodobně hrobové provenience, počínající ve stř. době hradištní; 8. dto s nálezy keramiky pozdního rázu; 9. dto z akeramického období (11.—12. stol.); 10. dto bez milodarů, či nedatované.

Seznam lokalit: 1. Bechlín, 2. Brníkov, 3. Brocno, 4. Brozany, 5. Břehoryje, 6. Bříza, 7. Budyně n. O., 8. Budyně-Bruska, 9. Budyně — zaniklá os. Milestice, 10. Církvice, 11. Čakovice, 12. Černčice, o. Teplice, 13. Černčice, o. Louny, 14. Černěves, 15. Černochoy, 16. Černouček, 17. Čížkovice, 18. Dlačkovice, 19. Dobříň, 20. Doksany, 21. Dolánky, 22. zaniklá osada Peleš (?) u Dolánek, 23. Drahobuz, 24. Dřevčice, o. Č. Lípa, 25. Dubany, 26. Horní Beřkovice, 27. Horní Nezly, 28. Horní Počápy, 29. Horní Řepčice, 30. Hostenice-Sv. Kliment, zaniklá osada Mury, 31. Hoštka, 32. Hradec u Levína, 33. Hrdly, 34. Hrobce, 35. Chodovlice, 36. Chotiněves, 37. Chožov, 38. Ječovice, 39. Jenčice, 40. Jeviněves, 41. Keblice, 42. Klapý, 43. Kleneč, 44. Kololeč, 45. Kostelec n. O., 46. Kostomlaty p. Ř., 47. Košťálov, 48. zaniklá osada u Koštic, 49. Kravaře, 50. Křesín A, 51. Křesín B, 52. Křešice, 53. Kystra, 54. Kyškovice, 55. Levousy, hradiště, 56. Libčevy, 57. Libkovice p. Ř., 58. Libochovany, 59. Hrádek-Tříkřížový vrch, k. o. Libochovany, 60. Libochovice, 61. Libotenice, 62. zaniklá osada Chodžovice u Libotenic, 63. Litochovice, 64. Lounky, 65. Lukavec, 66. Lukohořany, 67. Lukov, 68. Malé Žernoseky, 69. Martiněves, 70. zaniklá osada v místech dnešních N. Kopist, 71. Nučnický, 72. Obora, 73. Pátek n. O., 74. Peruc, 75. Píšťany, 76. Počápy, 77. Podbradec, 78. Podsedice, 79. Pokratice, 80. Polepy, 81. Poplze, 82. Prackovice, 83. Prosmýky, 84. Radonice n. O., 85. Radošín, 86. Radovesice n. O., 87. Robeč, 88. Rohatce, 89. Roudnice, 90. Roudnice-Hracholusky, 91. Sedlec, 92. Skalice, 93. zaniklá osada či dvorec nad Skalicí, 94. Slatina, 95. Slavětín, 96. Soběnice, 97. Stradonice a hradiště nad Stradonicemi, 98. Straškov, 99. Sulejovice, 100. Svařenice, 101. Štětí, 102. Těchobuzice, 103. Teplá, 104. Trávníč, 105. poloha Vlčkov u Trávciv, nejisté, 106. Třebenice, 107. Třebívlice, 108. Třebušín, 109. Třtěno, 110. Ústětk, 111. Vědomice, 112. Velešice, 113. Velké Žernoseky, 114. Veltěže, 115. vrch Sovice u Vetlé, 116. hradiště u Vlastislavi, 117. Vojnice, 118. Vojničky, 119. Volenice, 120. Vražkov, 121. Vrbsice, 122. Vrstice, 123. Žalhostice, 124. Židovice u Roudnice, 125. Židovice u Libčevsi, 126. Žitenice.

Obr. 98. Mapa osídlení Litoměřicka v době hradištní podle archeologických nálezů. Vysvětlivky k mapě a seznam nálezů na str. 382.

77. Volenice

Asi 700 m západně od obce, na nízkém návrší mezi cestami do Třtěna a Orasic, prokopali farář *F. Štědrý* na pozemku strahovského kláštera čtyři kostrové hroby kameny obložené a se zbytky dřeva. V jednom z nich v nohách nádoba s vlnicí. Později zde prokopali *Fr. Kučera* 5 hrobů:

Hrob 1. Ve hl. 40 cm kostra muže asi 50letého, Z—V, se zbytky dřeva, bez obložení.

Hrob 2. Ve hl. 70 cm kostra dítěte, Z—V. Kolem lebky 3 ploché kameny a 1 nad čelem, další plochý kámen v nohách. Nad pohřbem zbytek prkna. V pravé dlani železný nožík, za lebku esovitá záušnice ze slabého bronz. drátu (nálezy ztraceny).

Hrob 3. Ve hl. 75 cm kostra asi desetiletého děvčete, Z—V, u hlavy a v nohách kameny, zbytky prkna. Po pravé straně lebky záušnice z tenkého stříbrného drátu (ztracena).

Hrob 4. Ve hl. 50 cm porušená kostra muže asi 50letého, orientovaná na rozdíl od ostatních S—J, bez obložení a zbytků prken. Nad pravým loktem „nádoba slovanská s ohrnutým okrajem a guirlandovitým ornamentem, na kruhu točená“. Podél pravé stehenní kosti železný nůž d. 21 cm.

Hrob 5. Ve hl. 40 cm dvě kostry dětí asi dvouletých, uložené vedle sebe, obložené mohutnými vápencovými deskami a se zbytky dřeva. Pod nimi ve hl. 1,1 m kostra mladé ženy asi 17—18leté, ze lebky plochý kámen. V nohou „hrnek velký s ohrnutým okrajem; podle krčku paralelní kruhy neuměle tvořené, na dně kolečko ve čtyři čtvrti rozdělené a ještě jedním kruhem objaté“.

Nálezy v lounském muzeu jsou snad jednak z hrobů výše popsaných, jednak z nějakých dalších. Do Nár. musea daroval v r. 1906 farář *Štědrý* milodary z dalších dvou hrobů (hr. 1 zlomek záušnice, hr. 2 perly):

1.—3. Tři es. z. z bronz. drátu s. 3,5, 3,5 a 2 mm, \varnothing 28, 19 a 22 mm; muz. Louny, č. 530—2; obr. 96 : 13, 15, 16. — 4. Zlomky želez. nože s trnem, d. asi 14 cm; č. 533; obr. 96 : 20. — 5. Želez. nůž s trnem, hrot odlomený, d. asi 20 cm; č. 534; obr. 96 : 21. — 6. Zlomek es. z. z bronz. drátu spirálovitě ovinutého zlatým drátkem; NM, č. 55048; obr. 96 : 14. — 7.—9. Tři jantarové korály ve tvaru dvojkónického komolého jehlance, šesti- až devitistranného, \varnothing 9—12 mm, v. 7—9 mm; NM, č. 55049; obr. 96 : 17—19.

Lit.: *F. Kučera*, Český lid IV 1895, 84—6; *J. L. Pič*, St. III, 1, 350, obr. 50.

78. Vražkov

Zahrada p. Menšíka. V červnu 1944 prokopali *A. Piffel* kostr. hrob bez nálezů. Datoval jej do časné d. křesťanské a předpokládal v těchto místech celé pohřebiště.

Lit.: *A. Piffel*, zpráva čj. 986/44 v archívu AÚ ČSAV (výstřižek z časopisu A-Zet ze dne 22. VI. 1944).

79. Vrutice

A. Západní okraj obce, vlevo od silnice do Polep. Na záp. okraji sídliště zachyceného orbou (srv. soupis sídlišť) nal. 2 střepy ze starohrad. hrncovité nádoby se zaobleným okrajem, zdobené slabě zvlněnými hřeben. pásy, pocházející údajně s rozrušeného kostr. hrobu.

Lit.: *A. Knor*, Pam. arch. XLV 1954, 298, obr. 11 : 4.

B. Bez nálezových údajů. V muzeu jsou uloženy dvě nádoby s nejasným údajem: „N. 7—8. Webrutz. G. d. J. W. . . . 1889“:

1. Soudkovitá nádobka, p. o. II, orn.: pás ze svislých řádků po 3—4 čtverečk. vpichách; d. ploché s obvod. lištou; p. hnědošedý, nahoře obtáčený; v. 7,3 cm; muz. Lit., č. 4258; obr. 94 : 6. — 2. Široká, plochá mísa s okrajem šikmo dovnitř seříznutým; orn.: 5× šroubovitě obtočenou žlábkovitou rýhou a nad ní řádkem svislých půlobloučků; shodnými půlobloučkou přesekáván obvod dna; na ploše dna, která až na zlomek odprýskala, se řádky půlobloučků sbíhaly paprskovitě do středu; p. hnědošedý, hlazený; v. 4,8 cm; muz. Lit. č. 4259; obr. 94 : 7.

Lit.: *J. L. Pič*, St. III, 1, 405. K těmto nádobám se patrně vztahují zmínky o hrobových nálezích z r. 1889 v Mitt. Ex. Cl. XII 1889, 175—6; XX 1897, 259; MCC XVI 1890, 319.

80. Žalhostice

A. Pozemek kat. č. 185/2 či 187/2 na východním okraji obce, jz. od stanice úštěcko-lovosické dráhy, mezi stanicí a st. silnicí. Majitel pozemku zde odkopával svah, aby získal místo pro zahradu a přitom porušil řadu kostrových hrobů. *J. Kern* prokopali 4 hroby. V hrobě 1 (r. 1909) nalezeny 2 záušnice (K 1471—2). Hrob 2 (1913) byl orientován Z—V, bez kamenů, ale se stopami dřeva

nad i pod kostrou; nalezena v něm 1 záušnice (K 2048) a nepatrné zbytky druhé. Zbývající dva hroby silně porušené:

1.—2. Dvě es. z. z bronz. drátu stříbrem plátovaného, s. 3,4 mm, \varnothing 17 mm; muz. Lit. č. K 1471—2; obr. 97 : 1, 2. — 3. Es. z. z bronz. drátu s. 2,8 mm, \varnothing asi 17 \times 10 mm; muz. Lit. č. K 2048; obr. 97 : 3.

V létě 1935 nal. u železniční stanice další kostr. hrob, z jehož obsahu odevzdal uč. *Kusebauch* nádobu, zbytky dřeva a zlomky kostí dol. okončetin. V témže roce prokopal údajně St. archeol. ústav (či Čes. muzeum v Lit.) další kostr. hrob, v němž nal. láhev; bližší údaje chybí, avšak jde patrně opět o polohu, z které pocházejí i předchozí nálezy:

1. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: 2 pásy protisměrných šikmých hřeben. vpichů, lemované horiz. žlábký; d. ploché; p. žlutavý až šedý, hrdlo obtáčené; v. 17,2 cm; muz. Lit., č. 481; obr. 97 : 5. — 2. Láhev. p. o. VII, orn.: horiz. rýhy prokládané střídavě řádky šikmých rýžek; d. ploché s otiskem dřev. podložky a plast. značkou ve tvaru kruhu s křížem; p. šedohnědý, slabě slídnatý, nahoře obtáčený; v. 9,4 cm; muz. Lit., č. 442; obr. 97 : 4.

Lit.: *J. Kern*, *Materialien* II, Nr. 113—4; *Ž. Váňa*, *Pam. arch.* XLVII 1956, 128, obr. 16 : 6.

B. Bez nálezových okolností.

Láhev, p. o. II, orn.: 15 \times šroubovitě obtočený širší žlábek; d. ploché; p. hnědavě šedý, slabě slídnatý, hrdlo obtáčené; v. 16,4 cm; muz. Lit., č. 1535; obr. 97 : 9.

81. *Židovice u Libčevsi*

V teplickém muzeu hradištní nádoba (nezjištěna).

Lit.: *J. L. Píř*, *St.* III, 1, 406.

82. *Židovice u Roudnice*

Bez nálezových údajů. V roudnické sb. 3 záušnice, v budyňském muzeu nádoba, převzatá v r. 1955 z místní školy:

1.—3. Tři es. z. z bronz. drátu se zbytky stříbrného plátování, s. 3,8 mm, \varnothing 24 \times 22, 22 \times 21, 28 \times 24 mm; č. R 366—8, uloženy v NM; obr. 97 : 6—8. — 4. Hrnec. nádoba, p. o. II, orn.: 4 široké, mělké žlábký a pod nimi 4ř. vlnovka; d. ploché s asymetricky umístěným, plochým kruhovitým důlkem \varnothing 1,7 cm; p. okrově hnědý až černý, slabě slídnatý, na hrdle obtáčený; v. 19,5 cm; muz. Budyně, č. 1858; obr. 97 : 10.

DIE SLAWISCHE BESIEDLUNG IN DER LITOMĚŘICEER GEGEND

MILAN ZÁPOTOCKÝ

Ziel dieser Arbeit ist es einen Gesamtüberblick über die bisher gewonnenen Forschungsergebnisse zu geben, die an Hand archäologischen Fundgutes die slawische Besiedlung in Litoměřice und Umgebung belegen. In geographischer Hinsicht besteht unser Arbeitsgebiet aus stark differenzierten Landschaften: An der unteren Ohře (Eger) und im böhmischen Mittelbgebiert breitet sich ein weites Flachland aus, für die Řiper Gegend (St. Georgsberg) sind die langgezogenen Hochebenen charakteristisch, die Südhänge des böhmischen Středohoří (Mittelgebirge) und der Westteil der Polomené hory (Daubaer Schweiz) reichen gleichfalls in unseren Arbeitsraum herein. Das gesamte untersuchte Gebiet umfaßt ungefähr 45 \times 30 km. Burgwallzeitliche Funde sind im Arbeitsgebiet sehr zahlreich, wurden jedoch größtenteils noch nicht publiziert.

1. SIEDLUNGEN

Im Kataster von Litoměřice (Leitmeritz) liegt uns Siedlungskeramik von 42 Fundstellen vor, im gesamten Arbeitsgebiet liefern 70 Fundstellen typischen Siedlungsfundstoff. 36 Lokalitäten befinden sich unmittelbar in einer derzeitigen Ortschaft oder in ihrer nächsten Nähe, 13 konnten an Stellen nachgewiesen werden, wo wir eine ehemalige Niederlassung vermuten, während 21 in den Katastern nicht näher lokalisierbar sind. Fundumstände sind entweder überhaupt nicht bekannt geworden oder werden nur ganz allgemein angeführt („Grube“, „Schicht“). Nur in Koštice, Křesín und Dolánky legte man Getreidegruben frei und bei Dolánky stellte man überdies im Profil der Bewässerungsgräben Spuren von eingetieften Hütten fest.

II. BURGWÄLLE

Archäologische Untersuchungen führte man bislang nur auf dem Burgwall bei Vlastislav durch.¹⁰ Den Mittelpunkt des Litoměřiceer Siedlungsgebietes stellt die Burgstätte am Domhügel in Litoměřice (Abb. 1, 2) dar, die durch eine erhöhte, flache Spornlage gekennzeichnet ist.²⁻⁴ Der Innenbering der Burg und die spätere Přemyslidenkastellane lag wahrscheinlich auf dem etwas höher gelegenen südwestlichen Teil des Domhügels, die übrige weiträumige Fläche nahm wohl die Vorbürg ein, von der dann im Jahre 1057 der Südteil abgesondert und dem Domkapitel von St. Stephan als Schenkung einverleibt wurde. Die romanische Fliese, die wir auf Abbildung 43 sehen stammt allem Anschein nach von dieser Kirchenbaulichkeit. Die älteste Kirche stand wohl schon vom 10. Jh. an im Innenbering der Burg, dort wo sich einstmal die St. Georgskirche erhob. Die dritte Kirche, die dem Hl. Wenzel geweiht war, im Bereiche der Burg, lag im Nordteil der Vorbürg, die weiterhin zum Burgareal gehörte, während der Südteil in den Besitz des Domkapitels überging. Die archäologischen Funde, die aus dem Domhügel zutage kamen, sprechen für eine älterburgwallzeitliche Besiedlung (Abb. 40–42). Die Gräber von St. Stephan stammen zwar erst aus dem 11. Jh. aber mit der Besiedlung der Burgstätte können wir das Gräberfeld von Voldán in Verbindung bringen, das nachweislich vom 9. Jh. an belegt wurde und anscheinend bis in das 11.–12. Jh. in Gebrauch stand (Abb. 74, 75).

Vom Burgwall Hrádek bei Libochovany liegen von seiner Hauptburg — dem Tříkřížový vrch (Dreikreuzberg) — zahlreiche Sammelfunde vor. Die Hauptbesiedlungszeit ist die fortgeschrittene ältere Burgwallperiode. Die mächtigen Befestigungsanlagen freilich dürften schon von der jüngeren Bronzezeit stammen. Falls es sich als richtig erweist, daß sich die Besiedlung nur auf die nicht sehr große Fläche der Bergkuppe beschränkte, dann stellt dieser Burgwall jene einfache Form der Wehranlage dar, mit der nach heutiger Meinung die Entwicklung böhmischer Wehrbauten ihren Anfang nahm. Der weiträumige Burgwall in Spornlage bei Levousy (Abb. 5–7, 56) ist nach den äußeren Merkmalen in das 9.–10. Jh. zu datieren und die einstige Wehranlage auf dem Berg Sovice bei Vetlá (Abb. 8) ebenfalls. Drei weitere, vermutlich gleichfalls slawische Burgstätten sind zeitlich noch nicht festgelegt (die umwehrte Anhöhe Hradec bei Levin, Abb. 9, der sicherlich jüngere Abschnittswall in Spornlage bei Dřevčice, Abb. 10, 11 und der Abschnittswall in Spornlage bei Stradonice Abb. 12, 13). In unserem Arbeitsgebiet treffen wir demnach überwiegend Burgformen in Spornlage an, aber auch örtliche Gegebenheiten spielen keine unwichtige Rolle, so begegnen wir zum Beispiel hier Burgen auf einsamen Berggipfeln, die eigentlich für Südböhmen typisch sind.¹³⁻¹⁴

III. GRÄBERFELDER

1 Forschungsstand, Lage der Gräberfelder im Gelände und ihre Beziehung zu den Niederlassungen.

Im Arbeitsgebiet konnten auf insgesamt 83 Fluren burgwallzeitliche Friedhöfe festgestellt werden, die in 65 Katastern lokalisiert wurden, von weiteren 17 Katastern liegen ganze Keramikgefäße oder Schläfenringe vor, die aller Wahrscheinlichkeit nach gleichfalls aus Gräbern zutage kamen. Im Kataster einer Ortschaft wurde in der Regel stes nur auf ein einzigen Flur bestattet, dort wo man Gräberfelder auf mehr als einer Flur antrifft (Litoměřice, Lovosice, Bohušovice, Budyně) vermuten wir ehemalige Siedlungen. Wie wir feststellen konnten, hatte vor der Einführung der Kirchhöfe jede Ortschaft ihre eigene Begräbnisstätte.¹⁵ Die Anlage der Gräberfelder im Gelände zeigt eine Reihe übereinstimmender Züge. Bei Siedlungen, die sich an beiden Ufern von Ohře und Elbe ausbreiteten liegt die Totensstätte a) vom Fluße entfernt, hinter der Ansiedlung an einem geeigneten Hang oder auf der Anhöhe und b) abseits der Niederlassung, großenteils am Rande der ersten Terrasse, die sich über dem Inundationsgebiet befindet, letzteres trifft besonders für Niederungssiedlungen zu in deren Nähe es keine bemerkenswerten Anhöhen gibt. Die Bestattungsplätze jener Ansiedlungen die nicht an den Hauptflußläufen liegen, finden wir durchwegs auf den Anhöhen oder Hängen situiert. Allem Anschein nach, bevorzugte man schwer zu bearbeitenden Boden oder Brachland zur Anlage von Begräbnisplätzen.¹⁶ Wenn wir voraussetzen, daß sich der ursprüngliche Mittelpunkt der Siedlungen an Elbe und Ohře an den Ufern der Flüsse befand, wo wir tatsächlich auch heute noch Dorfplatz und Kirche finden, so betrug die Entfernung vom Zentrum der Ansiedlung zum Bestattungsplatz meistens 300–500 m. Bei der verstärkten Siedlungsdichte im Kataster Litoměřice war die Entfernung wohl noch geringer. Erst Kirchhöfe legte man am Rande des Dorfes event. in seiner Mitte an. Falls wir also jüngerlawische Gräber unmittelbar in einer heutigen Ortschaft antreffen (Třebenice, Ústěk, mehrere Bestattungen in der Altstadt von Litoměřice) gehören sie offenbar zu Kirchhöfen.

2 Anordnung der Gräber auf der Begräbnisstätte und Herrichtung der Grabgruben.

Die Fundberichte sprechen größtenteils von Gräberfeldern mit Reihengräbern, die Gräber jedoch auf dem jüngerburgwallzeitlichen Begräbnisplatz in Mlékojedy liegen in einem verhältnismäßig engem Streifen zusammengedrängt und lassen nur hie und da Reihen vermuten. Informationen über die Herrichtung mittelburgwallzeitlicher Gräber stehen uns nur lückenhaft zur Verfügung. Mit der Mannigfaltigkeit der jüngerburgwallzeitlicher Gräber macht uns am besten der Mlékojedy Friedhof bekannt. Von den insgesamt 75 Gräbern gibt es zu 14 keine näheren Angaben, zur Herrichtung von 56 Gräbern verwendete man Stein und Holz und in 5 Gräbern lagen die Toten nur einfach in die Erde gebettet. Wir konstatierten, daß man Holz und Stein auf zwanzigerlei verschiedene Art zur Grabherrichtung verwendete. Gebrauchte man eine Steinkonstruktion, so ist die Steinsetzung ringsum das Grab die häufigste

Variante. Holz wurde durchwegs in Form von Brettern benützt, die aber meist nicht als verschlossener Schrein — Sarg Verwendung fanden, sondern entweder als Totenbrett unter dem Bestatteten lagen oder einem Rahmen gleich um ihn herum angeordnet waren oder als Überdeckung Anwendung fanden.²¹

3. Orientierung und Lage der Skelette.

In der Regel wurden die Toten mit dem Kopf gegen Westen bestattet, es gibt nur wenige Beispiele für eine Ost-Westlage. Abweichungen von der Parallelenrichtung kommen lediglich auf jüngerslawischen Bestattungsplätzen häufiger vor. In dieser Hinsicht verdient das Mlékojeder Gräberfeld unsere Beachtung, denn wir können hier die Gräber in 2 Gruppen einteilen; zur älteren Gruppe gehören 5 Gräber mit West-Ost Orientierung (zweimal vielleicht auch Ost-West), die 69 Gräber zählende jüngere Gräbergruppe zeigt SW-NO Richtung. Man wählte die Lage der Verstorbenen mit Absicht so, denn das Antlitz der Toten war nun der Burgstätte von Litoměřice mit ihren Kirchen zugewendet, die nur 1,25 km entfernt am gegenüberliegenden Ufer der Elbe sich erhob. Abweichungen vom allgemein üblichen Grabbrauch sind in unserem Arbeitsgebiet bislang nur vom Mlékojeder Friedhof bekannt geworden (Grab 64 — Bestattung eines Kopfes, Grab 75 — wahrscheinlich Exhumierung).

4. Ausstattung der Gräber

Schwerter. Das Schwert aus dem Körpergrab Litoměřice-Šance gehört zum Typus Y (Abb. 14). Nach der vorgenommenen Konservierung entdeckte man am oberen Teil der Klinge eine Inschrift, von der aber nur die Buchstaben... BERH+T lesbar waren. Diese Inschrift lautete wohl ursprünglich Ulfberht — so hieß ein bekannter fränkischer Schwertschmied in dessen Werkstätte vortreffliche Schwerter geschmiedet wurden, die man auch in Osteuropa und Skandinavien einfuhrte. Es ist dies der erste Fund dieser Art, der uns aus Böhmen bekannt geworden ist, dem das Schwert, das den Namen Ulfberhts gleichfalls trägt und zu den Schätzen, die im Veitsdom in Praha aufbewahrt werden gehört und das man als St. Stephansschwert bezeichnet sehen wir in Übereinstimmung mit der Tradition berechtigt als Waffe Stephans I. an und es wurde demnach in den ungarischen Lebenskreis eingeführt.²⁹ Das Schwert, das man in der Roudnicer Gegend, möglicherweise in Libkovic fand (Abb. 15) gehört gleichfalls dem Typus Y an. Nach der Konservierung der Waffe stellte man fest, daß die Mittelpartie der Klinge aus Damaszener Stahl gefertigt war und die Schneiden beiderseits angeschweißt wurden.³⁶ Die vorzügliche Qualität beider Schwerter spricht für ihre Herkunft aus dem westlichen Produktionskreis, vermutlich stammen die oben besprochenen Waffen aus rheinländischen Werkstätten.³⁷ Auf Abbildung 16 sehen wir das dritte Schwert vom Typus Y, das man in Nordböhmen fand, dargestellt (Fundstelle nicht angegeben), das im Museum in Teplice aufbewahrt wird. Das Schwert aus Počápy (Abb. 17) gehört zu den Schwertformen, die A. Nadolski als Typus α aussonderte und ist zeitlich wohl in die letzten Jahre des 10. Jh. zu setzen.³⁸⁻⁴⁰

Streitaxte. Von 7 Fundstellen liegen uns insgesamt 9 Exemplare vor, die 4 Typen angehören: 1. Bartaxte (Abb. 70 : 3, 83 : 1), die eine Übergangsform von westlichen Axttypen zu östlichen und nordischen darstellen.⁴²⁻⁴⁴ 2. Streitaxte, schlang geformt mit nur schwach nach unten ausgezogenen Bahnen an der Schneide (Abb. 71 : 10, 90 : 6, 92 : 9).⁴⁶⁻⁴⁷ 3. Die Axt aus Prosmky (Abb. 92 : 12) ist eine nordische Form die durch ihre Formgestaltung Petersen's Typen A und K nahesteht. — 4. Zur Miniaturaxt aus Mlékojedy (Abb. 89 : 6) existieren keine Gegenstücke, sie stellt, da sie sehr klein ist, sicher nur eine symbolische Waffe dar.^{50,51}

Lanzenspitzen fehlen in den Gräbern der Litoměřiceer Gegend; von der geflügelten Lanzenspitze, die wir auf Abbildung 66 : 17 sehen, sind die Fundumstände nicht bekannt geworden.⁵⁵⁻⁵⁸ Eiserne Pfeilspitzen liegen uns nur von zwei Fundstellen vor (Abb. 66 : 4-6 Abb. 83 : 4, 5) und wir können drei Typen unterscheiden. Die schmale blattförmige Spitze auf der Abbildung 83 : 2 gehörte wohl zu einem leichten Speer. 5 verschiedene Spornfunde bedeuten fünferlei Sporn Typen, wie uns die Abbildungen 38 : 1; 63 : 1; 74 : 3; 76 : 1 und 89 : 9, 10 anschaulich beweisen. Der typologisch älteste Sporn wurde in Klapý⁶⁰ gefunden, die übrigen gehören zu jenen Spornformen, die im 10. Jh. überwiegend in Gebrauch standen.⁶¹⁻⁶³

Die S-förmigen Schläfenringe waren auch hier, wie in den anderen böhmischen Gebieten die leitende Schmuckform, uns liegen aus 62 Fundstellen 350 Exemplare vor. Gegenwärtig vertritt man immer häufiger die Ansicht, daß sich in ihrem Entwicklungsgang eine gewisse Gesetzmäßigkeit beobachten läßt, die vor allem durch das allmähliche Anwachsen ihrer Größe zum Ausdruck kommt. Positive Ergebnisse brachten in dieser Hinsicht auch die Untersuchungen und die statistische Analyse von 312 S-förmigen Schläfenringen die man im Litoměřiceer Gebiet vornahm,⁶⁸ (Abb. 18 — 1. Diagramm der Gesamtanzahl aller Schläfenringe, 2. 11 Diagramme der Schläfenringe von den einzelnen Begräbnisplätzen einschließlich 2 Diagramme von sehr nahe gelegenen Bestattungsstätten in Žalany⁶⁹ und Dubá⁷⁰ — 3. 2 Diagramme böhmischer Schläfenringfunde, die aus Gräbern und Schatzfunden stammen die durch Münzen datiert sind.)⁷¹ Die ersten 8 Gräberfelder sind zum Teil als frühchristliche Nekropolen anzusprechen, auf denen Keramikbeigaben vollkommen fehlen, zum Teil als Friedhöfe, deren Belegungszeit nach den nicht allzu zahlreichen Tongefäßen (Žalany) etwas früher begann und endlich solche, von denen Gefäße nur ausnahmsweise zutage kamen und die im großen und ganzen mit den erstgenannten Gräberfeldern zeitlich parallel gehen (Břehoryje, Lovosice C 4). Durchwegs jedoch handelt es sich um Begräbnisplätze, die abseits von der Siedlung lagen. Im Gegensatz zu den oben besprochenen Friedhöfen sind die letzten 3 schon durch ihre Lage unmittelbar im Zentrum der Ansiedlung (Třebenice—Marktplatz, Litoměřice—Marktplatz, Ústěk—Marktplatz) als Kirchhöfe gekennzeichnet.⁷³ Die oberste Grenze der Durchmesser jener Schläfenringe, die aus ländlichen keramischen Friedhöfen stammen

überschreitet 30 mm nicht und stimmt mit der obersten Grenze der ersten Hälfte unseres Gesamtdiagrammes überein. Aus beiden Schläfenringdiagrammen, die durch Münzfunde datierte Exemplare darstellen, ersehen wir, daß der Durchmesser von 30 mm ungefähr zu Beginn des 12. Jh. erreicht wurde. Da Schläfenringe aus den Dorffriedhöfen im allgemeinen mit ihrem Durchmesser 30 mm nur selten überschreiten (d. h. der wesentliche Teil der Funde aus der ersten Hälfte des Gesamtdiagrammes und aus den ersten 8 Bestattungsstätten) gelangen wir zu dem Schluß, daß die Belegungszeit dieser Friedhöfe gemeinhin (wenn auch nicht durchweg) am Anfang des 12. Jahrhunderts beendet sein mußte. S-förmige Schläfenringe mit einem Durchmesser über 31 mm datieren durchwegs in das 12., gegebenenfalls auch noch in das 13. Jh. Auf Begräbnisstätten, die abseits liegen treten sie meist noch nicht auf, sondern erscheinen erst auf Bestattungsplätzen, die im Mittelpunkt der Ansiedlungen angelegt waren und wir können sie demnach größtenteils mit Kirchhöfen in Verbindung bringen. Für die Zeitstellung der ältesten Schläfenringe sind jene Grabkomplexe von Wichtigkeit, in denen S-förmige Schläfenringe von Keramikbeigaben begleitet waren (in der Litoměřiceer Gegend dreimal, in einigen weiteren Fällen auch in anderen böhmischen Gebieten). Der Durchmesser dieser Schläfenringe beträgt ungefähr 12–13 mm und ist niemals größer als 15–16 mm.⁷⁴ Den geringen Durchmesser der ältesten Schläfenringe bedingt demnach nicht das jugendliche Alter ihrer Träger,⁷⁵ sondern er stellt vielmehr das allgemeine Merkmal des Anfangsstadium einer kontinuierlichen Entwicklung dar. Die angeführten Funde zeigen, daß der Durchmesser der Schläfenringe vor dem Antritt des Grabbrauches ohne Keramikbeigaben kaum 15 mm jemals überschritt. Die Situation auf einigen Gräberfeldern gibt ein klares Bild von der Tatsache, daß Schläfenringe nur kurze Zeit mit dem Horizont der Gräber mit Keramikbeigaben parallelgehen und daß ihr Erscheinen in größeren Mengen früher als in der 2. Hälfte des 10. Jh. nicht anzunehmen ist. Kleinformen dieses Kopfschmuckes blieben jedoch noch länger in Gebrauch, was Aussagekraft und Datierungsfähigkeit einigermaßen vermindert (vgl. dazu Abb. 19 — Schläfenringe aus 21 geschlossenen Grabfunden, in denen mehr als 2 Stücke jeweils vorhanden waren). Für die Entwicklung der Schläfenringe können wir demnach nur zwei chronologisch bedeutsame Punkte festlegen. Den ersten stellt der Durchmesser von 15 mm dar, das ist das maximale Ausmaß, das Schläfenringe in Gräbern mit Keramikbeigaben erreichten und den zweiten haben wir in den Durchmesser von 30 mm zu sehen, womit so ungefähr das Höchstausmaß jener Schläfenringe gegeben ist, die in frühchristlichen akeramischen Dorffriedhöfen auftraten. Den erstgenannten Zeitpunkt dürfen wir so um das Jahr 1000 annehmen, den zweiten zu Beginn des 12. Jh. Die Klärung dieser Frage erschwert das Fortdauern kleiner Formen.

Zu den verschiedenen Schmuckarten die man im Arbeitsgebiet fand, gehören Ohringe (traubenförmige, Abb. 73 : 4, 5;^{80,81} solche mit dreifacher S-förmiger Schlinge, Abb. 67 : 10⁸²; ein silberner Ohring mit drei aufgeschobenen Trommeln aus Lovosice;⁸³ die jüngerburgwallzeitlichen Zierstücke Abb. 78 : 1 und 96 : 2 sind wohl eher als Schläfenringe anzusprechen), Fingerringe (aus Bronze, Silber und Glas)^{85–86} und Halsketten, die aus verschiedenartigen Perlen zusammengestellt waren, die häufig aus Glas, seltener aus Bernstein, Halbedelsteinen oder aus einer Harzmasse angefertigt waren.^{87–90} Die Kugelknöpfe aus Jevíněves zeigen großmährischen Charakter,⁹¹ während die Kugelknöpfe aus Litoměřice (Abb. 73 : 6; 74 : 1) wohl schon in heimischen Werkstätten hergestellt wurden.^{92–95} Als Einzelzierstück ist der mondsichelförmige Bronzanhänger zu werten (Abb. 84 : 33) der nach Form und einfacher Verzierung zu schließen eine einheimische Nachahmung großmährischer Vorbilder oder Bijelo Brdo-Muster war. Der Schmuck aus dem Grabe Litoměřice-Elišgasse (Abb. 80) stellt eine Geschmeidekollektion fremder Herkunft dar, dessen Datierung nicht sicher ist.⁹⁷

An Wirtschafts- und Hausgerät fand man vor allem Messer in den Gräbern, seltener Feuerstähle, Sichel, Pfriemen und Schärfeisen.¹⁰⁰ Eine Reihe von Fundstellen lieferten auch eiserne Beschläge, die von ehemaligen Holzeimern stammten.^{101–103} Hin und wieder kamen Münzen aus dem 11. und 12. Jahrhundert zutage.¹⁰⁴

5. Chronologie der Gräberfelder

Weder altslawische Körper- noch Brandgräber sind bislang aus dem Litoměřiceer Gebiet sicher belegt. Unter den Gräberfeldern der mittleren und jüngeren Burgwallperiode können wir solche unterscheiden, die lediglich Frauenschmuck liefern (S-förmige Schläfenringe, seltener Halsketten bzw. einzelne Perlen), ausnahmsweise auch Messer, Münzen oder Eimer; nur im Grabe 32 auf der Begräbnisstätte in Mlékojedy war der Tote mit seiner Reiterrüstung bestattet. Keramikbeigaben fehlen hier fast vollständig. Das beweist, daß aus den ländlichen Friedhöfen des zentralen Gebietes sowie aus den Begräbnisplätzen entlegenerer Gegenden, noch bevor Kirchhöfe angelegt wurden, Keramikbeigaben verschwanden.^{110–111} Das Verharren bei dem Brauche in Gräber Tongefäße beizusetzen erscheint derart außergewöhnlich, daß wir die überwiegende Anzahl der Gräber mit Keramik von spätburgwallzeitlichem Charakter, die typologisch dem 11.–12. Jahrhundert einzuordnen ist, noch in jene Zeitspanne zu datieren haben, die dem Horizont der Gräber ohne Keramikbeigaben auf unseren ländlichen Friedhöfen voranging. Bei der Datierung der untersten Grenze dieser akeramischen Phase bieten uns die S-förmigen Schläfenringe einen sicheren Anhalt. Aus den Diagrammen auf Abb. 18 ersehen wir, daß der Schwerpunkt der Schläfenringe vorkommens aus Mlékojedy, Budyně B und Břiza tiefer liegt als der Schwerpunkt des Erscheinens jener Schläfenringe, die aus durch Münzenfunde datierten Gräbern stammen. Wir können demnach voraussetzen, daß akeramische Friedhöfe im Litoměřiceer Gebiet noch vor der Zeit des Toten- Obolos eingeführt wurden, d. h. vor den 40–50 Jahren des 11. Jahrhunderts,¹¹² wahrscheinlich an der Wende des 10. und 11. Jahrhunderts. Wir können sie als christliche Friedhöfe der einzelnen Ortschaften interpretieren, die man vor der Gründung der Kirchhöfe als Bestattungsplätze benützte. Nach ihrem Charakter und allgemeiner Verbreitung im Verlauf des 11. Jahrhunderts dürften sie wohl mit jenen „Friedhöfen der Gläubigen“ identisch sein, die Břetislav I. in seinen Dekreten aus Hnězdno

aus dem Jahre 1039 erwähnt.¹¹³ Auf einer Reihe solcher Friedhofsstätten beerdigte man schon von der mittleren Burgwallperiode an;¹¹⁴ das spricht dafür, daß christliche Totenacker nicht immer neu gegründet wurden, sondern daß man weit eher ertümliche heidnische Begräbnisstätten weihte.¹¹⁵ Das Aufgeben der Dorffriedhöfe die nicht im Bereich der Kirche lagen und die Einführung und Gründung von Kirchhöfen war ein langwährender kontinuierlicher Prozeß.¹¹⁶ Die Schläfenringe deuten an, daß manche dieser ländlichen Begräbnisplätze schon im Verlauf des 11. Jahrhunderts nicht mehr belegt wurden. Im allgemeinen jedoch ergab die Analyse der Schläfenringe, daß diese Friedhöfe bis zum Anfang des 12. Jahrhunderts in Gebrauch standen,¹¹⁷ ja manchmal noch weiter fort dauerten bis tief in das genannte Jahrhundert hinein.

IV. KERAMIK.

1. Siedlungskeramik

Im Arbeitsgebiet wurden nur einige größere älterburgwallzeitliche Keramikkollektionen ergraben. Die Gefäße waren aus schwach mit Glimmer versetzter Tonerde gefertigt und oft rötlichbraun bis rötlich gebrannt. Die Randprofile gehören ausschließlich zum Typus I und II (Abb. 20 — Randprofile der Burgwallkeramik aus der Litoměřicer Gegend). An der Schulter nehmen wir gewöhnlich Drehspuren wahr. Die Profilierung der Tonware aus Hrádek zeigt deutlich fortschrittlichere Züge. — Bei der Tonware der mittleren und beginnenden jüngeren Burgwallperiode können wir neben den Profilen vom Typus I und II auch schon Profile der Typen III—VII beobachten, also typologisch „jüngerburgwallzeitliche“ Keramik.¹²¹ Zahlenmäßig sehr stark sind Fundstellen mit spätburgwallzeitlicher Tonware; einen ausgeprägten, sichtlich bodenständigen Typus stellen dickwandige Vorratsgefäße mit kennzeichnender Profilierung dar.

2. Grabkeramik

Einen Überblick über die Schemata der Ornamentierung, Profiltypen und Bodenflächengestaltung der topfförmigen Gefäße aus dem 9.—10. Jh. (d. h. aus der Zeit vor der Einführung der akeramischen Gräberfelder) gibt die Abbildung 21. Der starke Anteil der Keramik mit „jüngerburgwallzeitlicher“ Profilierung (Profile III—VII) in der Gesamtanzahl der Grabkeramik deutet an, daß ihr Anfang tief in der mittleren Burgwallperiode zu suchen sei.

3. Regionale Keramikformen

Neben Keramikfunden vom Zabušaner Typus,^{131,132} die im ganzen Arbeitsgebiet verbreitet waren und der Litoměřicer Variante des Libočanyer Typus,¹³⁴ deren Herstellungszentrum vielleicht im Bereich der Levouser Burg war, gelang es noch einen weiteren regionalen Typus auszusondern — den man als Litoměřiceer Typus bezeichnet (ei- oder tonnenförmiger Gefäßkörper mit starker ausgeprägter Wölbung, Profil III, Zierweise 1-3-A nach Abb. 21), vgl. dazu z. B. Abb. 34 : 5, 6; 62 : 1, 7, 9; 45 : 7 usw. Fundstellen mit Keramik vom Litoměřiceer Typus sind ausschließlich in Litoměřice und in seiner nächsten Nachbarschaft anzutreffen (Abb. 22). Von der Gesamtanzahl der Grabkeramik aus dem Horizont des 9.—10. Jahrhunderts gehören 6% dem Zabušaner Typus an, 4% der Litoměřiceer Variante des Libočanyer Typus und 12% aller Funde sind vom Litoměřiceer Typus. Insgesamt weisen also 22% der Keramikfunde regionale Sonderart und Eigenprägung auf, während vier Fünftel der ergrabenen Gefäße die übliche mittelburgwallzeitliche bis spätburgwallzeitliche Formgestaltung zeigen. Man muß jedoch erwägen, daß die Herstellung der regionalen Keramiktypen wohl nur auf eine sehr kurze Zeit beschränkt war, so daß die Konzentration dieser Typen im Rahmen dieser Zeitspanne um vieles höher sein mochte. Die doppelkonischen Gefäße, die man als ein charakteristisches Produkt des Töpferhandwerks von Nordböhmen ansieht, sind in unserem Arbeitsraum nur mit etwa 19% vertreten. Nach dem heutigen Forschungsstand zu schließen, stand das Gebiet um Litoměřice mit seiner Keramik dem Formen- und Produktionskreis der Tschechen und Pšovnen näher als dem der Lemúzi und Lučanen.

4. Bodenzeichen auf Tongefäßen

Sog. Abdrücke des Achsenzapfens der Töpferscheibe finden wir auf der Standfläche der älterlawischen wie jüngerlawischen Gefäße.¹⁴³ Nach dem Gefäß von Straškov (Abb. 95 : 26 — das plastische Bodenzeichen ist von einer kreisförmigen Delle überstempelt)¹⁴⁴ scheinen diese Abdrücke gestempelt zu sein. Mit eigentlichen, vorsätzlich angebrachten Bodenzeichen sind 47 Gefäße versehen von den insgesamt 145 Exemplaren, die aller Wahrscheinlichkeit nach aus Gräbern stammen oder sichere Grabkeramik darstellen, also 32,4% des gesamten Fundgutes. Auch wenn wir Teilgebiete heranziehen, so sehen wir, daß die gestempelte Keramik stets etwa ein Drittel der Tongefäße ausmacht. Eindeutig konnte festgestellt werden, daß der Anteil, der mit Bodenzeichen versehenen Gefäße im zentralen Gebiet, wie in entlegenen Gegenden fast derselbe war und daß die Versorgung des Gebietes mit dergleichen Gefäßen nahezu ganz gleichmäßig vor sich ging. Die Funde aus Vlastislav belegen das Vorkommen von Bodenzeichen im Arbeitsgebiet schon für das 9. Jh. und für diesen zeitlichen Ansatz spricht auch ihr Erscheinen auf Gefäßen mit Kammstichverzierung und auf anderen typologisch altertümlichen Formen. Bei vergleichender Betrachtung mit anderen böhmischen Gebieten sehen wir, daß der Anteil der Keramik mit Bodenstempeln verschieden war.^{145—146} Allem Anschein nach sind Gefäße mit Bodenzeichen im Produktionskreis des tschechischen Stammes am häufigsten vertreten, sowie in dem benachbarten Litoměřiceer und vielleicht auch Mělniker Gebiet. Einen Überblick über einzelne Mo-

tive der Bodenzeichen auf Grabkeramik, über ihre zahlenmäßige Stärke und geographische Verbreitung gibt die Abbildung 23 (Säulendiagramme stellen das Verhältnis der Gefäße mit Bodenmarken = voll, zu solchen ohne Bodenzeichen in den Katastern dar, vgl. dazu die Numerierung der Fundstellen auf Abb. 98). Eine Übersicht über die Bodenmarken der Siedlungskeramik finden wir auf Abbildung 24. Aus der geographischen Verbreitung ersehen wir, daß im zentralen Gebiet, zu dem wir das Dreieck Litoměřice—Lovosice—Bohušovice zählen, vor allem und überwiegend kreuz- und hakenkreuzförmige Bodenzeichen vertreten sind, während in den entlegeneren Gegenden andere, oftmals kompliziertere Motive stärker zur Geltung kommen, die im zentralen Gebiet wiederum fehlen. In diesem Zusammenhang entsteht uns die Frage nach dem Zweck und Sinn dieser Bodenmarken. Insofern wir in einem oder anderem der böhmischen Gebiete ein häufigeres Auftreten gezeichneter Keramik feststellen konnten, haben wir dies wohl der höheren Organisation des Töpferhandwerks im jeweiligen Produktionskreis zuzuschreiben, es dürfte kaum der Wahrheit entsprechen, diese Bodenmarken in Bausch und Bogen als Kultzeichen anzusprechen. In dieser Hinsicht ist wichtig zu wissen, daß im Stammesgebiet der Tschechen und Litoměřici Bodenzeichen auf Tongefäßen sichtlich früher erscheinen als im östlichen Teil von Mittelböhmen. Die überwiegend kreuz- und hakenkreuzförmigen Bodenzeichen im Zentrum des Litoměřiceer Gebietes gestatten andererseits eine Interpretierung der Bodenzeichen als Herstellermarken nicht (Herausbildung eines „Stammbaumes“ der Zeichen usw.).¹⁴⁹ In Übereinstimmung mit anderen Zentren müssen wir auch hier damit rechnen, daß eine größere Anzahl von Töpferwerkstätten die Litoměřiceer Agglomeration und ihre nähere Umgebung mit Tonwaren versorgte und wären Bodenzeichen Erzeugerstempel usw. eine weitaus größere Differenzierung der Grundformen und Schemata der Bodenmarken existieren würden. Aus gleichen Gründen müssen wir die Annahme ablehnen, daß es sich um Besitzermarken der einzelnen Abnehmer handle. Für unsere Verhältnisse zutreffend und der Wahrheit am nächsten kommend, scheint die Ansicht Z. Kolos- Szafránska zu sein,¹⁵¹ die meint, daß der kleinere Teil der Tonware, die an die Herrschaft als feudale Rente abgegeben werden mußte, mit Bodenzeichen versehen wurde. Sollte diese Theorie sich als richtig erweisen, dann wäre auch die Erwägung richtig, daß Gefäße mit den am häufigsten auftretenden Bodenmarkentypen (Kreuz und Swastika) Erzeugnisse der fürstlichen Töpferemeister seien. Eigene Töpfer mochten ebenfalls die Verwalter der fürstlichen Burg und die Edlen des Gebietes beschäftigen und auch die Kirche verfügte sicherlich über eigene Töpferwerkstätten, daher wohl die Mannigfaltigkeit eigenständiger Bodenzeichen in den ländlichen Gegenden, obgleich auch hier die verschiedenen Kreuzformen und ihre Varianten (vor allem für die Kirche) gewiß Anwendung fanden.

V. DIE SLAWISCHE BESIEDLUNG DES LITOMĚŘICEER GEBIETES IM SPIEGEL ARCHÄOLOGISCHER FUNDE

1. Topographie der Besiedlung auf dem Gemeindegrund der Stadt Litoměřice.

Die bislang gewonnenen Funde gestatten wenigstens in großen Zügen den Stand der burgwallzeitlichen Besiedlung zu rekonstruieren und zeigen überdies, daß die Situation weitaus komplizierter war, als man aus den historischen Nachrichten schließen würde.^{152,153} Wir sehen, daß sich Siedlungs- und Grabfunde an einer Reihe von Orten und Fluren konzentrieren (Abb. 25, 26). Das Ergebnis unserer Beobachtungen ist eine dritte Karte, auf der schematisch die Dislokation der besiedelten Fluren (der vorausgesetzten Ortschaften) und der zu ihnen gehörenden Gräberfelder darstellt ist (Abb. 27). Im Verlauf, eher noch am Ende der mittleren Burgwallperiode kam es in nächster Nähe der Litoměřiceer Burg zu einer bedeutenden Siedlungsagglomeration, die aus einer größeren Anzahl von Ortschaften bestand. Im 11. und 12. Jh. bildeten diese Niederlassungen ringsum die Burgstätte ungefähr zwei Kreise: den inneren mit einem Halbmesser von vielleicht 500 m bildeten 6 oder 7 Ortschaften, den äußeren mit einem Halbmesser von 600—1500 m beiläufig 13—15 Siedlungen; die Gesamtanzahl der Niederlassungen dürfte man demnach auf 19—21 schätzen. Für die Richtigkeit unserer Vorstellung, daß es sich hierbei um kleine und anfangs noch von einander abgesonderte, besiedelte Fluren handelt, sprechen vor allem die zahlreichen Gräberfelder, die noch großenteils in vorchristlicher Zeit angelegt worden waren. Wir können auch die Namen mehrerer solcher Siedlungen nach historischen Nachrichten und Flurnamen feststellen. Schriftquellen berichten, daß hier neben Bauern- und Dienstvolk auch Handwerker wohnten und Kaufleute und Händler siedelten hier gewiß ebenfalls.¹⁶⁹ Männergräber mit Waffenbeigaben lassen uns eine niedrigere Adelschicht vermuten, deren Angehörige hier begraben lagen oder fanden auf diesen Begräbnisplätzen die bewaffneten Gefolgsleute des Burgkastellans beziehungsweise vielleicht noch des Stammesfürsten ihre letzte Ruhestätte.¹⁷⁰ Auch den Fragen, die mit dem Beginn der Stadtllokation zusammenhängen widmete man gebührend Aufmerksamkeit (die ursprüngliche Lage des Marktplatzes, und der Gehöfte der Kaufleute, die Entwicklung der Besiedlung auf dem Stadthügel).^{171—175} Es ist anzunehmen, daß die Stadt an einem Handelsweg inmitten dreier älterer Siedlungen auf einem schwach oder überhaupt nicht bebauten Platz gegründet wurde.¹⁷⁶ Funde aus dem Stadtgebiet belegen schon heute eindeutig, daß vom 9.—12. Jh. hier allmählich eine starke Siedlungsagglomeration entstand, die um die Burg konzentriert war. Dieses Gesellschafts — Verwaltungs-Kirchen — Handwerks- und Handelszentrum des ganzen Siedlungsgebietes können wir als ein im wesentlichen städtisches Gebilde ansehen — als eine frühmittelalterliche Stadt.¹⁷⁹ Eine ähnliche Situation können wir auch bei anderen böhmischen und mährischen Zentren in dieser Zeit beobachten.¹⁸⁰ Der Akkumulationsprozeß einer größeren Anzahl mehr oder weniger selbständiger Siedlungen ist augenscheinlich charakteristisch für unsere frühmittelalterlichen städtischen Agglomerationen und ist auch archäologisch an einer Reihe von Beispielen klar belegt (in Böhmen hauptsächlich bei Praha, Libice, Žatec und Litoměřice).^{181—188}

2. Topographie der Besiedlung der bäuerlichen Landschaft im Litoměřiceer Gebiet.^{189–206}

In diesem Teil befassen wir uns eingehendst mit dem Alter und der Dichte der Besiedlung in den einzelnen Gegenden des Litoměřiceer Gebietes und mit den Fragen der fortschreitenden inneren Kolonisation. Neben der Agglomeration um Litoměřice können wir eine Anhäufung von Siedlungen im Territorium von Lovosice ebenfalls beobachten (Abb. 29 — ungefähr 3–4 Niederlassungen), das eine wichtige Rolle im Elbhandel spielte und endlich am Unterlauf des Flusses Ohře auf der Strecke zwischen Bohušovice und der einstigen Siedlung Mury (Abb. 30, 98), wo seit dem 12. Jh. sich das Zentrum der Besitzungen des Doksaner Klosters befand.

3. Archäologische Funde und Ortsnamen.

Wenn wir von der Arbeitshypothese ausgehen, daß jene Ansiedlungen, die wir durch Bodenfunde ermitteln konnten in der Burgwallperiode, von der die Funde stammen, den gleichen Namen trugen wie die historischen Ortschaften, die später ihre Stelle einnahmen, so kommen wir zu folgenden Ergebnissen: Von der Gesamtanzahl der so gewonnenen Ortsnamen (einschließlich der Namen Šmilauer Typus 1–5, 6 und der Namen, die in den Urkunden bis zum Jahre 1150 angeführt werden)²⁰⁹ wurden beinahe die Hälfte von Personennamen abgeleitet. Einige Typen wurden in Bezug auf ihre geographische Verbreitung und archäologische Datierung eingehender untersucht.^{211, 212} Patronymika und Namen in Eigennamenpluralformen treffen wir gehäuft an den Ufern der Elbe, Ohře und größerer Bäche an (Abb. 31 — 1). Possessiva dagegen finden wir in den entlegeneren Gegenden überwiegend vor, namentlich um den Berg Říp und im Ústěker Bereich. Im Litoměřiceer Gebiet, in diesem von altersher besiedelten Raum herrscht demnach in der geographischen Verbreitung beider Gruppen ein wesentlicher Unterschied: die erste konzentriert sich auf solche Fluren, die vom Standpunkt des Besiedlungsvorgangs als primäre zu bezeichnen sind und daher relativ älter sein müssen, die zweite wiederum auf entlegene, die erst sekundär besiedelt wurden.^{213–216} Gemeindefür den Namen, die nicht von Personennamen abgeleitet und mit Hilfe der Nachsilbe —any gebildet wurden, finden wir bis auf zwei Ausnahmen lediglich an der Elbe und Ohře konzentriert, was für die altertümliche Herkunft dieser Typen zeugt. Die Gruppe von Gemeindefür den Namen, die Spott- oder Spitznamen darstellen, treffen wir sowohl im Gebiet der großen Flußläufe, als auch in entlegeneren Gegenden an. Bemerkenswert ist die Tatsache, daß diese Gemeinden im großen und ganzen archäologisch eindeutig in die jüngere Burgwallperiode datieren und wir sind deshalb der Meinung, daß sie erst im Verlauf der inneren Kolonisation vom 10. vielleicht bis 12. Jh. entstanden sein dürften.^{219, 220}

4. Die Litoměřici und die Frage ihres Stammesgebietes.

Aus den Schriftquellen wissen wir vom Stamme der Litoměřici eigentlich nur daß sie zu Zeiten der kriegerischen Auseinandersetzungen der Lučanen und Tschechen — so um die Hälfte des 9. Jh. — auf Seite der Tschechen standen. Bald danach gingen sie völlig in ihnen auf. Das Zentrum ihrer Besiedlung war die Burgstätte in Litoměřice.^{221–230} Bisher zog beim Studium der Frage der tschechischen Altstämme die größte Aufmerksamkeit die Begrenzung der einzelnen Stammesgebiete auf sich. Der Verfasser unterzog die verschiedenen Standpunkte und Erwägungen mit deren Hilfe diese Frage gelöst wurde (Schriftquellen, die Grenzen der mittelalterlichen Kirchenorganisation, Orts- und Flurnamen, archäologische und anthropogeographische Gesichtspunkte)^{232–245} einer kritischen Wertung und gelangte zur Ansicht, daß bei dem derzeitigen Forschungsstand lediglich die Kenntnis der Besiedlung der Landschaft im frühen Mittelalter auf Grund archäologischer, in gewissem Maße auch historischer und toponomastischer Ergebnisse und Befunde den erforderlichen Unterbau liefert (Abb. 32). Als Zentrum des Stammesgebietes ist die dicht besiedelte Gegend um die Burgstätte von Litoměřice anzusprechen (das Dreieck Lovosice—Doksany—Žitenice), an das im Norden die Siedlungen im Becken von Libochovany anschließen, im Südosten das Roudniceer Elbgebiet und im Nordosten ein Streifen von Siedlungen, der sich bis zur Ústěker Gegend zieht. Dieser Raum ist an der Nord- und Ostseite von weiten unbesiedelten Flächen deutlich begrenzt, die heute noch stark bewaldet sind und deren Südrand das schwach besiedelte Land um den Berg Říp darstellt, wo das Alter der Funde und die Zusammensetzung der Ortsnamen für späte Kolonisierung, wohl erst am Ende der mittleren Burgwallzeit sprechen. Hier, in dem Landstreifen der vom Říp nach Südwesten führt haben wir die nördliche Grenze des Stammesgebietes der Tschechen zu suchen. Ein bisher ungelöstes Problem bleibt der Verlauf der Grenze zwischen dem Siedlungsgebiet der Litoměřici und Lučanen. Die Siedlungen am Oberlauf der Modla, an der auch Vlastislav — die Burg, die von den Lučanen in der Zeit der Stämmefehden erbaut wurde — lag, haben eine natürliche Neigung zum Litoměřiceer Zentrum und so hat es den Anschein, als wäre diese Gegend ursprünglich gleichfalls ein Teil des Litoměřiceer Gebietes gewesen. Unklar ist die Stammeszugehörigkeit des Bereiches zwischen Libochovice und Louny, das in der mächtigen Burgstätte bei Levousy ein imposantes Zentrum hat; aber auch hier, wenn wir dem Verlauf der alten Archidiakonatsgrenzen Rechnung tragen²⁴⁶ können wir die Möglichkeit eines urtümlichen Zusammenhanges mit dem eigentlichen Gebiet von Litoměřici nicht völlig von der Hand weisen.

Übersetzt von *Helena Plátková*